



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Büşra KARABULUT

ESKİÇAĞ'DA LYKIA'NIN SINIRLARI VE KOMŞULARI İLE OLAN POLİTİK
İLİŞKİLERİ

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2024



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Büşra KARABULUT

ESKİÇAĞ'DA LYKIA'NIN SINIRLARI VE KOMŞULARI İLE OLAN POLİTİK
İLİŞKİLERİ

Danışman

Prof. Dr. Fatih ONUR

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Büşra KARABULUT'un bu çalışması, jürimiz tarafından Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri
Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Hüseyin UZUNOĞLU	(İmza)
Üye (Danışman)	: Prof. Dr. Fatih ONUR	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Burak TAKMER	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Mustafa KOÇAK	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Güray ÜNVER	(İmza)

Tez Başlığı: Eskiçağ'da Lykia'nın Sınırları ve Komşuları ile Olan Politik İlişkileri

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :05/07/2024

Mezuniyet Tarihi : 25/07/2024

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Eskiçağ'da Lykia'nın Sınırları ve Komşuları ile Olan Politik İlişkileri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerkere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Büşra KARABULUT





17/0 7 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Büşra KARABULUT
Öğrenci Numarası	20185217001
Anabilim Dalı	Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Fatih ONUR
Doktora Tez Başlığı	Eskiçağ'da Lykia'nın Sınırları ve Komşuları ile Olan Politik İlişkileri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2397544272
Rapor Tarihi	17/07/2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %16 Alıntılar dâhil: %28
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 225 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe: Eski Yunanca ve Latince antik metinlerin tezde doğrudan kullanımlarından kaynaklanmaktadır. İntihal değildir.	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
HARİTALAR LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR	x
ÖNSÖZ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM LYKIA’NIN KÜLTÜREL VE POLİTİK SINIRLARI

1.1. Lykia’nın Roma Eyaleti Olmadan Önceki Dönemlerindeki Sınırları	6
1.2. Claudius ve Vespasianus Düzenlemeleri ile Yeni Sınırlar ve Constantinus I Dönemi Öncesindeki Süreç	26

İKİNCİ BÖLÜM LYKIA İLE ROMA İLİŞKİLERİNİN SINIRLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. Bölgenin Eyaletleştirilmeden Önceki Roma İlişkileri.....	45
2.2. Roma Eyaleti Yapıldıktan Sonraki Dönemi ve İdaresi	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM RHODOS: AKDENİZ’DE BİR ROMA MÜTTEFİKİ

3.1. Rhodos Siyasi Tarihi	63
3.2. Roma ile İlk Temaslar ve Roma’nın Rhodos Politikası	74
3.3. Lykia ve Rhodos: Tarihi Bağlantılar ve Kültürel Etkileşimler.....	87
3.3.1. İ.Ö. 7. yüzyıldan itibaren Rhodos’un Lykia Topraklarındaki Yayılımı	94
3.3.2. Peraia Topografyası, Yönetim, Gelişme.....	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
LYKIA’NIN BATI SINIRINDAKİ TARİHSEL VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER
KAPSAMINDA KAUNOS

4.1.	Kaunos Kenti Coğrafyası ve Topografyası	105
4.2.	Kaunos Kenti Tarihi ve Lykia Eyaletine Dâhil Olma Sürecine kadarki Statüsü.....	105
4.3.	Kaunos-Lykia Politik, Ekonomik ve Sınır İlişkileri	113
4.3.1.	Kaunos Demosları ve Hinterlandındaki Yerleşimler	116

BEŞİNCİ BÖLÜM
LYKIA’NIN DOĞUSUNDA OTONOM BİR SINIR KENTİ: TERMESSOS

5.1.	Termessos Kenti Coğrafyası ve Topografyası	127
5.2.	Termessos Kenti Siyasi Tarihi ve Statüsü	128
5.3.	Termessos-Lykia Politik, Ekonomik ve Sınır İlişkileri	134

SONUÇ.....	143
HARİTALAR	149
ANTİK KAYNAKÇA EDİSYONLARI VE KISALTMALAR	156
KAYNAKÇA KISALTMALARI	167
MODERN KAYNAKLAR	170
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Hellenistik Dönem öncesi Lykialılar ve onların komşu halkları.....	7
Şekil 1.2. Vespasianus Dönemi'nde <i>Lycia et Pamphylia</i> eyalet sınırları	38
Şekil 3.1. Eski <i>polis</i> 'ler, <i>demos</i> merkezleri ve büyük kutsal alanlarıyla Rhodos Adası	64



HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 İ.Ö. 7.-6. yüzyılda Lykia'nın tahmini bölge sınırları	149
Harita 2 İ.Ö. 5. yüzyılda Lykia'nın tahmini bölge sınırları	150
Harita 3 İ.Ö. 4.-3. yüzyılda Lykia'nın tahmini bölge sınırları	151
Harita 4 İ.Ö. 2. yüzyılda Lykia Birliği kurulması sonucunda sınırlar	152
Harita 5 İ.Ö. 1. yüzyılda Lykia Birliği tahmini sınırları	153
Harita 6 İ.S. 43 yılında kurulan Lykia Eyaleti sınırları	154
Harita 7 İ.S. 2. yüzyılda Lykia tahmini sınırları	155



KISALTMALAR LİSTESİ

aş.	Aşağıda
bkz.	Bakınız
ca.	<i>Circa</i> (yaklaşık olarak)
dn.	Dipnot
ed.	Editör(ler)
Hrt.	Harita
İ.Ö.	İsa'dan önce
İ.S.	İsa'dan sonra
km	Kilometre
krş.	Karşılaştırınız
no.	Numara
s.	Sayfa
s.v.	<i>Sub voce</i> (maddesi altında)
str.	Satır
tpq	<i>Terminus post quem</i>
vd.	Ve devamı
vdd.	Ve devamının devamı
yak.	Yaklaşık
yuk.	Yukarıda

ÖZET

Günümüzde Teke Yarımadası olarak adlandırılan Lykia Bölgesi'nin tarihsel süreç içinde sınırlarının ve idari yapısının ve bu sınırlar içerisinde Lykialılık kimliğinin ya da algısının gerek kendileri gerekse dıştan bakış açısından, genel olarak etno-birlik unsurundan coğrafi/idari birlik unsuruna ilerleyen bir düzlemde değişim gösterdiği görülmektedir. Hitit kaynaklarındaki şekliyle Lukka olarak varlığını sürdürdüğü tarihlerden Roma'nın bölgeyi bir Roma eyaletine dönüştürdüğü İ.S. 43 yılına değin bölgenin yerlileri tarafından iskân edilen bölgenin kentleri ve sınırları pek çok değişiklik geçirmiştir. Bu süreçte dönemsel güçler, komşu bölgelerdeki gelişmeler, Roma eyaletleri veya bağımsız şehir devletleriyle olan ilişkilerle de bu şekillenmede önemli rol oynamıştır. Nitekim bölgenin ve komşularının egemenliğinin el değiştirmesi ile pek çok kentin bölgeye dâhil edilmesinin yanı sıra bölgeden ayrılmaları da söz konusu olmuştur. Birçok hükümdarın bölge sınırlarındaki kentleri kuşatarak ele geçirdiğine ya da kaybettiğine epigrafik ve edebi kaynaklar ile şahit olunmaktadır. Bu tür genel gelişmeler elbette ki hemen her bölge için geçerlidir. Lykia'yı bu bağlamda ayrı tutan şey kökende etnik unsurlu görünen bir birlik olgusunun Roma ile ittifak ilişkileri çerçevesinde ve Roma'nın Akdeniz'deki emperyal düzeni içerisinde aldığı şekil ve Lykialılığın eyalet sınırları içerisinde bir birlik üyeliği şekline dönülmüş olmasıdır. İ.Ö. 2. yüzyılda Lykia'nın Roma sayesinde bağımsız bir statü kazanması ve Lykia Birliği'nin kurulması ile bölge kentleri, birliğe dair yazıtlar ve birlik sikkeleri vasıtasıyla daha net tespit edilebilmiştir. Bu veriler ile bölgenin bağımsız dönemindeki sınırları ve sınırlarına ilişkin sorunları detaylı ele alınabilmektedir. Lykia'nın İ.S. 43 yılında Roma eyaleti yapılmasıyla hem kentlerinin hem de bölgenin genelinin politik bir değişim sürecine girdiği gözlemlenmiştir. Bölge bu dönemde hem diğer Roma eyaletlerine (doğuda Galatia-Pamphylia; kuzey ve kuzeybatıda Asia) hem de bağımsız güçlerle (kuzeydoğuda Termessos, batıda Kaunos?) komşudur. Bu nedenle bölge hem Roma eyaletleriyle hem de bağımsız kentlerle komşuydu. Hellenistik Dönem'den itibaren Lykia Birlik politikasının durumu ve Roma ile birlikte gelen değişiklikler çeşitli tarihi veriler aracılığıyla izlenebilmektedir. Eyaletin kurulduğu dönemde Pisidia Termessos'u bağımsızken, Kaunos'un durumu tam takip edilmektedir. Fakat her koşulda en azından Vespasianus Dönemi'nden itibaren Kaunos kenti yeni oluşturulan *Lycia et Pamphylia* eyaletine dâhil edildiği kesindir. Bu sürecin detaylı bir incelemesi yapılırken, *Lycia et Pamphylia* eyaleti organizasyonu ile bölge ve yeni eyaletin sınırları da ele alınmıştır. Bunların yanı sıra Hellenistik Dönem'den itibaren Lykia topraklarında Rhodos, bölgenin fiziksel, ekonomik, kültürel ve politik yapısına önemli etkiler yapmıştır. Bu nedenle bu çalışmada Rhodos Peraiası'nın bu

bölgeyi içine alacak şekilde genişlemesi, sınırları, fiziksel birimleri, fonksiyonu, organizasyonu ve idari organları da incelenmiştir. Lykia'nın en önemli komşuları şüphesiz Büyük Termessos ve onun Oinoanda'da koloni olarak kurduğu Küçük Termessos kentleridir. Bu kentler ile Lykia arasında yaşanan pek çok sınır çatışması yazıtlar vasıtasıyla bilinmektedir. Bu çatışmalar ve antlaşmalar çerçevesinde Termessos ile bölgenin siyasi ilişkisi de incelenmiştir. Konu ile ilgili tespitlerin çoğu teorik çıkarımlar olmakla birlikte, yazıtlar aracılığıyla kısmen aydınlatılabilmektedir. Fakat pek çok sınır bölgesinde açıklığa kavuşmamış durumlar olduğu gibi, konu hakkında özel bir çalışma da yapılmamıştır. Bu kapsamda tezde sınırlar ve komşularla olan ilişkiler derinlemesine incelenmiş ve de politik coğrafya ile idari yapılanmanın tarihsel süreçteki gelişimi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lykia, Rhodos, Kaunos, Termessos, Lykia sınırları



SUMMARY

LYCIA'S BORDERS AND POLITICAL RELATIONS WITH ITS NEIGHBOURS IN ANTIQUITY

It is seen that the borders and governing structure of Lycia, which is now called Teke Peninsula, and the identity or perception of Lycianism within these borders have changed in a progression from ethnic-unity to geographical/governing unity in general, both from their own and external perspectives. Starting from the dates the region persisted as Lukka in Hittite sources until 43 AD, when Rome transformed the region into a Roman province, the cities inhabited by the natives of the region and the borders of the region have undergone many changes. During this process, along with periodic forces, developments in neighbouring regions and also relations with Roman provinces or independent city-states, played an important role in this configuration. Hence, as the domination of the region and its neighbours shifted, many cities were incorporated into the region as well as others departed. Epigraphic and literary sources bear witness to the fact that many rulers besieged and captured or lost the cities on the borders of the region. Such general developments are, of course, applicable to almost every region. What sets Lycia apart in this context is the phenomenon of what originally appeared to be an ethnic unity into a form shaped by alliances with Rome and its imperial order in the Mediterranean and Lycian identity into a form of membership within provincial boundaries. In the 2nd century BC, with Lycia gained an independent status thanks to Rome and the Lycian Confederacy. was established, the cities of the region could be better identified through the inscriptions and coins of the union. With these data, the borders of the region during its independent period and the problems related to its borders can be discussed in detail. When Lycia was turned into a Roman province in 43 AD, both its cities and the whole region underwent a process of political change. In this period, the region bordered both other Roman provinces (Galatia-Pamphylia to the east; Asia to the north and northwest) and independent powers (Termessos to the northeast, Kaunos? to the west). The region therefore was neighbouring both Roman provinces and independent cities. The position of the Lycian Confederacy policy since the Hellenistic Period onwards and the changes that came due to Rome can be traced through various historical data. While Pisidian Termessos was independent at the time of the establishment of the province, the status of Kaunos is fully traced. However, in any case, it is certain that Kaunos was incorporated into the newly established province of Lycia-Pamphylia at least from the time of Emperor Vespasian. Examining this process in detail, the boundaries of the region and the new province are also determined with the organization of

Lycia et Pamphylia. In addition, since the Hellenistic Period, Rhodes had significantly an impact on the physical, economic, cultural, and political structure of Lycian territory. Thus, this study also examines the expansion of the Rhodian Peraia to include this region, boundaries, physical units, function, organization and administrative structures. The most important neighbours of Lycia are undoubtedly the city of Termessos Maior and Termessos Minor, which were established as colony in Oinoanda. Many border disputes between these cities and Lycia are known through inscriptions. Within the framework of these conflicts and agreements, the political relationship between Termessos and the region has also been examined. Although most of the determinations on the subject are theoretical inferences, they can be partially illuminated through inscriptions. However, many border regions remain unclear, and no specific studies have been conducted on the subject. In this context, the study examines the borders and relations with neighbors in detail, and the historical development of administrative structuring through political geography is discussed.

Keywords: Lycia, Rhodes, Kaunos, Termessos, Lycian boundaries

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının oluşumunu sağlayan ve lisans eğitimimden bu yana yardımlarını, ilgisini ve desteğini bir an olsun eksik etmeyen, her zorluğumda sabırla yanımda olan değerli danışmanım Prof. Dr. Fatih ONUR'a bugüne kadar bana sunduğu her şey için teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte yaşadığım zorlu zamanlarda bana olan güvenini ve inancını hiçbir zaman yitirmediği için minnettarım.

Tez izleme komite üyelerim ve saygıdeğer hocalarım Doç Dr. Burak TAKMER ve Doç. Dr. Mustafa KOÇAK'a tez çalışmamın her aşamasında verdikleri öneriler ve paylaştıkları fikirlerle sağladıkları katkılardan dolayı derin teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jüri üyeleri arasında yer alan saygıdeğer Doç. Dr. Güray ÜNVER ve Doç. Dr. Hüseyin UZUNOĞLU'na ve yedek jüri üyeleri Doç. Dr. Mehmet ALKAN ve Doç. Dr. Mehmet Ertan YILDIZ'a görüş ve değerlendirmeleri için teşekkür ederim.

Bu tez, Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (=AKMED) tarafından doktora burs projesi kapsamında desteklenmiştir. Bu kuruma hem maddi destekleri hem de zengin kütüphane olanakları nedeniyle teşekkürlerimi sunarım.

Bilimsel ve teknik konularda her zaman için bilgisine başvurduğum ve öğrenim hayatım boyunca akademik çalışmalarına malzeme ve kaynaklar sağlayarak üzerimde çok emeği geçmiş değerli hocam Prof. Dr. N. Eda AKYÜREK ŞAHİN'e ayrıca teşekkür etmek isterim. Bu zorlu süreçte manevi olarak yanımda olduğunu her zaman hissettiren ve hem bilimsel hem de teknik konularda elinden gelen her imkânı benim için kullanmaktan çekinmeyen sevgili arkadaşım ve meslektaşım Berfu TÜZÜN'e sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak sahip olduğum her şey için varlıklarını hiçbir zaman esirgemeyen canım annem Hatice KARABULUT ve canım babam Orhan KARABULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onların sevgisi ve inancı olmadan bu yolda ilerlemek mümkün olmazdı. Hayatımın her anında varlıklarını hissetmek, benim için büyük bir güç kaynağı oldu. Her zaman yanımda oldukları için minnettarım.

ÖNSÖZ

Hitit kaynaklarında Lukka ile tanımlanan bölge ve bölge halkından ne anlaşılması gerektiği bilme şansımız neredeyse yoktur. O dönemin kaynakları genel olarak coğrafi bir düzlemde Hitit kralı IV. Tuthaliya'nın yaptığı seferleri anlatırken bu tip yer adlarını ve halk isimleri vermektedirler. Her koşulda bu adlandırma ile birlikte bir Lukka ülkesinin bulunduğu kesindir. Tuthaliya'nın o dönemde bu seferlerinde elde ettiği topraklar düşünüldüğünde Anadolu'da önemli bir hakimiyet kurduğu görülebilir ve böylesi bir durum nihayetinde bu halklar arasında genel bir birlik algısının oluşmasına zemin sağlaması gayet olağandır. Nitekim, Homeros'un Troia saflarında bir araya geldiğini belirttiği onca Anadolu halkı arasında savaşa katılmak üzere "Anaforlu Ksanthos Ovası"ndan gelip Sarpedon ve Glaukos tarafından komuta edildiğini belirttiği Lykialılar ile Lukkalılar aynı halk olmalıydı. Bu Lykialıların, merkezinde Arna/Ksanthos kenti olmak üzeri Ksanthos Nehri etrafındaki coğrafyanın dışına çıktığına dair bir kanıtımız yoktur. Nitekim İ.Ö. 7. yy'dan itibaren başlayan Rhodos kolonizasyonu bu bölgeleri etkilemediği gibi, yarımadanın doğu tarafında kendisini göstermektedir. Bu dönemler henüz bir "Doğu Lykia" tanımlamasını kullanamayacağımız dönemlerdir. Doğu kısmının en güçlü kenti olarak görünen Limyra ve ardından Myra'nın bu dönemlerine ilişkin herhangi bir verimiz yoktur ve bu kentler Lykia tarihi sahnesine daha sonra çıkacaklardır. Ayrıca bu bölgenin daha doğu kısımlarında Termessos'un da Roma Dönemi'ne kadar etkisi iyi bilinmektedir. Benzer bir şekilde hem Kabalia'nın hem de Milyas'ın hem etnik hem de kültürel olarak Lykialı olmadığı, ancak İ.Ö. 1. yy ortalarından itibaren idari ve siyasi anlamda Lykialı özelliğini taşımaya başladığını düşünebiliriz. İ.Ö. 6. yüzyıl ortalarından 5. yüzyıl ortalarına kadar süren Pers egemenliği sonrasındaki Attika-Delos Deniz Birliği sürecinde Lykia egemenlik alanının Ksanthos Vadisi'nin doğusuna doğru genişlediği görülmektedir. Limyra da bu süreç ve sonrasında özellikle Perikle döneminde güçlü bir Lykia kenti olarak görünmektedir. İskender'in gelişi ve sonrasındaki krallıklar döneminde Termessos –Khoma– Phaselis arasında yer aldığı anlaşılan Lykia bu durumu İ.Ö. 46 yılında Caesar ile Lykia Birliği arasında yapılan antlaşmaya kadar korumuştur. Bu antlaşmada, bahsi geçen kentler ve kuzey sınırlarında pek çok yerleşim yeri Lykia'ya verilmiştir. Bir sonraki genişlemenin izine de bölgenin İ.S. 43 yılında eyalet yapılmasından kısa bir süre sonra dikilen Patara Yola Anıtı'nda rastlanmaktadır. Buna göre Lykia hem batıda hem kuzeyde hem de doğuda genişlemiştir.

Bahsi geçen süreçleri inceleyen bu çalışma, Lykia ve Lykialılık ile ilgili detaylı bir incelemeyi içermektedir. Yukarıda kısa bir özeti sunulduğu üzere, bölgenin tüm sınırları zaman içinde birçok değişikliğe uğramıştır. Bu nedenle, bölgenin dönemsel farklılıklarla belirlenmiş

sınırları, kronolojik bir düzen içinde erken dönemlerden Geç Antik Çağ'a değin ele alınmıştır. Genişleme ya da daralmalar her zaman Lykialılar'ın kendi inisiyatifleriyle olmamış, hâkim güçlerin politikaları sonucunda da bu tür tezahürler gerçekleşmiştir. Zira, Lykia Bölgesi'nin, bilinen en erken dönemdeki adıyla Lukka'dan Roma'nın bölgeyi İ.S. 43 yılında bir eyalete dönüştürdüğü tarihlere kadar idari olarak çok kere el değiştirmiştir. Bazı değişiklikler de bu süreçte, epigrafik ve edebi kaynaklardan aktarılan bilgiler ışığında birçok hükümdarın ve devletin bölge sınırlarındaki şehirleri kuşattığı veya kaybettiği görülmektedir. Lykia'nın erken dönem coğrafyasına dair bilgiler Homeros gibi kaynaklardan elde edilmiştir. Görüldüğü kadarıyla Rhodos'un yayılımcı politikası o dönemki Lykia'ya ulaşmamış, günümüze kalan arkeolojik ve epigrafik verilere göre Rhodoslu kolonistler Lykia'nın doğusuna yerleşmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde bu Rhodos kolonileri Lykia topraklarının genişlemesi sonucu önce idari sonra da kültürel olarak Lykialılaşmışlardır. Apameia Barışı ile İ.Ö. 188-167 yılları arasında Lykia Rhodos hâkimiyetine girmiştir, fakat bu hakimiyet uzun sürmemiş, Roma aracılığıyla İ.Ö. 167 yılında Lykia bağımsız bir statü kazanmış ve Lykia Birliği kurulmuştur. Bu birliğin üye kentleri yazıtlar ve birlik sikkeleri aracılığıyla büyük oranda belirlenebilmiştir. İ.S. 43 yılında Roma eyaletine dönüşmesiyle bölgenin ve kentlerinin politik bir değişim sürecine girdiği gözlemlenmiştir. Yeni eyaletin kentleri ise en kesin şekilde Patara Yol Anıtı aracılığıyla öğrenilmektedir.

Yeni kurulan bu eyalet, diğer Roma eyaletlerine (doğuda Galatia-Pamphylia; kuzey ve kuzeybatıda Asia; Kaunos Lykia sınırları içerisinde kalmışsa batıda Rhodos Peraiası'na) sınırları olmasının yanı sıra bağımsız kentlerle komşu olması (kuzeydoğuda Termessos, bağımsız ise batıda Kaunos) nedeniyle çeşitli politik dinamiklere ve sınır ilişkilerine sahipti. Hellenistik Dönem'den itibaren Lykia Birlik politikasının bu gelişmelerdeki pozisyonu ve Roma ile birlikte gelen değişiklikler çeşitli tarihi veriler aracılığıyla izlenebilmektedir. Eyaletin kurulduğu dönemde Pisidia Termessos'u bağımsızken, Kaunos'un durumu tam olarak anlaşılamamaktadır. Patara Yol Anıtı'nda Termessos'un Oinoanda'da kurduğu koloni kentinin de Lykia'ya dâhil edilmiş olduğunu görmekteyiz. Kibyra sınırlarına kadar uzanan Lykia topraklarının kuzeyde son kentinin Trimilinda olduğu düşünülmekteydi,¹ fakat Kibyra'da son dönemlerde ortaya çıkan bazı yazıtlar eyaletin kurulduğu dönemlerde ve en azından Vespasianus Dönemi'ne kadar Kibyra'nın da Lykia eyaletinde kaldığını göstermektedir.² Doğuda ise Phaselis'in kuzey sınırlarından itibaren kuzeye uzanan dar kıyı şeridi büyük ihtimalle Lykia'nın bir parçası olmamıştı. Lykia ve Pamphylia'nın birleştirilerek yeni bir eyalet

¹ Onur, 2022a: 33.

² Kileci ve Önen-Tüner, (baskıda).

yapıldığı Vespasianus Dönemi'nden ve sonrası için yeni eyalet sınırları da ele alınmıştır. En geç Vespasianus Dönemi'nde Kaunos kentinin bölgeye dâhil edilmesi de ayrıca incelenmiştir. Hellenistik Dönem'den itibaren tüm süreçlerde Rhodos'un Lykia üzerindeki etkisi açıktır ve bölgenin fiziksel, ekonomik, kültürel ve politik yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu nedenle bu çalışmada Rhodos Peraia'sının oluşumu, sınırları, fiziksel birimleri, fonksiyonu, organizasyonu ve yönetim yapıları ve de Rhodos'un Lykia'ya etkisi incelenmiştir.

Lykia ile bağımsız komşu şehri Büyük Termessos'u ve kolonisi Termessos Minor arasında yaşanan sınır anlaşmazlıkları yazıtlar aracılığıyla bilinmektedir ve bu anlaşmazlıklar politik idari ve teritoryal nedenleri ve sonuçları Lykia sınırları açısından önemli tarihsel verilerdir. Yapılacak olan tespitlerin çoğu için her zaman kesin verilerimiz olmasa da ve teorik çıkarımlarda içerilse de yazıtlar aracılığıyla bunların bir kısmı doğrulanabilmektedir. Bu tez, Lykia bağlamında, sınırların ve komşularla olan ilişkilerin derinlemesine incelendiği, politik coğrafya ile idari yapılanmanın tarihsel süreçteki gelişiminin araştırıldığı bir çalışmadır. Çalışma, dağınık verileri bir araya getirerek bilimsel birikime yeni bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır ve sadece Lykia'nın sınırlarını değil, dolaylı olarak diğer bölgelerin ve bağımsız şehirlerin durumunu inceleyerek daha geniş bir coğrafik alanı ele almıştır.

Bu tez çalışması, toplamda beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmada sıklıkla bahsedilen konularla doğrudan ilgili epigrafik ve edebi metinler dipnotlar kısmında kullanılmış ve çevirileri verilmiştir. Kullanılan Yunanca ve Latince metinlerin tüm çevirileri, aksi belirtilmediği takdirde tarafımdan yapılmıştır. "Lykia Eyalet Sınırları" adlı birinci bölümde tezin ana konusunu da oluşturan bölge ve eyalet sınırları ilk iki alt başlık altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. İlk alt başlıkta Lykia'nın erken dönem verilerine kısa bir göz atışla güney, batı, doğu ve kuzey toprakları ve geçirdiği sınırsal farklılıkların değerlendirilmesi yapılmaktadır. İkinci alt başlıkta ise Lykia topraklarındaki Roma hakimiyetinin hangi süreçlerde ne kadar yayılım gösterdiği, Roma hakimiyeti altında eyalete dâhil olan ya da ayrılan kent devletleri ve yeni oluşturulan eyalet/eyaletlerin sınırlarının ulaştığı noktalar ele alınmıştır. Roma'nın hakimiyeti sonucu, bölgenin özellikle sınırlar konusunda geçirdiği pek çok değişim epigrafik ve edebi belgelere dayanarak izlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra bölgeye dâhil olarak ya da olmayarak sınırlarını etkileyebilecek olan antik yerleşimlerin siyasi statüleri incelenmiş, mevkileri belirlenmemiş yerleşimlerle ilgili yapılan lokalizasyon tartışmaları aktararak, bu konuda görüşler ve öneriler sunulmuştur.

İkinci Bölüm'de Roma ile Lykia'nın İ.Ö. 2. yüzyılda başlayan ilk etkileşiminden eyaletin bir parçası olduğu sürece kadarki gelişmelerin tarihsel zemini olarak, aralarında gerçekleşen olaylar hakkında genel bir bilgilendirme yapılmaktadır. Edebi ve epigrafik

kaynaklar doğrultusunda işlenen Roma-Lykia ilişkileri Roma'nın bölgeyi eyaletleştirmeden önceki ve sonraki süreci olmak üzere iki alt bölümde incelenmiştir. Tarih boyunca, iki siyasi gücün zaman zaman müttefik bir yaklaşım benimsemesi, zaman zaman da karşıt iki görüş haline gelmesi gözlemlenmiş ve bu durum detaylı bir inceleme ile aktarılmıştır. Roma'nın Lykia'ya eyalet yapmasından sonra ise bölge içerisinde nasıl bir yönetim politikası izlediği ve bu süreci nasıl yönettiği araştırılmıştır. Nitekim epigrafik verilerle sağlanan bilgiler ışığında bölgenin eyaletleştirildiği dönemdeki tarihsel olaylar ve süreç, zaman içinde Pamphylia Bölgesi ile birleştirilerek yeni bir eyalet kurulduğu dönem ve yönetim şekli detaylı bir şekilde ele alacak kadar veri bulunmaktadır.

Üçüncü Bölüm, Akdeniz ve Ege'nin kesişme noktasında konumlanan ve Lykia'nın komşusu olan ada devleti Rhodos ile olan ilişkileri hakkında detaylı bilgi sunmayı amaçlamaktadır. Bölümdeki alt başlıklar genel olarak Rhodos'un siyasi tarihini, zaman içindeki gelişimini ve nihai olarak Roma eyaletlerinden birine dâhil olmasıyla tarihteki bağımsızlığının sonlanması değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra bir diğer alt başlıkta doğrudan Roma ile olan ilişkilerini ele almıştır. Roma'nın Rhodos ile ilgili tüm politikaları çoğunlukla edebi eserler ve kimi zaman epigrafik eserler vasıtasıyla göz önüne serilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bir alt başlık olarak ise Lykia ile siyasi ilişkileri ele alınarak tarihsel süreç iki güç arasında değerlendirilecek ve zaman içinde Rhodos'un Lykia topraklarına ne gibi etkileri olduğuna değinilecektir. Nitekim coğrafi yakınlıkları nedeniyle Rhodos ve Lykia, erken dönemlerden itibaren çeşitli vesilelerle ve şekillerde yakın temaslar kurmuş ve uzun vadeli ilişkiler geliştirmişlerdir.

Dördüncü Bölüm'de Lykia'nın batı sınır komşu kenti Kaunos ele alınmıştır. İlk kentin topografyası ve coğrafyası üzerine genel bilgiler sunulması amaçlanmıştır. Daha sonraları Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin bir parçası olduğu yazıtlar aracılığıyla kanıtlanmış olan Kaunos'un bu süreye değin geçirdiği statü evreleri değerlendirilmiş ve bu süreçte Lykia Bölgesi/Eyaleti ile ekonomik ve sınır ilişkileri tartışılarak genel bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra epigrafik, edebi ve arkeolojik veriler değerlendirilerek Kaunos'un kendi hinterlandında ve yakın çevresinde yer alan yerleşimler hakkında bilgiler ve görüşler sunulmuş; bu yerlerin mevkileri üzerine tahmini bir yerleştirme önerileri yapılmaya çalışılarak kentin net teritoryumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Beşinci Bölüm'ü oluşturan "Termessos" konusu tıpkı bir önceki bölümde yapıldığı gibi Termessos'un kent tarihi, coğrafi ve siyasi ilişkilerini ele almayı amaçlamaktadır. Coğrafi konumu nedeniyle Termessos tarih boyunca Lykia Bölgesi ile sınırlarını paylaşmıştır. Ancak bir dönem Pamphylia Bölgesi sınırları içerisine giren Termessos'un Lykia ile sınır komşulukları

ve teritoryal meseleleri –başta *Lex Antonia de Termessibus* olmak üzere– edebi ve epigrafik metinler göz önüne alınarak tartışılmıştır.

Sonuç kısmında ise yukarıda geçen tüm bölümlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmış, Lykia Bölgesi'nin zaman içinde başından geçen siyasi olaylar ve değişimler sonucunda sınırları hakkındaki genel değerlendirmeler ve görüşler ifade edilmiştir. Böylelikle sınır komşuları ile ilişkileri de dikkate alınarak Lykia Bölgesi'nin sınırları dönemsel değişimleri göz önüne serilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM

LYKİ'NİN KÜLTÜREL VE POLİTİK SINIRLARI

1.1. Lykia'nın Roma Eyaleti Olmadan Önceki Dönemlerindeki Sınırları

Lykia bölgesi en genel tanımlamasıyla günümüzde Teke Yarımadası olarak adlandırılan doğuda Antalya Körfezi ile batıda Fethiye Körfezi'ndeki Indos Irmağı (günümüzde Dalaman Çayı) arasında kalan bir hatta, kuzeyde Batı Toroslarla sınırlandırılmış bir coğrafya içerisinde yer almaktadır. Ancak ana hatlarıyla çizilmiş bu genel şemaya karşılık olarak bölgenin kesin sınırlarını belirlemek mümkün değildir. Nitekim bölgenin batı, doğu ve kuzey sınırları zaman içerisinde pek çok değişikliğe uğramıştır. Böylece bölgenin dönemsel farklılıklar ile oluşmuş sınırlarının kronolojik bir takibini ortaya koymak daha doğru olacaktır.

Lykia Bölgesi ile ilişkilendirilen Lukka ülkesinin³ halklarına dair en erken veriler İ.Ö. 2. binyıla ait yazılı kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır.⁴ Daha sonraki dönemlerdeki Lykia'ya ait verilere –Tunç Çağı'na ait birkaç erken yerleşim dışında– erişilememiştir. Hitit belgelerinde Lukka bölgesi yerleşimleri olarak Ksanthos (Hit. *Awarna/Arinna*, Lyk. *Arñna*)⁵, Pinara (Hit. *Pina(li)*, Lyk. *Pinale*)⁶, Tlos (Hit. *D/Talawa*, Lyk. *Tlawa*)⁷, Patara (Hit. *Patar*, Lyk. *Pttara*)⁸, Limyra (Hit. *Zumarri*, Lyk. *Zemuri*)⁹, Kandyba (Hit. *Hinduwa*, Lyk. *Xākni*)¹⁰, (Ar)Tymnessos (Hit. *Tamina*, Lyk. *Tuminehi*)¹¹, Oinoanda (Hit. *Wijanawanda*,¹² Lyk. *Winbête*?¹³) ve Telmessos (Hit. *Kuwalapašša*, Lyk. *Telebehi*)¹⁴ kentlerinin anılması¹⁵ ile İ.Ö. 2. binyılda Ksanthos Vadisi ve çevresinde bir iskân faaliyeti olduğu anlaşılabılır. Ayrıca Karia-Lykia sınır

³ Lukka'ya ilişkin bkz. Bryce, 1974: 395vdd.; Bryce, 1979: 3; Del Monte ve Tischler, 1978: s.v. Lukka; Bryce, 1986: 1-10; Steiner, 1993: 123vd.; Gurney, 1997: 138vd. dn. 22 ve 23; Hawkins, 1998: 1; Keen, 1998: 219; Bryce, 2005: 56, 382vd.; Gander, 2010: 27-35; Gander, 2016; ayrıca bkz. Otten, 1993: 118vd. dn. 17.

⁴ Detaylı bilgi için bkz. Bryce, 1986: 1-10.

⁵ Del Monte ve Tischler, 1978: s. v. Arina I ve s. v. Awarna; Zgusta, 1984: 98 §97-1; Poetto, 1993: 26vd.; ayrıca krş. Hawkins, 1995: 49; Hawkins, 1998: 29; Keen, 1998: 57.

⁶ Del Monte ve Tischler, 1978: s. v. Pina; Zgusta, 1984: 494vd. §1062; Poetto, 1993: 26vd.; Hawkins, 1995: 49; Hawkins, 1998: 29.

⁷ Del Monte ve Tischler, 1978: s. v. Talawa; Zgusta, 1984: 623 §1345-1; Hawkins, 1995: 49.

⁸ Zgusta, 1984: 476vd. §1022-1; Poetto, 1993: 80; Hawkins, 1995: 68vd.

⁹ Zgusta, 1984: 178; Keen, 1998: 216.

¹⁰ Del Monte ve Tischler, 1978: s. v. Hintuwa; Zgusta, 1984: 223vd. §428.

¹¹ Köybaşı lokalizasyonu için bkz. Zgusta, 1984: 100 §100-3; Zahle, 1988: 98vdd.; Borchhardt vd., 2003: 21-89; Schuler, 2010: 81-85.

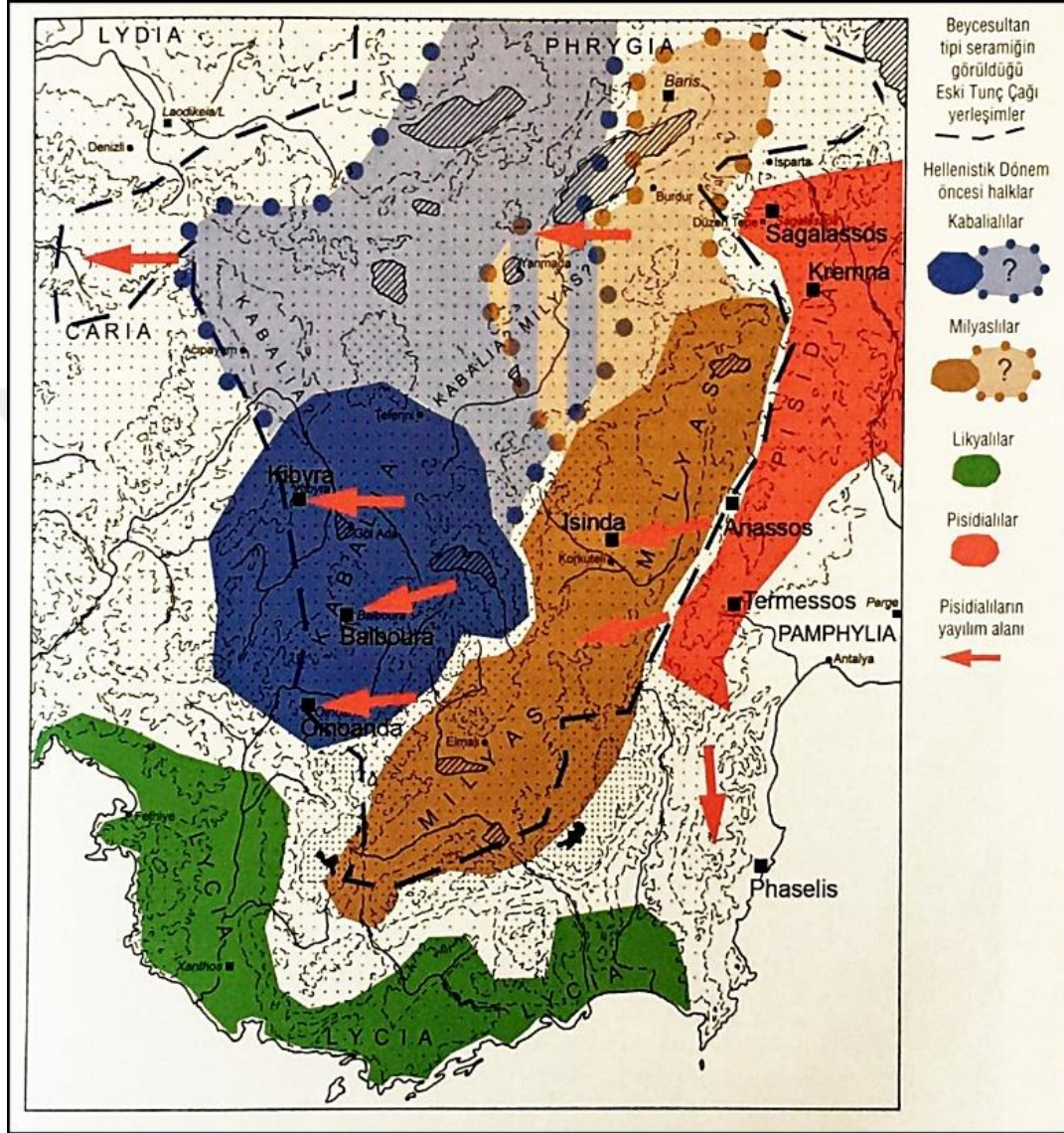
¹² Del Monte ve Tischler, 1978: s. v. Wijanawanda; Poetto, 1993: 16, 31; Hawkins, 1995: 49. Bu adlandırmanın Oinoanda ile eşleştirmesi için bkz. Bryce, 2005: 41, 348; Bryce, 2009: 765; Schürr, 2010: 22; Gander, 2014: 375-379.; Schürr, 2014: 760.

¹³ TL 26, str. 15; Schürr, 2009: 105vd.; Schürr, 2016: 107vd.

¹⁴ Carruba, 1978: 167; Zgusta, 1984: 608vd. §1314; Poetto, 1993: 32.

¹⁵ Ayrıca bkz. Börker-Klähn, 1994: 319; Keen, 1998: 214-220; Takmer ve Akdoğu-Arca, 2001-2002: 11vd.

kentleri Kalynda (Kuwakuwaluwanta?)¹⁶ ve Telandros'un (Kuwalantarna)¹⁷ yanı sıra pek çok Karia kentinin ismi de¹⁸ zikredilmektedir. Böylece Lukka ülkesinin batı sınırlarına ilişkin en erken verilere de ulaşmaktayız.



Şekil 1.1. Hellenistik Dönem öncesi Lykialılar ve onların komşu halkları (Schürr, 2016).

Lykialılar edebi kaynaklarda ilk olarak Homeros'un İlyada eserinde karşımıza çıkmakla birlikte, bu eserde Troialılar'ın müttefiki olarak, Sarpedon ve Glaukos önderliğinde Ksanthos Vadisi'nde yaşayan etnik bir halk olarak betimlenmiştir.¹⁹ Nitekim T. R. Bryce bu dönemde Lykia ülkesinin Homeros için Ksanthos Vadisi'nden başka bir şey ifade etmediğini düşünmektedir.²⁰ İ.Ö. 7. yüzyılda yarımada'nın doğu ve güneydoğu kıyılarında Rhodoslular'ın

¹⁶ Carruba 1996: 32vd.; Keen, 1998: 215; Tietz, 2003a: 28 dn. 130.

¹⁷ Hawkins, 1995: 49 ve 69vd.; Carruba, 1996: 32vd.; Keen, 1998: 218 dn. 38; Tietz, 2003a: 28 dn. 130.

¹⁸ Khersonesos, Alinda, Hyllarima, Idyma ve Idrias için bkz. Takmer ve Akdoğan-Arca, 2001-2002: 11vd.

¹⁹ Ayrıca bkz. Mellink, 1995:

²⁰ Bryce, 1986: 13.

Rhodiapolis, Korydalla, Gagai, Melanippion ve Phaselis kolonilerini kurduğu bilinmektedir.²¹ Khoma'da (Hacımusalar Höyüğü) ele geçmiş İ.Ö. 7. yüzyıla ait Phrygia tarzı kaplar ve geometrik çömlekler²² bu bölgenin Lykia kültürü ile ilişkili olmadığını göstermektedir. Bunlara ek olarak Lykia'nın kuzeyinde kalan Elmalı Ovası ve Kabalia bölgelerinde İ.Ö. 6. yüzyıla ait tümülüsler de Phrygia ve Lydia etkileri taşımaktadır.²³ Bölgenin Phryg etkisi tümülüslerin yanı sıra ele geçen Phrygce bir yazıt ile de açığa çıkmaktadır.²⁴ Böylece Lykia'nın en erken dönemlerine ait iskân ve sınırlarını kabataslak Ksanthos Vadisi çevresine ve güney kıyılara yerleştirmek doğru olacaktır.²⁵

İ.Ö. 6. yüzyılda Lykia, Pers Kralı Kyros'un egemenliği altında Milyas, Pamphylia, Ionia, Asia'daki Magnetes, Aiolis ve Karia bölgeleri ile birlikte yıllık 400 *talanta* gümüş vergi ödemek durumunda olan birinci satraplık bölgesi içerisindeydi.²⁶ Bunu takiben Lykia, Persler ve Yunanlar arasında yapılan savaşlardan da etkilenmiştir. Kimon Eurymedon Savaşı öncesi (İ.Ö. 470-460 civarı) Pers egemenliği altında olan bölgedeki kentleri Atina tarafında yer alması için ikna etmiştir.²⁷ Bölgece Lykia'da Pers egemenliği yerini bölgenin Attika-Delos Deniz Birliği üyesi olmasıyla Yunan egemenliğine bırakmıştır. Lykia Attika-Delos tribut listelerinde 452/1, 451/0 ve 446/5 yıllarında listelenmektedir.²⁸ Listelendiği ilk yıllarda Λύκιοι olarak anılan bölge, 446/5 yılları listelerinde Λύκιοι καὶ συντελεῖς²⁹ şeklinde kaydedilmiştir. Bu ifade Lykia'nın bu dönemde nasıl bir idari yapısı olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Λύκιοι ifadesinin Ksanthos Vadisi kentlerini ve συντελεῖς ifadesinin ise orta ve de doğu Lykia'nın yerlilerini kastettiği düşünülmektedir.³⁰ Listelerde Telmessos'un Lykia'dan ayrı bir şekilde verilmesi dikkat çekmektedir. Kentin adının Λύκιοι'dan farklı olarak Τελμήσσιοι *ethnikon* 'u

²¹ Detaylar için bkz. Bölüm. 3.3.1. *İ.Ö. 7. yüzyıldan İtibaren Rhodos'un Lykia Topraklarındaki Yayılımı.*

²² Özgen ve Baughan, 2016: 323.

²³ Mellink, 1976: 21vdd.

²⁴ Varinlioglu, 1992; Börker-Klähn, 2003: 74-77; Brixhe, 2004: 108-118.

²⁵ Erken dönemlerden itibaren Lykia Bölgesi sınırlarında yer alan komşuları hakkında detaylı bilgi için bkz. Schürr, 2016.

²⁶ Hdt. 3, 90: Ἀπὸ μὲν δὴ Ἰώνων καὶ Μαγνήτων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ καὶ Αἰολέων καὶ Καρῶν καὶ Λυκίων καὶ Μιλυέων καὶ Παμφύλων (εἷς γὰρ ἦν οἱ τεταγμένος οὗτος φόρος) προσήιε τετρακόσια τάλαντα ἀργυρίου· οὗτος μὲν δὴ πρῶτος οἱ νομὸς κατεστήκεε.; ayrıca bkz. Treuber, 1887: 96.

²⁷ Diod. 11.60.4: ...ὁμοίως καὶ τὰς ἐν τῇ Λυκίᾳ πείσας προσελάβετο.; ayrıca bkz. Bryce, 1986: 103vd.; Keen, 1998: 97vdd.

²⁸ ATL II: 3 (I, 29-30), 4 (V, 32-33), 9 (III, 33-34).

²⁹ Λύκιοι καὶ συντελεῖς için bkz. Jones, 1971: 97; Mørholm ve Zahle, 1972: 82; Jameson, 1980: 832; Childs, 1981: 57vdd.; Bryce, 1986: 105; Zimmermann, 1992: 22; Keen, 1998: 51 ve 118-124; Behrwald, 2000: 16 vdd.; Tietz, 2003a: 36-41.

³⁰ Childs, 1981: 57-60; Bryce, 1983; Bryce, 1986: 12vdd.; Keen, 1998: 40 ve 119. Ayrıca Λύκιοι ve συντελεῖς tanımlamaları idari yapılanmanın haricinde etnik bir ayrımı ifade etmek için kullanılmış olabileceği fikri de mevcuttur, bkz. Jones, 1971: 97. Nitekim Ksanthos Vadisi civarında yer alan Termilai, orta Lykia'da Milyai ve doğu Lykia'da Solymoi isminde üç etnik grup yer almaktadır, Hdt. 1. 173; Strab. 13, 4, 17; 14, 3, 9. Daha detaylı bilgi için bkz. Takmer ve Akdoğu-Arca, 2001-2002: 15vd.; Schürr, 2016: 102.

ile bağımsız anılması nedeniyle bu dönemde Lykia'nın dışında kaldığı anlaşılabılır.³¹ Bu listelerde bölgenin doğusunda yer alan Phaselis, tıpkı Telmessos gibi, Λύκιοι καὶ συντελεῖς olarak anılan Lykia'dan ayrı tutularak Φασελῖται *ethnikon*'u ile verilmiştir.³² Bunun sonucunda da Telmessos kentinde olduğu gibi kentin bu dönemde Lykia topraklarına ait olmadığı açıktır. Nitekim, Phaselis'in adı Attika-Delos Deniz Birliği listelerinde anılmaya devam ederken,³³ Lykia'nın adı artık geçmemeye başlamıştır.³⁴ Bunlara ek olarak İ.S. 10. yüzyılda derlendiği kabul edilen Suda, İ.Ö. 5. yüzyılda yaşamış Kimon ile ilgili bir pasajında Phaselis'in Pamphylia Bölgesi'nin bir kenti olduğu belirtmiştir.³⁵ Böylece Λύκιοι καὶ συντελεῖς ifadesi ile Telmessos ve Phaselis arasında kalan bölge kastediliyor olmalıdır. Böylelikle Atinalılar tarafından temelde yine Ksanthos Vadisi çevresinin Lykialılar olarak, Lykialıların doğu ve batıdaki genişlemelerle kontrol altına aldığı halk veya yerleşimlerinse συντελεῖς (“vergi iştirakçileri”) olarak algılandığı görülmektedir. Her ikisi de İ.Ö. 4. yüzyıla ait olmak üzere, Limyra nekropolündeki Aramice-Yunanca çift dilli yazıt³⁴ ve Letoon'dan ele geçmiş Aramice-Yunanca-Lykçe üç dilli yazıt³⁵ bölgedeki Pers hakimiyetinin son dönemlerinin yaklaştığı süreçlere tanıklık etmektedir. A. G. Keen bu dönemde Lykia'nın egemenlik sahasının muhtemelen kuzeyde Araksa'ya değin Ksanthos Vadisi boyunca uzanan küçük ölçekli bir boyutu olduğunu düşünmektedir.³⁶ Ancak bu yüzyılda Limyra ve Avşar Tepesi'nde³⁷ de yapılaşma evresi görülmektedir. Bu dönemde güneydoğudaki Rhodiapolis, Gagai ve Korydalla kentlerinin Lykia egemenliği altında olduğu düşünülmektedir.³⁸ Bu yerleşimler muhtemelen συντελεῖς içerisinde yer almaktaydı. Bu egemenlik dönemi, vaktiyle Rhodoslu kolonistlerinin kurduğu yerleşimlerin adlarının Lykçe versiyonlarının ortaya çıkmasında da kendisini göstermektedir. Örneğin Lykia egemenlik alanının doğudaki sınırını oluşturabilecek olan Gagai kentinin Lykçe'de *Gaxe* olarak yazıldığını İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlenmiş bir sikke³⁹ aracılığıyla öğrenmekteyiz. M. Adak bölgenin Pamphylia kentleri ile sınırını güneyde Markiz Dağı ve kuzeyde Görece Dağı arasında bir dizi tipik Lykia kaya mezarından belirlenebileceğini düşünmektedir.⁴⁰ Kuzeye bakıldığında bu dönemde Lykia kültürünün bölgeye yayıldığını destekleyecek herhangi bir arkeolojik,

³¹ ATL I: 420-421 (IG I³, no. 261 A col. I 29; 262 A col. V 32); II, 83; III, 7, 210. Ayrıca bkz. Meiggs, 1972: 456vd. no. 70; Wörle, 1978: 221vd.; Childs, 1981: 56; Tietz, 2003a: 35 dn. 158.

³² ATL I: 434-435; III, 210, 260; ayrıca bkz. Meiggs, 1972: lev. IV no. 72.

³³ Suda, s.v. Κίμων.

³⁴ TL: 152.

³⁵ Metzger, 1979. Ayrıca bkz. Metzger ve Laroche, 1974; Metzger, 1974; Neumann, 1979: N320.

³⁶ Keen, 1998: 13.

³⁷ Klasik Dönem *Zagaba* yerleştirmesi için bkz. Kolb ve Tietz, 2001: 348. Ayrıca bkz. Kolb, 1998: 39vdd.; Şanlı, 1996.

³⁸ Adak, 2007b: 43; Adak, 2013: 66.

³⁹ Carruba ve Vismara, 2000: 75-88. Bu sikke İ.Ö. 430-420 yıllarına tarihlenmektedir. Ayrıca kentin Lykia egemenlik alanına girdiğini destekleyecek İ.Ö. 4. yüzyıl başlarına tarihlenen Lykçe bir yazıt da ele geçmiştir, bkz. Seyer ve Tekoğlu, 2009: 223.

⁴⁰ Adak, 2007b: 43vd.; Adak, 2013: 66.

nüvizmatik ya da epigrafik bir veri bulunmamaktadır.⁴¹ Bunun yanı sıra diğer Rhodos koloni kentlerinin aksine Klasik Dönem ve sonrasında Melanippion çevresinde Lykia tipi mezarların bulunmayışı kentin Yunan karakterini sürdürdüğünü göstermektedir.⁴² Böylece bu dönemdeki doğu sınırı Gagai ile Melanippion arasına rahatlıkla çizilebilir.

Milyas Bölgesi *tribut* listesi kayıtlarında yalnızca İ.Ö. 425/424 yıllarında görülmektedir.⁴³ Bu veri Lykia ile Milyas'ın birbirlerinden politik ve coğrafi olarak ayrı birer bölge olduklarını desteklemektedir.⁴⁴ Ancak 1984 yılında Bayındır'da ele geçmiş Elmalı Definesi⁴⁵ İ.Ö. 460 yılına tarihlenmekte ve definede yer alan sikkelerin yarısı Lykia baskısının bulunduğu sikkeleri içermektedir.⁴⁶ Böylece bölgenin Lykia ile ilişkilerinin politik bir boyutta sürdürüldüğü ve Lykia kültür yayılımının yalnızca ovanın güneyine kadar ilerlediği düşünülebilir.⁴⁷ Tüm bunların sonucunda Lykia'nın sınırlarının kuzeyde Milyas Bölgesi ile sınırlandırılarak, batıda Ksanthos Vadisi, doğuda ise Limyra'ya değin uzandığı anlaşılabılır.⁴⁸ İ.Ö. 4. yüzyıldaki Lykia coğrafyası üzerine bilgi veren en erken edebi kaynak Pseudo-Skylaks'ın seyrüseferidir. Skylaks Karia'dan sonra Lykia'yı batıda Telmessos'tan başlatıp doğuda sınır kenti olarak Perge'de bitirmiştir.⁴⁹ Eserin verdiği bu bilginin aksine doğu sınırının Perge'ye uzanması olanaksızdır. Bu sınırı Phaselis kentine çekmek daha olası gözükmemektedir.⁵⁰ Belki de eserin – en azından bazı durumlarda – yeniden derlendiği daha geç bir dönemin coğrafyasının etkisinde kaldığı düşünülebilir. Bu sınırları daha net belirlemek için bölgenin bu dönemdeki tarihsel arka planına göz atmak gerekmektedir. İ.Ö. 4. yüzyılda Limyra *dynast*'ı Perikle Lykia üzerinde güçlü bir egemenlik kurmuştur. Ancak batı Lykia'da Artumpara'nın egemenliği hüküm sürmektedir.⁵¹ Perikle bu egemenliğe son vermek amacı ile Telmessos'u

⁴¹ Doğan, 2019: 17.

⁴² Adak, 2007b: 42vd.; Adak, 2007a: 269.

⁴³ Keen, 1998: 119; Hellenkemper ve Hild, 2004: 97.

⁴⁴ Keen, 1998: 122; Lockwood, 2011: 196.

⁴⁵ Genel bilgiler için bkz. Konuk, 2016; Göktürk, 2022.

⁴⁶ J. J. Coulton (1993: 82) bu sikkelerin paralı askerlerin ödenekleri olabileceğini düşünmektedir. A. G. Keen (1998: 111) Lykia baskısı sikkelerinin *Jañ* (*Jña – Ñaj*) lejantı taşıması ile bu *dynast*'ın Ksanthos Dynastlığı ile ilişkili olduğu belirtmektedir. S. E. Lockwood (2011: 199vd.) ise *Jañ*'ın Elmalı Ovası'daki yerel bir *dynast*'ı olabileceği ve Pers İmparatorluğu'na karşı topraklarını genişletmesi ya da Atinalılar ile olan müttefikliğini sürdürmesi için verilmiş olabileceğini ileri sürer.

⁴⁷ Doğan, 2019: 17 ve dn. 110 ile birlikte.

⁴⁸ Bkz. Mørholm ve Zahle, 1972: 57vdd.; Tietz, 2003a: 40.

⁴⁹ Ps. Skylax, *Perip.* 100.

⁵⁰ İ.Ö. 5.-4. yüzyıllarda yaşamış Ktesias, Phaselis'in Lykia kenti olarak (bkz. Ktesias, *Frag.* 45. 141), Athenaios ise İ.Ö. 4. yüzyılda yaşamış Stratonikos isimli bir sanatçıdan aktarım yaparken Phaselis'i Pamphylia halkı olarak (bkz. Athen. *Deipn.* VIII. 42) anmaktadır.

⁵¹ Houwink ten Cate, 1961: 10vd.; Keen, 1998: 152.

fethetmiş⁵² ve tüm Lykia toprakları üzerinde kendi egemenliğini kurmuştur.⁵³ Perikle'nin bu fethi ile batı sınırları Telmessos kentine değin genişletilmiştir. Perikle'nin fetih faaliyetleri Lykia'nın yalnızca batısı ile sınırlı değildir. Doğuda Phaselis kentini de kuşattığı,⁵⁴ kuzeyde ise Elmalı Ovası'nın içlerine kadar ilerlediği⁵⁵ bilinmektedir. Böylece Limyra *dynast*'ı Perikle zamanında Lykia doğuda Phaselis'ten batıda Telmessos'a kadar, güney Milyas Bölgesi'nin büyük bir bölümünü içerecek şekilde genişletilmiştir.⁵⁶ Bunlara ek olarak bölgeden ele geçen Lykçe yazıtlar, mezar tipleri⁵⁷ ve sikkeler aracılığıyla kentlerin varlığı ve yayılımına ilişkin veriler elde edilebilmektedir. Kabalia Bölgesi'nden ele geçmiş Lykia tipi kaya mezarları İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenmiştir.⁵⁸ K. A. Gay ve Th. Corsten bölgede bulunan bu tip mezarların varlığının Perikle'nin Lykia fetihleri ve kültür yayılımının Milyas ve Kabalia'nın içlerine değin ulaştığının sonucu olarak görmüşlerdir.⁵⁹ Lykçe ismi *Winbēte*⁶⁰ olduğu ileri sürülen Oinoanda'nın ise bu dönemlerde Tlos sınırları içerisinde yer aldığı düşünülmektedir.⁶¹ Ayrıca Araksa'nın varlığı da Klasik Dönem'e ait bir sikkenin üzerinde yer alan *Araththihe* lejantının kentin ismiyle eşleştirilmesi ile ortaya koyulmuştur.⁶² Buna göre sınırların kabaca batıda Telmessos'tan itibaren Kadyanda ve Araksa kentinden Kabalia ve Milyas'a uzandığı düşünülebilir.

Perikle'nin yayılımcı tutumu uzun vadede devam edememiştir. Zira kısa süre sonra Perikle Pers komutanı Autophrades tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Böylece Autophrades

⁵² Theop. FGrHist. 115 F 103, 17: καὶ ὡς Λύκιοι πρὸς Τελμισσεῖς, ἡγουμένου αὐτοῖς τοῦ σφῶν βασιλέως Περικλέους, ἐπολέμησαν ἕως αὐτοὺς τειχῆρεις ποιήσαντες καθ' ὁμολογίαν παρῆσαντο. Krş. Wörrle, 1991: 214. Ayrıca bkz. TL: 104, str. 2-4; Bryce, 1980: 380; Weiskopf, 1982: 289; Keen, 1998: 165.

⁵³ Bryce, 1986: 111vdd.; Keen, 1998: 148-170. Wörrle (1991: 203-217) tarafından yayımlanmış bir yazıtta Perikle kendisini 'Λυκίας βασιλεύων' (Lykia Kralı) olarak anmaktadır, krş. Wörrle, 1993.

⁵⁴ Polyainos'tan aktarılan bir pasajda Miletoslu Kharimenes Perikle'den kaçarken Phaselis'e sığınmıştır ve bunun üzerine Perikle kenti kuşatmıştır (bkz. Polyæn. *Strateg.* 5. 42: Χαριμένης Μιλήσιος καταφυγὼν ἐς Φασηλίδαν, ἐφόρ μουςῶν αὐτῷ νεῶν μακρῶν Περικλέους τοῦ Λυκίου, περιθέμενος περιθετὴν πεζὴν διὰ τῆς Περικλέους χώρας ἐσώθη). Ancak bu kuşatmanın arka planında bu hikâyeden daha fazlası olduğu kabul edilebilir. Nitekim Artumpara'nın Side kentinde bir garnizon kurması ile ilişkili olabileceği gibi, Persler tarafından Lykia'ya yapılacak olası bir saldırıdan korunmak için Pers yanlısı tutum sergileyen Phaselis'i ele geçirdiği de düşünülmektedir, bkz. Keen, 1998: 166; Tüner-Önen, 2008: 106. Ayrıca Telmessos ve Phaselis gibi önemli limanları bulunan kentlerin fethinin arkasında bir ticari menfaat de söz konusu olabilir, bkz. Zimmermann, 1992: 48.

⁵⁵ Elmalı Ovası'nda yer alan Kızılca'dan ele geçmiş bir mezar yazıtında Perikle'nin egemenliğinden söz edilmektedir, bkz. Bean, 1971: 22vd., no. 38; Neumann, 1979: 36vdd., no. N 314. Ayrıca bkz. Borchhardt, 1976: 104; Coulton 1993, 82; Çevik 1996, 64 ve 68vd.; Gay ve Corsten, 2006, 57vd.; Roosevelt, 2012: 912vd.

⁵⁶ Keen, 1998: 13; Raimond ve Vismara, 2015. Perikle'nin dönemindeki Lykia coğrafyası için bkz. Zimmermann, 1992: 29vd.; Kolb ve Kulpe, 1992: 15; Borchhardt, 1997: 1-17; Seyer ve Tekoğlu, 2009: 223.

⁵⁷ Bu araştırmalar için bkz. Kielsen ve Zahle, 1975: 29vdd.; Zahle, 1980: 39vdd.

⁵⁸ Gay ve Corsten, 2006.

⁵⁹ Gay ve Corsten, 2006: 56vdd. Bu mezarların yerel elitlerin olabileceğine dair farklı bir yorum için bkz. Coulton, 2012: 55.

⁶⁰ TL: 26, str. 15.

⁶¹ Schürr, 2009: 105vd.; Schürr, 2016: 107vd.

⁶² Mørholm ve Neumann, 1978: 31; Zgusta, 1984: 88 §85-15; Carruba, 1990: 15 ve 20; Wörrle ve Wurster, 1997: 400.

Lykia'da bir süre hâkimiyet kurmuştur,⁶³ ancak daha sonra Pers idaresi bölgeyi Karia hükümdarı Maussollos'un hakimiyetine vermiştir.⁶⁴ Milyas Bölgesi'nin de bu dönemde Karia hükümdarının yönetimine girdiği düşünülmektedir.⁶⁵ Milyas Bölgesi'deki bu yönetim Büyük İskender'in doğu seferi sırasında Lykia'yı fethetmesi ile sona ermiştir. Bu olayların ardından Büyük İskender İ.Ö. 334 yılında Halikarnassos'tan Lykia'ya doğru ilerlemiştir.⁶⁶ İlk Telmessos'u aldıktan sonra güneye Ksanthos Vadisi'ne inerek Ksanthos, Pinara, Patara'nın yanı sıra otuz küçük kenti (πολίσματα) ele geçirmiştir.⁶⁷ Daha sonra Ksanthos Vadisi'nden yola çıkan İskender Milyas'a geçmiştir. Arrianos İskender'in Milyas'a geçişinden bahsederken bölgenin Phrygia'nın bir parçası olduğu ve Büyük Kral'ın düzenlemesiyle Lykia vergi bölgesine dâhil ettiğini aktarmaktadır.⁶⁸ Bu dönemde bölgenin hâlâ Phrygia etkisi altında olduğu bir mezar anıtından anlaşılmaktadır. Khoma'dan ele geçmiş ve üzerinde kalkan, mızrak, miğfer ve kılıç betimleri bulunan bu mezar anıtı iki savaşçıya aittir ve mezarın epigramından Pergeli heykeltıraş Paion'un mezarı yaptığı anlaşılmaktadır.⁶⁹ S. Şahin bu durumu bölge Pamphylia kentleriyle halkının geçmişten süre gelen ilişkisi olarak yorumlarken, mezarın epigramında geçen Osses, Osabimis ve Manossas gibi *epikhorik* isimlerin Phrygia-Pisidia kökenini işaret ettiğini belirtmektedir.⁷⁰ Büyük İskender kısa bir süre sonra Phaselis'e ulaşmıştır.⁷¹ Bu fetih faaliyetleri kapsamında Lykia'nın sınırında yer alan Phaselisliler'i huzursuz eden Marmaralıların kalesinden bahsedilmektedir. Marmaralılar İskender bölgeden

⁶³ Autophradates'in egemenliğini ortaya koyan Lykçe yazıtlar mevcuttur, bkz. TL: 40d; TL: 61; ayrıca bkz. Bryce, 1986: 111vd.; Keen, 1998: 171.

⁶⁴ Hornblower, 1982: 119vd.

⁶⁵ Keen, 1998: 173; Lockwood, 2011: 218-221.

⁶⁶ Arr. *Anab.* 1. 24. 3.

⁶⁷ Arr. *Anab.* 1. 24. 3-4: αὐτὸς δὲ ἐπὶ Λυκίας τε καὶ Παμφυλίας ἦει, ὡς τῆς παραλίου κρατήσας ἀχρεῖον καταστήσαι τοῖς πολέμοις τὸ ναυτικόν. καὶ πρῶτον μὲν ἐν παρόδῳ Ὑπάρνα, χωρίον ὀχυρόν, φυλακὴν ἔχον ξένους μισθοφόρους, ἐξ ἐφόδου ἔλαβεν: οἱ δ' ἐκ τῆς ἄκρας ξένοι ὑπόσπονδοι ἐξῆλθον. ἔπειτα εἰσβαλὼν εἰς Λυκίαν Τελμισσέας μὲν ὁμολογία προσηγάγετο, περάσας δὲ τὸν Ξάνθον ποταμὸν Πίναρα καὶ Ξάνθον τὴν πόλιν καὶ Πάταρα ἐνδοθέντα ἔλαβε καὶ ἄλλα ἐλάττω πολίσματα ἐς τριάκοντα. *Kıyı şeridinin kontrolünü sağlayarak düşmanların donanmasını işe yaramaz hale getirmek için Lykia ve Pamphylia'ya geçti. İlk güzergahında yabancı paralı askeri birliklerin bulunduğu Hyperna'yi ele geçirdi, (bu) yabancı (paralı askeri birlikler) anlaşma sonucu burçlardan ayrıldılar. Daha sonra Lykia'ya girerek Telmessoslular'ı da kuşattı, Ksanthos Irmağı'nı geçip teslim olan Pinara, Ksanthos kenti ve Patara'yi ve diğer 30 küçük kenti ele geçirdi.* Telmessoslu kâhin Aristandros'un Lykia kentlerinin önde gelen kimselerine bu seferden daha önce bahsettiği ve İskender'in fetih faaliyetlerine Lykialıların teslimiyetinin de önceden bilindiği düşüncesi için bkz. Stark, 1958: 107vd. Ayrıca İskender'in Lykia yolculuğu için bkz. Siebert, 1985: 50-54; Keen, 1996: 110-118.

⁶⁸ Arr. *Anab.* 1. 24. 5: ταῦτα καταπράξας ἐν ἀκμῇ ἤδη τοῦ χειμῶνος ἐς τὴν Μιλυάδα καλουμένην χώραν ἐσβάλλει, ἥ ἐστι μὲν τῆς μεγάλης Φρυγίας, ζυνετέλει δὲ ἐς τὴν Λυκίαν τότε, οὕτως ἐκ βασιλείας μεγάλου τεταγμένον. *Bu işlerini bitirdikten sonra kış mevsiminin ortasında Büyük Phrygia'ya ait olan Milyas olarak adlandırılan ve Büyük Kral'ın düzenlemesi ile Lykia'ya vergi ile bağlanan bölgeye vardı.*

⁶⁹ Bean ve Harrison, 1967: 43 no. 8; Merkelbach ve Stauber, 2002: 67 no. 17/17/01 str. 9–10: Παίων Μουσαίου Περγαῖος λαῖνοσυργῶν | τέχνηι κάλλιστος σήματα ἔτευξε τάδε. *Taşçı ustalarının sanatında en iyisi Mousaios'un oğlu Pergeli Paion bu betimleri yaptı.*

⁷⁰ Şahin, 2014: 224.

⁷¹ Arr. *Anab.* 1. 24. 1-6; Plut. *Alex.* 17. 1-8.

geçerken ordusuna saldırmış ve Marmara kalesi kral tarafından zapt edilmiştir.⁷² Marmara ile Mnara kentlerinin Phaselis kentine yakın konumları, bunun yanı sıra fonetik benzerliklerinden dolayı aynı yeri ifade ettikleri düşünülmektedir.⁷³ İskender Lykia'dan sonra Pamphylia'ya geçmiş ve oradaki kentleri de ele geçirdikten sonra komutanı Nearkhos'u Lykia ve Pamphylia satrapı olarak göreve getirmiştir.⁷⁴ Böylece Lykia'da *dynast* yönetimi sona erdiği görülmektedir.

Büyük İskender'in ölümünden sonra *diadokhlar*'ının çatışmaları Lykia üzerinde de etkisini göstermiştir. İlk Antigonos Monophthalmos Lykia, Pamphylia ve Phrygia Megale'yi egemenlik altına almıştır.⁷⁵ Ptolemaios I (Soter)'in Phaselis, Ksanthos ve ayrıca batı sınırlarının ötesindeki Kaunos gibi kentleri egemenliğine almasıyla muhtemelen İ.Ö. 309 gibi erken bir zamanda bölgede Ptolemaioslar'ın egemenliği hâkim olmuştur.⁷⁶ Diodoros'un Ptolemaios'un Phaselis'i kuşattıktan sonra Lykia'ya geçtiği aktarımı ile Phaselis'in bu sırada Lykia topraklarında olmadığı düşünülmektedir.⁷⁷

Limyra'dan ele geçen İ.Ö. 288/7 yılına tarihlenen bir yazıt⁷⁸ Ptolemaioslar'ın Lykia'da iki *oikonomos* tayin ettiğini göstermektedir. Böylece Lykia'da ikili bir idari sistem kurdukları anlaşılmaktadır. Bu sistemin benzeri olarak Hekatomnidler Dönemi'nde Lykia'nın iki idari

⁷² Diod. 17. 28. 1-2: τῆς γὰρ Λυκίας περὶ τὰς ἐσχατίας πέτραν μεγάλην ὀχυρότητι διαφέρουσιν ὅκουν οἱ Μαρμαρεῖς ὀνομαζόμενοι, οἵτινες παριόντος Ἀλεξάνδρου τὸ χωρίον ἐπέθεντο τοῖς κατὰ τὴν οὐραγίαν Μακεδόσι καὶ συχνοὺς ἀνελόντες πολλὰ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ὑποζυγίων ἀφήρπασαν. ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ βασιλεὺς παροξυνθεὶς συνεστήσατο πολιορκίαν καὶ πᾶσαν εἰσεφέρειτο σπουδὴν βίᾳ κρατῆσαι τοῦ χωρίου. οἱ δὲ Μαρμαρεῖς ἀνδρεία διαφέροντες καὶ τῇ τῶν τόπων ἐρυμνότητι πιστεύοντες ὑπέμενον εὐρώστω τὴν πολιορκίαν. ἐπὶ μὲν οὖν ἡμέρας δύο συνεχεῖς ἐγίνοντο προσβολαὶ καὶ φανερόν ἦν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀποστησόμενος ἕως ἂν ἔλῃ τὴν πέτραν. *Lykia'nın sınırındaki sağlamlığı ile dikkat çeken muazzam bir kayalığı iskân eden ve Marmaralılar olarak adlandırılan (bir halk), Aleksandros bu bölgeden geçerken Makedonyalıları saldırıyor ve köleleri ve yük hayvanlarını sürekli yağma ediyorlardı. Bunun üzerine öfkelenen kral (Aleksandros) bir kuşatma başlatarak tüm çabasını bölgeyi zorla kuşatmaya girişiyordu. Marmaralılar ise mertçe karşı koyarak ve (bu) yerlerin korunaklılığına güvenerek kuşatmaya cesurca göğüs geriyorlardı. Böylece iki gün aralıksız saldırılar devam etti ve kral (Aleksandros) 'un kayalığı zapt etmeden geri çekilmeyeceği anlaşıldı.*

⁷³ Tüner, 2002: 68vdd.; Tüner-Önen, 2008: 39-45; Şahin, 2014: 303. Bu konu hakkında aşağıda detaylı bir inceleme yapılmıştır, bkz. a.ş. s. 138vd.

⁷⁴ Arr. Anab. 3. 6; Ayrıca bkz. Julien, 1914: 17vd.; Berve, 1926: 256; Siebert, 1985: 208.

⁷⁵ Diod. 18. 3. 1; Curtius Rufus, X 10. 2: Lycia cum Pamphylia et Maiore Phrygia abtinore iussus Antigonos. *Lykia, Pamphylia ve Büyük Phrygia ile birlikte Antigonos'un elinde tutulması emredildi*; App. Syr. 53. Ayrıca bkz. Billows, 1990: 46; Wörrle, 1991: 203-239; Borchhardt, 1993: 79.

⁷⁶ Diod. 20. 27. 1-2: ἐπ' ἄρχοντος δ' Ἀθήνησι Δημητρίου τοῦ Φαληρέως τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἐν Ῥώμῃ παρέλαβον Κόιντος Φάβιος τὸ δεῦτερον καὶ Γάιος Μάρκιος. ἐπὶ δὲ τούτων Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύων πυθόμενος τοὺς ἰδίους στρατηγοὺς ἀποβεβληκέναι τὰς ἐν Κιλικίᾳ πόλεις, πλεύσας μετὰ δυνάμεως ἐπὶ Φασήλιδά ταύτην μὲν ἐξεπολιόρκησεν, εἰς δὲ τὴν Λυκίαν παρακομισθεὶς Ἐάνθον φρουρουμένην ὑπ' Ἀντιγόνου κατὰ κράτος εἶλεν. εἶτα τῇ Καύνῳ προσπλεύσας τὴν μὲν πόλιν παρέλαβε, τὰς δὲ ἀκροπόλεις φρουρουμένας τῇ βίᾳ κατισχύσας τὸ μὲν Ἡράκλειον ἐξεῖλε, τὸ δὲ Περσικὸν παραδόντων τῶν στρατιωτῶν ὑποχείριον ἐποιήσατο. *Phaleris oğlu Demetrios Atinalılar'a arkhon'luk yaparken Quintus Fabius ve Gaius Marcius Roma'da ikinci defa consul'lük memuriyetini kazandılar. Bu sırada Mısır'ın kralı Ptolemaios kendi komutanlarının Kilikia'daki kentlerde yenilgiye uğradığını öğrenince, birlik güçleriyle Phaselis'e yelken açarak bu (kenti) kuşattı, Lykia'ya ulaşınca Antigonos tarafından garnizon yapılan Ksanthos'u zorla ele geçirdi. Sonra Kaunos'a yelken açarak kenti zapt etti, akropolisleri birlikte güçlendirerek Herakleion'u ele geçirdi, Persikon'u ise askerler teslim edince komuta altına aldı. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 523-524.*

⁷⁷ Jacobs, 1994: 136; Tüner-Önen, 2008: 122.

⁷⁸ Wörrle, 1977: 43vdd.; SEG, 28: no. 929.

bölgeye ayrılarak yönetildiği bilinmekteydi.⁷⁹ Böylece Ptolemaioslar'ın yöneticileri olan iki *oikonomos* Limyra ile Doğu Lykia, Ksanthos ile Batı Lykia idari bölgelerinde yönetimlerini sürdürmektedir.⁸⁰ İ.Ö. 197 yılında Antiokhos III Lykia'da Korykos, Limyra, Arykanda, Andriake, Patara, Ksanthos ve Telmessos gibi kentleri egemenliğine almıştır.⁸¹ Böylece bölge Seleukoslar'ın hâkimiyetine girmiştir.

İ.Ö. 2. yüzyılda Lykia sınır bölgelerinde bulunan kentler ise birlik sikkeleri tespiti ile belirlenebilir. H. A. Troxell İ.Ö. 2. yüzyılda birlik sikkesi basan on dokuz kent listelemiştir: Antiphellos, Aperlai, Gagai, Kadyanda, Kandyba?, Ksanthos, Kyaneai, Limyra, Myra, Neisa, Olympos, Patara, Phaselis,⁸² Phellos, Pinara, Rhodiapolis, Sidyma, Tlos, Trabendai.⁸³ Bu listeye daha sonra Arykanda ile Telmessos kentleri de eklenmiştir.⁸⁴ Araksa'nın da Lykia Birliği'ne dâhil olduğu Orthagoras'ın onur yazıtı ile (bkz. aş. s. 16) anlaşılmaktadır. Böylece bu listelerden sınır kentlerini belirlemek mümkündür. Ancak Karia-Lykia sınır bölgesinde ise bu dönemde siyasi oluşumlarını da göz önüne almak gerekmektedir. İ.Ö. 2./1. yüzyıla tarihlenen⁸⁵ Hippou Kome kentinden ele geçen vakıf yazıtı bir βαλανεῖον inşası için çevre yerleşimlerin bağışçıları listelemektedir.⁸⁶ Bu yazıtta Hippou Kome'nin yanı sıra Lyrnai kenti ve Sestos, Pallene, Kastanna ve Mynda yerleşimlerinin ismi geçmektedir. Bu durum civarda farklı yazıtlarda geçen Oktapolis isminden yola çıkarak bir topluluğun meydana geldiğini düşündürmüştür.⁸⁷ Yakın zamanda bulunan Lyrnai kentinin yer aldığı Kayadibi'nden ele geçmiş bir başka yazıt Hippou Kome'nin vakıf yazıtına benzer biçimde, ancak *ethnikon*

⁷⁹ Wörrle, 1977: 59vd.; Behrwald, 2000: 50.

⁸⁰ Wörrle, 1977: 52-62; Behrwald, 2000: 50; Hellenkemper ve Hild, 2004: 98.

⁸¹ Liv. 33. 19. 9-11: omnibus enim regni viribus conexus cum ingentis copias terrestres maritimasque comparasset, principio veris praemissis terra cum exercitu filiis duobus, Ardye ac Mithridate, iussisque Sardibus se opperiri ipse cum classe centum tectarum navium, ad hoc levioribus navigiis cercurisque ac lembis ducentis proficiscitur, simul per omnem oram Ciliciae Lyciaeque et Cariae temptaturus urbes, quae in ditione Ptolomaei essent, simul Philippum—necdum enim debellatum erat exercitu navibusque adiuturus. *İki oğlu Ardys ve Mithridates'i bahar mevsimi başlarında bir ordu ile birlikte Sardis'e yolladı ve orada kendisini beklemelerini emretti. Kendisi ise yüz güverteli gemi ile küçük tekneler, Kıbrıs tekneleri ve hızlı filikalardan oluşan iki yüz gemiyi yola çıkarttı. Kilikia, Lykia ve Karia'nın Ptolemaios egemenliği altındaki tüm kıyı kentlerini ele geçirmek ve de hala onunla (Ptolemaios ile) savaş halinde olan Philippos'a ordu ve donanma ile yardım etmek istiyordu.* Ayrıca bkz. Treuber, 1887: 150vd.; Magie, 1950: 523vd.; Behrwald, 2000: 80-83; Hellenkemper ve Hild, 2004: 98.

⁸² Phaselis İ.Ö. 2. yüzyılın başlarında Lykia'ya ait değildir. Nitekim Phaselis'in birlik sikkeleri bastığı tarihi H. A. Troxell (1982: 68vdd.) İ.Ö. 138 yılına tarihlenen bir Roma mektubunda yer alan listede Lykia'dan ayrı anılmasından dolayı bu dönemde Lykia Birliği üyesi olamayacağını ve kentin bastığı ilk birlik sikkelerini bundan sonraki bir döneme ait olabileceğini belirtmektedir.

⁸³ Troxell, 1982: 39.

⁸⁴ Arykanda için bkz. Troxell, 1982: 106; Telmessos için bkz. orada s. 187.

⁸⁵ Yazıtın tarihlenmesi üzerine bkz. Jones, 1937: 108; Delorme, 1960: 244vd. dn. 4; Robert, 1962: 152; Jones, 1971: 108; Balland, 1981: 194 dn. 153; Migeotte, 1992: 258; Zimmermann, 1992: 88 dn. 141; Quaß, 1993: 201 dn. 709 ile birlikte; Farrington 1995, 41.

⁸⁶ TAM, II: no. 168. Ayrıca bkz. Robert, 1955: 194 dn. 5; Robert, 1962: 152vd.; Robert, 1980: 378; Robert, 1982: 316-319; Robert, 1987: 278-281; Migeotte, 1992: 253-258; Tietz, 2003a: 250-263; Karabulut, 2019: 72-83.

⁸⁷ Detaylı bilgi için bkz. Karabulut, 2019.

belirtmeksizin bir isim listesini oluşturmaktadır.⁸⁸ F. Onur yazıtta geçen isimlerin Oktapolis bölgesini içeren kentlerde ve civar kentler Kalynda ve Kaunos'ta görüldüğüne dikkat çekmektedir.⁸⁹ Hippou Kome kenti hakkında tek edebi kaynak olan Geç Antik Dönem yazarı Stephanos Byzantinos kentin Lykia'ya ait bir köy olduğunu belirtmektedir.⁹⁰ Ancak eserin ele alındığı dönemde kentin hangi bölge ya da eyalet içerisinde yer aldığına ilişkin başka bir veri ele geçmemiştir. Kentin içinde bulunduğu bölgeyi anlamak için Hippou Kome'nin doğusunda yer alan Symbra kentine ilişkin veriler de göz önünde tutulmalıdır. Nitekim Kaunos'tan ele geçmiş bir yazıtta Symbra'nın ismi Kaunos'un bilinen diğer *demos*'ları ile birlikte anılmaktadır.⁹¹ Bu dönemde Kaunos'un topraklarının ne denli yayılım gösterdiğine ilişkin bir veri kaydedilmemiştir. Ancak bu yazıt ile İ.Ö. 166-164/163 yılları arasında Symbra'nın Kaunos'un egemenliğine ait olduğu düşünülmektedir.⁹² Buna ek olarak İ.Ö. 81 yılına tarihli Rhodos'tan bir yazıtta⁹³ Symbra *ethnikon*'una sahip bir hayırhahın anılması bu dönemde Rhodos'a bağlı olan Kaunos ile ilişkisini akla getirmektedir. TAM II 168 numaralı vakıf yazıtı göz önüne alınarak bölgede meydana gelmiş bir kentler topluluğu oluşumu fikri ile Symbra'nın da –ismi ilgili yazıtta anılmamış olsa bile– bu topluluğa dâhil olduğu düşünülmektedir.⁹⁴ Böylece Lyrnai kentinin de içinde bulunduğu bu toplulukların İ.Ö. 2./1. yüzyılda Lykia yerleşimleri olduğu düşünülürse Symbra'nın Kaunos ile olan ilişkisi fikri zayıf kalmaktadır. Ancak Symbra'nın Oktapolis olarak anılan kentler topluluğuna dâhil olduğunu gösteren herhangi bir veri de mevcut değildir. Bölgedeki yetersiz veri net bir sonuca ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bunların yanı sıra Kibyra'dan ele geçmiş Hellenistik bir yazıtta Symbra özgür bir kent olarak anılmaktadır.⁹⁵ Metnin tarihlemesini *tpq* olarak İ.Ö. 164/3 yılına yapan L. Meier, Kaunos'un Hellenistik bağış listesini de göz önüne alarak Symbra'yı kente bağımlı bir yerleşim olarak anar. Bu görüşe karşılık F. Onur ise Kaunos bağış listesinde anılan kentlerin bir bağlılık içerisinde olmasının şart olmadığını ve böylelikle Kibyra yazıtının da bu düşünce ile bahsi geçen tarihe yerleştirilmesinin şart olmadığını düşünmektedir. F. Onur yazıtın tarihinin Sulla'nın bölgedeki düzenlemelerinden hemen sonrasına, yani en geç İ.Ö. 82/1 yılına ait olabileceğini de eklemektedir. Bu konuya aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

⁸⁸ Onur, 2022b.

⁸⁹ Onur ve Yıldız, 2021: 352; Onur, 2022a: 502vd.

⁹⁰ Steph. Byz. s.v. Ἰππου κόμη: Λυκίας κόμη, διὰ τὸ ὁδοιπόρων τινῶν ἐκεῖ ἵππον ἀποθανεῖν. οἱ οἰκοῦντες Ἰππουκωμήται.

⁹¹ Bean, 1953: 23 no. 6; Marek, 2006: 229 no. 39; SEG, 13: no. 473.

⁹² Bean, 1953: 25. Buna karşılık bkz. Robert ve Robert, 1956: 165 no. 274e; Marek, 1993: 91vd.; Marek, 2006: 85; Tietz, 2003a: 285; Meier, 2019: 61.

⁹³ IG, XII 1: no. 127.

⁹⁴ Hild, 2000a: 153; Şahin, 2014: 174.

⁹⁵ Meier, 2019: 51-62 no. 3.

Lykia'da Antiokhos III'ün egemenliği uzun sürmemiştir. Zira İ.Ö. 190 yılında Roma, Magnesia Savaşı ile Seleukoslar'ı mutlak bir yenilgiye uğratmıştır. Böylece İ.Ö. 188 yılında yapılan Apameia Barışı ile Lykia Rhodos egemenliğine bırakılmıştır.⁹⁶ Bu dönemde Lykia'nın sınırları içinde Phaselis, Telmessos ve Milyas Bölgesi yer almamaktadır. Nitekim Telmessos ve Milyas Bölgesi Pergamon Kralı II. Eumenes'e verilmiştir.⁹⁷ İ.Ö. 133 yılında Pergamon Kralı III. Attalos'un vasiyeti yoluyla Roma'ya geçen Pergamon topraklarının İ.Ö. 129 yılında Asia Eyaleti'ne dönüştürülmesiyle Telmessos özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu özgürlük Caesar'ın Lykialılar ile yaptığı anlaşmaya kadar devam edecektir. Phaselis'in bu dönemde otonom kaldığı bilinmektedir.⁹⁸ Güneydoğudaki Melanippion'dan ele geçen bir yazıttan ise bu kentin halen Rhodos ile ilişkiler sürdürdüğü ve özgür bir statüde varlığını koruduğu anlaşılmaktadır.⁹⁹ Böylece Rhodos hâkimiyeti altındaki Lykia sınırlarının batıda Telmessos, doğuda Phaselis ve güneydoğuda Melanippion'u dışarıda bırakacak şekilde bir alanı kapladığı düşünülebilir.¹⁰⁰ İ.Ö. 167 yılında Roma *senatus*'u Lykia'yı Rhodos egemenliğinden azat etmiş ve tekrardan özgürlüğüne kavuşturmuştur.¹⁰¹ Phaselis 100'lü yılların sonlarına doğru birlik sikkesi basmasıyla bölgeye tekrardan dâhil olmuştur (bkz. dn. 122).

Kabalia Bölgesi'ndeki yerleşim hareketliliği Hellenistik Dönem ile birlikte kendisini göstermektedir. Bu dönemde Pisidialılar, özellikle Termessos, Kabalia Bölgesi'ne göç hareketleriyle koloni kurma faaliyetlerine girişmişlerdir. Nitekim bu dönemde Oinoanda, Balboursa ve Boubon gibi kentler tarih sahnesinde ortaya çıkmaya başlamışlardır.¹⁰² Bu kentlerin ortaya çıkmasıyla zaman içinde Lykia'nın kuzey sınırlarındaki yerleşik komşuları arasında çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Bu çatışmalar ilk olarak Lykia'nın kuzey sınırında bulunan Araksa ile onun kuzey komşusu Boubon arasında yaşanmıştır. İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen¹⁰³ ve Orthagoras isminde bir Araksa vatandaşının onurlandırıldığı yazıt¹⁰⁴ yaşanan olaylara tanıklık etmektedir. Araksa Boubonlular ve Moagetes'e karşı savaş başlatmış ve bunun sonucunda Orthagoras bu meselelere binaen Kibyra'ya elçi olarak gönderilmiştir. Ancak

⁹⁶ Lykia'daki Rhodos hâkimiyetine ilişkin bkz. Bölüm 3.3.1. *İ.Ö. 7. Yüzyıldan İtibaren Rhodos'un Lykia Topraklarındaki Yayılımı*. Polyb. 21. 24. 7; Liv. 37. 55. 5; App. Syr. 44. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 524; Schmitt, 1957: 85vd.; Berthold, 1984: 167vd.; Zimmermann, 1993a: 110-130; Bresson, 1999: 106vd.; Wiemer, 2002a: 260-271; Adak, 2007a: 251-279.

⁹⁷ Polyb. 21. 46. 8-10; Liv. 37. 56. 4-6; ayrıca bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 100.

⁹⁸ Bresson, 1999: 118; Adak, 2007a: 251-279; Şahin, 2014: 412. Ayrıca kentin bu dönemde bastığı sikkelerden de Rhodos egemenliği altına girmediğini ispatlar nitelikteki düşünce ve kaynaklar için bkz. Tüner-Önen, 2008: 131vdd.

⁹⁹ Yazıt için bkz. Adak, 2007a: 253vdd.

¹⁰⁰ Ayrıca krş. Meyer, 1925: 147.

¹⁰¹ Liv. 44. 15. 1; Polyb. 30. 5. 12. Ayrıca bkz. Behrwald, 2000: 84-89.

¹⁰² Corsten, 2013: 77-83.

¹⁰³ Meier, 2019: 58'de metin daha geç bir tarih olan İ.Ö. 80'lere yerleştirilmektedir.

¹⁰⁴ Bean, 1948: 46-56 no. 11; Moretti, 1950: 326-350; Larsen, 1956: 151-169; Pouilloux, 1960: 32-37 no. 4; SEG, 49: no. 1898.

çabaları bir sonuca ulaşamamış ve Kibyra kente ağır hasar verecek biçimde saldırılarda bulunmuştur. Böylece Lykia Birliği'nden istediği destek sonucu Orthagoras birlik tarafından bir kez daha Kibyra'ya elçi olarak yollanmıştır. Araksa kentinin Boubon ile yaptığı savaşı görüşmek üzere Kibyra'ya elçi yollaması Kibyra ile Boubon arasında bir bağlantı olduğunu düşündürmektedir. Bu dönemde Tetrapolis'in kurulmuş olduğunu gösteren bir veri mevcut değildir. Ancak Tetrapolis'in başlangıç aşamasında olduğu ve bu kentler arası bir müttefiklik anlaşması yapılmış olabileceği düşünülmektedir.¹⁰⁵ Yazıtın ilerleyen kısımlarında Lykialılar ile Termessoslular arasında yaşanan bir savaştan bahsedilmektedir. Bahsedilen Termessos kentinin kuzeyde yer alan Termessos Minor –yani Oinoanda– mı, yoksa Pisidia'daki Termessos Maior mu olduğu açık değildir.¹⁰⁶ Ancak her durumda bu aktarımlar kuzey sınırları ile sürekli bir çatışma halinde olduğunu daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Yazıtın aktardığı Orthagoras'ın bir diğer önemli faaliyeti ise Orloanda ismindeki bir yerleşimin kurtarılması ve Lykia Birliği'ne kabulü¹⁰⁷ hususunda Lykia Birliği'ne Araksa kentinin elçiliğinde bulunmasıdır. Yeri henüz tespit edilememiş Orloanda yerleşimi¹⁰⁸ Araksa'nın büyük gayretleri sonucu birliğe dâhil edilmiştir. Böylece bu yerleşimin Araksa ile yakın komşu ilişkileri olduğu anlaşılmaktadır. Orloanda'nın ne tür bir otoriteden kurtarıldığı belirli değildir. Ancak bu yerin Araksa'nın kuzeyinde olduğu varsayılırsa, kuzeydeki düşman bölgelerden biri tarafından ele geçirildiği düşünülebilir.¹⁰⁹ Son olarak yazıtta Soasa topraklarına ilişkin bir mahkeme görüldüğünü öğrenmekteyiz.¹¹⁰ Bu bilgiler doğrultusunda Araksa kentinin yazıtta ismine ulaşamadığımız bir kent¹¹¹ ile bir sınır sorunu yaşadığı düşünülebilir. Orthagoras'ın bu davada kenti Araksa'yı hiçbir zarara uğratmadığı aktarılmaktadır, ancak davanın sonucuna ulaşamamaktayız. Soasa topraklarının nerede olduğuna dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Yazıtta anlaşmazlığa düşülen

¹⁰⁵ Larsen, 1956: 153vd.; Doğan, 2019: 33.

¹⁰⁶ J. A. O. Larsen (1956: 162) meydana gelen olayların Ksanthos Vadisi ve Kabalia Bölgesi çevresinde yoğun olarak gerçekleşmesinden dolayı bu kentin Termessos Minor olma ihtimalinin daha güçlü olduğunu, bunun sonucunda ise Lykia Birliği'nin kuzeye doğru genişlemeye çalıştığını düşünmektedir. Ayrıca bkz. Schuler, 2016: 50. M. Zimmermann (1993a: 125-129) ise Termessos Maior'un Oinoanda ve Balboursa'nın gelişmesini sağladığı için Lykia ile bir anlaşmazlık içinde olabileceğini önermektedir.

¹⁰⁷ Bean, 1948: no. 11 str. 54-62: Ὁρλοανδέων τε ὄντων ἀστυγιτόνων θεωρῶν | τὸν δῆμον σπεύδοντα ὑπὲρ αὐτῶν ὅπως ἐλε[υ]θερωθέντες | προσληφθῶσιν εἰς τὴν τοῦ Λυκίων ἔθνο[υς] συμπολιτείαν, ἀποσταλεῖς πρεσβευτῆς ὑπὸ τοῦ δήμου | κατ' ἰδίαν τε πρὸς τὰς ἐν Λυκίαι πόλεις καὶ πρὸς τὸ κοινὸν | τῶν Λυκίων, διετέλεσεν τὰς πρεσβεΐας ἀξίως | τοῦ τε δήμου καὶ τοῦ Λυκίων ἔθνους, συνκατεσκεύασέν | τε εἰς τὸ προσληφθῆναι αὐτοὺς εἰς τὴν | Λυκίων συμπολιτείαν.

¹⁰⁸ N. P. Milner (1998a: 5) ve Ch. Kokkinia (2008: 14, dn. 86) Araksa'nın kuzeyinde bulunan Ballık/Maşta mevkiini Orloanda'nın lokalizasyonu için uygun bir seçenek olduğunu düşünmektedir. Ayrıca Söğütlüdere için bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 767 s.v. Orloanda. Ayrıca bkz. Robert ve Robert, 1950: 193; Larsen, 1956: 163; Schwyer, 1996: 19.

¹⁰⁹ Krş. Schuler, 2016: 50.

¹¹⁰ Bean, 1948: no. 11 str. 49-54: ἐνστάντος τε ἡμεῖν ἀγῶνος | περὶ τῆς ἐν Σοάσοις χώρας πρὸς τοὺς ἀμφισβητοῦντας ὑπὲρ | αὐτῆς, ἀποσταλεῖς πρεσβευτῆς πρὸς τὸ κοιν<όν> ἀγαθὸς | ἀγωνιστῆς ἐγένετο καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εἰς τὸ πάντα τὰ | συμφέροντα τῷ δήμῳ ἡμῶν περιγενέσθαι καὶ ἐν μηδεν[ί] | ἐλαττωθῆναι.

¹¹¹ Bu kentin Boubon olmasına ilişkin bkz. Larsen, 1968: 255.

kentin isminin de anılmaması bu toprakların belirli bir mevkiye yerleştirmeyi zorlaştırmaktadır. Bu toprakların Araksa'nın kuzeyinde yer aldığı düşülürse muhtemelen bu sınır anlaşmazlığı hâlihazırda aralarında huzursuzluk bulunan Boubon kenti ile olabilir. Ancak Lykia'nın sınırlarından ziyade Lykia'ya ait kentlerin teritoryum sınırlarına ilişkin bir tartışma da söz konusu da olabilir.¹¹² Nitekim Lykia'nın Araksa, Tlos, Kadyanda ve Oinoanda kentleri arasındaki teritoryum sorunlarını ve kentlerden transit geçişlere ilişkin konuları ele alan ve aynı yüzyıla ait başka bir yazıtta da görmekteyiz (bkz. dn. 114). Nihayetinde, Soasa topraklarının nerede olduğu ve davaya taşınan bu sınır sorununun hangi kent ile yaşandığını belirlemek veri yetersizliğinden dolayı mümkün gözükmemektedir. Tüm bu bilgiler ışığında sınırda bulunan Araksa ile doğuda Oinoanda ve kuzeyde Boubon teritoryumlarına değin Lykia sınırlarının korunduğu söylenebilir.¹¹³

Yukarıda da bahsedildiği üzere İ.Ö. 2. yüzyılın ilk yarsının sonlarında Tlos ile Τερμησσεῖς οἱ πρὸς Οἰνοάνδοις arasında dağlık sınır bölgesinin kullanıma ilişkin bir anlaşmazlık yaşanmış ve sorun Lykia Birliği ve Τερμησσεῖς οἱ πρὸς Οἰνοάνδοις arasında varılan bir anlaşmayla giderilmiştir.¹¹⁴ Anlaşmaya göre Masa Dağı sınır kabul edilerek Tlos kentine verilecek, ancak Τερμησσεῖς οἱ πρὸς Οἰνοάνδοις ekip biçme ya da inşaat hakları haricinde dağın kerestesi ve otlagını kullanmaya hak sahibi olacaklardır.¹¹⁵ Metinde Masa Dağı'nın sınırları ayrıntılı tasvir edilmiş ve gerektiği yerlerde anakaya üzerine 'Ο(ΡΟΣ)' [sınır işareti] kazındığı belirtilmiştir. Bu nedenle anlaşma metninin bahsettiği Masa Dağı'nın tespiti Tlos ile Oinoanda arasındaki sınırın yerini belirlemek açısından büyük önem arz etmekteydi. D. Rousset Masa Dağı'nın Akdağlar'ın küçük bir parçası olduğunu düşünürken,¹¹⁶ S. Şahin Tlos ile Oinoanda kentleri arasındaki sınırı Dereköy ile Tezli Beli dağ geçidinin arasına doğal bir sınır olarak yerleştirmektedir. Böylece Tezli Dere'nin kuzey arazileri Oinoanda'ya ait iken, güney arazileri ise Tlos'a aittir ve anlaşmazlık bu bölgede çıkmıştır.¹¹⁷ Anlaşma metni Masa

¹¹² M. Wörrle ve W. W. Wurster anlaşmazlık yaşanan kentin Kadyanda olması halinde Soasa topraklarını Dereköy/Söğütlüdere mevkiinde yer alabileceğini ileri sürmektedir, bkz. Wörrle ve Wurster, 1997: 401vd.

¹¹³ Krş. Larsen, 1956: 163. Araksa ile Boubon arasındaki sınırı tam olarak net değildir. Araksa'nın kuzeyinde yer alan Dereköy/Söğütlüdere mevki M. Wörrle ve W. Wurster (1997: 438-441) tarafından Kadyanda topraklarına atfedilirken, S. Şahin (2014: 197) tarafından Araksa teritoryumu içerisinde anılmaktadır. Ch. Kokkinia (2008: 13vd.) ise bu mevkiinin Boubon toprakları içerisinde kaldığını ileri sürmektedir. Ayrıca Boubon güney sınırı için bkz. Doğan, 2019: 108vd.

¹¹⁴ Le Roy 1996; Courtils ve Laroche, 2003: 452-456; SEG, 60: no. 1569. Bu anlaşma metnini 2010 yılında D. Rousset (2010) ayrıntılı açıklamaları ve çevirisi ile birlikte yayınlamıştır. Daha sonra bölgede yapılan yüzey araştırmaları sonucu F. Onur (2020) Masa Dağı ve metinde ayrıntılı bahsedilen coğrafi oluşumların tespitini içeren detaylı bir yayın gerçekleştirmiştir. Ayrıca bkz. Şahin, 2014: 125-129.

¹¹⁵ Rousset, 2010: 6 str. 27-31: Τὸ δὲ Μασα ὁρος ἔστω Τλωέων, τὴν δὲ ἐπὶ νέμησιν καὶ ξυλισμὸν αὐτοῦ ἐχέτωσαν Τερμησσεῖς οἱ πρὸς Οἰνοάνδοις εἰς τὸν αἰὲ χρόνον, οὐκ ἐξουσίαν ἔχοντες οὔτε ἐποικοδομῆσαι οὔτε φυτεῦσαι οὔτε σπεῖραι.

¹¹⁶ Rousset, 2010: 121.

¹¹⁷ Şahin, 2014: 214.

Dağı sınırını ayrıntılı bir şekilde betimlemektedir. Bu betimlemelerden yola çıkarak 2019 yılında yapılan yüzey araştırmaları sonucunda Haciosman Dağı'nın Masa Dağı ile özdeş olabileceği sonucuna varılmıştır.¹¹⁸

Böylece aynı yüzyıl içerisinde komşu topluluklar Araksa-Boubon ve Tlos-Oinoanda arasında gerçekleşmiş olan bu tür sınır anlaşmazlıkları Lykia sınırları için Kabalia kentlerinin stratejik açıdan güçlü bir konumda olduklarını gösterir niteliktedir.

İ.Ö. 1. yüzyıl başlarında doğu Lykia'da da bir sınır hareketliliği söz konusu olacaktır. İ.Ö. 80'li yıllarda Kilikialı korsan Zeniketes Olympos merkezli bir hâkimiyet kurmuştur. Phaselis, Korykos ve Olympos kentlerini ele geçirmiştir.¹¹⁹ Buna müteakip Olympos ve Phaselis'in taklit birlik sikkeleri basmaları onların bu sırada artık Lykia Birliği'nin üyeleri olmadıklarını göstermektedir.¹²⁰ Korsanlık faaliyetleri ile mücadele etmesi için İ.Ö. 78-77 yıllarında bölgeye gönderilen Romalı komutan P. Servilius Vatia, Zeniketes'in hâkimiyetine son vermiş ve Zeniketes'e destek veren kentleri cezalandırırken, Roma yanlısı kentleri de ödüllendirmiştir.¹²¹ Örn. Attaleia, Phaselis ve Olympos kentleri ele geçirilerek toprakları *ager publicus* yapılmıştır.¹²² Böylece bu kentlerin P. Servilius Vatia'nın Kilikia Eyaleti'ni yeniden organize ederken bu eyalete dâhil edildiği düşünülmektedir.¹²³ Ancak Phaselis'in Ephesos'ta ele geçen Asia Eyaleti Gümrük Yasası'nda anılması¹²⁴ kentin İ.Ö. 75 yılında Asia Eyaleti içerisinde yer aldığını gösterir niteliktedir.¹²⁵

Bu dönemlerde kuzey Lykia ve Kabalia Bölgesi'nde Roma'nın politik bir müdahalesiyle karşılaşmaktayız. Bu müdahale I. Mithridates Savaşı'nda Lykia'nın Roma'ya destek verirken, Kabalia kentlerinin Pontos Kralı Mithridates'in yanında olması sonucunda

¹¹⁸ Onur, 2020.

¹¹⁹ Strab. 14. 5. 7: κατὰ δὲ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ταύρου τὸ Ζηνικέτου πειρατήριον ἐστὶν ὁ Ὀλυμπος ὄρος τε καὶ φρούριον ὁμώνυμον, ἀφ' οὗ κατοπτεύεται πᾶσα Λυκία καὶ Παμφυλία καὶ Πισιδία καὶ Μιλύας· ἄλόντος δὲ τοῦ ὄρους [ὑπὸ] τοῦ Ἰσαυρικοῦ, ἐνέπρησεν ἑαυτὸν πανοίκιον. τούτου δ' ἦν καὶ ὁ Κώρυκος καὶ ἡ Φάσηλις καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Παμφύλων χωρία· πάντα δ' εἶλεν ὁ Ἰσαυρικός. *Tauros'un yamaçlarındaki Olympos Dağı ve Zeniketes'in aynı isimli korsan kalesi vardır, buradan tüm Lykia ve Pamphylia ve Pisidia ve Milyas görülebilir. Dağ Isauricus tarafından alınınca tüm ailesini ve kendini ateşe verdi. Korykos ve Phaselis ve Pamphylia'nın pek çok yeri onundu. Isauricus hepsini ele geçirdi.* Ayrıca bkz. App. Mithr. 92; Magie, 1950: 287vdd.; Pohl, 1993: 260vd.; de Souza, 1999: 128vd. ve 136vd.; Adak, 2004: 32vdd.

¹²⁰ Jones, 1971: 104vd.; Troxell, 1982: 94-97; Moretti, 1962: 202vd.; Behrwald, 2000: 106vd. dn. 354; Adak, 2004: 32vdd.; ayrıca bkz. Özer, 2013: 217vd.

¹²¹ Cic. Verr. II 4. 21; Strab. 14. 5. 7; Sall. Hist. frag. 127-131; Oros. Hist. V 23, 22; Flor. Epit. I 41. 6; Eutr. Ab urbe, VI 3. Ayrıca bkz. Ormerod, 1922: 35vd.; Ramsay, 1928: 46vdd.; Magie, 1950: 1167vd. dn. 17vdd.; Marótti, 1989: 309vdd.

¹²² Cic. Leg. Agr. 1. 5 ve 2. 50; Verr. II 1. 56.

¹²³ Treuber, 1887: 187vd.; Ormerod, 1922: 35vdd.; Jones, 1971: 105; Sherwin-White, 1976: 10; Blackman, 1981: 34; Heipp-Tamer, 1993: 19.

¹²⁴ Engelmman ve Knibbe, 1989: 21 str. 26.

¹²⁵ Behrwald, 2000: 220.

gerçekleşmiştir.¹²⁶ Lykia'ya ise Roma yanlısı tutumu özgürlük getirmiştir.¹²⁷ İ.Ö. 82 yılında Sulla'nın komutanı L. Licinius Murena Kibyra, Oinoanda, Balboursa ve Boubon'un oluşturduğu Tetrapolis'i dağıtmıştır. Kibyra Asia Eyaleti'ne bağlanırken, Lykia Roma'ya bağlılığı sonucu Oinoanda, Balboursa ve Boubon kentleri ile ödüllendirilmiştir.¹²⁸ Böylece sınırları bu üç kenti içine alarak kuzeye doğru genişlemiştir.

Yukarıda bahsedilen Oktapolis Bölgesi'nin aidiyeti ile ilgili olarak ise yeni bulunan bir yazıt ışık tutmaktadır. Nitekim bölgenin varlığına dair ipuçları mevcut olsa da Lykia Bölgesi sınırları içerisinde olup olmadığı muğlaktı. Bu yeni yazıt ile Hippou Kome polis merkezinin Çukurasar'a yerleştirilmesi ve kentin daha önce yerleştirildiği İnhisar'ın ise yine kente bağlı Loanda Tanrıları kutsal alanı olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.¹²⁹ Yazıtın içeriğinden yöre halkının Pontos Kralı Mithridates'i onurlandığı anlaşılmaktadır. Bu olay Oktapolis kentleri için büyük önem arz etmektedir. Nitekim yukarıda bahsedildiği üzere Lykia kentlerinin Mithridates ile Roma arasındaki savaşta Roma yanlısı bir tutum sergilediği bilinmektedir. Böylelikle bölge muhtemelen- F. Onur'un da önerdiği gibi-¹³⁰ en azından savaş bitiminden önce Asia Eyaleti sınırları içerisinde yer almış olabilir. Mithridates Savaşı sonrasında ise Sulla düzenlemeleri ile civarda pek çok idari değişiklik yapıldığı bilinmektedir. Rhodos savaş boyunca Roma dostu tutumu sayesinde Kaunos ve civarını bir ödül olarak kazanmıştı. Oktapolis Bölgesi'nin Mithridates'i desteklemesi bu kentler için de aynı sonucu getirmiş olabilir. Bu durumda bölgenin mevcut durumu için iki seçenek söz konusu olabilir. İlki bahsedildiği üzere -Kaunos gibi- Rhodos boyunduruğuna bırakılmasıdır.¹³¹ İkinci olarak ise -Oinoanda, Balboursa ve Boubon kentleri gibi- Lykia Bölgesi'ne bağlanmış olmasıdır. İlk varsayım Strabon'un Kibyra'nın sınırlarının Rhodos Peraia'sına dayandığını belirttiği aktarım

¹²⁶ App. *Mithr.* 20-21; 24.

¹²⁷ App. *Mithr.* 61: αὐτὴν δὲ τὴν Ἀσίαν καθιστάμενος, Ἰλιάς μὲν καὶ Χίους καὶ Λυκίους καὶ Ῥοδίους καὶ Μαγνησίαν καὶ τινὰς ἄλλους, ἢ συμμαχίας ἀμειβόμενος, ἢ ὧν διὰ προθυμίαν ἐπεπόνθησαν οὗ ἕνεκα, ἐλευθέρους ἡφίει καὶ Ῥωμαίων ἀνέγραφε φίλους. (*Sulla*) Asia'nın işlerini hallettikten sonra, İlionlular, Khioslular, Lykialılar, Rhodoslular, Magnesialılar ve kalan diğer kentlere ya müttefikçe davrandıklarından ya da onların yanında gönüllülikle savaştıklarından dolayı karşılık olarak özgür kıldı ve Romalılar'ın dostları olarak kaydetti.

¹²⁸ Strab. 13. 4. 17: προσγενομένων δὲ τριῶν πόλεων ὁμόρων, Βουβῶνος Βαλβούρων Οἰνοάνδων, τετράπολις τὸ σύστημα ἐκλήθη, μίαν ἐκάστης ψῆφον ἐχούσης, δύο δὲ τῆς Κιβύρας: ἔστελλε γὰρ αὐτὴ πεζῶν μὲν τρεῖς μυριάδας ἵππεας δὲ δισχιλίους: ἐτυραννεῖτο δ' αἰεὶ, σωφρόνως δ' ὁμῶς: ἐπὶ Μοαγέτου δ' ἡ τυραννὶς τέλος ἔσχε, καταλύσαντος αὐτὴν Μουρηναῖ καὶ Λυκίοις προσορίσαντος τὰ Βάλβουρα καὶ τὴν Βουβῶνα: οὐδὲν δ' ἦτρον ἐν ταῖς μεγίσταις ἐξετάζεται διοικήσεσι τῆς Ἀσίας ἡ Κυβυρατική. *Aynı sınırın üç kenti, Boubon, Balboursa ve Oinoanda kuruldu, (onların) oluşturduğu birlik Tetrapolis'tir, her biri bir oy hakkına sahipken, Kibyra iki oy hakkına sahiptir. Çünkü o (kent) otuz bin piyade ve iki bin süvari göndermişti. (Burası) sürekli olarak ölçülü bir tyranlıkla yönetilirdi. Tyran Moagetes zamanında (bu yönetim) sona erdi, Murena onu yaktı ve Balboursa ve Boubon'u Lykia'ya ekledi. Yine de Kibyra'nın bölgesi Asya'daki en büyük yönetim bölgeleri arasında sayılıyor.* Ayrıca bkz. Magie, 1950: 242; Jameson, 1980: 842; Syme, 1995: 183vdd.; Erkelenz, 1998: 81; Behrwald, 2000: 113 ve 126 dn. 422; Şahin, 2014: 63 dn. 54.

¹²⁹ Onur ve Yıldız, 2021: 354vd.; Avcu, (baskıda). Ayrıca Loanda tanrılarına ilişkin yeni keşfedilmiş bir yazıt için bkz. Uzunoglu, (baskıda).

¹³⁰ Onur, 2023b: 195.

¹³¹ Bkz. Onur ve Yıldız, 2021: 350.

ile desteklenebilir.¹³² Ancak daha sonraki süreçte bölgenin Lykia sınırları içerisine geçtiği şüphe götürmez. Nitekim Patara Yol Anıtı bu bölgeyi ve bu kentler arasındaki yolları da içermektedir. Ancak bu geçişin tarihini belirlemek için kesin bir veri mevcut değildir. Muhtemelen bu süreç İ.Ö. 46 yılında Caesar ile Lykialılar arasında yapılan anlaşma vasıtasıyla değil, daha ziyade önceki bir tarihte gerçekleşmiş olabilir. Symbra kenti ile ilgili olarak ise yukarıda İ.Ö. 82/1 yılları civarına tarihlenmesi gereken Kibyra'dan ele geçmiş yazıtta özgür bir kent olarak anıldığı bahsedilmiştir. Sulla düzenlemeleri ile pek çok değişikliğe uğrayan kentlerin yanında Symbra'nın özgür statüsünde bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Ancak bu durum Lykia Bölgesi'ne henüz dâhil olmadığını gösterecek niteliktedir. Symbra'nın Oktapolis Bölgesi gibi Lykia'ya ne zaman dâhil olduğu net bilinmese de muhtemelen bahsi geçen anlaşmadan önceki süreçte gerçekleşmiş olma ihtimali vardır.

İ.Ö. 1. yüzyılın sonlarına gelirken Roma'da çıkmış iç savaşın Lykia'yı dahi etkilediği görülmektedir. Bu etki bölgeyi iyi yönde etkilemiştir. Lykia'nın Caesar yanlısı tutumu ona sınırlarını genişletme imkânı sunmuştur. Nitekim İ.Ö. 46 yılında Caesar'ın Lykialılar ile imzaladığı anlaşmada sınırlarının genişlemesine ilişkin hükümler de yer almaktadır. Bu hükümler arasında Telmessos, Khoma, Silva Serra?, Lissai ve Phaselis kentlerinin Lykia'ya bırakıldığı görülmektedir.¹³³ Böylece Lykia'nın batıda bir süredir bağımsızlığını koruyan Telmessos'u da topraklarına dâhil ederek, Lissai'a kadar ulaştığı anlaşılır. İ.Ö. 3. yüzyılda Ptolemaioslar'ın egemenliği altında olduğu anlaşılan¹³⁴ Lissai'ın daha sonraları 'Kaunia'ya ait bir kent olduğunu gösteren bir yazıt ele geçmiştir.¹³⁵ W. Tietz yazıtın tarihlemesini İ.Ö. 1. yüzyıl ile İ.S. 1. yüzyılları arasına yerleştirmektedir.¹³⁶ Chr. Marek Lissai'ın Kaunos'un bir yerleşimi olduğunu kabul etmiş ve ilgili yazıtı İmparatorluk Dönemi'ne tarihllediği için kentin İ.Ö. 46 yılındaki Caesar ile Lykialılar'ın aralarında yapılan anlaşmadan sonraki süreçte

¹³² Strab. 13.4.17. Ayrıca bkz. Onur, 2023b: 195.

¹³³ Mitchell, 2005; SEG, 55: nr: 1452, str. 52-61: αἱ πόλεις, κῶμαι, ὀχυρώματα, φρούρια ἢ τε χωραὶ καὶ οἱ λιμένες | οἱ ἐν τοῖς τῆς Λυκίας ὀρίοις ὑπάρχοντες. ὅσα τε μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδεμένα | τε καὶ ἀποκαθεσταμένα ἐστίν. Τελμησσός, Χῶμα, Φάσηλις, Σίλουα Σερρα, Λίσ|σα, οἱ τε τόποι καὶ αἱ οἰκοδομαὶ ἢ τε χωρ<a>ι καὶ οἱ λιμένες οἱ ἐν τοῖς τούτων | τῶν πολιτειῶν <ὀρίοις> ὄντες μετὰ Λυκίων ἔστωσαν. Ὀλιν<a>σσός, Ὀξύλιθος, Ἐρε|μνα, Ἀστραγάλου κώμη{ι}, Μομλανδα χωρία τε ἐν Ναυλίσσῳ, Κίλλαρα{ι}, Μορμυρα | Τυμνηα, Μασα Ὅρος, Μαρακανδα, Ουαντα, Τερταπυργία, Ἐβησσός, Ἀκαρασός, Φιλεττα, Τερπονέλλα, Τερπιδ, Κοδοπα, Μεικρον Ὅρος, Ἀκαρασός, οἱ τε τόποι καὶ | αἱ τούτων οἰκοδομαὶ ἢ{ι} τε χώραι ὅσα τε ἐντὸς τούτων τῶν ὀρίων ἐστίν Λυκίων ἔστωσαν. *Kentler, köyler, müstahkem kaleler, askeri karargâhlar, topraklar ve Lykia sınırları için-de yer alan limanlar ve daha sonradan Lykia'ya verilen ya da iade edilen ne kadar yer varsa, Telmessos, Khoma, Phaselis, Silva Serra, Lissa ve bu devletlerin sınırları içinde yer alan yer-ler (bölgeler), yapılar, topraklar ve limanlar Lykialılara ait olsun, Olinassos, Oksylithos, Eremna, Astragalou Kome, Momlanda ve Naulissos'ta ki mevkiller, Killara, Mormura, Tyme-ma, Masa Oros, Marakanda Ouauta, Tetrapyrgia, Elbessos, Akarassos, Philetta, Terponella, Terpis, Kodoppa, Mikron Oros Akarassos ve bunlar içinde yer alan yerler (bölgeler), yapılar, topraklar ve sınırları içinde yer alan ne kadar şey varsa, Lykialılar'a ait olsun.*

¹³⁴ Bkz. TAM, II: no. 158-161.

¹³⁵ SEG, 53: no. 1678. Ayrıca bkz. Tietz, 2003b.

¹³⁶ Tietz, 2003b: 124.

statüsünü tekrardan kaybederek Kaunos'a bağlandığını ileri sürmüştür.¹³⁷ Ancak son yıllarda F. Onur ilgili yazıtta Lissai'ın τῆς Καυνίας eki ile anılması üzerine farklı bir öneri ortaya koymuştur. Nitekim ona göre ἡ Καυνία ifadesini 'Kaunos'un toprakları' olarak anlamak bir kentin ya da bir kentin vatandaşlarının aidiyet kalıbı için yaygın kullanım ifadesine uymamaktadır. Kaunia'nın kentin vatandaşının *ethnikon*'u olarak kullanılması durumunda karşımıza Λίσσαι τῶν Καυνίων şeklinde çıkması gerektiğini, ya da en azından Καυνική olarak görülmesi gerektiğini düşünmektedir. Kaunia sözcüğü χώρα kelimesi için bir sıfat olarak düşünülse bile yazıtın χώρα sözcüğünü içerecek şekilde, yani ἡ Καυνίων χώρα şeklinde tamamlanması gerekeceğini, ama bunun için taş üzerinde yeterli yer olmadığını ileri sürmüştür. Böylelikle ἡ Καυνία ifadesi 'Kaunos'un egemenlik alanı' anlamından ziyade Kaunos da dâhil olmak üzere ona bağlı ya da onun müttefiki olan diğer yerleşimler ya da komşu kentleri içeren coğrafi veya idari bir birim olarak bir bölge adına işaret ettiğini düşünmektedir.¹³⁸ Tüm bu düşünceler göz önüne alındığında Kaunos'un da dâhil olduğu bir bölge ya da topluluğun var olup olmadığı sorusu doğmaktadır. Kaunos'a bağlı olan pek çok *demos* ve yerleşim olduğu halihazırda Hellenistik Dönem tarihli bir *thiasos* için bağış listesi¹³⁹ yazıtından bilinmektedir. Ancak bu yazıt da dâhil olmak üzere daha önce bir bölgeyi işaret edebilecek ἡ Καυνία ifadesi hiçbir yazıtta zikredilmemiştir. Nitekim bu bölgeyi aktaran edebi bir kaynak da mevcut değildir. Sulla'nın Asia düzenlemeleri sırasında Kral Mithridates'i destekleyen Kaunos'u Rhodos egemenliğine bıraktığı bilinmektedir.¹⁴⁰ Daha sonraki süreçte Asia Eyaleti'nin bir parçası haline gelen ve teritoryumu Lissai topraklarına değin uzanan Kaunos civarında Kaunia isminde bir bölgenin düzenlemesine dair bir veri mevcut değildir. Nitekim İ.Ö. 46 yılı Caesar ile Lykialılar'ın aralarında yapılan anlaşmada Kaunos'un ismi anılmamaktadır. Muhtemelen kent o dönemde Asia Eyaleti sınırları içindeki varlığını sürdürmüştür. Bu anlaşma ile İ.Ö. 46 yılında Lykia'ya verilen Lissai kenti için ise muhtemelen İ.Ö. 1. yüzyıl sonu ile İ.S. 1. yüzyıl başı arasında tekrardan Kaunos'a bağlandığı düşünülebilir. Zira Patara Yol Anıtı'nda Lissai kentine bir yol verilmemektedir. Lissai kentinin hemen kuzeyinde kalan Kalynda ile Krya kentleri ise anlaşmada anılmamaktadır. Kalynda bu dönemde ya Rhodos Peraia'sı topraklarına aitti¹⁴¹ ya

¹³⁷ Marek, 2006: 86, 89, 101 ve 358 no. 183.

¹³⁸ Onur, 2023b: 197vd.

¹³⁹ SEG, 12: no. 473.

¹⁴⁰ Cic. Q. fr. 1. 1, 33.

¹⁴¹ Bu dönemlerde Kalynda'nın aidiyeti Kaunos ve Rhodos arasında birçok kez el değiştirmiştir. Ancak Sulla'nın gerçekleştirdiği Küçük Asia düzenlemeleri ile Kaunos'un bağımsızlığını yitirmesi ve Rhodos'a bağlanması (Cic. Q. fr. 1. 1. 33. Ayrıca bk. Magie, 1950: 223; Tietz, 2003a: 218; Arslan, 2003: 99 dn. 57.) nedeniyle Kalynda topraklarının da Rhodos Peraiası'nın bir parçası olduğu düşünülmektedir, bkz. Tietz, 2003a: 218.

da özgür bir kentti¹⁴². Krya'nın durumu için ise kesin bir şey söylemek mümkün değildir.¹⁴³ Bunlara ek olarak anlaşma metninde geçen Silva Serra'nın konumu ise belirsizdir. Nitekim metinde anılan kentler coğrafi bir sıralama ile verilmemiştir. İlk kez bu anlaşma metninde karşımıza çıkan Silva Serra'yı, St. Mitchell Küçük Asia'da *Sil-* heceli toponymlerin sayısının azlığı dolayısıyla Latince 'Serra Ormanı' anlamına gelen adlandırmanın Yunanca yazımı olduğu şeklinde yorumlamaktadır. Böylece bu adlandırmanın bir yerleşim yerinden ziyade ormanlık bir alana işaret ettiğini düşünerek, Indos Çayı (günümüzde Dalaman Çayı) vadisinin güneydoğusunda kalan ormanlık araziye yerleştirmenin uygun olduğunu ileri sürer. Nitekim bu ormanlar Lissai'a kadar devam ettiğinden bu iki yer anlaşma metninde anılması Lykia topraklarının Fethiye Körfezi'nin kuzeyine değin yayıldığını göstermeyi amaçlıyordu.¹⁴⁴ Ancak Chr. Schuler Silva Serra'nın ormanlık bir alandan ziyade, anlaşma metninde birlikte anıldıkları diğer kent isimleri gibi ve metinde geçen τούτων τῶν πολιτειῶν ifadesi ile –tıpkı Lissa ve Khoma gibi– küçük bir *polis* olması gerektiğini ve Lykia kökenli olmayan bir sınır bölgesinde yer alabileceğini düşünmektedir.¹⁴⁵ F. Onur ise metinde Hippou Kome ve Symbra'nın çevresindeki durum net olarak iletilmediğinden ve bu sınırı belirlemek için kuzeyde bir yer ismi anmak gerektiğinden dolayı Silva Serra'nın bu coğrafyada ya da kuzeydoğu Mnarike'de yer alabileceğini öne sürer.¹⁴⁶ Her durumda Silva Serra'nın mevkisi muğlak kalmaktadır.

Caesar ve Lykia Birliği arasındaki anlaşma ile Phaselis tekrar Lykia topraklarına katılmış böylelikle Lykia güneydoğu ve doğu yönünde genişletilmiştir. Kuzeye, Elmalı Ovası'ndaki bölgeye dâhil edilen yerleşimler ise şu şekildedir: Akarassos, Phileta, Terponella, Terpis, Kodopa, Mikron Oros Akarassos¹⁴⁷ ve ayrıca Khoma'dır. Khoma'nın anlaşma ile bölgeye dâhil olmadan önce otonom olduğu bastığı sikkeler aracılığıyla bilinmektedir.¹⁴⁸ Yukarıda bahsedilen Hellenistik Dönem Tlos-Oinoanda arasındaki sınırın belirlendiği Masa Oros bu anlaşmada da karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Masa Oros Lykialılar'a verilmektedir. Oinoanda'nın Sulla'nın komutanı Murena'nın düzenlemeleri sırasında Lykia'ya dâhil olduğu

¹⁴² Kentin daha sonraki dönemlerde otonom statüsü bastığı Lykia Birliği taklit sikkelerinden anlaşılmaktadır, bunun için bkz. aş. dn. 164. Ancak bu sikkeler Caesar-Lykia anlaşmasından ca. 15-20 yıl kadar sonrasına tarihlenmektedir. Bu sebeple bu sikkeler aracılığıyla bu dönemde kentin mutlak bir bağımsızlığa sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

¹⁴³ W. Tietz (2003a: 199) bu süre içinde Krya'nın Lissai'ın bir parçası olduğunu düşünmektedir.

¹⁴⁴ Silva Serra hakkında daha detaylı yorum için bkz. Mitchell, 2005: 213vdd.

¹⁴⁵ Schuler, 2007: 77.

¹⁴⁶ Onur, 2023b: 196 dn. 51 ile birlikte.

¹⁴⁷ St. Mitchell (2005: 172) Mikron Oros ve devamında gelen Akarassos'u iki farklı isimlendirme olarak anlamaktadır. D. Rousset (2010: 139) ise Mikron Oros'tan sonra anılan Akarassos adının Ἀκα<λ>σσός olarak düzeltilmesini önermektedir. Ancak S. Şahin (2010 ve 2014: 222) Mikron Oros ve Akarassos isimlerinin tek bir yeri işaret ettiğini ve Türkçe'ye 'Küçük Akarassos Dağı' olarak çevrilebilecek, Akarassos yakınlarında bir dağ ismini tanımladığını ileri sürmektedir. Bu dağın lokalizasyonu ise Nohutlu Dağ olarak gerçekleştirmiştir. Ayrıca bkz. Mitchell, 2005: 218-223; Doğan, 2019.

¹⁴⁸ SNG von Aulock: no. 4287-90, 8845.

düşünüldüğünde, İ.Ö. 46 yılından önce Masa Oros'un bir süre Lykia sınırları dışında kaldığı ve İ.Ö. 46 yılında tekrar Lykialılar'a verildiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁹ Yine aynı şekilde metnin ilerleyen satırlarında, Marakanda Ouauta ve Elbessos yerleşimleri de Lykia'ya bırakılmıştır. Bu yerleşimler İ.S. 2. yüzyıla ait Demostheneia Yazıtı'nda¹⁵⁰ Oinoanda'ya bağlı olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır. Lykia-Caesar anlaşmasındaki bu coğrafi tasvire göre Oinoanda'nın – aynı şekilde Balboursa ve Boubon kentinin de– bu dönemden bir süre önce Lykia'dan ayrılmış olabileceği düşünülebilir. Nitekim Caesar öldürülmesinden sonraki süreçte Oinoanda Brutus'un Lykia seferinde Ksanthos'a saldırmasında¹⁵¹ yardımcı olmuştur.¹⁵² Böylece Murena düzenlemesinden bir süre sonra Oinoanda'nın Lykia'dan ayrıldığı ve imparator Claudius'un İ.S. 43 yılındaki eyalet düzenlemelerine kadar otonom bir şekilde mevcudiyetini koruduğu da düşünülmektedir.¹⁵³ Fakat bu kentlerin Lykia'ya dâhil edilmesi *foedus* ile Lykia'nın eyalet yapılması arasındaki bir süreçte de gerçekleşmiş olabilir. Nitekim Pinara'dan ele geçmiş İ.Ö. 1. yüzyıla ait bir yazıtta¹⁵⁴ Balboursa bir Lykia kenti olarak görünmektedir (bkz. aş. dn. 170).

Caesar'ın Lykia'yla yaptığı anlaşma ile oluşturulan sınırlar Claudius'un Lykia Eyaleti düzenlemesine kadar kısmen korunacaktır. Ancak Elmalı Ovası'nda yer alan Soklai ve Podalia kentlerinin Augustus ya da Claudius döneminde Lykia'ya dâhil edildiği düşünülmektedir.¹⁵⁵ İmparatorluk Dönemi yazarlarından Strabon,¹⁵⁶ Livius,¹⁵⁷ Mela¹⁵⁸ ve Plinius¹⁵⁹ Karia-Lykia

¹⁴⁹ D. Rousset (2010: 141) dağın bu anlaşmada anılmasının nedenini teritoryal bir değişiklik söz konusu olmadan Oinoanda'ya sunulan otlak ve kereste kullanımı imtiyazlarının geri çekilmesi olarak yorumlamıştır.

¹⁵⁰ Wörle, 1988.

¹⁵¹ App. Bell. Civ. 4. 76-81; Plut. Brut. 30-32; Cass. Dio 47. 34. 1-6. Brutus'un Lykia'ya karşı açtığı savaş için son olarak bkz. Behrwald, 2000: 117vdd. Ayrıca bkz. Bölüm 2.1. *Bölgenin Eyaletleştirilmeden Önceki Roma İlişkileri*.

¹⁵² App. Bell. Civ. 4. 79: Οἰοανθεῖς δὲ γείτονες, διὰ τὴν ἐς τοὺς Ξανθίους ἔχθραν τῷ Βρούτῳ συμμαχοῦντες, διὰ τῶν κρημνῶν ἐπετροβάτου ἄνω: καὶ αὐτοὺς ἰδόντες οἱ Ρωμαῖοι ἐμμοῦντο ἐπιμόχθως. *Ksanthoslular'a karşı düşmanlıklarından dolayı Brutus ile müttefiklik yapan Oinoandalılar kavalıklardan yukarıya tırmandılar, Romalılar ise onları görünce peşlerinden koşular.* Ayrıca bkz. Smith, 1980: 74.

¹⁵³ Daha detaylı yorum için bkz. Doğan, 2019: 42-45.

¹⁵⁴ TAM, II: no. 508; Ayrıca bkz. Heberdey ve Kalinka, 1897: 21 no. 7; IGR, III: no. 681; Larsen, 1943: 177-190 ve 246-255.

¹⁵⁵ Şahin, 2014: 225.

¹⁵⁶ Strab. 14. 2. 2: Ἀρχὴ δὲ τὰ Δαίδαλα τῆς Ῥοδίας χωρίον, πέρας δὲ τὸ καλούμενον ὄρος Φοίνιξ, καὶ τοῦτο τῆς Ῥοδίας. *Rhodos Peraia'sı Daidala ile başlar ve Rhodos'un topraklarında olan Phoiniks denilen dağ ile son bulur;* ayrıca 14. 3. 4: Μετὰ δ' οὖν τὰ Δαίδαλα τὸ τῶν Λυκίων ὄρος πλησίον ἐστὶ Τελεμησσὸς πολίχνη Λυκίων, καὶ Τελεμησσίς ἄκρα λιμένα ἔχουσα. *Lykia'nın bir dağı Daidala'dan sonra bir Lykia kenti olan Telmessos'a ve limanı olan bir Telmessis Burnu'na gelinir. Eumenes bu toprakları Antiokhos savaşında Romalılardan aldı, (fakat daha sonra) Lykialılar onun krallığı yıkılınca burayı geri aldılar.*

¹⁵⁷ Liv. 37. 16: ...inde in Telmessicum profecti sinum, quilatere uno Cariam altero Lyciam contingit. ...buradan Telmessus Körfezi'ne doğru yola çıktılar ki bu körfezin bir ucu Karia, diğer ucu Lykia topraklarında kalmaktadır.

¹⁵⁸ Mela I, 82: Post eius promunturium flumen est Limyra et eodem nomine civitas, atque ut multa oppida sic praeter Pataram non inlustria. illam nobilem facit delubrum Apollinis quondam opibus et oraculi fide Delphico simile. ultra est Xanthus flumen et Xanthos oppidum, mons Cragus et quae Lyciam finit urbs Telmessos. *(Tauros) burnundan sonra Limyra kenti ve ırmağı vardır, bundan itibaren Patara hariç pek çok kent önemsizdir. Bu meşhur (kent) sağlamlığı ve güvenilirliği Delphi'dekine benzer nitelikte olan Apollon tapınağını yaptı. Bunun ötesinde Ksanthos Nehri ve Ksanthos kenti, Kragos Dağı ve Lykia'nın sınırı olan Telmessos kenti vardır.*

¹⁵⁹ Plin. Nat. Hist. V 101: Ultra par sinus prioris; ibi Pinara et quae Lyciam finit Telmessus. Lycia LXX quondam oppida habuit, nunc XXXVI habet. ex his celeberrima praeter supra dicta Canas, Candyba, ubi laudatur Eunias nemus, Podalia, Choma praefluente Aedesa, Cyaneae, Ascandiandalis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus.

batı sınırını Telmessos'a yerleştirmektedir. Strabon'a göre Rhodos Peraiası'nın en doğusunda Daidala yerleşimi vardır ve Peraia sınırını bir Lykia dağı olan Daidala Oros¹⁶⁰ ve Daidala yerleşimi oluşturmaktadır. Böylece Caesar'ın yaptığı anlaşma ile Lykia'ya verilen Lissai'nın bölgeden ayrılıp Kaunos'a bağlanmasıyla Lykia'nın batı sınırları İnlce Asarı'na yerleştirilen Daidala¹⁶¹ ve Kalynda'nın kuzeydoğusuna çekildiği söylenebilir. Aidiyeti Kaunos ile Rhodos arasında pek çok kez el değiştirmiş olan Kalynda muhtemelen bu dönemde bağımsız bir *polis*'ti. Zira İ.Ö. 1. yüzyılda kentin otonom sikkeler bastığı anlaşılmaktadır.¹⁶² Kentin bastığı bu sikkelerin birlik sikkelerinin taklidi olduğu düşünülür.¹⁶³ Böylece kentin bu dönemde Lykia Birliği'ne üye olmadığı, bu üyeliğin ise muhtemelen bu taklit sikkelerin basımından sonra –İ.Ö. 1. yüzyıl sonu ile İ.S. 1. yüzyıl başlarında– gerçekleştirildiği düşünülebilir. Nitekim Lykia Bölgesi içindeki kentleri kapsayan Patara Yol Anıtı'nda kentin ismi yer almaktadır.¹⁶⁴ Ayrıca bu dönemde muhtemelen Lydai kenti de Lykia'ya aitti.¹⁶⁵ Pinara'dan ele geçmiş ve İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta (yuk. bkz. dn. 156) Lydai *polis* statüsüne sahip bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazıtta 19-21. satırlarında τ[ε]τειμημένον δὲ πρ[ι]ν καὶ ὑπὸ Σιδυμέων καὶ Βα[λ]βουρέ[ων καὶ Λυ]δατῶν καὶ Καλυνδίων καὶ ὑπὸ τῆς Καρίας ifadesi beraberinde soru işaretleri getirmiştir. Nitekim ὑπὸ τῆς Καρίας ifadesi yanında herhangi bir Karia kenti ile birlikte anılmadığı için burada ifade edilenin Karia Bölgesi'nin tamamını mı içerdiği şüphelidir.¹⁶⁶ Ancak K. J. Rigsby satır 20'de taşçı ustasının bir hatası sonucu fazladan bir καὶ ὑπὸ ifadesinin eklendiğini, satırın doğru yazımının Καλυνδίων {καὶ ὑπὸ} τῆς Καρίας olması gerektiğini savunmaktadır.¹⁶⁷ Böylece τῆς Καρίας ifadesinin yalnızca Kalynda kenti için vurgulandığı ve diğer kentlerin yazıtın taşta kazındığı dönemde Lykia sınırları içinde olduğu düşünülebilir.¹⁶⁸ Yazıtın tarihlemesi net olarak yapılamamıştır. Ancak bahsi geçen anlaşma ile

(Kragos'un) ötesinde, önceki ile aynı boyutlarda bir körfez vardır; burada Pinara ve Lykia'nın sınırı olan Telmessos bulunur. Lykia bir zamanlar yetmiş kente sahipti, şimdi ise otuz altı kente sahiptir. Yukarıda anılanlar dışında bu (kentlerin) en meşhurları şunlardır: Canas, Eunia koruluğu ile övülen Candyba, Podalia, hızlı akan Aedesa Nehri kenarındaki Choma, Cyanaeae, Ascandiandalis, Amelas, Noscopium, Tlos ve Telandros.

¹⁶⁰ Bu dağ İnlce Asarı'nın hemen üst kısımlarında yer alan Kızıl Dağ ile eşleşmektedir, bkz. Arkwright, 1895: 95; Ruge, 1901: 1991 s.v. Daidala 5); Fraser ve Bean, 1954: 55; Schuler, 1997: 271vd. s.v. Daidala 1); Takmer, 2002: 40; Tietz, 2003a: 290 dn. 25 ile birlikte; Hellenkemper ve Hild, 2004: 511 s.v. Daidala Oros.

¹⁶¹ TAVO B V 15; BATL 65; Tietz, 2003a: 232; Hellenkemper ve Hild, 2004: 510 s.v. Daidala; Karabulut, 2018: 38. Daidala'nın lokalizasyon sorunları için ayrıca bkz. Şahin, 2014: 176-183. Buna karşılık bkz. Karabulut, 2019: 78-81; Onur ve Tekoğlu, 2020: 10vdd.

¹⁶² Head, 1911: 695; SNG von Aulock: no. 4291-93.

¹⁶³ Birlik sikkeleri ile Kalynda kentinin bastığı sikkeler arasındaki fark ΛΥΚΙΩΝ *ethnikon*'udur, nitekim Kalynda sikkelerinde bu *ethnikon* ya da kısaltması bulunmamaktadır, krş. Tietz, 2003a: 220 dn. 492 ile birlikte. Kalynda sikkelerinin İ.Ö. 30/20 yıllarına tarihlenmesi için bkz. orada s. 221 dn. 493 ile birlikte.

¹⁶⁴ Bkz. Şahin, 2014: 45 str. 19-20.

¹⁶⁵ Lydai'nın Lykia aidiyeti hakkında bkz. Tietz, 2003a: 142-154.

¹⁶⁶ Larsen, 1943: 186; Larsen, 1945: 77vdd.; Magie, 1950: I 130-131, 145-146; II 993 dn. 31, 1031-1032 dn. 77; Schuler, 1998: 209vd.

¹⁶⁷ Rigsby, 1998: 139. Ayrıca bkz. Tietz, 2003a: 148vd. ve 223 dn. 505 ile birlikte.

¹⁶⁸ Rigsby, 1998: 139; Tietz, 2003a: 149.

Lykia'ya verilen Telmessos'un anılması (str. 17) yazıtı ile İ.Ö. 46 yılından sonrasıya ve satır 4'teki κ[αί] ἵππο[υς] καὶ [ὁ]πλα ἱπάρ[χ]ων ifadesi de İ.S. 43 yılından önceye tarihlemek gerektiğini göstermektedir.¹⁶⁹

Bölgenin doğu sınırı için dönemin yazarlarına bakacak olursak; Strabon anlatımlarında Lykia ile Pamphylia sınırını Khelidonia Adaları'na (Beş Adalar) yerleştirirken,¹⁷⁰ başka bir anlatımında Phaselis kentini sınıra yerleştirir ve bu kenti Lykia kenti olarak anar.¹⁷¹ Strabon ile aynı şekilde Phaselis'i sınır kabul eden yazarlardan Livius'un¹⁷² aksine Plinius¹⁷³ ve Mela¹⁷⁴ kentin bir Pamphylia kenti olduğunu yazarlar. Pamphylia'nın buradaki sınır kentini ise S. Şahin Çalışdağ'a yerleştirilen Olbia kenti olarak belirtmektedir.¹⁷⁵ Olbia'nın Çalışdağ yerleşirmesi coğrafi olarak bir sınır için oldukça uygundur. Nitekim önünde yer alan Koca Burun iki bölge arasında keskin ve doğal bir sınır çizgisi oluşturur niteliktedir.¹⁷⁶ Ancak F. Onur Strabon'un Hieria Akra (Gelidonya Burnu) ile Olbia arasındaki mesafe için verdiği 367 *stadia* yaklaşık 68 kilometrelik mesafenin S. Şahin'in önerdiği gibi Kemer'e ya da Antalya'daki herhangi bir yere denk düştüğünü belirtmektedir.¹⁷⁷ Bu mesafe de günümüzde Hayıtlıgöl (Tenedos), Büyük Çaltıcak ve Sıçan Adası (Lyrnateia) arasında bir noktaya denk düşmektedir. Nitekim F. Onur Olbia'nın mevkiisi için Phaselis ve Attaleia sınırları arasındaki geniş alanda aranabileceği fikrini düşünmüştür.¹⁷⁸

1.2. Claudius ve Vespasianus Düzenlemeleri ile Yeni Sınırlar ve Constantinus I Dönemi Öncesindeki Süreç

Lykia İ.S. 1. yüzyıla kadar Roma ile ilişkilerini iyi tutmuş ve ilk imparatorların *imperium*'larına sadık kalmıştır. Bölge halkı imparator ve ailesi için heykeller dikerek bölgede bir imparatorluk kültü kurmuştur.¹⁷⁹ Ancak Claudius dönemine gelindiğinde Lykia Birliği yaşadığı iç çatışmalar yüzünden istikrarsızlaşmış ve yönetim mekanizmasında sorunlar barındıran yıpranmış bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli nedenlerle bölgeye yapılan Roma müdahalesi ile İ.S. 43 yılında Lykia özgür statüsünü kaybetmiş, imparator Claudius

¹⁶⁹ Yazıtın tarihlenmesi konusunda bkz. Larsen, 1943: 177, 179, 246vd.; Larsen, 1945: 93-97; Migeotte, 1984: 336 no. 110; Riggsby, 1998: 138 dn. 8; Tietz, 2003a: 148 dn. 151.

¹⁷⁰ Strab. 11. 12. 2; 14.2.1.

¹⁷¹ Strab. 14. 3. 9.

¹⁷² Liv. 37. 23. 1.

¹⁷³ Plin. *Nat. Hist.* V 96.

¹⁷⁴ Mela I, 79.

¹⁷⁵ Şahin, 2001 (=2002); ayrıca bkz. Adak, 2006: 7vdd. Ayrıca bkz. Strab. 14 .4. 1.

¹⁷⁶ Şahin, 2001: 153 (=2002: 18).

¹⁷⁷ Onur, 2023a: 33.

¹⁷⁸ Onur, 2023a: 31.

¹⁷⁹ Bkz. Bölüm 2.1. *Bölgenin Eyaletleştirilmeden Önceki Roma İlişkileri*.

tarafından Roma'nın bir eyaleti haline dönüştürülmüştür.¹⁸⁰ Cassius Dio¹⁸¹ ve Mela'nın¹⁸² bölgenin Pamphylia ile çifte eyalet yapıldığına ilişkin ifadeleri bazı araştırmacılara Lykia'nın çifte eyalet tarihinin bu dönemde olduğunu düşündürmüştür.¹⁸³ Ancak Patara Yol Anıtı bölgenin tek bir eyalet formatında düzenlendiğini kanıtlar niteliktedir. İmparator'un bölgeyi düzenlemek için atadığı vali Quintus Veranius iç karışıkları sona erdirmiş ve ilk olarak bir yol yapım organizasyonuna girişmiştir. İ.S. 46 yılında dikilmiş olan Patara Yol Anıtı bu dönemde Lykia'nın eyalet olma sürecini ve sınırların ne denli ve hangi kentleri kapsayacak şekilde genişletildiğini hem imparatorun gücünü yansıtarak hem de tüm yolların listesini içerecek şekilde ayrıntılı olarak sunmaktadır.¹⁸⁴ Böylece ilk olarak Patara Yol Anıtı'nı bir kılavuz niteliğinde kullanarak Claudius düzenlemeleri ile Lykia'nın sınırlarını ve sınır kentlerini detaylı bir şekilde incelemeye çalışacağız.

Patara Yol Anıtı'nda yer alan yol sistemi Lykia Eyaleti'nin sınırları içinde kalan kentleri listelemenin yanı sıra batıda Kaunos ve doğuda Galatia Eyaleti sınırlarında yer alan Pamphylia Bölgesi'ne bağlı Attaleia kentlerinin yollarını da belgelemiştir. Böylece Lykia içi ulaşımın yanı sıra yeni kurulan eyaletin batı-kuzey-doğu olmak üzere bölgeler arası yol şebeke bağlantısı da yapılmıştır.

İlkin bölgenin batı sınırlarına bakılacak olursa, İ.Ö. 1. yüzyılda Rhodos ya da Kaunos'a bağlı olmadığı görülen bağımsız Kalynda kentinin bir süre sonra Lykia bölgesine dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kent Patara Yol Anıtı'nda batı sınırının son istasyonu olarak anılmaktadır.¹⁸⁵ Fethiye Körfezi coğrafyasında Kalynda ile birlikte Oktapolis Bölgesi'ndeki Lyrnai, Hippou Kome ve ayrıca Symbra kentlerine yollar verildiği anlaşılmaktadır. Böylece Oktapolis Bölgesi¹⁸⁶, Symbra ve Kalynda kesin olarak bu dönemde Lykia topraklarına aittir. Kent merkezinin yeri henüz bilinmeyen fakat toprakları Göcek ve Kozpınar/Şerefiler arasındaki alanları da kapsaması gereken Kalynda kenti ile batısında yer alan Kaunos'un muhtemel sınırı

¹⁸⁰ Suet. *Claud.* 25. 3: Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit, Rhodiis ob paenitentiam ueterum delictorum reddidit. *Kendi aralarındaki yıkıcı anlaşmazlıkları yüzünden Lykialılar'ın elinden özgürlüğünü aldı, Rhodoslular'a ise eski hatalarından pişmanlık duydukları için bağımsızlıklarını geri verdi.*

¹⁸¹ Cass. Dio 60. 17. 3: τοὺς τε Λυκίους στασιάζσαντας, ὥστε καὶ Ῥωμαίους τινὰς ἀποκτεῖναι, ἐδουλώσατό τε καὶ ἐς τὸν τῆς Παμφυλίας νομὸν ἐσέγραψεν. *Bazı Romalılar'ı öldürdükleri için isyan eden Lykialılar'ı köleleştirdi ve Pamphylia'nın idaresi altına soktu.*

¹⁸² Mela I, 14: Syria, et flexu Cilicia, extra autem Lycia et Pamphylia, Caria, Ionia, Aeolis, Troas usque ad Hellespontum.

¹⁸³ Treuber, 1887: 205; Syme, 1934: 126; Syme, 1937: 228vd.; Magie, 1950: 1386vd. dn. 48; Walser, 1980: 458; Balland, 1981: 2; Blackman, 1981: 35; Rémy, 1986: 34vdd.; French, 1989: 19; Mitchell, 1993: 154; Syme, 1995: 272-280; Behrwald, 2000: 129vdd.; Jones, 2001: 166; Kolb, 2002: 213vd.; Brandt ve Kolb, 2005: 23vd.; Wesch-Klein, 2008: 281vd. Bölgenin Claudius Dönemi'nde Pamphylia ile çifte eyalet yapıldığı fikrine karşılık Vespasianus Dönemi'ne kadar tek eyalet olduğu düşüncesi için bkz. Brandt, 1992: 98; Şahin, 1994: 133; Zimmermann, 1999: 538; Marek, 2010: 413vd.

¹⁸⁴ Şahin, 1994; Işık vd., 2001; Şahin ve Adak, 2004; Şahin ve Adak, 2007; Şahin, 2014. Ayrıca bkz. Onur, 2016c.

¹⁸⁵ Şahin, 2014: 45 str. 19-20.

¹⁸⁶ Oktapolis'in detaylı incelemesi için bkz. Karabulut, 2019.

Indos Nehri'dir. Kalynda'nın güneyinde kalan Lissai kenti Caesar ile Lykia'nın imzaladığı anlaşma ile Lykia topraklarına dâhil edilmişti, ancak imparatorluk dönemine tarihlenen bir yazıt ile Kaunos topraklarına bağlı gibi gözüken kentin statü kaybına uğrama ihtimali de söz konusu olabilir.¹⁸⁷ Kapudağ Yarımadası'nın en güneyinde yer alan Lydai¹⁸⁸ Patara Yol Anıtı'nda anılmasa da bu dönemde muhtemelen Lykia'ya ait bir *polis*'ti. Nitekim Pinara'dan ele geçmiş yazıt ile bu aidiyeti İ.Ö. 1. yüzyıl sonları/İ.S. 1. yüzyıl başlarına tarihlemek mümkün olmuştu (bkz. yuk. dn. 154 ve s. 25 dn. 168 ile birlikte). Lydai'ın Patara Yol Anıtı'nda anılmama sebebi ise büyük olasılıkla, günümüzde de olduğu gibi sarp topografya nedeniyle kente karayolu üzerinden ulaşımın olmaması, ya da verimli bir yol bağlantısının sağlanamayışıdır. Son olarak Kalynda'nın doğusunda kalan ve İnlice Asarı'na yerleştirilen Daidala için özel bir durum söz konusu olabilir. Nitekim W. Tietz Daidala'nın Diocletianus'un eyalet düzenlemelerine kadar Rhodos Peraiası topraklarında kaldığını düşünmektedir.¹⁸⁹ Ancak F. Onur bu dönemde Daidala'nın Rhodos Peraiası içinde kaldığı düşünülürse, bu Rhodos aidiyetinin anıtta kesinlikle belirtileceğini savunmaktadır. Nitekim Daidala'nın yerleştirildiği İnlice Asarı Telmessos-Kalynda güzergâhı üzerinde kalmaktadır. Anıtta Lykia dışından başka kent ya da bölgelerin toprakları üzerinden geçen yollar özel durumlarla belirtilmektedir.¹⁹⁰ Buna göre Rhodos Peraiası topraklarından geçerken διὰ Δαιδάλων τῶν Ποδίων¹⁹¹ gibi bir ifade beklenebilirdi. Böylece bu dönemde Daidala'nın Rhodos topraklarına değil, Lykia'ya ait olduğunu ya da Daidala'nın başka bir yerde olduğunu düşünmektedir.¹⁹² Nitekim Cassius Dio bir pasajında Rhodos'un özgürlüğünü kaybettiğini yazmaktadır.¹⁹³ Ancak W. Tietz yakın zamanda İnlice Asarı'nda olduğunu kabul ettiği Daidala'nın Rhodos Peraia'sında yer aldığı görüşünü sürdürerek anıtta yer almamasının nedeninin Rhodos ile Roma arasında gerçekleşen kötü ilişkiler yüzünden olduğunu ileri sürmektedir.¹⁹⁴

Patara Yol Anıtı'nda üç tane komşu bölge kenti –Kaunos, Attaleia ve Kibyra'nın– da varlığından bahsetmiştik. Batıdaki komşu bölgeye geçişte verilen Kaunos'un bölgenin eyalet yapıldığı süreçte bu eyalete dâhil edildiği fikri de mevcuttur. Chr. Marek imparator Hadrianus Dönemi'ne ait *eponym* memur *lykiarkhes* Licinius Stasithemis ile tarihlenmesi oluşturulan bir

¹⁸⁷ Tietz, 2003b: 122; Λίσσαις τῆς Καννίας.

¹⁸⁸ Lydai detaylı bilgi için bkz. Tietz, 2003a: 116-164; Hellenkemper ve Hild, 2004: 693vd. s.v. Lydai

¹⁸⁹ Detaylı bilgi için bkz. Tietz, 2003a: 243-247.

¹⁹⁰ Patara Yol Anıtı'nda belirtilen özel durumlar için bkz. Onur, 2016a (=2016b).

¹⁹¹ Tıpkı Termessos'un Kitanaurasi'na giden güzergâh örneği gibi, bkz. Şahin, 2014: 47 str. 3-4: ἀπὸ Ἰδεβήσσοϋ ἢ εἰς Κιτάν[αυρ]α τῶν Τερμησσέων φέρουσα κατεσκευάσται ἐπὶ σ]τάδια λβ'.

¹⁹² Daha detaylı bilgi için bkz. Onur ve Tekoğlu, 2020: 12vd.

¹⁹³ Cass. Dio 60. 24. 4: τῶν τε Ποδίων τὴν ἐλευθερίαν ἀφείλετο, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς ἀνεσκολόπισαν. *Rhodoslular, Romalılar'ın bazılarını çarmlıha gerdikleri için özgürlüklerinden mahrum bırakıldılar.*

¹⁹⁴ Detaylı yorum için bkz. Tietz, 2003a: 167-171; Tietz, 2011: 165vd.

yazıtta¹⁹⁵ Kaunos'un Lykia topraklarında olduğu ve bölgeye dâhil edilişinin de Claudius'un eyalet düzenlemeleri sırasında gerçekleştiğini dile getirmektedir.¹⁹⁶ Bunu müteakip M. Adak Vespasianus'un *Lycia et Pamphylia* eyaleti düzenlendiğinde Kaunos'un hâlihazırda Lykia Bölgesi'nde olduğunu ve bunun Chr. Marek'in önerdiği gibi Lykia eyaleti kurulduğu sırada yapıldığını belirtmektedir.¹⁹⁷ Tüm bu tezlere karşılık S. Şahin 2013 yılında yayınladığı makalesinde Kaunos'un Lykia'ya *provincia Lyciae et Pamphyliae*'in kurulduğu Vespasianus Dönemi'nde dâhil edilmiş olabileceğini ve böylece Flaviuslar Dönemi'nden önce bir tarihte kentin Lykia aidiyetini kanıtlayacak bir verinin olmadığını düşünmektedir.¹⁹⁸ Son olarak F. Onur Kaunos'un yeni eyalet kurulduğunda Lykia'da yer alması durumunda Kaunos'tan Asia Eyaleti'ne bağlı Karia Bölgesi'nden bir kente yol güzergahı vermesi beklenirdi fikrini sunmuştur. Ona göre böyle bir güzergahın bulunmayışı ya Asia Eyaleti içerisinde yer aldığına ya da Kaunos'un özgür statüsüne de işaret ediyor olabilir. Ancak Kaunos'un Lykia ile ilişkin tüm verilerinin Vespasianus Dönemi sonrasına ait olması *Lycia et Pamphylia* eyaleti oluşturulduğunda dâhil edildiğini gösterdiğini kabul etmiştir.¹⁹⁹ Chr. Marek'in Patara Yol Anıtı'nda Attaleia'nın Pamphylia ve Kibyra'nın Asia ile ilişkili verilmesini²⁰⁰ temel alarak Kaunos'un herhangi bir ilişkide verilmemesi ile bu tezini desteklemek istemektedir. Ancak Kibyra'nın Asia Eyaleti'nde olduğu ileri sürülen satırlar güzergâh listeleri dışında özel bir durumu anlatmaktadır.²⁰¹ Nitekim bölgeler arası yol şebekesi için karşılaştırılabilecek güzergâhlar şu satırlardan oluşmaktaydı:

GZR 12 ἀπὸ Καλύνδων εἰς Καῦνον στάδια ρδ'

GZR 24 ἀπὸ Βαλβ[ούρω]ν εἰς Κιβύραν διὰ Τριμλίν[δω]ν στάδια ρλζ'

GZR 46 ἀπὸ Τραβέννων εἰς Ἀτταλείαν τῆς Π[αμφυλίας] στάδια. '

Kaunos'un Kibyra gibi herhangi bir ek kullanılmadan anılması, kentin statüsünün anlaşılması konusunda belirsizlik yaratmaktadır. S. Şahin Attaleia'nın durumunun ise farklı olduğunu şu şekilde açıklamaktadır: Pergamon topraklarıyla Asia Eyaleti'ne dâhil olan Pamphylia'nın yanı sıra Mysia ve Lydia'da Attaleia isminde üç adet kent bulunmaktadır. Böylece bu üç kentin birbirleri ile karıştırılmaması için anıtta özel bir durum ile

¹⁹⁵ Bean, 1954: 87-105 no. 38; Marek, 2006: 175-221 no. 35. Ayrıca *lykiarkhes* Licinius Stasithemis için bkz. Reitzenstein, 2011: 182vd. no. 28.

¹⁹⁶ Marek, 2011: 58, ayrıca bu önerisini desteklemek suretiyle öne sürdüğü tüm kanıtlar orada s. 59. Ayrıca bkz. Marek, 2006: 101.

¹⁹⁷ Adak ve Wilson, 2012: 13.

¹⁹⁸ Şahin, 2013.

¹⁹⁹ Onur, 2022a: 501.

²⁰⁰ Kibyra'ya atfedilen Asia aidiyet eki için bkz. Şahin, 2014: 47 str. 28-29: ἐν τῇ Ἀσία[ι]· μεταξύ Κ[ιβ]ύρας | κ[αί] Λαοδικίας, ἐν τῷ Ἐπικα [---].

²⁰¹ Bu özel durum ise Quintus Veranius'un Lykia Eyaleti valisi iken Asia Eyaleti'nde yaptığı birtakım düzenlemelerdir, bkz. Şahin, 2014: 107.

belirtilmektedir.²⁰² Kaunos Lykia'da yeni kurulan eyalete bu dönemde muhtemelen dâhil olmamıştı.²⁰³ Böylece Kaunos Iulius-Claudius Hanedanlığı sürecinde ya Asia Eyaleti'ne bağlıydı²⁰⁴ ya da *civitas libera* statüsünde bir kentti²⁰⁵. Şu hâlde batı sınırları, Kalynda ile Kaunos arasında doğal bir sınır niteliğinde Indos Nehri boyunca kuzey istikametinde Oktapolis kenti Hippou Kome ve Symbra üzerinden kuzey-doğuya uzanmaktaydı.

Daha önceleri Kibyra'nın Patara Yol Anıtı'nda anılmasının kentin Lykia Eyaleti'ne aidiyeti sonucu olduğu düşünülmemiştir. Nitekim Th. Corsten kentin bu dönemde Asia Eyaleti'nde olduğunu destekleyen veriler önermiştir.²⁰⁶ Th. Corsten'in yanı sıra diğer araştırmacılar da kentin anıtta anılmasının sebebini komşu eyalete verilen bir çıkış yol olarak değerlendirmiştir.²⁰⁷ Ancak yakın zamanda Kibyra kentinden ele geçmiş yeni yazıtlar bu durumun tersine kanıtlar sunmaktadır.²⁰⁸ Lykia'nın ilk valisi Q. Veranius ve ailesinin onurlandırıldığı yazıtlar bu dönemde kentin yeni kurulan eyalete dâhil edildiğini ispatlar niteliktedir. Bu durum muhtemelen Lykia'da yaşanan politik huzursuzlukların Kibyra kentine de sıçraması sonucunda vali Q. Veranius'un bölgeye müdahale etmek zorunda kalması ile gerçekleşmiştir. Bu huzursuzlukların kentte de baş gösterdiği Quintus Veranius Philagros'un onurlandırıldığı yazıt ile anlaşılmaktadır. Yazıtta geçen μεγάλη συνωμοσία ifadesi bu politik kargaşaya referans vermektedir.²⁰⁹ Ayrıca Lykia valisi Q. Veranius'un Kibyra kentinde

²⁰² Şahin, 2013: 34; ayrıca bkz. Şahin, 2014: 106vdd.

²⁰³ Kaunos'un *Lycia et Pamphylia* eyaletinde bölgeye dâhil olması üzerine bkz. aş. s. 39.

²⁰⁴ Marek, 2010: 409vdd.; Marek, 2006: 299 no. 115'de Asia Eyaleti *proconsul*'ü P. Petronius'un eşi Plautia onurlandırılmaktadır. Yazıt İ.S. 33-34 yıllarına tarihlenmektedir. S. Şahin bu yazıt vasıtasıyla Kaunos'un bu dönemde Asia Eyaleti'ne bağlılığını kesin görmektedir. Ayrıca Ptolemaios'un Kaunos'u Asia Eyaleti'nin kentleri arasında saymasını kentin eski statüsünü hatırlamasından kaynaklı olduğunu düşünmektedir, bkz. Şahin, 2013: 34 dn. 10 ve 35.

²⁰⁵ Plin. *Nat. Hist.* V 104: oppidum Caunos liberum, dein Pynos; krş. Fraser ve Bean, 1954: 107 dn. 5 ile birlikte. Ayrıca Kaunos'un bu dönemde özgür bir kent olması Dion Khrysostomos'un pasajlarına dayandırılmaktadır: Dio Chr. *Orat.* 31. 50; πῶς οὖν δικαιότερον ἔστιν ὅτι οὖν ἔχειν ἢ εἰ τις ἀνὴρ ἀγαθὸς γενόμενος καὶ χάριτος ἄξιος ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν τύχῃ τιμῆς; ἢ παρὰ τίνος κυριωτέρου καὶ μείζονος ἢ παρὰ τοῦ Ῥοδίων δήμου καὶ τῆς ὑμετέρας πόλεως; καὶ γὰρ τοῦτο οὐ μικρόν ἐστι, τὸ μὴ Καλυμνίους εἶναι τοὺς δεδωκότας ἢ τοὺς κακοβούλους τούτους Καυνίους. *Bir adam iyi olduğunu ve pek çok iyi amel karşısında minnet ve onur payesi almak için (ispatlamışsa), daha adil bir şeye sahip olmak o halde nasıl mümkündür? Ya da tam bir otoriteye sahip olan ve Rhodos ve kentinizin demokrasisinden daha büyük olanı kimden alabilir? Zira onu verenin Kalymnialılar ya da akılsız Kaunoslular olmadığını düşünmek hiç de önemsiz değil.*; 124: καὶ μὴν εἰ τις ὑμᾶς Καυνίους ἢ Μυνδίοις ὁμοίους εἶναι λέγοι, σφόδρα ὀργιεῖσθε καὶ βλασφημεῖν αὐτὸν ἡγήσεσθε κατὰ τῆς πόλεως. *Eğer birisi sizin Kaunoslular ya da Myndoslular ile aynı olduğunuzu söylese, çok fazla öfkelenin ve onun kentinize iftira attığını savunun.*; 125: τίς γὰρ παρὰ Καυνίους γέγονε γενναῖος ἀνὴρ; ἢ τίς πώποτε ἐκείνους ἀγαθόν τι πεποίηκεν; οἱ γε δουλεύουσιν οὐχ ὑμῖν μόνοις, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαίοις, δι' ὑπερβολὴν ἀνοίας καὶ μοχθηρίας διπλὴν αὐτοῖς τὴν δουλείαν κατασκευάσαντες; *Kaunoslular arasından kim kendisini asil bir adam olarak ispatladı? Ya da kim her birine iyi bir iş yaptı? Onlar yalnız sizin için değil, Romalılar için de köle durumundalar, aptallıklarının ve kötülüklerinin aşırılığı onların köleliklerini iki katına çıkardı.* Ayrıca bkz. Dräger, 1993: 28vd. dn. 13 ile birlikte; Onur, 2016a: 104 (=2016b: 105).

²⁰⁶ Bu veriler için bkz. Corsten, 2007: 179vdd. (=2014: 11-14).

²⁰⁷ Şahin, 2014: 106vdd.; Onur 2016.

²⁰⁸ Ele geçen yeni yazıtlar için bkz. Kileci ve Önen-Tüner, (baskıda).

²⁰⁹ Adak, 2003: 189vd.; Şahin, 2014: 63; Kileci ve Önen-Tüner, (baskıda); Quintus Veranius Philagros yazıtı için bkz. IKibyra: no. 43.

σεβαστὰ ἔργα olarak nitelendirilen işleri yürütmesi sonucunda onurlandırıldığı yazıtlar da bilinmektedir.²¹⁰ Bunlara ek olarak kentin vali Q. Veranius'un portre ve ismini taşıdığı sikkeler bastığı da bilinmektedir.²¹¹ Böylece vali Q. Veranius'un görev alanının kentte aktif olduğu anlaşılmaktadır. Vali Q. Veranius ve ailesine ilişkin kentten yeni yayınlanan yazıtlar da göz önüne alındığında Kibyra'nın yeni kurulan Lykia Eyaleti'ne dâhil edildiği açıkça görülebilmektedir.²¹²

Yukarıda Patara Yol Anıtı'nda Kibyra'nın Asia Eyaleti ile ilişkili olduğuna yönelik görüşlerden bahsedilmişti. Anıtta Kibyra'ya doğrudan verilen yol güzergahı dışında farklı bir konsepti anlatan καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ[ι] μεταξὺ Κ[ιβ]ύρας καὶ Λαοδικῆας ἐν τῷ Ἐπικα... satırlarındaki ἐν τῇ Ἀσίᾳ ifadesi Kibyra'nın Asia Eyaleti'nde olduğunun ispatı olarak görülmüştür.²¹³ Buna karşılık Ş. Kileci ve N. Önen-Tüner bu satırlarda yer alan ἐν τῇ Ἀσίᾳ ifadesinin doğrudan Kibyra ya da Laodikeia ile alakalı olmadığını, ἐν τῷ Ἐπικα ifadesi ile bahsedilen yerin kastedildiğini ileri sürmüşlerdir.²¹⁴ Böylece Q. Veranius'un Kibyra ile Laodikeia arasında, Asia'da, dolayısıyla Laodikeia teritoryumunda yer alan Epika(?) isminde bir yerde gerçekleştirdiği faaliyetler söz konusudur. Bunun sonucunda İ.Ö. 43 yılında Lykia Eyaleti'nin kuruluşu ile bölgeye dâhil edilen Kibyra'nın ne kadar bu bölgede kaldığı net olarak bilinmese de İ.S. 72/73 yılına ait Quintus Veranius Philagros'un yazıtı²¹⁵ kentin tekrardan Asia Eyaleti'ne bağlanmış olduğunu göstermektedir.²¹⁶

Kibyra'nın Lykia Eyaleti'ne dâhil edilmesi Asia'ya olan eyalet sınırını da daha kuzeye Laodikeia teritoryum sınırlarına çıkarmıştır. Patara Yol Anıtı'nda Kabalia Bölgesi kentleri Oinoanda ve Balboursa yer alırken, Boubon yol listesinde anılmamaktadır. S. Şahin'e göre Boubon'a Araksa'dan Dereköy mevki üzerinden ve Boncuk Dağları arasından bir ulaşımın mevcut olmasına rağmen herhangi bir güzergâh verilmemesi Lykia Eyaleti'nin kurulduğu evrede kentin yeni eyaletin sınırları dışında bırakıldığına dayandırılabilir.²¹⁷ Ancak J. J. Coulton anıtta kentin isminin anılmasa da Boubon'un bu yeni eyalete dâhil olduğunu belirtir ve Dirmil'i Boubon'un teritoryumuna dâhil eder.²¹⁸ F. Onur ise anıtta yer alan Trimilinda yerleşiminin Boubon olarak karşımıza çıkıyor olabileceği ihtimalini de düşünmektedir. Ancak bunu doğrulayabilecek bir veri mevcut değildir.²¹⁹ Trimilinda ise günümüzde Altınyayla (eski adı

²¹⁰ IKibyra: no. 36

²¹¹ RPC I: 2887, 2889, 2890; ayrıca bu konu hakkında detaylı belgeler için bkz. Erkelenz, 1998: 86vdd.

²¹² Detaylar için bkz. Kileci ve Önen-Tüner, (baskıda).

²¹³ Şahin, 2014: 65; ayrıca bkz. Onur, 2016a: 98 (=2016b, 101).

²¹⁴ Kileci ve Önen-Tüner, (baskıda).

²¹⁵ IKibyra: no. 43.

²¹⁶ Corsten, 2007: 179vd.; Kileci ve Önen-Tüner, (baskıda).

²¹⁷ Şahin, 2014: 197 dn. 322 ile birlikte.

²¹⁸ Coulton, 2012: 123.

²¹⁹ Onur, 2016a: 79vd. (=2016b, 91vd.) Buna karşılık bkz. Doğan, 2019: 45.

Dirmil) ilçesinde yer alıyor olabilir.²²⁰ Yol anıtı Balboursa'dan Kibyra'ya Trimilinda üzerinden gidileceğini bildirmektedir.²²¹ Boubon'un anıtta neden anılmadığı sorusu cevapsız kalmaktadır. Bu dönemde onun bağımsız bir statüye mi sahip olduğu ya da Asia Eyaleti'ne mi bağlandığını kanıtlayacak bir veri mevcut değildir. Ancak İ.S. 43'te yeni eyalete dâhil edilmemiş ise bile çok zaman geçmeden eyalete dâhil edildiği kabul edilebilir. Nitekim Nero Dönemi'nde (İ.S. 62) kentte inşa edilen Sebasteion'un yazıtında Lykia Eyaleti valisi Licinius Mucianus belgelenmektedir.²²²

Elmalı Platosu'nda yer alan Khoma, Podalia, Kodopa, Akarassos ve Soklai kentleri eyalet kurulduğunda Lykia'nın sınırları içerisindeydi. Patara Yol Anıtı'nda bu kentlere güzergâhlar verilmiştir, ancak Oinoanda ya da Balboursa'dan Elmalı Ovası'na bir yol bağlantısı mevcut değildir. Bunun sonucu olarak Kabalia ve Milyas bölgeleri arasındaki güzergâhlarda bir kesinti mevcuttur. Ancak buna rağmen Balboursa'dan Elmalı Platosu'na Tyriaion yerleşimi üzerinden giden bir yolun varlığı bilinmektedir. Tyriaion yerleşimi imparator Commodus'un bir onur yazıtı vasıtasıyla Teke Kozağacı'na yerleştirilmiştir.²²³ Ayrıca yöreden çıkan imparator Septimius Severus'un onur yazıtı ise yerleşimin Balboursa'nın teritoryumu içerisinde yer aldığı ve başka dört *kome* ile birlikte bir *pentakomia* üyesi olduğunu göstermektedir.²²⁴ Tyriaion yerleşimi Claudius Dönemi'nde ise Balboursa teritoryumunda, haliyle Lykia sınırları içerisindeydi. Yerleşimin kuzey-doğusunda yer alan Göçgediği ve güney-doğusundaki Taşgediği mevkiilerinde ele geçmiş iki adet mil taşının vali Q. Veranius'un dönemine ait olma ihtimali bulunmaktadır ve bu teritoryum bilgisini destekler niteliktedir.²²⁵ S. Şahin bahsi geçen Taşgediği mevkiinin muhtemelen Termessos kentine bir sınır oluşturduğunu düşünmektedir.²²⁶ Nitekim bu yörede bulunan Gölova'dan ele geçmiş Claudius Dönemi'ne tarihlenen bir yazıt²²⁷ ile eyalet sınırları belirlenebilmektedir. S. Şahin'e göre bir vali kararnamesi olan yazıtta Lykia

²²⁰ Kokkinia, 2008: 13 dn. 76; Şahin, 2014: 203vdd. Ayrıca bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 895 s.v. Trimilis. Ayrıca G. Bean (1971: 10) Dirmil'in doğusunda kalan bir yerleşimi tanımlamaktadır ve bu yerleşimin Balboursa'ya bağlı olduğunu düşünmektedir, krş. Kokkinia, 2008: 13. Ancak bu yerleşim ile Boubon arasındaki yolda ele geçen iki yazıt ile bu yerleşimin Boubon teritoryumunda kaldığı anlaşılmaktadır, bkz. Kokkinia, 2008: 101-106, no. 72-72; ayrıca bkz. Onur, 2016a: 79 (=2016b, 91).

²²¹ Şahin, 2014: 45 str. 32.

²²² SEG, 27: nr: 916: [- - - - -] Βουβωνέων ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀφιερωσεν διὰ Γαίου Λικινίου Μουκιανοῦ πρεσβυτοῦ [[Νέρωνος]] Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου. *Boubonlular'ın danışma ve halk meclisi imparator Nero'nun Legatus Augusti Propraetor Gaius Licinius Mucianus vasıtasıyla adadı.* Ayrıca bkz. Jones, 1977/1978: 290vd. no. 5; Kokkinia, 2008: 37vd. no. 9; İnan, 1993: 219 (=1994: 10vd.).

²²³ Naour, 1980: 36 no. 6.

²²⁴ Bean, 1956: 156 no. 59; Naour, 1980: 37 no. 7. Ayrıca Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen bir başka yazıt ise bu *pentakomia*'nın *epimeletes* memuriyetinde görev alan Maramotes'in Maseis Tapınağı'nda gerçekleştirilecek inşa için para toplamaktadır, bkz. Bean, 1956: 153vd. no. 55; Naour, 1980: 108vdd. no. 72; ayrıca bkz. Wörrle, 1988: 138; Schuler, 1988: 45, 296; Zimmermann, 1992: 217.

²²⁵ Çelgin ve Çelgin, 2000: 437 res. 3 ile birlikte; Hellenkemper ve Hild, 2004: 477 s.v. Balbura; Şahin, 2014: 78 ve 205.

²²⁶ Şahin, 2014: 78.

²²⁷ İplikçioğlu, 2007: 81vdd.; Rousset, 2010:145-152.

Birliğı ve Termessos yörede yer alan Gölova ile Gilevgi Kalesi arasında kalan bir arazi üzerinde hak talep etmektedir. Q. Veranius olduğu düşünülen vali Gölova ve Soklai arasındaki toprakları Lykia Birliğı'ne bırakmıştır. Yazıtta anılan ἐν Μιλυάδι τῶν μὴ Λυκίων ifadesi ile muhtemelen Müğren ve Gilevgi arasında kalan topraklar kastedilirken, bölgede bu ifadeye karşıt olacak nitelikte Μιλυὰς τῶν Λυκίων bulunduğu kabul edilirse muhtemelen bu bölge de Khoma, Kodopa, Akarassos, Podalia ve Soklai kentlerini kapsar.²²⁸ Ayrıca S. Şahin yazıtta geçen περὶ τῆς ἐν τῇ Μεικρο[...] ifadesi ile Caesar-Lykia anlaşmasında geçen Mikron Oros Akarassos'u eşleştirerek onu lokalize ettiği Nohutlu Dağı'nın kuzeydoğusuna Lykia-Termessos sınırını yerleştirmiştir.²²⁹ Ancak D. Rousset bahsi geçen yazıttan geçen Termessoslular'ın Oinoanda Termessos'u sakinleri olduğunu, anlaşma ile sınır çatışmalarına ilişkin veriler sunan Letoon yazıtı arasında bağlantılar olabileceği ihtimalini öne sürmektedir.²³⁰ Ancak bu öneriye F. Onur Kitanaura'nın yaklaşık 25 km kuzeybatısındaki Ovacık Kalesi'nin²³¹ Termessoslular'a ait olmasından yola çıkarak söz konusu Termessoslular'ın Termessos Maior olduğunu ve Elmalı Ovası'nın bu kesimine Termessoslular'ın yerleştiğini belirtmektedir.²³² Bunu takiben Milyas'ın bu kısmının, sınırlarının büyük olasılıkla Gölova ve Söğle mevkiilerinin doğu kenarlarının üzerindeki dağlar boyunca uzanan Termessos topraklarına bitişik olduğu söylenebilir. Böylece Termessos ile olan sınır kuzey-güney istikametinde Akarassos, Soklai ve Idebessos kentlerinin sınırlarıdır.

Anıtta en doğudaki güzergâh olarak Trebenna ve Attaleia arası verilmektedir. Trebenna yerleşimi Geyikbayırı'nın 1 km güney-doğusunda yer alan Tramita Harabeleri'ne lokalize edilmektedir. Bu kentle dönemin Pamphylia sınırı da netleşmektedir. Trebenna'nın –ve tıpkı onun gibi sınırda bulunan Onobara'nın– Lykia Birliğı'ne dâhil edilmesi muhtemelen bu yeni eyalet sürecinde gerçekleşmiştir. Nitekim Patara Yol Anıtı Trebenna için en erken veridir ve kente dair sikkeler ve yazıtlar daha sonraki yıllara tarihlenmektedir.²³³ Trebenna'nın güneydoğusunda yer alan ve Gedeller'e yerleştirilen Onobara, daha sonraki dönemlerde

²²⁸ Bkz. Şahin, 2014: 78 ve 221vd.

²²⁹ Adak ve Şahin, 2004: 69; Şahin, 2010: 155.

²³⁰ Rousset, 2010: 151.

²³¹ Ovacık Kalesi ve Ovacık çevresinde bulunan yazıtlar için bkz. Harrison 2001, 57-60 ve Ballance ve Roueché 2001. Kitanaura zaten MP'de Termessos'a ait olarak kaydedilmiştir.

²³² Onur, (baskıda).

²³³ Sikkeler için bkz. Ruge, 1937: 2268vd.; von Aulock, 1974: 53vd. 83-84. Yazıtlar için bkz. Lanckoroński, 1892: 223 no. 183 (=IGR, III: no. 767); İplikçioglu vd., 2001: 241vd. (=SEG, 51: no. 1837). İ.Ö. 2. ve 1. yüzyıllarına ait TP lejantlı bazı birlik sikkelerinin (bkz. BMC Lycia, LXVIII ve s. 90; Head, 1911: 698) Trebenna'ya ait olduğu ve böylelikle kentin Hellenistik Dönem'de Lykia Birliğı'ne dâhil olduğu düşünceler için bkz. Jones, 1971: 103; Jameson, 1980: 842. Ancak sikkelerin buluntu yeri bilinmediği için Trebenna aidiyeti kuşkuludur. Nitekim H. A. Troxell (1982: 55 ve 251vd.) sikkelerin Myra'ya bağlı olan Trebendai yerleşimine ait olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Hellenistik Dönem Lykia Birlik sınırları ile sikkelerin Trebenna'ya ait olmadığı anlaşılabilir, bkz. Onur, 2005: 10vd.

Trebenna ile bir *sympoliteia* ilişkisi içindeydi.²³⁴ Lykia ile Pamphylia sınır bölgesi Onobara'nın doğusunda kalan kıyı şeridi boyunca uzanmaktadır. Böylece Trebenna'dan çizilen sınır güneydoğu istikametinde Masikytos'un (günümüzde Beydağları) doğu uzantısını takiben Deveboynu geçidinden Sıçan Adası karşısında kalan sahile ulaşmaktadır.²³⁵ Daha önceki dönemlerde muhtemelen Termessos'un bu mevkinden denize açıldığı ve Trebenna ve Onobara'yı bu dönemlerde teritoryumu içinde tuttuğu düşünülebilir.²³⁶ Beldibi'nde bulunan Hellenistik Dönem'e ait bir dekrette²³⁷ Phaselis ile Tenedos arasında bir *sympoliteia* oluşturulduğu düşünülmüştür.²³⁸ Ancak ilgili yazıt Phaselisliler ve Tenedoslular arasındaki adli prosedürlerle ilgili olup ve parçalı olduğu için niteliği net olarak anlaşılamamaktadır. Muhtemelen iki *polis*'in de vatandaşları arasında yapılan ticaret ve diğer işlerden kaynaklanan, iş sözleşmeleriyle ilgili borçlara veya ihlallere dayanan özel davaları ele almaktadır. Böylelikle yazıt, Phaselis ve Tenedos'un eşit statüye sahip kentler olduğunu yansıtmakta ve içeriği göz önüne alındığında coğrafi konumlarına dayanarak bu iki kentin komşu olduğunu ima etmektedir. F. Onur'un da önerdiği gibi iki kent arasında bir *symbola* anlaşması gerçekleşmiş olmalıdır.²³⁹ Böylelikle Tenedos²⁴⁰ önceleri Arapsuyu'na yerleştirilirken, F. Onur Hayıtlıgöl'deki antik yerleşime yerleştirmiştir.²⁴¹

Eyalet sınırları içerisinde Kosara-Trebenna kentleri arasında bir güzergâhta verilmiş olan Typallia²⁴² Çitdibi civarında yer alan Karabel'e lokalize edilmiştir.²⁴³ Typallia'nın

²³⁴ *Constitutio Antoniniana t.p.q.* tarihli mezar yazıtlarında yer alan Τρεβέννατης ἀπὸ Ὀνοβάρων *ethnikon*'undan ve ayrıca mezar cezaları ödemelerinin Trebenna kentine yapılmasından (ἐκτεῖσι προστεῖμου τῇ Τρεβεννατῶν πόλει (δηνάρια) ,αφ') kentin Trebenna'ya bağlı olduğu daha iyi anlaşılmaktadır; yazıtlar için bkz. Anti, 1923: no. 5 ve no. 7; Viale, 1929: no. 32; ayrıca bkz. İplikçioğlu vd., 1999: 203vdd.

²³⁵ Şahin, 2014: 99vd. ve özellikle 315 dn. 627. Ayrıca bkz. Ptol. 5. 3. 1: ἡ Λυκία περιουρίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως καὶ ἄρκτων Ἀσίας κατὰ τὰς ἐκτεθειμένας γραμμάς· ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν Παμφυλίας μέρει τῇ ἀπὸ τοῦ πρὸς τῇ Ἀσίᾳ πέρας τοῦ μέχρι θαλάσσης διὰ τοῦ Μασικύτου ὄρους, οὗ τὸ ἐπὶ θαλάσσης πέρας ἐπέχει. *Lykia, anlatılan incelemelere göre batı ve kuzeyden Asia ile sınırlandırılmıştır. Asia'daki ucundan, ucu denizin üzerine uzanan Masikytos Dağı aracılığıyla denize kadar (olan kısmı) bir sınır çizer.*

²³⁶ Roma'dan *Lex Antonia de Termessibus* isimli bir yasayı içeren yazıtta Termessos teritoryumunun denize ulaştığı aktarılmaktadır, bkz. CIL, I²: no. 589. Denize ulaştığı topraklarının ise Onobara üzerinden gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Ancak bunu destekleyecek herhangi bir veri olmadığından bu konunun ucu açık kalmaktadır. Konu ile ilişkin bkz. Çelgin, 1997: 113vdd.; İplikçioğlu, 1999: 314 dn. 65 ile birlikte; İplikçioğlu, 2004: 123 dn. 136; Onur, 2005: 9. Ayrıca bkz. Bölüm. 5.3. *Termessos-Lykia Politik, Ekonomik ve Sınır İlişkileri.*

²³⁷ Yazıt için bkz. Tüner-Önen, 2008: 238; ayrıca bkz. Onur, 2023a: 20vdd. Tenedos'un yakınında kurulan Attaleia kentinin özgürlüğünü tehdit etmesi üzerine Apameia Barışı ile Pergamon Krallığı'na bırakıldıktan sonra özgürlüğüne kavuşan Phaselis ile böylesi bir anlaşma yapması oldukça makul kabul edilir, Adak, 2006: 17.

²³⁸ Adak, 2006:

²³⁹ Onur, 2023a: 23.

²⁴⁰ Şahin, 2001: 146 ve 159 dn. 63 ile birlikte; (=2002: 10 ve 24 dn. 65 ile birlikte); Hellenkemper ve Hild, 2004: 877 s.v. Tenedos.; Adak ve Güzelyürek, 2005: 45vdd. Bu yerleştirme Kocaköy'de bulunan Tenedos kentinden bir Phaselisli'ye ait bir mezar yazıtına dayandırılmaktadır. Yazıt için bkz. Ormerod ve Robinson, 1914: 32 no. 48; Çelgin ve Çelgin, 2000: 439 no. 10; Adak, 2006: 9.

²⁴¹ Detaylı bilgi için bkz. Onur, 2023: 18-29.

²⁴² Şahin, 2014: 47 str. 6-7 (*GZR 44-45*): [ἀπ]ὸ Κοσά[ρ]ων ε[ἰ]ς Τ[υ]πάλλι[α] στάδια. '[, ἀπὸ Τυπαλλίων εἰς Τράβεννα [στάδια. '].

²⁴³ Pace, 1921: 60vd. no. 52; İplikçioğlu vd., 2000: 242vd. no. L227 ve 244 no. L216; İplikçioğlu vd., 2007: 248 no. 202. Ayrıca bkz. Tüner, 2002: 66; Hellenkemper ve Hild, 2004: 902 s.v. Typallia.

lokalizasyonunun belirlenmesini sağlayan yazıtlar (bkz. aş. dn. 245) yerleşimin Termessos ile *sympoliteia* kurduğunu da göstermektedir. Hellenistik Dönem’de Termessos ile Typallia arasında bir *symmakhia* ilişkisi olduğu düşünülebilir.²⁴⁴ Ancak Claudius Dönemi’nde bu ilişkinin devam edip etmediğini bahsi geçen yazıtlardan anlamak mümkün değildir. Nitekim bu yazıtlar Vespasianus Dönemi’nden sonraya tarihlenmektedir. S. Şahin Kitanaura’nın Termessos aidiyetini göz önüne alarak Typallia ve çevresinin eyaletin kurulduğu yıllarda Termessos’a ait olabileceğini düşünmektedir.²⁴⁵ Ayrıca Sivridağ’ın doğusunda yer alan Gavurbeleni’nde bir kayanın üzerinde OTO yazısı mevcuttur. B. İplikçioğlu bu kısaltmayı ὄ(ρος) Τ(υπαλλιωτῶν) Ὀ(νοβαρέων) şeklinde yorumlamaktadır.²⁴⁶ Ancak bu veriler ile bu dönem hakkında yorum yapmak mümkün gözükmemektedir. Nitekim anıtta yerleşime dair – kendisini Termessos’a ait gösteren Kitanaura’nın aksine– herhangi bir aidiyet eki belirtilmemiştir. F. Onur ise Typallia’nın –Kosara, Onobara ve Trebenna da dâhil olmak üzere– Termessos teritoryumu dışında kaldığını düşünmektedir.²⁴⁷

Kitanaura’nın durumu ise anıtta açıkça belirtilmektedir: Κιτάν[αυρ]α τῶν Τερμησσέων (GZR 42). Patara Yol Anıtı ve sikkeleri vasıtasıyla lokalizasyonu kesinleşmiş olan Kitanaura Saraycık mevkiine yerleştirilmektedir.²⁴⁸ J. Nollé’nin İ.Ö. 2./1. yüzyıllara tariheddiği, Kemer’de bulunan KITA lejantlı sikkeler kentin Hellenistik Dönem’de otonom olduğunu göstermektedir.²⁴⁹ Saraycık’ın kuzeyinde yer alan Aslanlı’da KI yazılı bir sınır işareti bulunmuştur.²⁵⁰ Hellenistik Dönem’e tarihlenen bu sınır işareti muhtemelen Termessos-Kitanaura sınırını belirtmek amacı ile kullanılmaktaydı.²⁵¹ Ancak kentin Lykia eyalet yapıldığı dönemde anıtta geçen ifade sayesinde Termessos teritoryumuna dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Termessoslular’a ait olduğu belirtilen kentin Termessos’a verilen hiçbir yol istasyonu bulunmamaktadır. Anlaşılan o ki, Kitanaura kenti, Lykia içerisinde tamamen izole bir varlık sürdürmektedir. Böylece anıtta en doğu istasyon olarak anılan Trebenna’dan başlayan sınır güney istikametinde Onobara, Kosara ve Lykai’dan Phaselis’e uzanmaktaydı. Buradaki Lykia-Pamphylia sınırı Phaselis ile Olbia kentleri arasına yerleştirilmektedir.²⁵²

²⁴⁴ Mitchell, 1994a: 97-103; Mitchell, 1994b: 95-105; İplikçioğlu vd., 2007: 248 no. 202.

²⁴⁵ Şahin, 2014: 314.

²⁴⁶ İplikçioğlu, 2003: 73vd.

²⁴⁷ Onur, 2016a: 100 (=2016b: 102).

²⁴⁸ Nollé, 1996: 7vdd. ve 15.; Şahin, 2014: 293. Ayrıca bkz. Tüner, 2002: 70vd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 518vdd. s.v. Dikitanaura; Çevik ve Pimouguet-Pedarros, 2013: 280-288.

²⁴⁹ Nollé, 1996: 12vdd.

²⁵⁰ İplikçioğlu vd., 2007: 300 no. 219.

²⁵¹ Şahin, 2014: 294vd. Ayrıca S. Şahin bu sınır işaretinin Erken İmparatorluk Dönemi’ne tarihlenmesi halinde de yine aynı şekilde iki kent arasındaki sınırı belirtmek için olduğunu belirtir. Nitekim Termessos bu dönemde de teritoryal haklarını korumuştur.

²⁵² Şahin, 2001: 153 (=2002: 18); Adak, 2006: 7vdd.

Böylelikle imparator Claudius'un İ.S. 43 yılında Lykia'yı eyaletleştirmesi ile sınırlar batıda Kalynda'dan doğuda Trebenna'ya kadar uzanmıştır. Lykia eyalet olarak kurulduğu zaman tek bir eyalet formatında kurulduğu daha yukarıda ele alınmıştı. Bu yapılaşma Vespasianus Dönemi'ne kadar da tek eyalet formunda varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Komşu bölge Pamphylia ise bu dönemlerde Galatia'ya bağlı durumdadır. Pamphylia'nın Galatia Eyaleti'ne bağlı olduğunu gösteren birkaç epigrafik belge mevcuttur: Galatia *procurator*'u L. Pupius Praesens, Claudius ve Nero dönemlerinde Perge'de onurlandırılmaktadır.²⁵³ Lykia'da yol yapım işleriyle valinin bizzat kendisinin ilgilenmesine karşılık²⁵⁴ Attaleia'dan ele geçmiş İ.S. 50 yılına ait bir yazıtta²⁵⁵ Pamphylia'da yol yapım işleri ile Galatia Eyaleti'nin mali işlerinden sorumlu *procurator* M. Arruntius Aquila ilgilenmektedir.²⁵⁶ Bunların yanı sıra Ephesos'ta ele geçmiş bir yazıt²⁵⁷ *legatus provinciae Galatiae* olan C. Rutilius Gallicus'a ithafen yazılmıştır. Şair Statius'un vali C. Rutilius Gallicus'a methiyeler dizdiği satırlarda da Pamphylia'nın Galatia ile olan ilişkisi ortaya çıkmaktadır.²⁵⁸ İ.S. 62 yılına ait Asia Gümrük Yasası'nda Pamphylia Galatia'nın bir parçası olarak anılmaktadır.²⁵⁹ Ayrıca Galba Dönemi'nde Pamphylia'nın hâlâ Galatia'ya bağlı olduğu ve eyalet valisinin Calpurnius Asprenas olduğu da anlaşılmaktadır.²⁶⁰ Galatia valisi Calpurnius Asprenas'ın Perge kenti ziyareti İ.S. 69 ya da 70 yılında gerçekleşmiştir.²⁶¹ Tüm bunların yanı sıra Lykia'nın eyalet yapıldığı İ.S. 43 yılından İ.S. 70 yılına dek bu bölgede valilik yapan Q. Veranius, Vilius Flaccus, Epirus Marcellus, Licinius Mucianus ve M. Priscus'un anıldığı epigrafik bir veri Pamphylia Bölgesi kentlerinden ele geçmemiştir. İstisnai olarak Licinius Mucianus'un Attaleia kentinde bulunmuş bir onur yazıtı taşıyan heykel kaidesi²⁶² için S. Şahin muhtemelen Phaselis kentinden Attaleia'ya taşınmış olabileceğini düşünmektedir.²⁶³

²⁵³ IPerge, I: 43 no. 24; Onur, 2008: 57 (=2013: 60vd.). Ayrıca L. Pupius Praesens'in Ikonion'dan ele geçmiş bir yazıtından Galatia Eyaleti *procurator*'u unvanına erişmekteyiz, bkz. CIG: no. 3991; ILS: no. 8848; IGR, III: no. 263: [Κ]λαυδ[εικονιεύ]ν ὁ δῆμος ἐτείμησεν [Λε]ύκιον Πούπιον Λευ[κ]ίου υἱὸν Σαβατεῖνα [Π]ραῖσεντα, χειλιάρχον, [ἔ]παρχον ἱππέων ἄλλ[ε]ς Π[ε]ικεντεινῆς, ἐπίτρο[π]ον Καίσαρος πρὸς ὅ[χ]θαις Τιβέρεως, ἐπίτρο[π]ον Τιβερίου Κλαυδίου [Κ]αίσαρος Σεβαστοῦ Γερ[μ]ανικοῦ καὶ Νέρωνος [Κ]λαυδίου Καίσαρος Σε[β]α[στ]οῦ Γερμανικοῦ [Γ]αλα[τ]ικῆς ἐ[π]αρχείας, τὸν ἐ[α]υτοῦ εὐεργέτην καὶ [κ]τίστην.

²⁵⁴ Örneğin Oinoanda'dan ele geçmiş bir köprü inşaatıyla ilgilenen vali Eprius Marcellus'un yazıtı için bkz. Milner, 1998b: 117vd.

²⁵⁵ IGR, II: no. 768; ILS: no. 215.

²⁵⁶ Syme, 1937: 228vd.

²⁵⁷ ILS: no. 9499; AE, 1920: no. 55; IEphesos: no. 715.

²⁵⁸ Statius, *Silvae* I. 4, 76vdd.: hunc Galatae vigens ausa et incessere bello / me quoque, perque novem timiut Pamphylia messes. *Güçlü Galatia savaştı ona ve bana da saldırmaya cesaret etti ve dokuz hasat zamanı boyunca Pamphylia ondan korktu.* Ayrıca bu konu üzerine bkz. Levick, 1967: 227; Rémy, 1986: 40vd.

²⁵⁹ Engelmann ve Knibbe, 1989: 41 §1; Knibbe, 2000: 153.

²⁶⁰ Tac. *Hist.* II 9; IRT: 346; Nollé, 1993: 79 dn. 5; Brandt, 2010: 97 dn. 828.

²⁶¹ IPerge II, no. 138 no. 466.

²⁶² AE, 1915: no. 48.

²⁶³ Şahin, 2014: 86 dn. 182.

Suetonius'un aktardığı bir pasajda Vespasianus'un Lykia'nın özgürlüğünü elinden aldığı ifadesi dikkat çekmektedir.²⁶⁴ Nitekim bu ifade Claudius Dönemi'nde eyaletleştirilen bölgenin Vespasianus'a kadar uzanan bir süre içinde tekrardan bağımsızlığını kazandığı şeklinde anlaşılmaktadır. Ancak bu süre boyunca bölgenin çeşitli kentlerinden gelen epigrafik veriler Roma eyalet valilerinin varlığına net bir şekilde tanıklık etmektedir. Böylece modern araştırmacılar Suetonius'un bu ifadesi üzerine çıkarımlarda bulunmak istemişlerdir. W. Eck'e göre Claudius Lykia'yı eyalet haline getirdiğinde bölgeye *tributum capitis*'ten (kafa vergisi) muaf tutulma imtiyazı vermiştir. Böylece Vespasianus bu vergi muafiyetini kaldırmakla birlikte ödenen *tributum capitis*'i kentlerde yapılacak olan imar faaliyetlerinde kullanmıştır.²⁶⁵ Ancak Vespasianus'un *tributum capitis*'in imar faaliyetlerindeki kullanımının İ.S. 68 yılında bölgede meydana gelen yıkıcı deprem yüzünden kentlere yardım etmek amacıyla olduğu düşünülmektedir.²⁶⁶ Lykia, Claudius ile Roma'ya vergi ödemek zorunda kaldığı ve bu yükümlülüğünün Nero Dönemi'nde de devam ettiği Andriake'den ele geçmiş Andriake Gümrük Yasası ile de tasdiklenmektedir.²⁶⁷ Böylelikle Suetonius'un bu ifadesinin –eserinde pek çok hatayı da bulundurması göz önüne alınarak– bir hatadan ibaret olduğu kabul edilmektedir.²⁶⁸ Bu bağlamda Suetonius'un pasajının yanı sıra Tacitus'un bir pasajı²⁶⁹ vasıtasıyla Galba'nın Lykia'ya özgürlüklerini geri verdiği ve bu dönemde Lykia'yı *Lycia et Pamphylia* eyaletinden ayırdığı düşüncesi²⁷⁰ de reddedilebilir. Nitekim Rhodiapolis kentinden Galba'ya ithafen yazılmış bir onur yazıtı Lykia valisi Sextus Marcius Priscus'un ismini anmaktadır.²⁷¹ Lydai kentinden ele geçmiş bir heykel kaidesi üzerindeki yazıtta ise Vali Sextus Marcius Priscus'un imparator Tiberius'tan beri tüm imparatorların ve hali hazırda Vespasianus'un valisi olarak anılmaktadır.²⁷²

²⁶⁴ Suet. Ves. 8.4: Achaia, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item Trachiam Ciliciam et Commagenen ditionis regiae usque ad id tempus, in prouinciarum formam redegit. *Akhaia, Lykia, Rhodos, Byzantium ve Samos'un özgürlüklerini alarak ve ayrıca o zamana kadar krallıkların kontrolü altında olan Trakhia Kilikia'sını ve Kommagene'yi eyalet haline soktu.*

²⁶⁵ Eck, 1970a: 71; Eck, 1970b: 4; Eck, 2007: 198; Eck vd., 2008: 114. Ayrıca bkz. Reitzenstein, 2011: 43.

²⁶⁶ Şahin, 2008: 12; Adak ve Wilson, 2012: 19; Şahin, 2014: 92vd.

²⁶⁷ Takmer, 2007: 171vd. (=2012: 209vd.)

²⁶⁸ Vitale, 2012: 284; Adak ve Wilson, 2012: 20; Şahin, 2014: 93 dn. 221 ile birlikte.

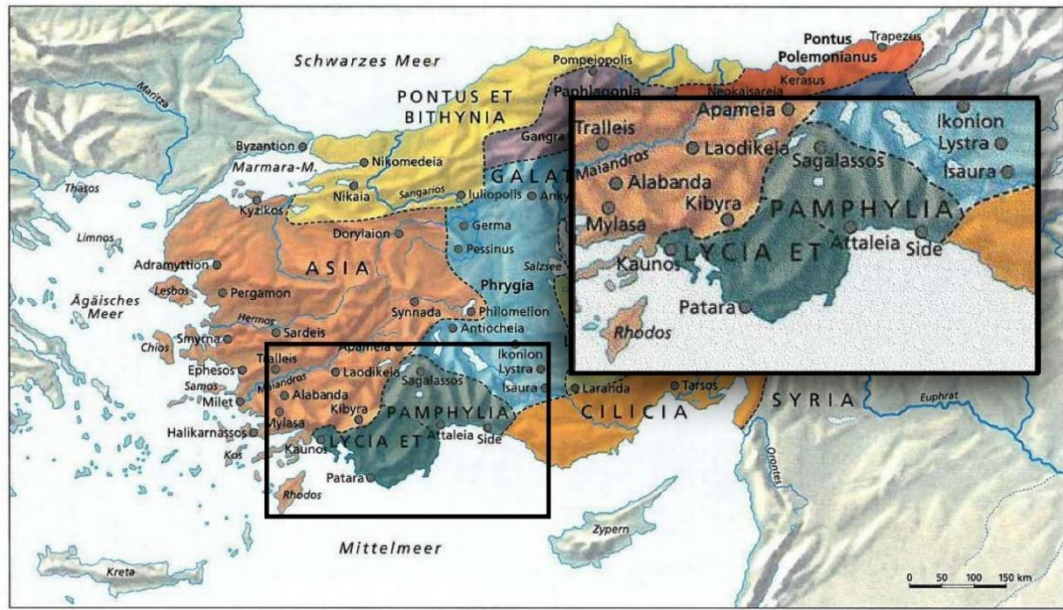
²⁶⁹ Tac. Hist. II 9: Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. *Galba, Galatya ve Pamphylia eyaletlerini Calpurnius Asprenas'a emanet etmişti.*

²⁷⁰ *Lycia et Pamphylia* eyaletinin Claudius ile birlikte kurulduğunu ve Galba Dönemi'ne kadar süregeldiği öne süren R. Syme (1937: 231) Tacitus ve Suetonius'un aktarımlarının yanı sıra Leptis Magna'dan ele geçmiş bir onur yazıtını (bkz. IRT: no. 346.) göz önüne alarak Galba'nın Pamphylia'yı Galatia'ya dâhil ederken Lykia'ya özgürlüğünü verdiğini düşünmektedir, ayrıca krş. Kolb, 2002: 213 ve 219.

²⁷¹ İplikçioğlu, 2008: 7.

²⁷² TAM, II: no. 131: Σέξστον Μάρκιο[ν] | Πρεῖσκον, πρεσβευτ[ήν] | Αὐτοκράτορος Καίσαρ[ος] | Οὐέσπασιανού Σεβ[α]στοῦ καὶ πάντων [Αὐ]||[τ]οκρατόρων ἀπὸ Τ[ι]||βερίου Καίσαρος, | τὸν δικαιοδότην, | Λυδατῶν ὁ δῆμος.

Vespasianus tahta geçer geçmez Anadolu eyaletleri için birtakım düzenlemeler hazırlamış,²⁷³ bunlar içinde de Lykia'yı Galatia Eyaleti'nden ayırdığı Pamphylia ile birleştirmiştir. Böylelikle Vespasianus ile *Lycia et Pamphylia* eyaleti kurulmuştur. M. Adak ve M. Wilson tarafından 2012 yılında Pamphylia ve Pisidia bölgeleri arasında yer alan Döşeme Boğazı mevkiinde bulunan bir yazıt²⁷⁴ yeni düzenlenen çifte eyaletin kuruluş tarihini ve ilk valisini tespit etmek açısından oldukça önemlidir. Nitekim yazıtta anılan vali Avidius Celer'e ait Lykia kentlerinden ele geçmiş diğer yazıtlar ile İ.S. 70 yılında görevini yerine getirdiğini, böylece bu yeni eyaletin kuruluş tarihinin de en geç İ.S. 70 yılı olduğunu ortaya koymaktadır.



Şekil 1.2. Vespasianus Dönemi'nde *Lycia et Pamphylia* eyalet sınırları (Marek, 2010).

Yeni kurulan *Lycia et Pamphylia* eyaletinin sınırlarına Pisidia Bölgesi'nin bazı kısımlarının da dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Bu yerler Döşeme anıtının dikildiği konum olan Ariassos'un doğusu ve Panamotiekhos'un güneyindeki Döşeme Boğazı mevkiyi kapsamaktadır. Ancak bunun hangi kentleri kapsadığı ya da sınırların ne denli kuzeye genişlediği belli değildir. Sagalassos kentinde *proconsul* Sextus Iulius Frontinus'a ait heykel kaidesindeki bir yazıtta²⁷⁵ Frontinus'un görevi nerede yürüttüğüne dair bir eyalet adı verilmeksizin ἀνθύπατος (*proconsul*) olarak anılmaktadır. W. Eck bu tanımlamadan ve *proconsul* Sextus Iulius Frontinus'un Asia Eyaleti'nde İ.S. 84/85 yıllarında görev yapmasından yola çıkarak, Sagalassos'un Domitianus zamanında Asia Eyaleti'ne bağlı olduğunu

²⁷³ Eck, 1970a: 65; Marek, 2010: 422-426; Kramer, 2010: 311-360, ayrıca orada s. 319'da *Lycia et Pamphylia* eyaletinin Claudius tarafından düzenlendiği hatalı görüşü de mevcuttur; Eck, 2012a.

²⁷⁴ Adak ve Wilson, 2012.

²⁷⁵ Waelkens, 2002: 324vdd.

düşünmektedir.²⁷⁶ Ancak M. Adak ve M. Wilson kentte Asia Eyaleti *proconsul*'ünün heykelinin dikilmesinin kentin geçmişten beri süregelen patronluk ilişkileri ile alakalı olabileceğini de düşünmektedir. Nitekim bu dönemde bölgenin Asia Eyaleti'ne bağlı olduğu gösteren başka veri yoktur. Böylece İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda pek çok belge ile *Lycia et Pamphylia* eyaletinde olduğu tespit edilen bahsi geçen bölgenin yeni eyalete dâhil edilmesi muhtemelen Vespasianus Dönemi'nde gerçekleşmiştir.²⁷⁷

Bu bölgenin güneyinde yer alan otonom Termessos kenti ise çok sonraları Pamphylia Bölgesi'ne dâhil edilip edilmediği net değildir. Termessoslu *pamphyliarkhes* 'lere ait yazıtlar ile bu statü değişikliği ispatlanmak istense de,²⁷⁸ bahsi geçen *pamphyliarkhes* yazıtları kentin bölgeye dâhil olduğuna dair kesin bir kanıt olarak düşünülmemelidir.

Yeni eyaletin kurulmasından sonra Lykia Birlik sınırları ise çoğunlukla aynı kalmıştır. Sadece Lykia Birliği Kaunos'u içerisine alacak şekilde değişikliğe ve genişlemeye uğraşmıştır. Yukarıda Kaunos'un Claudius'un Lykia Eyaleti'ni düzenlediği dönemde Lykia'ya dâhil edilmediğinden bahsedilmişti (bkz. yuk. s. 29). Kaunos'un gümrük muafiyetine ilişkin bir vakıf yazıtı²⁷⁹ ve kentten ele geçmiş bir grup yazıtta belgelenen *lykiarkhesler*²⁸⁰ kentin Hadrianus Dönemi'nde Lykia Bölgesi'ne ait olduğunu göstermektedir.²⁸¹ Ayrıca *Lycia et Pamphylia* eyaletinde İ.S. 74-76 yıllarında valilik yapmış olan L. Luscius Ocrea'nın onur yazıtı²⁸² Kaunos'un Lykia'ya dâhil edilmesinin daha erken bir tarihe çekmektedir.²⁸³ Döşeme yazıtı sayesinde valinin tam ismine (Gnaius Avidius Celer Rutilius Lupus Fiscilius Firmus) ulaşılmasıyla İ.S. 70 yılına ait Kaunos'tan imparator Vespasianus'a adanmış bir bina yazıtında²⁸⁴ anılan vali Rutilius Lupus Fiscilius'un Avidius Celer ile aynı kişi olduğunu belirlemek mümkün olmuştur.²⁸⁵ Böylece Kaunos'un Lykia ile ilişkisinin en erken tarihli verisi İ.S. 70 yılına ait Kaunos bina yazıtıdır. Bu bağlamda Vespasianus *Lycia et Pamphylia* eyaleti düzenlemelerini yaparken Kaunos'u da Lykia Bölgesi'ne, dolayısıyla yeni eyalete dâhil ettiği açıktır. Chr. Marek ve M. Adak'ın Patara Yol Anıtı'nda Attaleia (Pamphylia) ve Kibyra (Asia) kentlerinin bölge aidiyet ekleri içermelerini göz önüne alarak, Kaunos'un tek başına

²⁷⁶ Eck, 2007: 204. Ayrıca bkz. Vitale, 2012: 316. Pisidia'nın Hadrianus veya Antoninus Pius dönemlerinde *Lycia et Pamphylia*'ya eklenmesi üzerine görüşler için bkz. Rémy, 1986: 83; Brandt, 1992: 99; Christol ve Drew-Bear, 1991: 403vdd. Ayrıca krş. Wesch-Klein, 2008: 284.

²⁷⁷ Adak ve Wilson, 2012: 20vd. Ayrıca bkz. Marek, 2010: 464 Farbkarte 7 «Die Provinzen unter Vespasian 72 n. Chr.».

²⁷⁸ Yazıtlar için bkz. TAM, III: no. 127 ve no. 138.

²⁷⁹ Bean, 1954: 87-105 no. 38; Marek, 2006: 175-221 no. 35.

²⁸⁰ Marek, 2006: 101 ve 188vd.

²⁸¹ Marek, 2006: 188vd.; Marek, 2011: 58; ayrıca bkz. Engelmann ve Knibbe, 1989: 69vd.

²⁸² Marek, 2006: 308vd. no. 129.

²⁸³ Ayrıca bkz. Marek, (baskıda).

²⁸⁴ Marek, 2006: 304 no. 123.

²⁸⁵ Adak ve Wilson, 2012: 13.

verilmesinin Claudius'un Lykia eyalet düzenlemesi sonucunda bölgeye dâhil edildiği çıkarımına vardıkları konusu yukarıda detaylı ele alınmıştı. Buna ek olarak Chr. Marek bu görüşünü Nero Dönemi'ne ait Andriake'den ele geçmiş Andriake Gümrük Yasası yazıtı ile desteklemek istemiştir. Gümrük yazıtından Kaunos'un yanı sıra Fethiye Körfezi'nin batısında kalan sınır kentlerinin, yani Kalynda, Lissai, Lydai'nin özel bir düzenlemeye tabi tutuldukları anlaşılmaktadır.²⁸⁶ Ancak yazıttaki kentlerin özel düzenlemesiyle alakalı kısımlarının tahribi dolayısıyla gümrük yasasında ne şekilde anıldıkları belirlenememektedir. B. Takmer de bu satırları –Chr. Marek ile benzer şekilde– Kaunos'un Lykia'nın eyaletleştirildiği dönemde bölgeye dâhil olması şeklinde yorumlamaktadır. Nitekim Kaunos ile birlikte Karia-Lykia sınırındaki, daha öncesinde Rhodos Peraiası'nda bulunan sınır kentlerinin (Kalynda, Lissai ve Lydai) de Kaunos gibi eyaletleştirme sürecinde bölgeye dâhil olduğunu ve gümrük yazıtı ile özel bir duruma tabi tutulmasının da bu şekilde açıklanabileceğini düşünmektedir.²⁸⁷ Kaunos'un İ.S. 43 yılında Lykia'ya dâhil olduğunu Nero Dönemi'ne ait gümrük yazıtıyla destekleme önerilerine²⁸⁸ karşılık S. Şahin ise bir gümrük düzenlemesinde anılan tüm yerleşimlerin tek bir bölgeye ya da daha doğrusu yasanın geçerli olduğu bölgeye ait olmalarının şart olmayacağını belirtmektedir. Nitekim Andriake Gümrük Yazıtı örneğinde de bu durum görülmektedir. Gümrük yazıtının 22. satırında anılan Kalynda, Lissai ve Lydai kentlerinin Lykia'ya ait olmalarına karşın idari farklılık yalnızca Kaunos kenti için geçerlidir.²⁸⁹ S. Şahin'in de belirttiği üzere Kaunos'un İ.S. 43 yılında eyalete dâhil olduğu önerisi Andriake'deki gümrük yazıtı ile teyit edilemez. Zira gümrük meselelerine ilişkin düzenlemeler farklı bölge ya da idari yapı altındaki kentleri de içine alabilmektedir. Örneğin Letoon kentinden ele geçmiş bir başka gümrük meselesine ilişkin yazıtta Kaunos ile Kalynda'nın arasındaki sorunların çözümüne ilişkin düzenlemelerin yanı sıra Rhodos'a vergi ödemek ile sorumlu bir grup kentten bahsedilmektedir.²⁹⁰ Bunlara ek olarak Kaunos'un Vespasianus Dönemi'ne değin epigrafik ya da edebi kaynaklarda Lykia aidiyetini destekleyecek bir kanıt da bulunmamaktadır. Kaunos'un Vespasianus Dönemi'ne kadar Asia Eyaleti'ne bağlı olduğu ya da otonom bir şekilde varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Her halükârda Vespasianus ile Lykia'ya dâhil edildiği çok açık olan Kaunos ile birlikte bölge yeni sınırlarını Rhodos'un Peraiası'na, yani Khersonessos sınırlarına kadar genişlettiği söylenebilir.

²⁸⁶ Takmer, 2007: 171 ve 173 (=2013: 209 ve 2012vd.); (Str. 22: εἰ[σα][γομέ]νω[ν] πάντων ἔστω ἀτέλεια· ἐν δὲ Καύνῳ κα[ὶ] Κα[λ]ύνδοις καὶ Λί[σσαις καὶ] Λύδαις).

²⁸⁷ Takmer, 2007: 173 (=2013: 212vd.).

²⁸⁸ Ayrıca bkz. Marek, 2011: 58; Adak ve Wilson, 2012: 13; Marek, (baskıda).

²⁸⁹ Şahin, 2013: 34. S. Şahin Kaunos'un Lykia'ya dâhil olmasına ilişkin problemleri kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

²⁹⁰ Balland, 1981: 266 no. 86 str. B8: [— — — κα]θὰ καὶ Ῥοδίοις συντελ[οῦσι]ν.

Dion Khrysostomos'un aktardığı bir pasaj ile İ.S. 70'li yılların başında Karia ve Lykia'nın bir bölümünün Rhodos hâkimiyeti altında olduğunu ve Rhodos'un buralardan gelir elde ettiğini öğrenmekteyiz.²⁹¹ W. Tietz, Lykia anakarasında bulunan Daidala ve Telandros'un Rhodos ile arasındaki ilişkinin sömürge temelli olduğu ve bu yerleşimlerin Rhodos'un gelir kaynağı haline geldiklerini belirtmektedir.²⁹² Ancak Rhodos, Claudius ve Vespasianus dönemlerinde özgürlüğünü ve vergi muafiyetini kaybetmiş ve daha sonra geri kazanmıştır.²⁹³ Diocletianus'un eyalet düzenlemeleri sonucu Rhodos'un özgürlüğünü yitirerek yeni kurulan ada eyaletine bağlanmasıyla²⁹⁴, Lykia anakarasında bulunan Daidala'nın Lykia'ya devredildiği düşünülebilir.²⁹⁵

İ.S. 2. yüzyılda bölge imparator Claudius ve Vespasianus'un düzenlediği sınırlarını korumuştur. İ.S. 141 yılında meydana gelen büyük depremde sonra Lykia kentlerine yardımda bulunmuş Rhodiapolisli hayırhah Opramoas'ın yazıtında²⁹⁶ bölgenin 30 kenti anılmaktadır: Akalissos, Antiphellos, Aperlai, Arneai, Arykanda, Balboursa, Boubon, Gagai, Kadyanda, Kalynda, Khoma, Korydalla, Krya, Ksanthos, Kyaneai, Limyra, Myra, Neisa, Oinoanda, Olympos, Patara, Phaselis, Phellos, Pinara, Podalia, Rhodiapolis, Sidyma, Symbra, Telmessos ve Tlos. Ayrıca İ.S. 2. yüzyıl yazarı Ptolemaios Kaunos'u bölgenin batı sınırı olarak belirleyerek Kalynda'dan doğuda Phaselis'e kadar Lykia kentlerini listelemiştir.²⁹⁷ Krya kentine bahsedilen her iki kaynakta da yer verilmiştir. İmparatorluk Dönemi'nde kente ait pek

²⁹¹ Dio Chr. Orat. 31.101: τί δήποτε ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων ὑμῶν οὐθὲν ἐγίγνετο τοιοῦτον, οὐκ ἐχόντων αὐτῶν πλείονα ἢ νῦν ἔχετε ὑμεῖς; ὅτι γὰρ οὐθ' ἡ νῆσος χείρων γέγονε καὶ τὴν Καρίαν καρποῦσθε καὶ μέρος τι τῆς Λυκίας καὶ πόλεις ὑποφόρους κέκτησθε, καὶ χρήματα αἰεὶ πολλὰ ὑπὸ πολλῶν ἀνατίθεται τῷ δήμῳ καὶ τῶν πρότερον οὐδεὶς ἀφῆρηται, μηθένα νομίζετε ἀγνοεῖν. *Atalarınız sizin şu anda sahip olduklarınızdan daha fazlasına sahip olmadıkları halde bu tür bir şey onların zamanında neden ortaya çıkmadı? Zira hiç kimsenin adanın daha kötü bir konuma gelmediğinin, Karia'dan ve Lykia'nın bir kısmından gelir elde ettiğinin, ayrıca (buralarda) vergiye tabi kentlere sahip olduğunuzun; pek çok kişi tarafından kamuya büyük tutarlar adandığının ve sizden öncekilerden hiçbirinin (bu hususta) tereddüt göstermediğinin farkında olmadığını sanmayın.*

²⁹² Tietz, 2003a: 247 ve 292vd.

²⁹³ Cass. Dio 60. 24. 4; Suet. Ves. 8. 4

²⁹⁴ Hier. Synecd. 686; Kuhn, 1865: 202 ve 227vd.; Marquardt, 1881: 348vd.; Schmitt, 1957: 192.

²⁹⁵ Tietz, 2003a: 247.

²⁹⁶ TAM, II: no. 905; Kokkinia, 2000.

²⁹⁷ Ptol. 5. 3. 1-3: Ἡ Λυκία περιορίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως καὶ ἄρκτων Ἀσία κατὰ τὰς ἐκτεθειμένας γραμμάς· ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν Παμφυλίας μέρει τῷ ἀπὸ τοῦ πρὸς τῇ Ἀσίᾳ πέρατος μέχρι θαλάσσης διὰ τοῦ Μασικύτου ὄρους, οὗ τὸ ἐπὶ τῇ θαλάσσει πέρας ἐπέχει μοῖρας. ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τῷ Λυκιακῷ πελάγει κατὰ περιγραφὴν τῆς παραλίου τοιαύτην· μετὰ Καῦνον, Κάλινδα, Χύδαι ἢ Λύδαι, Καρύα, Δαίδαλα τόπος, Τελμησός, Ξάνθου ποταμοῦ ἐκβολαί, αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ, Πάταρα, Ἀντίφελλος, Ἀνδριάκη, Λιμύρου ποταμοῦ ἐκβολαί, Ἄπιραι ἢ Ἀπέρραι, Ἱερὰ ἄκρα, Ὀλυμπος πόλις, Φασηλὶς. Καὶ τοῦ μὲν Κράγου ὄρους τὸ μέσον ἐπέχει μοῖρας. Πόλεις δὲ εἰσιν ἐν τῇ Λυκίᾳ μεσόγειοι αἶδε· περὶ μὲν τὸν Κράγον τὸ ὄρος Κύνδα, Σύμβρα, Ὀκτάπολις, Κόμβρα, Σίδυμα, Πινάρα, Ἄραξα, Τλώ (ἢ Τλώς), Ξάνθος. *Lykia, anlatılan incelemelere göre batı ve kuzeyden Asia ile sınırlandırılmıştır. Asia'daki ucundan, ucu denizin üzerine uzanan Masikyos Dağı aracılığıyla denize kadar (olan kısmı) bir sınır çizer. Bölgeleri güneyden Lykia denizinde sahil şeridinin sınırı boyunca: Kaunos'dan sonra, Kalynda, Lydai, Krya, Daidala bölgesi, Telmessos, Ksanthos Nehri ağzı, nehrin kaynağı, Patara, Antiphellos, Andriake, Limyra Nehri ağzı, Aperlai, Hiera Akra, Olympos kenti, Phaselis. Kragos Dağı'nın merkezi bölgelerine uzanır. Lykia'da Kragos Dağı çevresinde iç kesimlerde bulunan kentler şu şekildedir; Kydna, Symbra, Oktapolis, Komba, Sidyma, Pinara, Araksa, Tlos, Ksanthos.*

veri olmamasının²⁹⁸ yanı sıra bu dönemde *Lycia et Pamphylia* eyaleti içerisinde, hatta Lykia Birliği'ne üye olduğu anlaşılmaktadır.²⁹⁹ Ptolemaios, Vespasianus Dönemi'nde Lykia Bölgesi'ne dâhil edilen Kaunos'u ise Asia Eyaleti içerisinde listelemektedir.³⁰⁰ Ancak kentten ele geçen yazıtlar ile Traianus,³⁰¹ Hadrianus³⁰² ve Antoninler³⁰³ dönemlerinde hâlihazırda *Lycia et Pamphylia* eyaletine dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Fethiye Körfezi'nin kuzeyindeki sınır bölgesinde yer alan Hippou Kome bu dönemde anılmazken³⁰⁴, Oktapolis bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Oktapolis'in bir kent olarak lokalizasyonu belirsiz olmasına³⁰⁵ karşın Claudius Dönemi'nde çizilen sınırların hâlâ korunduğu muhtemeldir. Ancak Fethiye Körfezi coğrafyasında başka bir takım sınır ilişkileri de söz konusu olabilir. Fethiye'de özel bir koleksiyonda yer alan İ.S. 2. yüzyıla ait bir yazıt Rhodos'a ait olduğu iddia edilen bir arazinin 'yabancılar' olarak anılan Lykialılar'a yasa dışı satışı ile alakalı davanın bir bölümünden bahsetmektedir.³⁰⁶ Yazıtın editörleri bu arazinin İnlice Asarı'nda yer aldığı kabul edilen Daidala'da olabileceği fikrini de sunmuşlardır. Nitekim Daidala Lykia anakarasında yer alan Rhodos Peraiası'na ait yerleşimlerden biridir (bkz. aş. s. 101vd.).

Bu dönemde Lykia Bölgesi'nin sınırları korunuyor iken, Pisidia'nın güney ve orta kısımlarının *Lycia et Pamphylia* eyaletine bağlandığı verilerle doğrulanmaktadır. Nitekim İ.S. 138/139 yıllarında Sagalassos³⁰⁷ ve İ.S. 144-146 yıllarında ise Komama³⁰⁸ kentlerinde *Lycia et Pamphylia* eyalet valileri belgelenmektedir.³⁰⁹ Ayrıca Pisidia kenti Takina yakınlarındaki Tepecik'te bulunan ve daha sonra Senir/Burdur'a taşınmış bir mil taşı *Lycia et Pamphylia* valisi C. Sulpicius Iustus Dryantianus'un İ.S. 198'da ilgilendiği bir yol yapımını belgelemektedir.³¹⁰ Ayrıca yeni mil taşlarının keşifleri³¹¹ ve Attaleia kentinden Iulius Tarius Titianus'a ait bir onur

²⁹⁸ Plin. *Nat. Hist.* V 103'de kent Karia Bölgesi'nde anılmaktadır.

²⁹⁹ Jameson, 1980: 842; Balland, 1981: 266 dn. 44. Krya'nın küçük bir yerleşim oluşu ve kentten sikke bulunmayışı Lykia Birliği'ne üye olmadığını ispat etmemektedir, bkz. Zimmermann, 1992: 127; Tietz, 2003ba, 199 dn. 386 ile birlikte. Benzer şekilde bu durum Lydai için de söz konusu olabilir, ancak Lydai birliğe üye oluşunu yazıtlar vasıtasıyla ortaya koymaktadır, bkz. TAM, II: no. 131-134; ayrıca bkz. Tietz, 2003a: 142vdd.

³⁰⁰ Ptol. 5, 2, 11-12.

³⁰¹ SEG, 61: no. 866. Kent *Lycia et Pamphylia* valisi C. Calestrius Tiro'yu onurlandırmaktadır. Yazıt bilgisi için ayrıca bkz. Marek, 2011: 60.

³⁰² Kentten ele geçen Hadrianus Dönemi'ne ait gümrük yazıtında *eponym lykiarkhes* L. Stasithemis tarihlemesi mevcuttur, bkz. Bean, 1954: 87-105 no. 38; Marek, 2006: 175-221 no. 35.

³⁰³ Marek, 2006: 315-326 no. 137-139.

³⁰⁴ Kent muhtemelen zaman içerisinde statü kaybına uğramıştır.

³⁰⁵ Bir *polis* olarak Oktapolis'in lokalizasyonu üzerine son detaylı çalışma için bkz. Karabulut, 2019: 85-89.

³⁰⁶ Köktürk ve Milner, 2003.

³⁰⁷ IGR, III: no. 342. M. Waelkens (2002: 326vd.) yazıtta ismi geçen vali [Cornelius] Proculus'un Traianus Dönemi'nde Asia Eyaleti'nin bir *proconsul*'ü (C. Aquillius Proculus veya Q. Fulvius Gillo Bittius Proculus, ayrıca bkz. Vitale, 2012: 317.) olarak düşünülmektedir. Buna karşılık bkz. Adak ve Wilson, 2012: 20 dn. 79.

³⁰⁸ CIL, III: no. 6885.

³⁰⁹ Brandt, 1992: 99; Mitchell, 1993: 154 dn. 60 ile birlikte; Eck, 2007: 204 dn. 70.

³¹⁰ French, 1991: 55vd. no. 5; French, 2014: 43 no. 12.

³¹¹ Christol vd., 1993: 164-169; Eich, 2005:305; Destephen, 2007: 158vdd.

yazıtı³¹² Takina kentinin idari bağıllığını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim uzun süredir Asia Eyaleti *proconsul*'ü olduğu düşünülen Iulius Tarius Titianus³¹³ Attaleia kentindeki yazıtta ἀνθύπατος Παμφυλίας [καὶ Λυκίας] olarak anılmaktadır. Böylece Pisidia'nın güney ve orta yerleşimlerinin Septimius Severus Dönemi'nde de *Lycia et Pamphylia* eyaleti idaresi altında olduğu anlaşılmaktadır. Bunların yanında Isauria Severuslar Dönemi'nde eyaletin sınırlarına geçici olarak dâhil olmuştur.³¹⁴ Nitekim eyaletin valisi M. Flavius Carminius Athenagoras³¹⁵ İ.S. 188/189 yıllarında Lykia-Pamphylia-Isauria *proconsul*'ü olarak anılmaktadır.³¹⁶ Yakın zamanlarda Perge kentinden ele geçen bir mezar yazıtından ise yine bir Pamphylia-Lykia-Isauria *proconsul*'üne tanıklık etmekteyiz. Mezar –muhtemelen M. Flavius Carminius Athenagoras'ın halefi– Pamphylia-Lykia-Isauria *proconsul*'ü L. Annius Annianus tarafından görev sırasında yaşamını yitirmiş arkadaşı için dikilmiştir.³¹⁷ Isauria muhtemelen İ.S. 187/188 yıllarında Kilikia-Lykaonia-Isauria eyaletinden ayrılmış ve *Lycia et Pamphylia*'ya bağlanmıştır. Ancak kısa süre sonra İ.S. 197/198 yıllarında tekrardan Kilikia-Lykaonia eyaletine eklenmiştir. Zira İ.S. 197/198 yılı valisi Sulpicius Iustus Dryantianus görev başlığında Isauria verilmeksizin *Lycia et Pamphylia* yer almaktadır.³¹⁸ Buna ek olarak Isauria'nın Kilikia-Lykaonia eyaletine tekrardan bağlanması sikkeler vasıtasıyla da takip edilebilmektedir.³¹⁹

Diocletianus imparator olmasıyla beraber (İ.S. 284-305) eyaletlerin idari sistemini yeniden düzenlemeye girişmiştir. Küçük Asia'yı –batıda Asiana, merkez ve kuzeydoğuda Pontica ve güneydoğuda Oriens olmak üzere– üç *dioecesis*'e ayıran imparator Lykia'yı Asiana *dioecesis*'ine dâhil etmiştir.³²⁰ Bununla birlikte *Lycia et Pamphylia* eyaletinin birbirlerinden ayrılma tarihi net değildir. Arykanda'dan ele geçen İ.S. 312 yılına ait bir yazıtta Lykia ve Pamphylia halkları (Λυκίων καὶ Πανφύλων ἔθνους) Maximinus Daia, Constantinus ve Licinius'dan Hristiyanlığın yasaklanmasını istemektedir.³²¹ Buna ek olarak İ.S. 313 yılından Constantinus I'in bir buyruğunda ise Eusebios isimli bir *Lycia et Pamphylia*'nın *praeses*'i

³¹² Gökalp, 2011: 125: [H] βουλὴ καὶ ὁ δῆμος | Ἰούλιον Τάριον | Τίτιανὸν τὸν διασημώτατον ἀνθύπατον Παμφυλίας | [καὶ Λυκίας]. *Danışma ve halk meclisi, Pamphylia ve [Lykia]'nın çok seçkin proconsul'ü Iulius Tarius Titianus'u (onurlandırdı).*

³¹³ PIR² T: 20. Tartışmalar için bkz. Christol ve Drew-Bear, 1998: 155 dn. 50 ile birlikte; Camodeca, 1994: 469; Meyer-Zwiffelhofer, 2002: 74-103; Destephen, 2007: 158vd. Iulius Tarius Titianus için bkz. Gökalp, 2011; Eck, 2012b.

³¹⁴ Ruge, 1949: 375; Rémy, 1986: 81 ve 91'deki Harita 14; Hellenkemper ve Hild, 2004: 105; Vitale, 2012: 345-348.

³¹⁵ PIR² II: 429; Thomasson, 1984: 284 no. 52 ve 291vd. no. 20; Rémy, 1986: 81; Rémy, 1989: 318 no. 268; Thonemann ve Ertuğrul, 2005: 80.

³¹⁶ MAMA, VI: no. 74 str. 11-13: [Καρμ]ινίου Ἀθηναγόρου | [ἀνθ]ύπατου Λυκίας καὶ | [Παν]φυλίας καὶ Ἰσαυρίας.

³¹⁷ Özdzibay ve Şahin, 2016: 102: [----] Λ(ούκιος) Ἀννιος Ἀνν|ανὸς ἀνθύπατος | Πανφυλίας, Λυκίας, Ἰσαυρίας | φίλῳ καὶ συνκαθέδρῳ.

³¹⁸ Rémy, 1989: 318 no. 269; Thomasson, 1984: 286 no. 68; AE, 1991: no. 1528; French, 2014: 43vd. no. 12.

³¹⁹ Mionnet, 1808: 634vdd. no. 478; Ziegler, 1985: 73vd. Ayrıca krş. Vitale, 2012: 346.

³²⁰ Mitchell, 2007: 335.

³²¹ TAM, II: no. 785; IARYkanda: no. 12. Ayrıca krş. Behrwald, 2000: 156-159.

belgelenmektedir.³²² Bu verilerden itibaren Lykia ve Pamphylia artık birlikte anılmamaya başlamıştır.³²³ Böylece imparator Vespasianus'un kurduğu *Lycia et Pamphylia* eyaleti varlığını uzun yıllar sürdürmüş ve Constantinus I zamanında³²⁴ imparatorun yaptığı reformlar ile her iki bölge de birbirlerinden ayrılmıştır. İ.S. 5. yüzyılda Hierokles Lykia'ya bağlı 32 yerleşimi listelemektedir: Phaselis, Olympos, Gagai, Alkalissos, Idebessos, Limyra, Arykanda, Podaleia, Khoma, Milyas, Myra, Arneai, Kyaneai, Aperlai, Phellos, Antiphellos, Kandyba, Eudokias, Patara, Ksanthos, Komba, Nysa, Pinara, Sidyma, Tlos, Telmessos, Kaunos, Araksa, Boubon, Oinoanda, Balboursa, Mastaura.³²⁵

³²² Cod. Theod. XIII 10. 2; Cod. Just. XI 49. 1. Ayrıca bkz. PLRE I: 301, s.v. Eusebius 4; Behrwald, 2000: 155; Mitchell 1988, 122vd.

³²³ İ.S. 310-320 yıllarında oluşturulan Laterculus Veronensis'de Pamphylia, Lykia anılmaksızın tek başına bir eyalet olarak *phanfilia* şeklinde listelenmektedir, bkz. Mommsen vd., 1866: 371, 254 (III); Seeck, 1876: 248; ayrıca krş. Barnes, 1982: 206; Nollé, 1993: 134 dn. 46; Behrwald, 2000: 155vd; Hellenkemper ve Hild, 2004: 109. Khoma'dan ele geçmiş İ.S. 333-337 yıllarına ait olan ve *praeses* Aur. Fabius Faustinus tarafından dikilen bir mil taşında Pamphylia anılmamaktadır, bkz. Bean ve Harrison, 1967: 44 no. 11. Nikaia *konsil* listesi için bkz. Honigman, 1939: 47vd.; Ruggieri, 1993: 340. *Notitiae Episcopatum* listeleri için bkz. Not. Episc. 1.24, 30; 2. 23, 29; *Notitia Dignitatum*'da anılışları için bkz. Not. Dign. XXIV.

³²⁴ *Lycia et Pamphylia* eyaletinin ayrılma tarihi için farklı görüşler mevcuttur. Brandt, 1992: 169: İ.S. 311-325 yılları arası; Nollé, 1993: 134: İ.S. 311/313 ile 325 yılları arası; Şahin, 2004: 7-10: İ.S. 305 öncesi; Hellenkemper ve Hild, 2004: 109: İ.S. 313 sonrasına tarihlenmiştir.

³²⁵ Hier. *Synecd.* 683, 1-685,6.

İKİNCİ BÖLÜM

LYKIA İLE ROMA İLİŞKİLERİNİN SINIRLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. Bölgenin Eyaletleştirilmeden Önceki Roma İlişkileri

İ.Ö. 3. yüzyıldan itibaren Roma Küçük Asia topraklarında yeni bir güç olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Lykia ile Roma'nın ilk ilişkileri ise İ.Ö. 2. yüzyılda kurulacaktır. Antiokhos III İ.Ö. 196 yılına gelindiğinde Küçük Asia'da Ptolemaioslar'ın egemenliği altındaki Lykia, Karia ve Kilikia'yı fethederek kendi egemenliğine almıştır.³²⁶ Antiokhos III, antik kaynakların aktarımına göre Arykanda, Korykos, Patara, Limyra, Ksanthos, Andriake ve Telmessos gibi Lykia kentlerini ele geçirmiştir.³²⁷ İ.Ö. 190 yılında Romalılar ile Seleukoslar arasında çıkan Magnesia Savaşı'nda Lykia, Antiokhos III'e askeri yardım göndererek destek vermiştir.³²⁸ Ancak Antiokhos III Roma karşısında mutlak bir yenilgiye uğrayınca, İ.Ö. 188 yılında yapılan Apameia Barışı ile Roma, Lykia ve Karia'nın topraklarını kendi yanında savaşan Rhodos'a bir hediye mahiyetinde vermiştir.³²⁹ Böylece Roma Lykia'yı bu şekilde cezalandırmıştır. Telmessos ile Milyas Bölgesi ise Eumenes II yönetimindeki Pergamon Krallığı'na bırakılmıştır.³³⁰ Böylece Lykia Bölgesi'nde Rhodos hâkimiyeti başlamıştır.³³¹ Bölgedeki Rhodos hâkimiyetinin mahiyeti ve hangi koşullar altında sürdürüldüğü belirsizdir. Ancak Lykia Rhodos egemenliğine karşı sıcak bir tutum izlemeyerek çoğu zaman direniş göstermiştir.³³² İ.Ö. 180 ile 171 yılları arasında Lykia Rhodos'a karşı zaman zaman

³²⁶ Liv. 33. 19. 9–11: omnibus enim regni uiribus conixus cum ingentes copias terrestres maritimasque comparasset, principio ueris praemissis terra cum exercitu filiis duobus Ardye<que> ac Mithridate iussisque Sardibus se opperiri, ipse cum classe centum tectarum nauium, ad hoc leuioribus augiis cercurisque ac lembis ducentis proficiscitur, simul per omnem oram Ciliciae Lyciaeque et Cariae temptaturus urbes quae in dicione Ptolomaei essent, simul Philippum -necdum enim debellatum erat- exercitu nauibusque adiuturus. *En az yazın gerçekleştirdiği kadar nitelikli faaliyetlerde bulundu. Krallığın tüm güçlerini seferber etti ve karadan ve denizden çok sayıda birliği topladı. Bahar başlarında iki oğlu Ardys ve Mithridates'i bir ordu ile birlikte Sardis'e yolladı ve orada kendisini beklemelerini emretti. Kendisi ise yüz güverteli gemi ile küçük tekneler, Kıbrıs tekneleri ve hızlı filikalardan oluşan iki yüz gemiyi yola çıkarttı. Kilikia, Lykia ve Karia'nın Ptolemaios egemenliği altındaki tüm kıyı kentlerini zapt etmek ve de hala onunla (Ptolemaios ile) savaş halinde olan Philippos'a ordu ve donanma ile yardım etmek istiyordu.*

³²⁷ Porp. FGrHist. 260 F 46; Agath. Frag. 16. (ya da Agath. FGrHist 86 F 16). Ayrıca bkz. Treuber, 1887: 151vd. dn. 1; Magie, 1950: 524, II 754 dn. 49; Hölbl, 1994: 123; Behrwald, 2000: 80vdd. Lit. ile birlikte.

³²⁸ Liv. 37. 16; 37. 40. 14; App. Syr. 32.

³²⁹ Polyb. 21. 24. 7; Liv. 37. 55. 5; App. Syr. 44. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 524; Schmitt, 1957: 85vd.; Berthold, 1984: 167vd.; Zimmermann, 1993a: 110-130; Bresson, 1999: 106vd.; Wiemer, 2002a: 260-271; Adak, 2007a: 251-279.

³³⁰ Polyb. 21. 46. 8-10; Liv. 37. 56. 4-6. Telmessos'un bu dönemde özel durumu için bkz. Wörle, 1980.

³³¹ Schmitt, 1957: 85vd.; Berthold, 1984:167vd.; Zimmermann, 1993a: 110-130; Bresson, 1999: 106vd.; Wiemer, 2002a: 260-271; Adak, 2007a: 251-279. Ayrıca krş. Errington, 1989: 287vd.; Kolb, 2002: 207.

³³² Polyb. 22. 5. 10: ὥς δ' εἰσελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἱ Λύκιοι διελέγοντο περὶ συμμαχίας, καὶ μετὰ τούτους Ποθίων ὁ πρύτανις τῶν Ῥοδίων ἀναστὰς ἐφώτισε τὴν ἐκατέρων αἵρεσιν καὶ προσεπέτιμψε τοῖς Λυκίοις πᾶν γὰρ ὑπομένειν ἔφασαν μᾶλλον ἢ ποιήσειν Ῥοδίοις τὸ προσταττόμενον. *Lykialılar (Rhodoslular'ın) meclisine gelince ittifaktan bahsettiler ve bunlardan sonra Rhodoslular'ın prytan'ı Pothion ayağa kalkarak her iki tarafın da*

ayaklanmıştı.³³³ Böylece tüm Lykia kentleri Lykia Birliği organizasyonu ile Rhodos'a karşı mücadele etmiştir.³³⁴ Bu birliğin hangi tarihte kurulduğu tam olarak kesin değildir. Lykia Birliği'nin belgelendiği en erken veri ise İ.Ö. 182-180 yılları arasında ait Aleksandreia'dan ele geçen bir yazıttır. Bu belgede Lykia Birliği (τὸ κοινὸν τῶν Λυκίων) Kral Ptolemaios V. (Epiphanes)'in bir görevlisini onurlandırmaktadır.³³⁵ Buna ek olarak Araksa kentinden ele geçmiş Orthagoras yazıtı da Lykia Birliği'nin erken dönemlerine ait en önemli veri kaynağı sayılabilir.³³⁶ Kibyra ve *tyran* Moagetes'in saldırılarına karşı kentini savunmak için Orthagoras'ın hem kenti adına Lykia Birliği'ne hem de birlik adına saldırıda bulunan kentlere birkaç kez elçi olarak gönderildiği görülmektedir. Ayrıca Orthagoras'ın Orloanda yerleşiminin kabulü için Lykia Birliği'ne başvurması birliğe yeni üye alımının açık olduğunu da göstermektedir. Yazıtta Rhodos'un isminin hiç anılmamasının yanı sıra Ksanthos ve Tlos kentlerine saldıran Lysanias ve Eudemos'un Rhodos'un bölgeye bir müdahale girişimi olduğu da düşünülmektedir.³³⁷

Bu dönemde Lykia'nın Roma ile ilişkilerini düzelttiği de görülmektedir. Nitekim Roma *senatus*'u da İ.Ö. 167 yılında Lykia'nın Rhodos egemenliğinden ayrılarak özgürlüğüne tekrardan kavuşmasını sağladı.³³⁸ Böylece bölge Roma'ya olan sadakatini kült alanına da yansıtmış ve bir Dea Roma kültü kurmuştur. Orthagoras yazıtı Lykia Birliği hakkında verdiği bilgilerin yanı sıra, bölgede Dea Roma kültürünün en erken belgelerden biridir.³³⁹ Bunun yanı sıra Lykia'nın da "atalarından süregelen demokrasiye kavuştukları için" Roma'ya şükranlarını iletme adına Roma Capitolium'da Iuppiter ve Dea Roma'nın çift dilli yazıtlara sahip heykel adakları sunmuşlardır.³⁴⁰ Nitekim Lykia Birliği ile Oinoanda (Τερμησσεῖς οἱ πρὸς Οἰνοάνδοις)

seçimini ortaya koydu ve Rhodoslular'a boğun eğmektense başka her şeyi yapacaklarını söyleyen Lykialılar'ı payladı.

³³³ Bu konu hakkında detaylar için bkz. Bölüm 3.3. *Lykia ve Rhodos: Tarihi Bağlantılar ve Kültürel Etkileşimler*.

³³⁴ Larsen, 1954: 75; krs. Behrwald, 2000: 89-105; İ. Ö. 3. yüzyılda κοινόν'un Lykia Ptolemaios egemenliği altındayken de hâlihazırda var olduğuna dair görüşler için ayrıca bkz. orada s. 69-78. Bu görüş ilk kez İ.Ö. 212/1 yılında görünün από + kent ismi formülasyonuna dayanmaktadır, bkz. Larsen, 1945: 72; Moretti, 1962: 187-191; Troxell, 1982: 12vd.; Zimmermann, 1992: 211vd. dn. 55; Bresson, 1999: 111; Domingo Gygax, 2001: 82. Ancak bu görüş pek kabul görmemektedir; bkz. Le Roy, 1996: 968 dn. 33; Keen, 1998: 179vd.; Behrwald, 2000: 78vd.; Behrwald, 2015: 405.

³³⁵ OGIS: 99 = SEG, 27: no. 1029. Ayrıca bkz. Treuber, 1887: 150; Larsen, 1945: 72; Bean, 1948: 54; Moretti, 1962: 187; Bagnall, 1976: 110 dn. 111; Jameson, 1980: 835; Troxell, 1982: 11; Gruen, 1984: 191; Bryce, 1986: 102; Zimmermann, 1993a: 113 dn. 16 ile birlikte; Zimmermann, 1993b: 144 dn. 6 ile birlikte; Le Roy, 1996: 968 dn. 33; Keen, 1998: 180; Behrwald, 2000: 89vd.; Huß, 2001: 520; Domingo Gygax, 2001: 82 dn. 82; Kolb, 2002: 208; Marcellesi, 2007: 81vd.; Errington, 2008: 233; Rousset, 2010: 76 dn. 274 ile birlikte; Marek, 2010: 292; Reitzenstein, 2011: 22 ve 150; Behrwald, 2015: 405; bunlara karşılık ayrıca bkz. Lanciers, 2017: 117-124.

³³⁶ Metini Meier, 2019: 58'de daha geç bir tarih olan İ.Ö. 80'lere yerleştirilmektedir.

³³⁷ Zimmermann, 1993a: 125-129.

³³⁸ Polyb. 30. 5. 12; Liv. 44. 15. 1; ayrıca bkz. Treuber, 1887: 165; Behrwald, 2000: 84-89; Kolb, 2002: 208.

³³⁹ Bean, 1948: no. 11 str. 69-75: τοῦ τε κο[ι]νοῦ | τῶν Λυκίων ἄγοντος πανήγυριν κατὰ πενταετηρίδα | Πρώμῃ Θεᾷ Ἐπιφανεί, ἀποσταλῆς θεωρὸς εἰς τὴν | πρώτην πενταετηρίδα τὰς τε θυσίας ἐπέτελεσεν | μετὰ τῶν συναιρεθέντων καλῶς καὶ πρεπόντως, κα[ι] | [τ]ὴν ἐπιδημίαν ἐποίησατο ἀξίως τῆς τε πόλεως ἡμῶ[ν] | [κ]αὶ τοῦ ἔθνους.

³⁴⁰ ILLPR: 174; CIL I²: 725; VI: 372; IG, XIV: no. 986; SEG, 15: no. 604; OGIS: 551: Ab co]muni restitutei in maiorum leibert[atem] | [Lucei] Roma(m) Iovei Capitolino et populo Romano v[irtutis] | benivolentiae beneficique

arasında yapılan anlaşma metni Dea Roma kültü rahiplerine *eponym* tarihleme vermektedir.³⁴¹ Ayrıca bölgede tanrıça için düzenlenen ‘Rhomaia’ isimli *agonistik* bir bayram da mevcuttur.³⁴² Bayramın kuruluş tarihi tam net olmamakla birlikte İ.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısı tarihleme için uygun gözükmemektedir.³⁴³ Bunlara ek olarak bu örneklerde birlik çapında görülen bu kültürün Lykia kentlerinin de yerel *eponym* memuriyetler olarak tesis edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Ksanthos ve Myra arasındaki İ.Ö. 2. yüzyıla ait bir *isopoliteia* anlaşmasından Ksanthos kentinin *eponym* memuriyetinin Apollon ve Dea Roma rahiplikleri olduğu anlaşılmaktadır.³⁴⁴

Roma’nın Lykia’ya özgürlüğünü tanımada Rhodos’un Makedonia kralı Perseus ile yakın ilişkileri de etkili olmuştur.³⁴⁵ Nitekim Rhodos’un kral Perseus’a olan sempatisi Lykia’nın yanı sıra Karia kentlerinin de özgürlük kazanmasını ve Roma ile müttefik ilişkilerinin bitmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum Rhodos için iç açıcı bir sonuç getirmemektedir. Zira ekonomik ve siyasi olarak bir prestij kaybı yaşamıştır.³⁴⁶

Rhodos hâkimiyetinden kurtulan bölgenin idari yapısında genellikle Lykia Birliği etkili olmuştur. Bölge İ.Ö. 2. yüzyıldan itibaren birlik sikkeleri basmaya başlamıştır.³⁴⁷ Strabon birliğin yapısı hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre Lykia’da oy hakkına sahip 23 kent bulunmaktadır ve kentler arasında büyüklük derecesine göre diğerlerinden daha fazla oy hakkına sahip olunan hiyerarşik bir sistem mevcuttur. Ayrıca her yıl düzenlenen toplantılarda *lykiarkhes* ve birliğin diğer memurları da seçilmekteydi. Bunlara ek olarak Strabon Ephesos’lu Artemidoros’un (ca. İ.Ö. 100) aktarımları ile Lykia’nın en büyük altı kentini de sıralamaktadır: Ksanthos, Patara, Pinara, Olympos, Myra ve Tlos.³⁴⁸

İ.Ö. 1. yüzyılın başlarında Roma ile Lykia’nın ortak iki düşmanı ortaya çıkmıştır: Mithridates ve korsanlar. Pontos kralı Mithridates’in desteğini alan korsanların Lykia’yı zor duruma soktuğu görülmektedir. Nitekim bu korsan faaliyetleri Roma’nın Küçük Asya’ya ve doğu Akdeniz’e giden ulaşım yollarını kapamış ve buralardaki ticaret faaliyetlerini

causa erga Lucios ab comun[i] | Λυκίων τὸ κοινὸν κοιμισάμενον τὴν πάτριον δημ[ο]κρατίαν τὴν Ῥώμην Διὶ Καπετωλίῳ καὶ τῷ δήμῳ τῶ[ι] | Ῥωμαίων ἀρετῆς ἔνεκεν καὶ εὐνοίας καὶ εὐεργεσίας | τῆς εἰς τὸ κοινὸν τὸ Λυκίων. Ayrıca bkz. Mellor, 1975: 37; Bresson, 1999: 118 dn. 183.

³⁴¹ Rousset, 2010: 6 str. 1-2: Ἐπὶ ἱερέως Ῥώμης Λυκίων τοῦ κοινοῦ Ἀρπάλου.

³⁴² Robert, 1978; Robert, 1990: 681vd.; Schuler ve Zimmermann, 2012: 585.

³⁴³ Bayramın kuruluş tarihine ilişkin görüş farklılıkları da mevcuttur. İ.Ö. 180 civarı tarihlemeleri için bkz. Robert ve Robert, 1950: 185-197 no. 183; Moretti, 1950: 326-350; Larsen, 1956: 151-169; Mellor, 1975: 37vd.; Jones, 1971: 100vd.; İ.Ö. 167 t.p.q. için bkz. Errington, 1987: 102 ve 114vdd.; Zimmermann, 1993a: 125; Rousset, 2010: 130vdd.; Şahin, 2010: 53 dn. 3. Ayrıca bkz. Balland, 1981: 38; Troxell, 1982: 12.

³⁴⁴ Bousquet ve Gauthier, 1994: 319-347; SEG, 44: no. 1218. Yazıtta *eponym* memuriyet anıldıktan sonra πρὸ πόλεως ifadesi gelmiştir, bu da görevi ifa eden memurun görevini kentin adına ve onun çıkarına olacak şekilde gerçekleştirdiği anlamına gelmektedir. πρὸ πόλεως hakkında detaylı bilgi için bkz. Schuler, 2010: 69-86.

³⁴⁵ Polyb. 29. 3. 7; 29. 10.

³⁴⁶ Polyb. 30. 31. 10-12; ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 151vd.; Berthold, 1984: 195vd.; Adak, 2002: 130.

³⁴⁷ Lykia Birliği sikkeleri detaylı bilgi için bkz. Troxell, 1982.

³⁴⁸ Strab. 14. 3. 3.

baltalamıştır. Lykia'nın da içinde bulunduğu Küçük Asia'nın güney kıyılarında konuşlanarak kentlere sürekli olarak yağma girişimlerinde bulunmuşlardır.³⁴⁹ Buna karşın Roma bu korsan faaliyetleri ile mücadele etmek üzere Romalı komutan M. Antonius'u İ.Ö. 103–100 yıllarında korsanlık bölgelerine göndermiştir. M. Antonius'un Kilikialı korsanlara düzenlediği sefer başarı ile sonuçlanmıştır.³⁵⁰ Ancak bu başarı korsan sorununu kökünden halletmek için yeterli olmamıştır. Lykialılar bu korsanlık faaliyetlerinde Roma'ya bağlıklarını sürdürmeye devam etmiş ve Strabon'un ifadesiyle “nezih ve uygar bir yaşam içinde bu utanç veren kazanç isteğinden” uzak durmuşlardır.³⁵¹ Ancak Lykia'nın Phaselis ve Olympos gibi kentlerinin korsanlara destek verdiği görülmektedir.³⁵² Bu nedenle Phaselis ve Olympos'un Lykia Birliği'nden çıkarıldığı düşünülmektedir.³⁵³ Kilikialı korsan Zeniketes doğu Lykia'daki Olympos'u ele geçirdikten sonra, kenti bir üs olarak kullanarak Phaselis ve Korykos'u da zapt etmiştir.³⁵⁴ Böylece korsan Zeniketes Olympos kentini merkez alarak bir hâkimiyet kurmuş ve kendini kral ilan etmiştir.³⁵⁵ Bu sıralarda Ksanthos vatandaşı Aikhmon isminde bir

³⁴⁹ Flor. *Epit.* I 41. 6: Interim dum populus Romanus per diversa terrarum districtus est, Cilices invaserat maria sublatisque commerciis, rupto foedere generis humani, sic maria bello quasi tempestate praecluserant. Audaciam perditis furiosisque latronibus dabat inquieta Mithridaticis proeliis Asia, dum sub alieni belli tumultu exterique regis invidia inpune grassantur. Ac primum dum Isidoro contenti proximo mari Cretam inter atque Cyrenas et Achaia sinumque Maleum, quod a spoliis aureum ipsi vocavere, latrocinabantur. *Bu sırada Roma halkı karada birçok yeri zapt etmişken, Kilikialılar da denizi ele geçirerek, güçlü bir fırtınaya benzeyen bir deniz savaşıyla deniz ticaretini durdurup dünya barışını baltalıyorlardı. Mithridates Savaşları'nın etkisiyle Asya'ya yayılan bu kargaşa ortamı, kendi katılımları olmayan bir savaşın neden olduğu yabancı liderlere duyulan öfkenin etkisi altında, denizlerde engelsiz bir şekilde dolaşan vurdumduymaz ve gözü dönmüş korsanlara cesaret verdi. İlk önce, liderleri Isidoros'un liderliğinde çevre denizlerde faaliyet gösterip yağmalama işlerini Girit, Cyrenae, Achaea ve Malae Burnu açıklarında yaptılar, ki onlar bu sulara kazandıkları zenginlik dolayısıyla buraya 'altın yağması' adını verdiler. Ayrıca Appianos'un aktarımları ile bu korsanlık faaliyetlerinin ilk kez Tauroslar'ın güney sahillerinde başladığı için tüm korsanlara 'Kilikialı' adı verildiği aktarılır, bkz. App. *Mithr.* 21. Akdeniz'deki korsan faaliyetlerinin kronolojik takibini içeren detaylı bir çalışma için bkz. Arslan, 2003.*

³⁵⁰ Liv. *Perioch.* 68; Cic. *de Orat.* 1. 82; Tac. *Ann.* 12. 62; ayrıca bkz. Magie, 1950: I 283; II 1161 dn. 12; Pohl, 1993: 208-216; de Souza, 1999: 102vdd. ve 107; Rauh vd., 2000: 152-155.

³⁵¹ Strab. 14. 3. 2: Λύκιοι δ' οὗτω πολιτικῶς καὶ σωφρόνως ζῶντες διετελέσαν ὥστ' ἐκεῖνων διὰ τὰς εὐτυχίας θαλαττοκρατησάντων μέχρι τῆς Ἰταλίας ὅμως ὑπ' οὐδενὸς ἐξήρθησαν αἰσχροῦ κέρδους, ἀλλ' ἔμειναν ἐν τῇ πατρίᾳ διοικήσει τοῦ Λυκιακοῦ συστήματος.

³⁵² Cic. *Verr.* II 4. 21.

³⁵³ Phaselis ve Olympos'un korsan Zeniketes'in kenti ele geçirdikten sonra bastığı sikkeler birlik sikkelerinin taklidi olması bu duruma açıklık getirmektedir, bkz. Troxell, 1982: 94-97. Olympos'un birlikten çıkarılması ile, Strabon'un Artemidoros aktarımındaki (Strab. 14. 3. 3.) 3 oy hakkına sahip 6 büyük kent arasında olan yerini Limyra'ya bırakmıştır, bkz. Moretti, 1962: 202vd.; Balland, 1981: 176vd.; Wörrle, 1988: 240; Behrwald, 2000: 106vd. dn. 354; Adak, 2004: 32vdd.; Takmer, 2004: 108 dn. 3. Bunlara ek olarak İ.Ö. 81 yılında Lagina'daki Hekate Tapınağı'nın *asylia* hakkını Patara, Ksanthos, Pinara, Tlos, Limyra ve Myra tanıdığını gösteren yazıtta (IStratonikeia: no. 508) kentin anılmaması bu düşüncüyü doğrular niteliktedir.

³⁵⁴ Strab. 14. 5. 7: κατὰ δὲ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ταύρου τὸ Ζηνικέτου πειρατήριον ἐστὶν ὁ Ὀλυμπος ὄρος τε καὶ φρούριον ὁμώνυμον, ἀφ' οὗ κατοπτεύεται πᾶσα Λυκία καὶ Παμφυλία καὶ Πισιδία καὶ Μιλύας· ἀλόντος δὲ τοῦ ὄρους [ὑπὸ] τοῦ Ἰσαυρικοῦ, ἐνέπρησεν ἑαυτὸν πανοίκιον. τοῦτου δ' ἦν καὶ ὁ Κώρυκος καὶ ἡ Φάσηλις καὶ οἱ τῶν Παμφύλων χωρία· πάντα δ' εἶπεν ὁ Ἰσαυρικός. *Tauros'un yamaçlarında Olympos Dağı ve Zeniketes'in aynı isimli korsan kalesi vardır, oradan tüm Lykia ve Pamphylia ve Pisidia ve Milyas görülebilir. Bu dağ Isauricus tarafından geri alınınca, (Zeniketes) tüm ailesini ve kendisini ateşe verdi. Korykos ve Phaselis ve pek çok Pamphylia toprakları onundu, Isauricus hepsini ele geçirdi. Ayrıca bkz. App. *Mithr.* 92. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 287vdd.; Pohl, 1993: 260vd.; de Souza, 1999: 128vd. ve 136vd.; Adak, 2004: 32vdd.*

³⁵⁵ Zeniketes'in kral unvanına ilişkin bir yazıt için bkz. Peek, 1978.

nauarkhos'un Khelidonia Adaları (Beş Adalar) civarında gerçekleşen deniz savaşında düşmanları yendiği bilinmektedir.³⁵⁶ Aikhmon'un önderliğinde yürütülen bu savaşlar muhtemelen Lykia Birliği'nin doğu kentlerini elinde tutan korsan Zeniketes'e karşı gerçekleştirdiği bir girişim olabileceği gibi,³⁵⁷ bu dönemdeki Roma'nın büyük askeri harekâtlarıyla eş zamanlı bir müdahale de olabilir.³⁵⁸

Korsan mücadelesi devam ederken Pontos Kralı Mithridates³⁵⁹ Küçük Asia'nın kontrolünü giderek daha fazla sağlamaya başlamıştır. Generallerini Lykia, Pamphylia ve Ionia'ya bölge kentlerini egemenliği altına almak için yollamıştır.³⁶⁰ Birinci Mithridates Savaşı (İ.Ö. 89-85) Lykia ile Roma ilişkilerini giderek güçlendirmiştir. Lykia Roma'ya sadakatini koruyarak Sulla'ya destek vermiştir. Lykia ayrıca Roma yanlısı Rhodos'a da yardımda bulunmuştur. Nitekim Rhodos ile aralarındaki müttefiklik anlaşması uyarınca Pataralı *nauarkhos* Kreinolaos'un önderliğinde Kos adasına bir savaş filosu gönderilmiştir.³⁶¹ Kral Mithridates Rhodos'a karşı beyhude girişimlerinden³⁶² sonra Lykia'nın güney kıyılarına ilerlemiştir.³⁶³ Lykia'nın önemli liman kenti Patara'yı hem karadan hem de denizden kuşatarak Letoon'a ilerlemiş ve buradaki tanrıça Leto'ya adanmış kutsal ağaçlara zarar vermiştir. Lykia bu savaşta gösterdiği sadakatinden dolayı Romalılar tarafından "dost ve müttefik" ilan edilmiş ve Sulla Küçük Asia düzenlemeleri ile ilgilendiği sırada Lykia'nın özgürlüğünü tanımıştır.³⁶⁴ Ayrıca Sulla, komutanı Murena'nın Kabalia Bölgesi'nde Tetrapolis'i dağıtma faaliyetinden sonra Lykia'ya Oinoanda, Balboursa ve Boubon kentlerini bir ödül niteliğinde bahşetmiştir.³⁶⁵ Roma'dan ele geçen İ.Ö. 80 yılına ait *senatus consultum*'un bir kopyası niteliğindeki yazıt Lykia ile Roma'nın arasındaki resmi müttefiklik ilişkilerini belgelemektedir.³⁶⁶ Tyberissos'tan ele geçmiş muhtemelen bu döneme ait bir yazıt ise Roma ile Lykia arasındaki ittifakın

³⁵⁶ OGIS: 553 = TAM, II: no. 264; OGIS: 552 = TAM, II: no. 265.

³⁵⁷ Marek, 1995: 17vd.

³⁵⁸ Schuler, 2016: 55.

³⁵⁹ Pontos Kralı Mithridates VI. Eupator için kapsamlı bir çalışma için bkz. Arslan, 2007.

³⁶⁰ App. *Mithr.* 20-21.

³⁶¹ Kreinolaos bronz bir heykelle onurlandırıldığı yazıt için bkz. Marek, 1995: 9-21; SEG, 45: no. 1825. Yazıt için ayrıca bkz. Şahin, 2014: 133. Konuya ilişkin ayrıca bkz. Magie, 1950: 526; Buraselis, 2000: 151vdd.; Arslan, 2007: 175vd.; Schuler, 2007: 61vd.; Mithridates'in Rhodos seferinde Rhodosluların Telmessos ve Lykia'dan yardım aldığına dair bkz. App. *Mithr.* 24.

³⁶² Liv. *Perioch.* 78.

³⁶³ App. *Mithr.* 27. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 218vd. ve 527; Sherwin-White, 1984: 125; Arslan, 2003: 126vd.

³⁶⁴ App. *Mithr.* 61. Ayrıca bkz. Treuber, 1887: 168vd.; Magie, 1950: 527 ve 1385 dn. 42; Balland, 1981: 245; Keaveney, 1982: 231vd.; Kallet-Marx, 1995: 264-273; Behrwald, 2000: 110vd. H. A. Troxell (1982: 114vd.) Massikytos'ta sikke darp merkezlerinden yola çıkarak Sulla'nın Lykia'yı vergi bölgelerine ayırıp haraca bağladığını düşünmektedir, krş. Behrwald, 2000: 114. Ancak İ.Ö. 75 yılına ait Ephesos Gümrük Listeleri Pamphylia ve Karia bölgelerini belgelerken (bkz. Engelmann ve Knibbe, 1989: 55vd. ve 68vd.) Lykia'yı listelememesi bu düşüncenin doğru olmadığını göstermektedir, bkz. Adak, 2002: 131; krş. Heil, 1991: 11.

³⁶⁵ Bkz. yuk. dn. 130.

³⁶⁶ TAM, II: no. 899; Sherk, 1969: 19. Ayrıca krş. Mellor, 1978: 322vd.; Behrwald, 2000: 113 dn. 382; Marksteiner ve Wörrle, 2002: 557 dn. 28; Schuler, 2007: 61.

ayrıntılarını içermektedir.³⁶⁷ Bunlara ek olarak Roma Capitolium'da bir diğer heykel adağının dikilmiş olması da muhtemelen bu dönem ve bu ittifak ilişkileri sonucunda gerçekleşmiştir.³⁶⁸

Pontos Kralı Mithridates ile yapılan savaşı fırsat bilerek Küçük Asia ve Akdeniz'in doğu kıyılarındaki otorite boşluğundan yararlanan korsanlar faaliyetlerini arttırmıştır. Doğu Lykia'daki korsanlar dik yamaçlı ve ulaşımı zor bölgeleri ve yüksek dağları kendilerine sığınak ve üs olarak belirlemişlerdir.³⁶⁹ Roma, İ.Ö. 80-79 yıllarında Kilikia eyaletinde valisi olan Dolabella ve *quaestor*'u Verres'i korsan ve haydutların ortadan kaldırılması için görevlendirmiştir.³⁷⁰ Ancak Dolabella ve Verres yolsuzluk yaparak Lykia da dâhil olmak üzere pek çok kenti yağmalamaya başlamışlardır.³⁷¹ Böylece Roma *senatus*'u daha kalıcı bir çözüm bulmak için İ.Ö. 79 yılında Kilikia valisi olarak atanan P. Servilius Vatia'yı İ.Ö. 78-77 yıllarında korsan bölgesine temizlik girişi için yollamıştır. P. Servilius oldukça başarılı olmuş ve Zeniketes'in hâkimiyetine son vermiştir. Böylece Doğu Lykia'daki Olympos, Korykos ve Phaselis kentleri korsanlardan temizlenmiş ve *ager publici* haline getirilmiştir.³⁷² Zeniketes'e

³⁶⁷ Schuler, 2007: 51vdd.; SEG, 57: no. 1664. Ayrıca bkz. Kolb, 2002: 209 dn. 17; Şahin, 2014: 56 dn. 4.

³⁶⁸ ILLRP: 175. Krş. Adak, 2002: 130 dn. 10; Şahin, 2014: 56 dn. 4.

³⁶⁹ Plut. *Pomp.* 24. 3; App. *Mithr.* 92.

³⁷⁰ Cic. *Verr.* II 1. 44: Posteaquam Cn. Dolabellae provincia Cilicia constituta est, o di immortales, quanta iste cupiditate, quibus adlegationibus illam sibi legationem expugnavit! id quod Cn. Dolabellae principium maximae calamitatis fuit. Nam ut est profectus, quacumque iter fecit, eius modi fuit, non ut legatus populi Romani, sed ut quaedam calamitas pervadere videretur. *Daha sonra Kilikia Eyaleti'ne Cn. Dolabella atandı, ah ölümsüz tanrılar! Nasıl bir açgözlülükle, sırf kendisi için o görevlileri türlü bahanelerle gasp etti! Bu Cn. Dolabella için büyük felaketlerin başlangıcıydı. (Eyalette) ilerlerken, yolu neresi olursa olsun, onun davranışları Romalılar'ın bir legatus'u gibi değil de (yoldan) geçip giden herhangi biriymiş gibi musibet görünür.*

³⁷¹ Lykia için bkz. Cicero, *Verr.* II 1. 95: Pro quaestore vero quo modo iste commune Milyadum vexarit, quo modo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam Phrygiamque totam frumento imperando, aestimando, hac sua, quam tum primum excogitavit, Siciliensi aestimatione adflixerit, non est necesse demonstrare verbis. *Bir proquaestor olarak, mısırlarını toplayarak Milyas devletini, (ayrıca) Lykia'yi, Pamphylia'yi, Pisidia'yi ve tüm Phrygia'yi nasıl taciz ettiğini, ilk kez hazırladığı Sicilia değerlendirmesiyle bir değerlenmeye nasıl tabi tuttuğunu sözlerle ifade etmem gerekmiyor.*

³⁷² Cic. *Verr.* II 4. 21: Phaselis illa, quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs antea Cilicum atque praedonum; Lycii illam, Graeci homines, incolebant. Sed quod erat eius modi loco atque ita proiecta in altum ut et exeuntes e Sicilia praedones saepe ad eam necessario devenirent, et, cum se ex hisce locis reciperent, eodem deferrentur, adsciverunt sibi illud oppidum piratae primo commercio, deinde etiam societate. *P. Servilius'un kuşattığı Phaselis önceleri Kilikia ve de korsanların bir kenti değildi. Yunan halkları olan Lykialılar ikamet ederdi. Burasının yeri (korsanlar için) uygundu ve böylece korsanlar sık sık Kilikia'dan gelirken oraya mecburen yanaşıyorlardı ve bu yerden ayrıldıklarında, bir şeyler alıp götürdüler. Korsanlar o kenti kendileri için ilkin ticaretle sonrasında da müttefiklikle karşıladılar.*; Strab. 14. 5. 7; Sall. *Hist. frag.* 127-131: Itaque Servilius aegrotum Tarenti collegam, prior transgressus... Fessus in Pamphyliam se receperat. Ad Olympum atque Phaselida. Lyciae Pisidiaequae agros despectantem. Ad Corycum. *Böylelikle Servilius Tarentumlu olan meslektaşını geçerek yorgunluk içinde kendini Pamphylia'ya götürdü. Olympos'a ve Phaselis'e. Lykia ve Pisidia'nın topraklarına kuş bakışı bakarak, Korykos'a;* Oros. *Hist.* V 23, 22: Lyciam et urbes eius obsessas oppressasque cepit. Praeterae Olympum montem pervagatus Phaselim evertit, Corycum diruit. *Lykia'yi ve onun kuşatılmış ve bastırılmış kentlerini ele geçirdi. Bundan başka Olympos Dağı'nı kuşatarak Phaselis'i aldı, Korykos'u yıktı.*; Flor. *Epit.* I 41. 6; Eutr. *Ab urbe*, VI 3: Εἰς δὲ τὴν Παμφυλίαν Πούβλιος Σεργίλιος ἀφικόμενος Κιλικίαν τε ὑπηγάγετο καὶ Λυκίας τὸ πλεῖστον. Φασήλιδα γὰρ καὶ Ὀλύμπον καὶ Κώρυκον προέειπε Ρωμαίοις Ἰσαύροις τε ἐπελθὼν ἡνάγκασε τὴν Ρωμαίων δέξασθαι δεσποτείαν. Πρῶτὸς τε Ρωμαίων τὸν Ταῦρον διήλθε, καὶ, ὀδεύσας τὴν ὑπώρειαν, ἐπεκλήθη διὰ τὴν νίκην Ἰσαυρικός, ὥς δυσμαχότατον ἔθνος νενικηκός. *Publius Servilius Pamphylia'ya geldikten sonra Kilikia'yi ve Lykia'nın birçok yerini hâkimiyeti altına aldı. Zira Phaselis, Olympos ve Korykos'u Romalılar'a verdi ve Isauria'ya varınca onları Romalılar'ın egemenliğini kabul etmeye zorladı. İlkin Romalılar'ın Tauros'unu aştı ve dağın etekleri boyunca ilerledikten sonra oldukça başarılı savaşan halkı yendiği için, zaferinden ötürü Isaurikos*

destek veren kentler cezalandırılırken, Roma yanlısı kentler de ödüllendirilmiştir. Cezalandırılan kentler arasındaki Phaselis ve Olympos topraklarının Roma'ya bağlı birer *ager publicus* oldukları ilan edilmiştir.³⁷³ Patara Yol Anıtı'nda Olympos'un yerine Korykos'un listelenmesi ile kentin giderek önemini yitirdiği³⁷⁴ ve onun yerini alacak şekilde Korykos'un öne çıktığı anlaşılmaktadır.³⁷⁵

Bu olaylardan sonra Roma'da iç savaş patlak vermiştir. Lykia bu iç savaştan da etkilenecektir. Zira Caesar ve Pompeius bölgeden gemi ile asker yardım çağrısında bulunmuşlardır.³⁷⁶ Lykia Caesar yanlısı bir tutum sergilemiştir. İ.Ö. 46 yılında Lykia Birliği ile Caesar'ın arasında yapılan anlaşma ile bölgeye yeni kentler eklenmiş ve böylece toprakları genişlemiştir.³⁷⁷ Caesar ve *senatus* bölgeye dâhil edilen kentler, köyler, kaleler, limanlar ve arazilerle ilgili teritoryal maddeleri onaylayarak kanuna bağlamıştır. Ancak İ.Ö. 44 yılında Caesar'ın öldürülmesi ile yeni bir iç savaş meydana gelmiş ve Lykia'nın Roma ile sorunsuz yürütülen ilişkileri bu karmaşa ortamında sekteye uğramıştır. İ.Ö. 44 yılında *consul* seçilen Dolabella Lykialılar'dan, Rhodoslular'dan, Pamphyliyalılar'dan ve Kilikialılar'dan donanma tedarik etmiştir.³⁷⁸ Bu durum üzerine Cassius ve Brutus savaş için ordu ve para ihtiyaçlarını Lykia'dan karşılamak istediğinde,³⁷⁹ Lykialılar onlar ile ittifak kurmayacaklarını, nitekim Dolabella'ya verilen gemileri savaş için kullanılacağından habersiz olarak verdiklerini söylemişlerdir.³⁸⁰ Böylelikle İ.Ö. 42 yılında Brutus Lykia'ya ilerleyerek Ksanthos ve Patara kentlerini kuşatmaya girişmiştir. Brutus, Lykia Birliği ordusu ile çarpışarak üstünlük sağlamış ve uzun süre karşı koyan Ksanthos kentini zapt etmiştir.³⁸¹ Oinoanda kenti Brutus'un

olarak adlandırıldı. Ayrıca bkz. Ormerod, 1922: 35vd.; Ramsay, 1928: 46vdd.; Magie, 1950: 1167vd. dn. 17vdd.; Marótti, 1989: 309vdd.

³⁷³ Cic. *Leg. Agr.* 1. 5 ve 2. 50; *Verr.* II 1. 56. Nitekim İ.Ö. 75 yılına ait Asia Gümrük Yasası'nda Lykia Sulla tarafından özgür bırakıldığı için anılmazken, Phaselis yasaya dâhil olmuş liman kentleri arasında listelenmektedir, bkz. Engelmann ve Knibbe, 1989: 21 str. 26.

³⁷⁴ Büyük bir kent olan Olympos'un önemsiz küçük bir kaleye dönüşmesi için bkz. Sol. *Coll. Mem.* 39, 1-2: Quod in Campania Vesubius, in Sicilia Aetna, hoc in Lycia mons Chimaera est, hic mons nocturnis aestibus, Vulcano urbem proximam Lycii dicaverunt, quam de vocabulo sui nominis Hephaestiam vocant. Olympus quoque inter alia ibi oppidum fuit nobile, sed intercidit: nunc castellum est infra quod aquae ob insigne fluoris spectacula sunt visentibus. Nasıl ki Sicilia'da ki Aetna, Campania'da Vesubius var, Lykia'da da Khimaera vardır. Bu dağ geceleyin ateşler çıkarır, Hephaestia'nın ismiyle andıkları Lykia'nın yakınındaki kenti Vulcanus'a adanmıştır. Bundan başka burada diğerlerinin arasında Olympos seçkin bir kentti, ancak yitti gitti. Şuan bir kaledir, aşağısındaki suları ihtişamlı akıntısından dolayı görülmeye değerdir. Ayrıca bkz. Plin. *Nat. Hist.* V 101. Aynı şekilde Phaselis kentinin de önemi bu dönemde azalmıştır. Nitekim kent nüfus kaybına da uğramıştır, krş. Luc. *Bell. Civ.* VIII 243-255.

³⁷⁵ Adak, 2004; Şahin, 2014: 406-409.

³⁷⁶ Cic. *Att.* 9. 9. 2; *Caes. Bell. Alex.* 13. 5; *App. Bell. Civ.* 4. 60; ayrıca bkz. Magie, 1950: 402vd. ve 419vd.

³⁷⁷ Anlaşma metni için bkz. Mitchell, 2005. Ayrıca krş. Treuber, 1887: 189vd.

³⁷⁸ *App. Bell. Civ.* 4. 60: ...καὶ ναυτικὸν ἀγείρων ἐπὶ μισθῷ διὰ Λευκίου Φίγλου παρά τε Ῥοδίων καὶ Λυκίων καὶ Παμφύλων καὶ ἐκ Κιλικίας. Ayrıca bkz. Cic. *ad Fam.* 12. 15. 2-5.

³⁷⁹ *Bruti Epistulae* 21.

³⁸⁰ *App. Bell. Civ.* 4. 61: Ῥόδιοι δὲ καὶ Λύκιοι οὕτε Κασσίω οὕτε Βρούτῳ συμμαχήσειν ἔφασκον ἐς ἐμφύλια, ἐπεὶ καὶ Δολοβέλλα δοῦναι ναῦς προπομπούς, καὶ οὐκ εἰδέναι συμμαχοῦσας.

³⁸¹ *App. Bell. Civ.* 4. 76-81; *Plut. Brut.* 30-32; *Cass. Dio* 47. 34. 1-6. Ayrıca bkz. Behrwald, 2000: 117vdd.

Ksanthos'a yaptığı saldırıda Romalılar'a kayalıklardan tırmanarak kente giden yolu gösterip zafer elde etmelerini kolaylaştırmışlardır.³⁸² Ksanthos zaptından sonra Patara da Brutus'a teslim olmuş, böylece mutlak bir tahribattan kurtulmuşlardır.³⁸³ Ancak kentteki tüm altın ve gümüşe el konulmuştur.³⁸⁴ Brutus'un aynı şekilde para ve asker toplamak için Myra'nın limanı Andriake'ye yolladığı Asia Eyaleti *quaestor*'u Lentulus Spinther limanın zincirlerini kırmış ve Myra'ya ilerleyerek kente boyun eğdirerek para toplamıştır.³⁸⁵ Ayrıca Brutus'un Patara'nın yanı sıra Myra, Korykos ve Phaselis gibi Lykia kentlerine yazdığı mektuplarda kentlerden teslimiyet istemiş,³⁸⁶ bu kentler de Brutus'a elçiler yollayarak anlaşma yapmayı kabul etmek zorunda kalmış ve böylece Brutus'a vergi ödemek zorunda bırakılmışlardır.³⁸⁷ Bu anlaşmanın sonucunda Ksanthos kenti özgürlüğüne kavuşmuştur.

Bu huzursuzluk ortamı Cassius ve Brutus'un yenilgisi ile Lykia için yerini uzun süre devam edecek olan bağımsız bir statüye bırakmıştır. Nitekim Marcus Antonius Lykialılar'ın

³⁸² App. Bell. Civ. 4. 79: Ayrıca bkz. Smith, 1980: 74.

³⁸³ Bruti Epistulae 25: Βροῦτος Λυκίοις.

Ξάνθιοι τὴν ἐμὴν εὐεργεσίαν ὑπεριδόντες τάφον τῆς ἀνοίας ἐσχίκασι τὴν πατρίδα, Παταρεῖς δὲ πιστεύσαντες ἑαυτοὺς ἐμοὶ οὐδὲν ἐλλείπουσι διοικοῦντες τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐλευθερίας. ἐξὸν οὖν καὶ ὑμῖν ἢ τὴν Παταρέων κρίσιν ἢ τὴν Ξανθίων τύχην ἐλέσθαι.

Brutus'tan Lykialılar'a.

Ksanthoslular benim iyi niyetimi hor görerek kentlerini aptallıklarının bir mezarı yaptılar. Kendilerini bana emanet eden Pataralılar ise her bir meseleleri uyarınca idarelerinde özgürlüklerinden ayrılmadılar. Böylece Pataralılar'ın ya da Ksanthoslular'ın kararı arasında seçim yapmak sizin elinizdedir.

³⁸⁴ App. Bell. Civ. 4. 81; Plut. Brut. 30-32; Cass. Dio, 47. 34.

³⁸⁵ App. Bell. Civ. 4. 82: Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ καὶ Λέντιος ἐπιτεμφθεὶς Ἀνδριάκη Μυρέων ἐπινείῳ τὴν τε ἄλυσιν ἔρρηξε τοῦ λιμένος καὶ ἐς Μύρα ἀνήει. Μυρέων δέ, ἃ προσέτασσε, δεχομένων χρηματισάμενος ὁμοίως ἐς Βροῦτον ἐπανήει.; Cass. Dio 47. 34. 6. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 527vd; Zimmermann, 1992: 220vd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 102vd.

³⁸⁶ Bruti Epistulae 27-28: Βροῦτος Λυκίοις.

Ξανθίων τοὺς διαφργόντας οἱ ὑποδεξάμενοι ὑμῶν οὐδὲν μετριώτερον πείσονται Ξανθίων, Παταρεῦσι δὲ καὶ Μυρεῦσι καὶ Κωρυκίοις καὶ Φασηλίταις, κἄν ἄλλο τι εὖ ποιῇν ὑποδεξάμενοι αὐτοὺς ἐθέλωσιν, ἐπιτρέπω, ἵνα ὁρθῶς αὐτοῖς βεβουλευσθαι φίλους ἡμᾶς ἀλλὰ μὴ πολεμίους ἐλόμενοι ἔργῳ αἴσθωνται ὁρῶντες Ξανθίους.

Brutus'tan Lykialılar'a.

Ksanthoslular arasından kaçanları sizlerden hoş karşılayanlara Ksanthoslular'dan daha hafif muamelede davranılmayacak. Pataralılar, Myralılar, Korykoslular ve Phaselisliler'e gelince, onları kabul ederek iyi bir şey yapmak isterlerse, Ksanthoslular'ı görüp bizi düşman değil de dost olarak istemelerinin doğru bir iş olduğunu anlamaları için onlara güveniyorum.

Λύκιοι Βροῦτῳ.

Οὐδ' αὐτοὶ Ξαντίους ὑποδέξασθαι ἐγνώκαμεν, εἰ κοινωνεῖν τῆς συμφορᾶς μᾶλλον ἢ ἐπικουφίζειν μέλλομεν αὐτοῖς τὸ ατύχημα. εὐόκασι δὲ κάκεῖνοι παραλιπόντες τοὺς μηδὲν ὀνήσαντας ἡμᾶς Παταρεῦσι καὶ Μυρεῦσι καὶ Κωρυκίοις καὶ Φασηλίταις ὥς βεβαιότεροις προσφεύξεσθαι βοηθοῖς.

Lykialılar'dan Brutus'a.

Onlara başarısızlıkları konusunda destek olmaktansa daha uygun bir çözüme ortak olmaya niyet etseydik, Ksanthoslular'ın kabul edildiğini bilmezdik. Her biri yarar sağlamayan bizleri terk ederek daha güvenilir yardımcılar Pataralılar, Myralılar, Korykoslular ve Phaselisliler'e sığınmış gibiler.

³⁸⁷ App. Bell. Civ. 4. 82: καὶ τὸ κοινὸν τὸ Λυκίων ἐς Βροῦτον πρέσβευε, συμμαχήσειν τε ὑπασχομένοι καὶ ἐσοίσειν, ὅσα δύναιτο. ὁ δ' αὐτοῖς ἐσφοράς τε ἐπέβαλε καὶ Ξανθίων τοὺς ἐλευθέρους ἀπεδίδου τῇ πόλει καὶ τὸ ναυτικὸν τὸ Λυκίων ἅμα ταῖς ἄλλαις ναυσὶν ἐκέλευε περιπλεῖν ἐς Ἄβυδον, ἐνθα καὶ τὸ πεζὸν αὐτὸς ἦγε καὶ Κάσιον ἐξ Ἰωνίας ἀνέμενε, ὥς ἐς Σηστόν ὁμοῦ διαβαλοῦντες. *Lykia Birliği, (onunla) ittifak yapmak üzere ve ellerinden geldikçe katkıda bulunacaklarına söz vererek Brutus'e elçiler yolladı. O da onları vergiye tabi tuttu, Ksanthoslular'ın kentine bağımsızlıklarını geri verdi ve Lykialılar'ın donanmasının diğer gemilerle beraber Abydos'a açılmasını emretti. Orada piyadelerle buluşacak ve beraber Sestos'a geçmek için Ionia'dan (oraya gelecek) Cassius'u bekledi.* Ayrıca bkz. Behrwald, 2000: 119.

bağımsızlığını onaylayarak Brutus'un yüklediği tüm vergiden muaf kılmış ve Ksanthos kentinin yeniden imar edilmesine vesile olmuştur.³⁸⁸

İ.Ö. 1. yüzyılın sonlarında gelirken Anadolu'nun büyük kısmı Roma eyaletine dönüştürülürken Lykia bağımsızlığını korumaktadır. Ancak Lykia Birliği'nin bu bağımsız görüntüsünün yanı sıra Strabon'un bu döneme ilişkin aktarımları ile bölgenin Roma'dan bağımsız bir dış politika yürütme hususunda serbest olmadıkları anlaşılmaktadır.³⁸⁹ Lykia ile Roma arasındaki önceden süregelen müttefiklik anlaşması Augustus'un Küçük Asia'ya gönderdiği Agrippa'nın girişimleriyle yenilendiği düşünülmektedir.³⁹⁰ Nitekim Lykia kentlerinde imparator Augustus ve Agrippa onuruna yazıtlı kaidelerin bulunması da bu durumun bir sonucunu göstermektedir.³⁹¹ Lykia statüsünü ve Roma ile olan iyi ilişkilerini devam ettirmek için Augustus'a karşı sadakatini korumak durumdaydı. Bu sadakati göstermek için bölgede imparatorluk kültürünün yayıldığı ve imparatorun ve ailesinin heykellerinin kentlerde dikildikleri görülmektedir. Nitekim Oinoanda kentinde İ.Ö. 27 yılında imparatorluk kültü kurularak Caesar için bir tapınak inşa edilmiştir.³⁹² Limyra kentinde Augustus'un torunu C. Caesar için bir *kenotaphion*³⁹³ inşa edilmesinin yanı sıra, muhtemelen ölümünden sonra Letoon'da bir heykelin kaidesinde Νέος Θεός olarak anılmaktadır.³⁹⁴ Ayrıca Augustus'un eşi Livia'nın kültü,³⁹⁵ Germanicus'un kültü³⁹⁶ ve imparatorun ailesine ilişkin onur yazıtları³⁹⁷ da bölge kentlerinden ele geçmektedir.³⁹⁸ Bunlara ek olarak Lykia kentleri ön yüzünde Augustus portreleri yer alan gümüş ve bronz sikkeler de basmıştır.³⁹⁹

Lykia'nın Augustus'a gösterdiği saygı ve itaatkârlık imparatorlar Tiberius ve Caligula (Gaius Caesar) zamanında da devam etmiştir. Bölge kentlerinden gelen yazıtlarla Tiberius'un kültürünün kurulduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰⁰ Bu kültürün kuruluş amacının Tiberius'un Lykia'daki sürekli çıkan iç huzursuzluktan dolayı Roma'nın egemenliğine katma girişiminden vazgeçmesi

³⁸⁸ App. Bell. Civ. 5. 7: παρηγόρει δὲ καὶ τῶν πόλεων τὰς μάλιστα δεινὰ παθούσας, Λυκίους μὲν ἀτελεῖς φόρων ἀφιεῖς καὶ Ξάνθον οἰκίζῃν παραινῶν. (Marcus Antonius) kentlerden en çok vahim halde olanları düzeltmeye teşvik etti, Lykialılar'a vergilerinden muaf tuttu ve Ksanthos'un yeniden kurulmasını teşvik etti.

³⁸⁹ Strab. 14. 3. 3. Ayrıca bkz. Levick, 1990: 150; Syme, 1995: 271; Kolb, 2002: 209vd.

³⁹⁰ Şahin, 2014: 54.

³⁹¹ Balland, 1981: 45 no. 23-24 (Ksanthos); IGR, III: no. 719-721 (Myra); TAM, II: no. 556 (Tlos); IGR, III: no. 694 (Apollonia); Schuler, 2007: 384 (Tyberissos). Ayrıca bkz. Rose, 1997: 161vd. no. 100.

³⁹² Petersen ve Luschan, 1889: 180 no. 230; OGIS: 555; IGR, III: no. 482; SEG, 38: no. 1464. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 1386 dn. 45; Wörrle, 1988: 58; Freber, 1993: 186; Kolb, 2002: 212.

³⁹³ Balland, 1981: 37vdd. no. 18-19 ve 45vdd. no. 23-25; IGR, III: no. 694 ve no. 719; TAM, II: no. 556 ve no. 183; Ganzert, 1984; Borchhardt, 1993: 85 ve 97; Borchhardt, 2002: 86vd.

³⁹⁴ Balland, 1981: 48 no. 25.

³⁹⁵ TAM, II: no. 549 (Tlos).

³⁹⁶ TAM, II: no. 420 (Patara); IGR, III: no. 680.

³⁹⁷ IGR, III: no. 715-721.

³⁹⁸ Detaylı olarak bkz. Kolb, 2002: 212; Şahin, 2014: 53 dn. 4 ile birlikte.

³⁹⁹ Troxell, 1982: 178vd. ve 208vdd.; Behrwald, 2000: 127vd.; Kolb, 2002: 207 ve 211vd.

⁴⁰⁰ Balboursa için bkz. IGR, III: no. 474; Coulton vd., 1989: 56-60 no. 5; SEG, 38: no. 1450. Phellos için bkz. Schuler, 2005: 258vdd. no. 3.

üzerine Lykialılar'ın imparatora karşı minnetini gösterme çabası olduğu düşünülmektedir.⁴⁰¹ Zira Letoon'dan ele geçen Tiberius'un *legatus*'u Quintus Cornelius Priscus'un onur yazıtında⁴⁰² anılan valinin Galatia Eyaleti'nin valisi olduğu⁴⁰³ göz önüne alındığında zorlu bir durum içine girildiğini, böylece bölgeye bir Roma müdahalesi söz konusu olduğu görülmektedir. Galatia valisi bölgedeki bu zorlu duruma müdahale ettiğinden Ksanthoslular tarafından onurlandırılmış olmalıdır. Bu da Lykialılar'ın iç huzursuzlukları çıkmasına rağmen bölgeyi yine de ilhak etmeyen Tiberius'a duyduğu minneti gösterme biçimi olarak imparator için kült kurmayı tercih etmeleri düşüncesini doğrular niteliktedir. Lykia'daki bu iç çatışmalar Claudius Dönemi'ne kadar sürmüş ve bölgenin ilhak edilmesi için iyi bir bahane olmuştur, böylece bu karışıklıklar Roma tarafından sona erdirilmiş ve bölge Roma eyaletine dönüştürülmüştür.⁴⁰⁴

Lykia'da yaşanan iç çatışmalar imparator Claudius zamanında doruk noktasına ulaşmıştır. Bölgedeki aristokrat aileler Lykia Birliği'nin en üst düzey memuriyetlerini işgal etmekte ve halk bu durumu hoşnutsuzluk ile karşılamaktadır. Cassius Dio'nun aktarımı ile giderek bir iç savaşa dönüşen bu kargaşa ortamında bazı Romalılar'ın öldürüldüğü de anlaşılmaktadır.⁴⁰⁵ Böylece bölgede meydana gelen ἀνομία (anarkhia)'nin çözümü olarak imparator Claudius İ.S. 43 yılında Lykia'nın süregelen bağımsızlığını elinden alarak onu bir Roma eyaleti haline getirmiştir.⁴⁰⁶ Cassius Dio ve Mela'nın aktarımları (bkz. yuk. dn. 183 ve 176) ile çoğu araştırmacı Lykia ile Pamphylia'nın bu tarihte çifte eyalet yapıldığını düşünse de Patara Yol Anıtı gibi verilerle Lykia'nın tek başına eyalet yapıldığı, Pamphylia'nın ise Galatia Eyaleti'ne bağlı kaldığı mutlak bir şekilde anlaşılmıştır.⁴⁰⁷

2.2. Roma Eyaleti Yapıldıktan Sonraki Dönemi ve İdaresi

İ.S. 43 yılında imparator Claudius'un kararı ile Lykia'nın ilhakını ve eyaletleştirme sürecini bir askeri birlik ile birlikte senatör Quintus Veranius yürütmüştür.⁴⁰⁸ Bölgeye vali

⁴⁰¹ Schuler, 2005: 260; Reitzenstein, 2011: 33; Şahin, 2014: 62 dn. 49.

⁴⁰² Balland, 1981: 121 no. 47

⁴⁰³ Sherk, 1980: 971; Rémy, 1989: 138vd. no. 100; Eck, 1997: 195; Schuler, 2005: 260; Reitzenstein, 2011: 33.

⁴⁰⁴ Nitekim Augustus Dönemi'ne ait Rhodiapolis'ten henüz yayımlanmamış bir yazıtta (İplikçioğlu, 2006: 220 ve 223 Res. 9-10; ön okuma için bkz. SEG, 56: no. 1776) yer alan bir kararda Limyra vatandaşı Ariston beş yıl boyunca *strategos*'luk yapması ve Augustus'a elçi olarak gönderilmesi Lykia'da meydana gelen iç huzursuzluklarla alakalı olabilir, bkz. Şahin, 2014: 62 dn. 49. Aynı şekilde Tiberius Dönemi'ne ait Tlos'tan ele geçen bir yazıtta (bkz. IGR, III: no. 563; OGIS: 556; TAM, II: no. 583) ise bir *lykiarkhes* üç yıl boyunca görevini ve aynı zamanda *tamias* 'lık memuriyetini de ifa etmesi bir krizin yaşandığını gösterir niteliktedir, Reitzenstein, 2011: 34.

⁴⁰⁵ Cass. Dio 60. 17. 3: τοὺς τε Λυκίους στασιάζσαντας, ὥστε καὶ Ῥωμαίους τινὰς ἀποκτεῖναι, ἐδουλώσατό τε καὶ ἐς τὸν τῆς Παμφυλίας νομὸν ἐσέγραψεν.

⁴⁰⁶ Cass. Dio 60. 17. 3 ve Suet. *Claud.* 25. 3. Ayrıca bu konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Şahin, 2014: 55-65

⁴⁰⁷ Detaylı bilgi ve kaynaklar için bkz. Bölüm 1.2. *Claudius ve Vespasianus Düzenlemeleri ile Yeni Sınırlar ve Constantinus I Dönemi Öncesindeki Süreç.*

⁴⁰⁸ Lykia'nın Claudius tarafından ilhakı ve eyaletleştirilmesinin detaylı anlatımları için bkz. Şahin, 2014: 53-80.

olarak atanan Q. Veranius Lykia'daki anarşiye son vermiş ve bölgeyi güvenli bir hale getirebilmek amacıyla ülkenin tüm yol ağını elden geçirerek yol onarım/inşa işlerine girişmiştir.⁴⁰⁹ Bu dönemden itibaren eyalette Lykia Birliği temel olarak işlerinde kalmak üzere korunurken⁴¹⁰ en üst idari yetki Roma'nın atadığı valinin elinde olacaktı. Lykia Eyaleti bir imparatorluk eyaleti olarak düzenlendiği için valiler eyalete *legatus Augusti pro praetore* unvanı ile atanmaktadır. Lykia Eyaleti İ.S. 70 yılına kadar tek bir eyalet formatında varlığını sürdürmüş ve bu dönem aralığında beş Lykia valisi bölgede görevini ifa etmiştir. Lykia'nın İ.S. 43-69/70 yılları arasında görev yapmış beş valisinin epigrafik verilerle kronolojik takibini yapmak mümkündür. Lykia'nın eyaletleştirilmesi ile bölgeye atanan ilk valinin Q. Veranius olduğu Patara Yol Anıtı dâhil pek çok kaynakta tasdiklenmiştir. Veranius beş yıl olmak üzere İ.S. 43/44-47/48 yılları arasında bölgede valilik yapmıştır.⁴¹¹ Q. Veranius'un ardından valilik görevine Attaleialı M. Calpurnius Rufus isimli bir senatörün geldiği düşünülmektedir. Bu düşünce şahsın adına yazılmış bir onur yazıtı⁴¹² vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır.⁴¹³ Bunu takiben Oinoanda'nın yak. 2,5 km kuzeyindeki Kemerarası'ndan ele geçen İ.S. 50 yılına tarihlenmiş bir köprünün inşaat yazıtında vali Eprius Marcellus'un adının geçmesiyle onun M. Calpurnius Rufus'tan sonra gelen eyaletin üçüncü valisi olduğu düşünülmüştür.⁴¹⁴ Ancak Vespasianus Dönemi'ne ait Patara'nın Delikkemer suyolunun yapı yazıtı şimdiye kadar ismine epigrafik belgelerde ulaşılamayan Lykia'nın ikinci valisi Vilius Flaccus olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim yazıt imar gören yapının vali Vilius Flaccus döneminde başladığı ve onun halefi vali Eprius Marcellus döneminde kullanıma açıldığını bildirmektedir.⁴¹⁵ Böylece bölgenin ikinci valisi Vilius Flaccus⁴¹⁶ muhtemelen İ.S. 48-50 yılları arasında görevini ifa etmiştir. Bu

⁴⁰⁹ Bu yol yapım organizasyonu hakkında detaylı bilgi ve kaynak için bkz. Bölüm 1.2. *Claudius ve Vespasianus Düzenlemeleri ile Yeni Sınırlar ve Constantinus I Dönemi Öncesindeki Süreç*. Roma bir bölgeyi eyaletleştirme organizasyonuna girince ilkin genellikle kentlerin güvenli ulaşımını yol ağlarıyla sağlamaktadır. Örneğin Asia Eyaleti'nin kurulduğu ilk yıllarda (İ.Ö. 129-126) vali Manius Aquillius askeri ve stratejik bir amaçla Pergamon kentinden Side kentine değin uzanan bir yol ağı inşa etmiştir. Bunun yanı sıra Augustus tarafından Pisidia'da askeri koloni kentlerini birbirlerine bağlayan Via Sebaste (İ.Ö. 6) de Roma'nın Küçük Asia'da ki önemli yol ağları arasındadır (bkz. Takmer ve Tüner-Önen, 2008).

⁴¹⁰ Roma İmparatorluk Dönemi'nde Lykia Birliği'ne ilişkin bkz. Behrwal, 2000: 146-159.

⁴¹¹ Ayrıca bkz. CIL, IV: no. 41075.

⁴¹² Bean, 1958: 26 no. 11; Robert ve Robert, 1959: no. 447; AE, 1972: no. 610.

⁴¹³ Bu düşünce yazıttaki okunmayan str. 8'in Λυκίας και Παμφυλίας olarak tamamlanması gerektiği fikri ile ortaya çıkmıştır. *Lycia et Pamphylia* eyaletinin bu dönemde henüz düzenlenmemiş olması dolayısıyla bu tamamlama geçerli değildir. Buna ek olarak N. P. Milner (1998: 120) M. Calpurnius Rufus'un Galatia Eyaleti'nin valisi olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu dönemde Pamphylia Galatia Eyaleti'nin bir parçasıydı.

⁴¹⁴ Milner, 1998: 117vdd.

⁴¹⁵ Şahin, 2007: 103 str. 9-12: τοῦ ἔργου καταρχ|θέντος μὲν ὑπὸ Οὐλίου Φλάκκου πρεσβευτοῦ Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου | συντελειωθέντος δὲ καὶ εἰσαχθέντος τοῦ ὕδατος ἐπὶ Ἐπρίου Μαρκελλοῦ πρεσβευτοῦ Κλαυδίου | Καίσαρος Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου. *İnşaya Claudius Caesar Augustus'un legatus'u ve propraetor'u Vilius Flaccus tarafından başlanmış olup, Claudius Caesar Augustus'un legatus'u ve propraetor'u Eprius Marcellus döneminde tamamlanmış ve suyun (kente) taşınması sağlanmıştır*.

⁴¹⁶ Vilius Flaccus Delikkemer yazıtına değin tanınmamaktadır. Bu valiye ilişkin bilgiler onun aile üyeleri ya da valinin soyadını taşıyan eşraf sınıf mensupları aracılığıyla dolaylı şekilde öğrenilmektedir. Limyra'dan ele geçen bir yazıtta Flaccus'un kızı Vilia Flacilla, *patricii* sınıfından Claudius dönemi *quaestor*'u (cos. ord. 58) M. Valerius

görevden sonra adının hiçbir yerde anılmaması ve kariyeri hakkında bir bilgiye ulaşılamaması sonucunda valinin muhtemelen Lykia'da görevi esnasında öldüğü düşünülmektedir.⁴¹⁷ Vilius Flaccus'tan sonra gelen valinin ise T. Clodius Eprius Marcellus⁴¹⁸ olduğu yine Delikkemer yazıtından anlaşılmaktadır. Eprius Marcellus'un yukarıda bahsedilen Kemerarası yazıtı ile göreve İ.S. 50 yılında geldiği görülmektedir. Görev süresi ise muhtemelen İ.S. 55/56 yıllarında sona ermiştir. Nitekim Lykialılar valinin görevinin bittiği İ.S. 57 yılında Eprius Marcellus'a karşı görevini kötüye kullanması sebebiyle bir dava açmışlardır.⁴¹⁹ Olumsuz sonuçlanan davanın nedeni valinin inşaat faaliyetleri ile ilgili olabilir.⁴²⁰ İ.S. 56-57 yıllarında göreve gelen C. Licinius Mucianus⁴²¹ Lykia Eyaleti'nin dördüncü valisidir. İ.S. 62 yılında Licinius Mucianus gözetiminde Boubon Sebasteion'u inşa edilmiştir⁴²² ve yine onun valiliği sırasında Andriake Gümrük Yasası çıkartılmıştır.⁴²³ Plinius bir pasajında Mucianus'tan Lykia'nın yöneticisi olarak bahsetmektedir.⁴²⁴ İ.S. 64 yılında Licinius Mucianus⁴²⁵ görevini ise Sextus Marcius Priscus'a devretmiştir. Lykia Eyaleti'nin son valisi Sextus Marcius Priscus⁴²⁶ bölgede İ.S. 64/65

Messala Corvinus'un eşi olarak onurlandırılmaktadır, bkz. Wörrle, 2007: 96vd. Ayrıca Vilia Flacilla'nın Roma'da bir mezar yazıtında ismi geçmektedir, bkz. CIL, VI: no. 20604. İ.S. 2. yüzyıl yazıtlarından bilinen Patara'daki Vili ailesi muhtemelen Roma vatandaşlık haklarına bu vali sayesinde sahip olmuşlardır, yazıtlar için bkz. TAM, II: no. 408, no. 419, no. 438, no. 560 ve no. 667. Vili ailesi için ayrıca bkz. Jameson, 1966: 130-137; ayrıca krş. Halfman, 1979: 172vd. no. 91-91a ve 184 no. 107; Balland, 1981: 67vd.; Wörrle, 2007: 96vd.; Engelmann, 2007: 166vd. Vali Vilius Flaccus hakkında ayrıca bkz. Şahin, 2007: 106vd.

⁴¹⁷ Adak ve Wilson, 2012: 25; Şahin, 2014: 342.

⁴¹⁸ Vali T. Clodius Eprius Marcellus hakkında detaylı bilgi için bkz. PIR² E 84; Kappelmacher, 1907: 261-264; Hanslik, 1970: 363; Thomasson, 1984: 275vd. no. 3; Rémy, 1989: no. 230.

⁴¹⁹ Tac. Ann. 13. 33. 3: Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus praevaluit, ut quidam accusatorum eius exilio multarentur, tamquam insonti periculum fecissent. *Lykialılar'ın tazminat talep ettikleri Eprius Marcellus adına entrika o kadar etkili oldu ki, suçlayanların bazıları masum bir adamı tehlikeye attıkları için sürgünle cezalandırıldı.* Ayrıca krş. Talbert, 1984: 475; Ziethen, 1994: 111; Syme, 1995: 273.

⁴²⁰ Şahin, 2007: 107.

⁴²¹ PIR² L: 216; Kappelmacher, 1926: 436-443; Thomasson, 1984: 276, no. 30.4; Rémy, 1989: 284vd.; Takmer, 2007: 168vdd. (=2012: 206vdd.). Oinoandalı ünlü Licinnii ailesine soyadını Licinnius Mucianus vermiştir. Aile için bkz. Jameson, 1966: 125-130; Wörrle, 1988: 99; Hall vd., 1996; Gökarp, 2002. Vali Licinnius Mucianus'un günümüze ulaşmamış mucize olayların anlatıldığı bir kitap kaleme? aldığını Plinius'un kitaptan yaptığı alıntılar sayesinde öğrenmekteyiz. Plinius'un Licinnius Mucianus'dan alıntılıdığı pek çok sayıdaki olayların üç tanesi Lykia Bölgesi'nde geçmiştir, bkz. Plin. Nat. Hist. XII 9; XIII 88; XXI 33, ayrıca krş. Syme, 1995: 283vd.

⁴²² SEG, 27: no. 916; Jones, 1977/1978: 290vd. no. 5; Kokkinia, 2008: 37vd. no. 9; İnan, 1993: 219 (=1994: 10vd.).

⁴²³ Takmer, 2007 (=2012).

⁴²⁴ Plin. Nat. Hist. XIII 88: Praeterea Mucianus ter cos. prodidit nuper se legisse, cum praesideret Lyciae, Sarpedonis ab Troia scriptam in quodam templo epistulae chartam, quod eo magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat. *Üç kez consul olan Mucianus, Lykia'yı yönettiği sırada, son zamanlarda kendini belirli bir tapınakta Troia zamanından Sarpedon tarafından yazılmış bir mektup papyrus'ünü okumaya verdi. Homeros zamanında Aigyptos'un henüz kurulup kurulmadığını çok merak ediyorum.*; XII 9: ...tam digna miraculo, ut Licinius Mucianus ter consul et nuper provinciae eius legatus prodendum etiam posteris putaverit, epulatum intra eam se cum duodevicensimo comite, large ipsa toros praebente frondis... ..üç kez consullük ve son olarak da eyalet valiliği yapmış olan Licinius Mucianus'un, ağacın içinde maiyetinden on sekiz kişiyle birlikte bir ziyafet verdiğini de gelecek kuşaklara aktarmaya değer bulunduğu bu ağaç, bir mucize olarak görülmeye değerdi...

⁴²⁵ Licinius Mucianus'un İ.S. 64 yılında consul suffectus olduğu bilinmektedir, bkz. Carratelli, 1946: 381; Carratelli, 1953: 456; Gallivan, 1974: 294 ve 305; Rémy, 1989: 286.

⁴²⁶ PIR² M: 242; Rémy, 1986: 43vdd.; Rémy, 1989: no. 232; Şahin, 2007: 107vd.

yıllarından başlayarak 70 yılına değin uzun soluklu bir yönetim sürdürmüştür.⁴²⁷ Lykia Eyaleti'nde görev yapmış tüm valilerin görev sürelerinin uzunluğu dikkat çekicidir. Böylelikle epigrafik ve edebi veriler ile Claudius'un düzenlediği Lykia eyaletinin ilk beş valisi artık kronolojik olarak kesintisiz bir sıraya sokulabilmektedir.⁴²⁸

Quintius Veranius: İ.S.43/44 – 47/48

Vilius Flaccus: İ.S. 48/49 – 49/50

T. Clodius Eprius Marcellus: İ.S. 50/51 – en erken 55/56

C. Lucinius Mucianus: İ.S. 56/57 – 63/64

Sextus Marcius Priscus: İ.S. 64/65 – 69/70

İmparator Nero eyalette gümrük düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Günümüzde Andriake'nin *granarium*'unda ele geçen bir kopya olabilecek yazıt metninin bir başka kopyası muhtemelen eyaletin başkenti Patara'da dikilmiş olmalıydı. Gümrük metni ile Lykia'nın Roma'ya ödediği vergilerin de içeriğine ulaşılmaktadır.⁴²⁹

Vespasianus tahta geçtikten sonra doğuda Küçük Asia eyaletlerinde düzenlemeler gerçekleştirmiştir.⁴³⁰ Vespasianus bu düzenlemeler bağlamında Pamphylia Bölgesi'ni bağlı bulunduğu Galatia Eyaleti'nden ayırarak Lykia ile birleştirmiştir. Böylelikle *Lycia et Pamphylia* eyaletini oluşturmuştur. İ.S. 70/71 yıllarına denk gelen bu çifte eyalet düzenlemesinin ilk valisi Avidius Celer olmuştur. Nitekim bu bilgiyi epigrafik veriler aracılığıyla takip etmek mümkündür. İlk olarak Avidius Celer'e ait bir onur yazıtı batı Lykia'da yer alan Lydai kentinden ele geçmiştir. R. Heberdey TAM *corpus*'unda yayınlanan yazıtın üzerindeki ismi [Γ]ν[α]ῖον Αὐλί[ov Γ]ναίου? υἱὸν] Φίρμον şeklinde tamamlamaktadır. Ancak M. Adak bu ismi [Γ]ναῖον Αὐλίδιον Κέλερα Φισκίλιον Φίρμον şeklinde revize ederek valinin tam adını ortaya koymuştur: Gnaius Avidius Celer Fiscilius Firmus.⁴³¹ İkinci yazıt Phaselis kentinden ele geçmiştir. Kent Vespasianus'u kendi *legatus*'u Gnaius Avidius Celer Fiscilius Firmus vasıtasıyla onurlandırmaktadır.⁴³² Üçüncü yazıt valiliği sırasında Araksa kentinde yürüttüğü bina işleri ile ilgili bir fragmandır.⁴³³ Dördüncüsü bir inşaat yazıtıdır ve Myra'da yer alan Nikolaos Kilisesi'nde bir devşirme malzeme olarak kullanılan taşın üzerinde yer almaktadır.⁴³⁴ Valinin ismini taşıyan bu yazıtın Vespasianus'un *consul*'luk makamı ile İ.S. 70

⁴²⁷ Eck, 1970a: 65vdd.; Eck, 1982: 285vd. dn. 16; Eck vd., 2008: 91vdd.; Adak ve Wilson, 2012: 14. Sextus Marcius Priscus'a ait yazıtların derlemesi için bkz. İplikçioğlu, 2007: 6vdd.

⁴²⁸ Lykia Eyalet valilerinin kronolojik bir özeti için ayrıca bkz. Vitale, 2012: 283-286.

⁴²⁹ Andriake Gümrük Yazıtına ilişkin detaylı tüm bilgiler için bkz. Takmer, 2007 (=2012).

⁴³⁰ Eck, 1970a: 65; Marek, 2010: 422-426; Kramer, 2010: 311-360, ayrıca orada s. 319'da *Lycia et Pamphylia* eyaletinin Claudius tarafından düzenlendiği hatalı görüşü de mevcuttur; Eck, 2012a.

⁴³¹ Yazıt için bkz. TAM, II: no. 132. Yazıtın revizyonu için bkz. Adak ve Wilson, 2012: 11.

⁴³² TAM, II: no. 1188.

⁴³³ TAM, II: no. 701.

⁴³⁴ Petersen ve Luschan, 1889: 37 no. 59; IGR, III: no. 725.

yılına ait olduğu anlaşılabılır. Kaunos kentinden ele geçmiş valinin ismini taşıyan beşinci yazıt yine Vespasianus'a adanmış bir bina yazıtıdır.⁴³⁵ Yazıt içeriğindeki bilgilerle İ.S. 70 yılına tarihlenmiştir. Yazıtın yayımını yapan Chr. Marek, Rutilius Lupus Fiscilius'u vali Avidius Celer ile özdeşirememiştir. Nitekim yazıtın kırık parçası nedeniyle valinin tam adına ulaşamıyordu. Böylece Avidius Celer ile bir ilişkisi olma olasılığını göz önünde tutarak onun kutsamayı üstlenen bir Kaunos vatandaşı olduğunu düşünmüştür. Ancak yazıtta anılan bu ismin vali Avidius Celer'e ait olduğu valinin adının geçtiği son yazıtımız aracılığıyla anlaşılmaktadır. Via Sebaste yolu üzerinde kalan Döşeme'de bulunmuş çift dilli inşaat yazıtı valinin tam ismini, Gnaius Avidius Celer Rutilius Lupus Fiscilius Firmus ve tam rütbesini, *legatus provinciae Pamphyliae et Lyciae* ortaya koymaktadır.⁴³⁶ İ.S. 71-72 yıllarındaki bir köprü yapımı ile ilişkili olan Döşeme anıtı *Lycia et Pamphylia* eyaletine dair en erken epigrafik veridir. Böylece vali Avidius Celer'in valiliğine ilişkin belgelerin hep Lykia topraklarından gelmesinden dolayı onun Lykia Eyaleti'nin son valisi olduğu ve görev yıllarının İ.S. 72-74, 74-76 ya da 76-78 yıllarına hatalı yerleştirilmeleri⁴³⁷ geçerliliğini yitirmektedir. Nitekim önceleri bu çifte eyaletin ilk valisinin İ.S. 74-76 yılları arasında görev yapan L. Luscius Ocrea'nın olduğu görüşü mevcuttu.⁴³⁸ Ayrıca Hieronymos tarafından kaydedilen⁴³⁹ İ.S. 74 yılının çifte eyaletin kuruluş tarihi olduğu düşünülmüştür.⁴⁴⁰ Bunlara ek olarak Oinoanda'dan ele geçmiş bir yazıtta Vespasianus'un ismine ulaşamayan *Lycia et Pamphylia* eyalet valisi onurlandırılmaktadır. Yazıtı ele alan A. S. Hall bu valinin M. Hirrius Fronto Neratius Pansa olduğunu düşünmektedir. Böylece bu yazıt vasıtasıyla İ.S. 70/71 yıllarında çifte eyaletin kurulduğu ve M. Hirrius Fronto Neratius Pansa'nın ilk eyalet valisi olduğunu belirtmektedir.⁴⁴¹ Döşeme anıtı ile tüm bu tezler

⁴³⁵ Marek, 2006: 304 no. 123.

⁴³⁶ Adak ve Wilson, 2012: 8.

⁴³⁷ PIR I²: 284, no. 1403 ve no. 1413; Eck, 1970a: 74 dn. 41; Eck, 1970b: 118; Kreiler, 1975: 107vdd.; Eck, 1982: 291vdd. dn. 40; Thomasson, 1984: 277; Rémy, 1986: 287vd. no. 233; İplikçioğlu, 2008: 19. Gnaius Avidius Celer Rutilius Lupus Fiscilius Firmus hakkında daha detaylı bilgiler için bkz. Adak ve Wilson, 2012: 11-17.

⁴³⁸ IGR, III: no. 466; Naour, 1978: 166-170 no.1 (Balbura); SEG, VI: no. 648 (Attaleia); Balland, 1981: 129-132 no. 49 (Ksanthos); ayrıca krş. Eck, 1970a: 72vd.; Rémy, 1986: 63; Brandt, 1992: 98vd.; Nollé, 1993: 303vdd. no. 34; Kolb, 2002: 220; Hellenkemper ve Hild, 2004: 104.

⁴³⁹ Hieron. *Chron.* s. 188.

⁴⁴⁰ Eck, 1970a: 71vd.; ayrıca krş. Bosworth, 1973: 60vdd.; Kolb, 2002: 220 dn. 90 ile birlikte.

⁴⁴¹ Hall, 1984; ayrıca krş. Kolb, 2002: 220 dn. 90. Ancak ismine yazıtta ulaşamayan valinin M. Hirrius Fronto Neratius Pansa ile özdeş olmama ihtimali de söz konusudur. Nitekim bahsi geçen yazıttaki vali, Vespasianus'un eyalet valilerinin görev sürelerini iki yıla sabitlemesi göz önüne alındığında İ.S. 74-76 yıllarında eyalette görev yapan M. Hirrius Fronto Neratius Pansa'nın halefi olabilir. Ancak bazı valilerin iki yıldan daha uzun süre görevde kalabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Bunlara ek olarak Oinoanda yazıtında anılan valinin eyalette göreve başlamadan önce *πρεσβευτὴς λεγεῶνος εἰκοσ[τῆς ---]* (*legatus legionis XX ---*) olarak anılması ile Neratius Pansa'nın Saepinum'da bulunan kariyerine ilişkin yazıt parçalarından muhtemelen Afrika'da askeri bir komutada görev yaptığı (bkz. Heil, 1989: 171vdd.; krş. AE, 1991: 526) göz önüne alınırsa Neratius Pansa ile Oinoanda yazıtı valisinin ayrı kişiler olduğu düşünülebilir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Strobel, 1985: 173-180; Wörrle, 1988: 74vd. dn. 141; Heil, 1989: 177vdd.; Rémy, 1989: 188 no. 156; Halfmann, 1991: 41vdd.; Brandt, 1992: 99; Mitchell, 1993: 154; Behrwald, 2000: 132 dn. 442 ve 140vd.; Kolb, 2002: 220 dn. 90; Erkelenz, 2003: 262 no. 441; Ruck, 2005: 127; Wesch-Klein, 2008: 283; Adak ve Wilson, 2012: 28.

geçerliliğini yitirmektedir. M. Adak ve M. Wilson, Kaunos ve Myra yazıtlarında İ.S. 70 yılında Avidius Celer'in vali olarak anılmasından yola çıkarak başlangıçta vali olarak Lykia Eyaleti'ne atıldığı ve muhtemelen İ.S. 71 yılında çifte eyaletin düzenlenmesi ile görevlendirildiği fikrini de düşünmektedir.⁴⁴² İ.S. 43 yılından itibaren Lykia Eyaleti'nde göreve gelen valilerin görev sürelerinin düzensizlikleri ve uzunluklarına karşın Vespasianus yeni kurulan *Lycia et Pamphylia* eyaleti valilerinin görev sürelerini yeniden düzenlemiş ve bu süreyi iki yıl olarak belirlemiştir. Nitekim yeni eyaletin ilk valisi Avidius Celer başta olmak üzere sonraki göreve gelen tüm valilerin bu kurala uyduğu görülmektedir.⁴⁴³

Lycia et Pamphylia eyaletinin kurulması ile Lykia Bölgesi'nde – daha önceleri eyalet valilerinin üstlendiği – yol yapım işlerinin Roma'nın atadığı *procurator*'lar tarafından yürütülmeye başlandığı görülmektedir.⁴⁴⁴ Lykia'da tespit edilen ilk *procurator* Myra kentinden ele geçen inşaat yazıtında (bkz. yuk. dn. 436) anılan L. Valerius'tur. L. Valerius vali Avidius Celer ile birlikte İ.S. 70 yılında Vespasianus'a adanmış bir binanın tamamlanmasını sağlamıştır. Döşeme anıtından da anlaşılabacağı üzere İ.S. 71/72 yıllarında yol çalışmaları başlatılmıştır. Böylece bu yol yapım işleriyle ilgilenecek olan L. Valerius'un halefi olarak P. Anicius Maximus'u⁴⁴⁵ görmekteyiz. Yazıtta P. Anicius Maximus *Lycia et Pamphylia*'nın yanı sıra Galatia Eyaleti'nin de *procurator*'u olarak geçmektedir. Böylece Galatia eyaletinin *procurator*'larının *Lycia et Pamphylia* eyaletinin de işleri ile ilgilenmesi imparator Hadrianus Dönemi'ne kadar devam edecektir.⁴⁴⁶

İmparator Hadrianus büyük gezi faaliyetleri sırasında İ.S. 131 yılında *Lycia et Pamphylia*'yı da ziyaret etmiştir.⁴⁴⁷ Bu dönemde Lykia'da Patara ve Andriake limanlarında

⁴⁴² Bunun için Galatia Eyaleti valisi Calpurnius Asprenas'ın Perge'ye yaptığı geziyi ileri sürmektedirler. Nitekim bu gezinin amacının Pamphylia ve Pisidia'nın bazı kısımlarının Galatia'dan ayırma ve bu yerleri Lykia ile birleştirerek yeni eyalet oluşturma kararına tabi tutulması olabilir. Ancak eyalet düzenleme tarihinin İ.S. 70/71 olduğu kesinken Calpurnius Asprenas'ın Perge ziyaretinin tarihi net değildir. Böylece valinin belki de yalnızca kente *conventus* gezisi kapsamında olabileceğini de düşünmektedirler. Zira çifte eyaleti düzenleme görevi vali Avidius Celer'e verilmiştir, Adak ve Wilson, 2012: 18.

⁴⁴³ Vali Avidius Celer muhtemelen İ.S. 70 yılında göreve gelmiş ve Döşeme yazıtı ile onaylanan İ.S. 71-72'de Via Sebaste'nin bazı bölümlerinin tahkimatını sağlayarak yerini halefi M. Hirrius Fronto Neratius Pansa'ya bırakmıştır. M. Hirrius Fronto Neratius Pansa İ.S. 72/3–74/5 yılları arasında görev yapmış ve İ.S. 75 yılında *consul suffectus* seçilmiştir, bkz. Syme, 1983: 143 dn. 42; Kolb, 2002: 220. İ.S. 74-76 yıllarında ise L. Luscius Ocrea göreve gelmiştir, bkz. Eck, 1970a: 72vd.; Rémy, 1986: 63; Brandt, 1992: 98vd. Luscius Ocrea'nın halefi İ.S. 76-78 yıllarında görev yapmış ismine ulaşamadığımız validen sonra, imparator Vespasianus'un bizzat kendisinin görevlendirdiği son *Lycia et Pamphylia* valisi ise T. Aurelius Quietus İ.S. 78-80 yıllarında görevini ifa etmiştir. Vespasianus düzenlemesi ile yeni eyaletteki valiler için daha detaylı inceleme için bkz. Adak ve Wilson, 2012: 25-28.

⁴⁴⁴ Pflaum, 1982: 1075; Adak ve Wilson, 2012: 22.

⁴⁴⁵ PIR² A: 604; Levick, 1967: 117; Devijver, 1976: I 97vd. no. 116; IV 1432, V 1998; Dobson, 1978: 188vd. no. 52; Demougin, 1992: 402vd. no. 490; Syme, 1995: 233; Mitchell ve Waelkens, 1998: 10; Christol ve Drew-Bear, 2002: 279-282; Adak ve Wilson, 2012: 23vdd.

⁴⁴⁶ Adak ve Wilson, 2012: 23vdd.

⁴⁴⁷ İmparator Hadrianus'un seyahat planı için bkz. Halfmann, 1986: 194; Andriake, Attaleia, Khimairas Oros, Oinoanda, Patara, Perge, Phaselis, Rhodiapolis, Termessos, Tlos.

granarium (tahıl ambarı) yapılmıştır.⁴⁴⁸ Bu yapılar Roma'ya giden ürünlerin bu kentlerde depolanması ve korunmasını sağlamaktaydı. Nitekim Mısır'dan gelen hububat gemileri kötü hava koşullarında ya da özel bir durum söz konusu olduğunda bu limanlara yanaşarak ürünlerini *granarium* 'larda koruyabilmekteydi. Bunun yanı sıra Lykia topraklarındaki (Kabalia Bölgesi, Milyas ve Ksanthos Vadisi gibi) hububatın imparatorluk için depolanmasının bölgenin bu iki *granarium* 'unda gerçekleşmiş olmalıdır.⁴⁴⁹ Hadrianus'un eyaletlere yaptığı gezileri sırasında pek çok kentte onurlandırıldığı görülmektedir.⁴⁵⁰ Lykia kenti Olympos'un imparatorun şerefine Hadrianopolis ismini aldığı da bilinmektedir.⁴⁵¹ Ayrıca Lykia'daki kentlerde imparator ve eşinin heykellerinin yanı sıra imparator onuruna yapı faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir.⁴⁵²

İ.S. 141 yılında Lykia büyük bir deprem felaketi ile (κοσμικὸς σεισμός⁴⁵³) sarsılmıştır. Deprem pek çok kenti etkisi altına alırken bölgeden öne çıkan hayırhahlar kentlerin bina ve yapıların yeniden ayağa kaldırılmaları için büyük yardım ve bağışlarda bulunmuşlardır.⁴⁵⁴ Bu dönemin imparatoru Antoninus Pius da Lykia kentlerinin yeniden yapılanmasına büyük destekler vermiştir.⁴⁵⁵

Bir imparatorluk eyaleti olarak işlevini sürdüren ve valilerinin *legatus Augusti propraetor* unvanını üstlendiği *Lycia et Pamphylia* imparator Antoninus Pius Dönemi'nde bir yönetim değişikliğine uğrayarak bir *proconsul* (ἀνθύπατος) yönetimi altında *senatus* eyaleti olmuştur.⁴⁵⁶ Cassius Dio *Lycia et Pamphylia*'nın *Bithynia et Pontus* eyaleti ile idari değişikliğe

⁴⁴⁸ Patara için bkz. TAM, II: no. 391; Balland, 1981: 67vdd.; Rickman, 1971: 138vdd.; Halfmann, 1986: 131, 194 ve 208; Trombetta ve Charniot, 1993; Winter, 1996: 286. Andriake için bkz. Ritter, 1859: 1094; Magie, 1950: 1842 dn. 37; Rickman, 1971: 137vdd. ve 188; Borchhardt, 1975: 66vdd.; Trombetta ve Charniot, 1993.

⁴⁴⁹ Borchhardt, 1975: 67vd.

⁴⁵⁰ Anadolu eyaletlerindeki kentlerin Hadrianus onurlandırmalarına ilişkin verilerin listesi için bkz. Magie, 1950: 1478vd. dn. 28. Ayrıca Anadolu'daki gezi faaliyetleri için bkz. Kaya ve Taşdöner-Özcan, 2016.

⁴⁵¹ PV, IV 175B: ἀνάγνωθι Μεθοδίου του ἁγίου μάρτυρος καὶ Ὀλυμπίου Ἀδριανοπόλεως επισκόπου της Λυκίας τὰ κατ' αὐτοῦ ὑπ' αὐτῶν περὶ ἀναστάσεως γραφέντα. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 1482, dn. 38; Adak, 2004: 41 dn. 60.

⁴⁵² Phaselis kenti imparatorun yalnızca heykellerini dikmek ile kalmadı, imparator şerefine bir anıtsal kapı ve bir forum inşa etmiştir. Hadrianus'un Phaselis ziyareti hakkında detaylı bilgi için bkz. Tüner-Önen, 2013. Patara'dan imparator Hadrianus ve 'Nea Hera' unvanı verilen eşi Sabina'nın onurlandırmaları için bkz. TAM, II: no. 409-411; IGR, III: no. 660-665; IGR, IV: no. 1492. Andriake'deki *granarium*'un ön cephesinde Hadrianus ve eşi Sabina'nın büstleriyle beraber bir yazıt yer almaktadır, bkz. CIL, III: no. 6738. Ayrıca Korydalla ve Akalissos kentlerinden elçiler Phaselis'te konaklayan imparatoru ziyaret ettiği de belgelenmektedir, TAM, II: no. 1192-1193; IGR, III: no. 756-757

⁴⁵³ TAM, II: no: 905 col. XIII.52.1 str. 48-49.

⁴⁵⁴ Şüphesiz bu yardım faaliyetlerinin en büyük destekçisi Rhodiapolisli Opramoas'tır. Rhodiapolis kentinde yer alan *heroon*'da bulunan büyük bir yazıtta kentlere bu yardım faaliyetleri detaylı bir şekilde belgelenmektedir, bkz. TAM, II: no. 905; Kokkinia, 2000.

⁴⁵⁵ Paus. *Perieg.* 8. 43. 4: Λυκίων δὲ καὶ Καρῶν τὰς πόλεις Κῶν τε καὶ Ῥόδον ἀνέτρεψε μὲν βίαιος ἐς αὐτὰς κατασκήψας σεισμός· βασιλεὺς δὲ Ἀντωνῖνος καὶ ταύτας ἀνέσώσατο δαπανημάτων τε ὑπὲρ βολῆ καὶ ἐς τὸν ἀνοικισμὸν προθυμία. *Lykialılar'ın, Karialılar'ın ve Koslular'ın kentleri ve Rhodos onları vuran şiddetli bir depremle yerle bir edildi. İmparator Antoninus canı gönülden bu kentlerin restoresini (yaptırdı) ve bu görev için büyük meblağlar ayırdı.*

⁴⁵⁶ Rémy, 1986: 93vdd.; Rémy, 1991: 151-182; Brandt, 1992: 99; Şahin, 1992; Hellenkemper ve Hild, 2004: 105; Brandt ve Kolb, 2005: 25.

uğramasını vali C. Iulius Severus'un İ.S. 134-135 yıllarında gerçekleştirdiği bir özel görev kapsamında gerçekleştirdiğini aktarmaktadır.⁴⁵⁷ Ancak bu yıllarda *Lycia et Pamphylia* eyaletinde imparatorun *legatus*'larının varlığı bölgeden gelen yazıtlar vasıtasıyla bilinmektedir. Nitekim aynı şekilde *Bithynia et Pontus* eyaletinin de bu tarihlerde *proconsul*'ler tarafından yönetildiği belgelenmiştir.⁴⁵⁸ Bazı modern araştırmacılar bu eyaletler arası statü değişikliğinin İ.S. 134 yılında kısa bir süreliğine yapıp, daha sonra imparator Marcus Aurelius Dönemi'nde kalıcı olarak yapıldığını düşünmektedir.⁴⁵⁹ *Lycia et Pamphylia* eyaletinden bu bilgiyi doğrulayacak epigrafik bir veri ele geçmemiştir. Ancak Pontos Bölgesi topraklarındaki Amastris kentinden ele geçmiş ve İ.S. 159 yılına tarihlenen bir yazıtta bir *legatus Augusti pro praetore* ile karşılaşmaktayız.⁴⁶⁰ Böylece bu yazıtlarla Marcus Aurelius Dönemi'nde⁴⁶¹ yapıldığı düşünülen düzenlemenin Antoninus Pius döneminde gerçekleşmiş olabileceği dikkat çekmektedir.⁴⁶² Böylece *Bithynia et Pontus* eyaleti ile paralel olarak *Lycia et Pamphylia* eyaletinin de bu tarihlerde idari değişikliğe uğradığını varsayabiliriz. Ancak *Lycia et Pamphylia*'nın İ.S. 179 yılında kısa bir süreliğine bir imparator *legatus*'u yönetimi altında olduğu belgelenmektedir.⁴⁶³

İ.S. 180 yılından itibaren *Lycia et Pamphylia* kentleri haydutlar (λησται, *latrones*) tarafından sürekli olarak tehdit edilmektedir. Lykia'daki haydutlara ilişkin ilk belge imparator Commodus'un Boubonlular'a gönderdiği bir fermandır.⁴⁶⁴ Nitekim Boubonlular haydutlara karşı savaşmış ve barışı elde etmişlerdir. Böylece Boubon kenti Lykia Birliği içindeki iki oy hakkını üçe çıkarmıştır.⁴⁶⁵

⁴⁵⁷ Cass. Dio 69. 14. 4: τὸν δὲ Σεουήρον ἐς Βιθυνίαν ἐπεμψεν, ὅπλων μὲν οὐδέν, ἄρχοντος δὲ καὶ ἐπιστάτου καὶ δικαίου καὶ φρονίμου καὶ ἀξίωμα ἔχοντος δεομένην· ἃ πάντα ἐν ἐκείνῳ ἦν. καὶ ὁ μὲν διήγαγε καὶ διόκησε καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινὰ αὐτῶν οὕτως ὥσθ' ἡμᾶς καὶ ἐς δεῦρο ἀεὶ αὐτοῦ μνημονεύειν, τῇ δὲ δὴ βουλῇ καὶ τῷ κλήρῳ ἡ Παμφυλία ἀντὶ τῆς Βιθυνίας ἐδόθη. *Adaletli ve ihtiyatlı ve sahip olduğu tüm nitelikleri hak eden bir yönetici olarak görev yaptığı için silahlı bir müdahale olmadan Severus'u Bithynia'ya gönderdi. Böylece o, bizim her daim, bugün bile onu hatırlayacağımız şekilde hem özel hem de onların kamusal işlerini yönetti ve idare etti. Pamphylia Bithynia'ya karşı senatus'a verildi ve kurayla (tayin edilebilir hale geldi).*

⁴⁵⁸ IGR, III: no. 174 ve 175; CIG: no. 4033 ve 4034; ILS: no. 8826.

⁴⁵⁹ Levick ve Jameson, 1964: 103; Eck, 1970b: 18vd. Şahin, 1992: 77 dn. 6 ile birlikte.

⁴⁶⁰ Marek, 1985: 144-152.

⁴⁶¹ Bir *senatus* eyaleti olan *Bithynia et Pontus*'un imparator Marcus Aurelius'un Parthlarla giriştiği savaş yüzünden ordusunu sevkini bölge üzerinden doğu coğrafyasına yapmayı kolaylaştırmak amacıyla bu dönemde imparatorluk eyaletine dönüştürüldüğü düşünülmekteydi, bkz. Birley, 1977: 255vdd.; Birley, 1987: 141; Eck, 1998: 48. *Bithynia et Pontus* eyaletinin Roma İmparatorluk Dönemi idaresi hakkında ayrıca bkz. Marek, 2003; Baz, 2013.

⁴⁶² Buna ek olarak bu tarih *Bithynia et Pontus* eyaletinden valilerin isimlerini alan ağırlıklar ile İ.S. 156-157 yılına çekilmiştir, bkz. Haensch ve Weiss, 2005: 452vdd.

⁴⁶³ CIL, XVI: 128. Nitekim bu değişim Avidius Cassius'un başını tuttuğu doğu coğrafyasında yer alan bir isyan yüzünden İ.S. 175 yılından 179 yılına kadar sürdüğü düşünülmektedir, bkz. Şahin, 1984: 45vd.; Behrwald, 2000: 151vd.

⁴⁶⁴ Schindler, 1972: 11-23; Robert ve Robert, 1973: no. 451; AE, 1979: no. 624; Mitchell, 1993: 234; Milner, 1998: 2, no. 1.18.; Kokkinia, 2008: 32vdd., no. 5.

⁴⁶⁵ Schindler, 1972: 11vdd. no. 2; Mitchell, 1993: 234; Milner, 1998: 2; Ausbüttel, 1998: 51; Behrwald, 2000: 152.

İ.S. 3. yüzyıldan itibaren *Lycia et Pamphylia* eyaletinde valilerinin artık unvanları ἡγεμὼν olarak anılmaya başlamıştır ve bu valilerin atlı sınıfından seçildikleri görülmektedir.⁴⁶⁶ Ayrıca Claudius'un Lykia Eyaleti'ni kurduğu sıralar sikke basma hakları elinden alınan Lykia'nın imparator Gordianus Dönemi'nde (İ.S. 238–244) tekrardan kent sikkeleri basıtığı görülmektedir. İki yüz yıl sonra bilinmeyen bir nedenle tekrardan sikke basan 20 Lykia kenti şunlardır: Akalissos, Antiphellos, Aperlai, Arneai, Arykanda, Gagai, Kandyba, Khoma, Korydalla, Kyaneai, Limyra, Myra, Olympos, Patara, Phaselis, Phellos, Podaleia, Rhodiapolis, Tlos, Trebenna.⁴⁶⁷ Lykia Diocletianus ve Constantinus I dönemlerinde ise idari değişikliğe uğramış ve çifte eyalet olarak bağlı bulunduğu Pamphylia ile ayrılmıştır.⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ IGR, III: no. 358, 434; TAM, III: no. 89; Nollé ve Schindler, 1991 81 dn. 6 (Lit.); Brandt, 1992: 99.

⁴⁶⁷ Von Aulock, 1979. Ayrıca bkz. Behrwald, 2000: 153vd.

⁴⁶⁸ Detaylı bilgi için bkz. Bölüm. 1.2. *Claudius ve Vespasianus Düzenlemeleri ile Yeni Sınırlar ve Constantinus I Dönemi Öncesindeki Süreç*.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RHODOS: AKDENİZ'DE BİR ROMA MÜTTEFİKİ

Rhodos, Akdeniz ve Ege'nin birleşme noktasında yer alan, diğer adalardan büyüklüğü ile öne çıkan bir ada devletiydi. Rhodos'un antik dönem Akdeniz'in tarihine nasıl etki ettiğini görmek için tarihsel arka planı hakkında bilgi vermek gereklidir. Nitekim Akdeniz tarihine çok büyük etkileri olmuş ada devletinin Lykialılar ile olan ilişkileri ve Lykia'nın sınırları açısından şüphesiz en önemli komşulardan bir tanesidir. Ada erken dönemlerden itibaren iskân edilmiştir. Büyük Kolonizasyon Dönemi'nde Küçük Asia'ya göç eden Dorlar adaya yayılmışlardır. Rhodos'un kuruluş mitolojisini Pindaros Olimpiyat Odesi'nde aktarmaktadır. Buna göre ada, tanrı Helios'un kendisine tapınmak için bir toprağa ihtiyacı olduğu için denizden yükseldi. Bu nedenle tanrı Helios, adanın baş kurucusu ya da ilk kurucusu olarak görülmeye başlandı.⁴⁶⁹ Söz gelimi Helios'un üç torunu kendilerine miras kalan Rhodos'un topraklarını üçe bölerek ve her bir kente kendi ismini vererek Lindos, Kamiros ve Ialysos kentleri oluşturuldu.⁴⁷⁰ Böylece Rhodos'daki siyasi yapılanmanın kökeni mitolojik olarak buraya bağlanırken, Homeros Herakles'in oğlu Tlepolemos'un amcasını öldürdükten sonra Argos'tan kaçtığını ve halkının üç soya ayrılarak Rhodos'u kurduğunu aktarmaktadır.⁴⁷¹

3.1. Rhodos Siyasi Tarihi

Rhodos'un anıldığı ilk edebi kaynak olan Ilyada'da Rhodos'un Troia Savaşı sırasında dokuz gemi ile Yunanlılar tarafında savaşa katıldığı da aktarılır. Ada sakinlerinin Dor kökeni Herodotos'un üç Rhodos kenti Lindos, Kamiros ve Ialysos'u da içeren Dor Heksapolisi

⁴⁶⁹ Pind. *Olym.* 7. 54-63: φαντί δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ ῥήσεις, οὐπω, ὅτε χθόνα δατέοντο Ζεὺς τε καὶ ἀθάνατοι, φανεράν ἐν πελάγει Ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ, ἄλμυροῖς δ' ἐν βένθεσιν νᾶσον κεκρύφθαι. ἀπεόντος δ' οὐτις ἔνδειξεν λάχος Ἀελίου· καὶ ῥά νιν χώρας ἀκλάρωτον λίπον, ἀγ'νὸν θεόν. μνασθέντι δὲ Ζεὺς ἄμπαλον μέλλεν θέμεν. ἀλλὰ νιν οὐκ εἶασεν· ἐπεὶ πολιᾶς εἶπέ τιν' αὐτὸς ὀρᾶν ἔνδον θαλάσσης αὐξομένην πεδόθεν πολύβοσκον γαῖαν ἀνθρώποισι καὶ εὐφρονα μῆλοισι. Ayrıca bkz. Malkin, 1996a: 9-19; Malkin, 1996b, 188-198; Malkin, 2011: 66-70. Helios ve oğulları için mitolojide atalar ve kurucular olarak bkz. Kowalzig, 2007: 239-257· Rhodos'ta Helios rahipliği için bkz. Dignas, 2003. Diodoros adanın ana tanrısı Helios'un bir selden sonra adayı kurtarmasını sağladığını ve felaketten sonraki ilk canlıların ondan adını alarak Heliadae olarak anıldıklarını aktarmaktadır. Buna ek olarak daha sonraki zamanlardaki Rhodoslular ise Helios'u diğer tanrıların üzerinde tutarak, soyundan geldikleri ata ve kurucu olarak onurlandırdıklarını eklemektedir, bkz. Diod. 5. 56. 3-4: ἥλιον δὲ κατὰ μὲν τὸν μῦθον ἐρασθέντα τῆς Ῥόδου τήν τε νῆσον ἀπ' αὐτῆς ὀνομάσαι Ῥόδον καὶ τὸ ἐπιπολάζον ὕδωρ ἀφανίσαι· ὁ δ' ἀληθὴς λόγος ὅτι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς σύστασιν τῆς νήσου πηλώδους οὐσῆς ἔτι καὶ μαλακῆς, τὸν ἥλιον ἀναξηράναντα τὴν πολλὴν ὑγρότητα ζωογονῆσαι τὴν γῆν, καὶ γενέσθαι τοὺς κληθέντας ἀπ' αὐτοῦ Ἡλιάδας, ἐπτα τὸν ἀριθμόν, καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως λαοὺς αὐτόχθονας. ἀκολούθως δὲ τούτοις νομισθῆναι τὴν νῆσον ἱερὰν Ἡλίου καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα γενομένους Ῥοδίους διατελέσαι περιττώτερον τῶν ἄλλων θεῶν τιμῶντας τὸν Ἡλίον ὡς ἀρχηγὸν τοῦ γένους αὐτῶν. Ayrıca bkz. Morelli, 1959; Papachristodoulou, 1992.

⁴⁷⁰ Pind. *Olym.* 7. 74-76.

⁴⁷¹ Hom. *Il.* 2. 653-670.

anlatımıyla daha da doğrulanmaktadır.⁴⁷² Buna göre bahsi geçen üç Rhodos kentinin yanı sıra Kos, Knidos ve Halikarnassos bu *sympoliteia*'yı kurmuşlardır. Böylece Rhodos Küçük Asia anakarası ile bu dönemde ilişki kurmaya başladığı anlaşılabılır.



Şekil 3.1. Eski polis'ler, demos merkezleri ve büyük kutsal alanlarıyla Rhodos Adası (Thomsen, 2020)

Rhodos Ege Denizi ile Akdeniz'inin ortasında bulunduğu konum itibariyle denizcilikte oldukça gelişmiş ve deyim yerindeyse bir deniz hâkimiyeti kurmuştur.⁴⁷³ Bu deniz gücünü Kserkses'in filosuna 40 adet gemi sağlayarak da göstermektedirler.⁴⁷⁴ Rhodos kentlerinin Pers hâkimiyeti altında olduğu süreç boyunca, yani I. Dareios zamanından itibaren Kserkses'in

⁴⁷² Hdt. 1. 144.

⁴⁷³ Strab. 14. 2. 10; ayrıca bkz. Myres, 1906: 88 ve 125; Magie, 1950: 71vd.; Rostovtzeff, 1953: 228; Ball, 1977: 321; Berthold, 1984: 37; Gabrielsen, 1997: 61vd; Malkin, 2011: 76-81; Gabrielsen, 2013a: 69-75; Abulafia, 2014.

⁴⁷⁴ Diod. 11.3.8.

mağlup olduğu tarihe değin (İ.Ö. yak. 522-465) Büyük Kral'a haraç ödemişlerdir.⁴⁷⁵ Daha sonraki süreçte Rhodoslu demokratlar önderliğinde işlerinde bulundukları oligarşik düzeni yıkararak, Attika-Delos Deniz Birliği'ne dâhil olmuş muhtemelen tribut ödemeye başlamıştır.⁴⁷⁶ Rhodos Atina ile Sparta arasında gerçekleşen Peloponnesos Savaşları'nda ilkin Atina taraftarı bir tutum sergilemekteydi. Ancak İ.Ö. 411 yılına gelindiğinde kendisi gibi Dor kökenli olan Sparta ile anlaşarak taraf değişikliğinde bulunmuştur.⁴⁷⁷ Rhodos'un Peloponnesos Savaşları'ndaki taraf değiştirmesi İ.Ö. 411 yılında Ialysos kentinin güçlü aristokrat bir sülalesi olan Diagorid⁴⁷⁸ mensubu Dorieus önderliğinde çıkan isyanlarla bağlantılı olmalıdır.⁴⁷⁹ Nitekim Dorieus ailesinin sürgünde bulunduğu Thurii kentinden⁴⁸⁰ getirdiği savaş gemileriyle İ.Ö. 412 yılında Sparta filosuna katılmıştır.⁴⁸¹ Rhodos'un Spartalılar'ın tarafına geçmesiyle Knidos'ta konuşlanmış Sparta gemileri sayılarını giderek attırdı. Böylece Rhodos çevresinden Atina filolarını püskürtmüşlerdir.⁴⁸² Spartalı komutan Astyokhos'un Sparta filosunu Kamiros'a demirlemesiyle beraber muhtemelen Dorieus isyan çağrısında bulunmuştur. Böylelikle Atinalılar'ın püskürtülmesi ile Atina desteği olmaksızın adanın demokratları direnememiş ve bu da adada oligarşiye geri dönüşüne yol açmıştır.⁴⁸³ Atinalılar bu isyanı önlemek için oldukça geç kalmışlardır. Ancak müteakip yıllarda Sparta filosunun Rhodos'tan uzaklaşması ve adadaki demokratik isyanların vuku bulması Diagorid sülalesinin başını tuttuğu oligarşinin zayıflaması ile sonuçlanmıştır. Rhodos İ.Ö. 408 yılında gelindiğinde Atinalı komutan Alkibiades tarafından ele geçirilerek yağmalanmıştır.⁴⁸⁴ Lindos'ta ele geçen ve İ.Ö. 411 ile 408 yılları arasına tarihlenen⁴⁸⁵ bir kararnamede ise adanın üç kenti Lindos, Kamiros ve Ialysos'un bir *synoikismos* içerisine girme evresi gözlemlenmektedir.⁴⁸⁶ Nitekim kararname tüm

⁴⁷⁵ Aesch. *Pers.* 891-896. Ayrıca bkz. Schneiderwirth, 1868: 9-18; van Gelder, 1900: 63-72; Hiller, 1931: 754-759; Blinkenberg ve Kinch, 1941: 194-198; Burn, 1962: 218.

⁴⁷⁶ ATL I: 224-225. Rhodos'un isyan ettiği ve Attika-Delos Deniz Birliği'ne katıldığı tarih net değildir. Ialysoslu Timokreon'un bir şiirinden (Plut. *Them.* 21.2-5) İ.Ö. 470 yılından önceki bir tarihi olduğu düşünülebilir, bkz. Meiggs, 1972: 55vd. ve 414vd. İ.Ö. 478 yılı da bu olay için geçerli bir tarih sayılabilir, bkz. Berthold, 1980: 32 dn. 3. Ayrıca bkz. van Gelder, 1900: 73-77; Hiller, 1931: 759-763.

⁴⁷⁷ Thuk. 8. 44. Berthold, 1980: 33vd.

⁴⁷⁸ Diagorid sülalesinin soyu İ.Ö. 7. yüzyıldaki Ialysos kralı Damagetus'tan gelmekteydi, bkz. Paus. 4. 24. 2-3; ayrıca bkz. van Gelder, 1900: 77vdd.

⁴⁷⁹ Krş. Berthold, 1980: 33; Berthold, 1984: 20.

⁴⁸⁰ Aile Atinalılar tarafından Thurii kentinin kuruluşu (İ.Ö. 443) itibariyle bu kente sürgüne yollanmış ve ölüme mahkûm edilmiştir. Diagorid sülalesi ve sürgünü için bkz. Paus. 4. 24. 2-3; 6. 7. 1-4; Pind. *Olym.* 7; Thuk. 8. 35. 1; Ksen. *Hell.* 1. 5. 19. Ayrıca bkz. Bresson, 1979; Hornblower, 2004: 131-145; Cairns, 2005: 63-91; Nicholson, 2018: 42-63.

⁴⁸¹ Thuk. 8.35.1; Paus. 6.7.4.

⁴⁸² Thuk. 8. 39. 1; 8. 43. 2.

⁴⁸³ Thuk. 8. 44. 1-2. Ayrıca bkz. Berthold, 1980: 33; Berthold, 1984: 20.

⁴⁸⁴ Diod. 13. 69. 5: αὐτὸς δ' Ἀλκιβιάδης προσβολὰς ποιησάμενος τῇ πόλει, ἐν μὲν τῷ πεφρουρημένῳ τεῖχει τὴν ἱκανὴν φυλακὴν κατέλιπε καὶ Θρασύβουλον ἡγεμόνα κατέστησεν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως ἐκπλεύσας τὴν τε Κῶν καὶ Ῥόδον ἐδήλωσε, καὶ συχνὰς ὠφελείας ἤθροισε πρὸς τὰς τῶν στρατιωτῶν διατροφάς.

⁴⁸⁵ Gabrielsen, 2000a: 179vd. tarihlemeye İ.Ö. 4. yüzyıl başlarını kabul etmektedir.

⁴⁸⁶ ILindos, II: no. 16: [ἔδοξε ταῖς β]ολαῖς ἐπὶ π[ρ][υ]τανίων τ[ῶν ἀμφὶ Δει[ν][ίαν ...]αν Πυθέω Αἰγ[ῖ]ν[άταν] τ[ὸν ἐν Ναυκράτ[ι]ος] ἐρμ[α]νέα πρόξενον | [ἦμ]εν Ῥο[δ]ίων πάντων καὶ αὐτὸν καὶ ἐκγόνους, καὶ ἡμ[ε]ν αὐτῶι καὶ

Rhodoslular adına alınmıştır. Kaynak ve veri eksikliğinden dolayı böylesi bir siyasi birliğin oluşumu ya da oluşum nedenleri hakkında çok fazla bilgi vermek mümkün değildir. Ancak Atina saldırılarına karşı oligarşiden daha fazlasına ihtiyaç olduğu anlaşılmış olmalı ki ada kentleri çözümü federal bir devlet kurma fikrinde bulmuştur.⁴⁸⁷ Böylece Rhodos'un üç kenti Lindos, Kamiros ve Ialysos İ.S. 408/7 civarında federal bir oluşum kurmak için kendi özgürlüklerinden fedakârlık ederek Rhodos adını verdikleri ortak bir *polis* kurmuşlardır.⁴⁸⁸ Ancak bu durum üç kentin varlığının sona erdiği anlamına gelmemekteydi, bu kentler de *polis* olarak işlevlerini sürdürmeye devam etmiştir.⁴⁸⁹ Bu kentlerin oluşturduğu *synoikosmos* ile kentlerin fiziksel ve politik varlığını eşzamanlı sürdürmesinin alışılmışın dışında bir durumdur.⁴⁹⁰ Nitekim bu kentler bilinen sistemlerden bir tanesini seçmemiş, tamamen yeni bir şema yaratmışlardır. Müteakip yıllarda Rhodos üzerinde Spartalılar'ın boyunduruğu yeniden ortaya çıkmıştır.⁴⁹¹ Sparta'nın ezici gücü karşısında Rhodos'un Küçük Asia kentleri ile bir *symmakhia* kurdukları görülmektedir. Bu *symmakhia* hakkında edindiğimiz bilgiler yalnızca sikkeler vasıtasıyladır. Bu sikkelerin ön yüzünde yılanlarla boğuşan genç Herakles tasviri ve ΣYN lejantı yer almaktadır. ΣYN lejantlı sikkeleri Rhodos'un⁴⁹² yanında Byzantion, Ephesos, Iasos, Knidos, Kyzikos, Lampsakos ve Samos kentlerinin de bastığı görülmektedir.⁴⁹³ Rhodos Sparta'nın baskıcı boyunduruğundan kurtulmak üzere İ.Ö. 396/5 yılında bir isyan başlatmıştır.⁴⁹⁴ Diodoros'un aktarımları Atinalı komutan Konon'un bu ayaklanmaya nasıl

ἔσπλ[ο]ν καὶ ἔκπλον καὶ αὐτῶ[ι] κα]ῖ ἐκγόνοις ἀσυλὶ κ[αὶ ἀσ]πονδὶ καὶ πολέμο | [καὶ εἰρ]ήνης. (=Syll.³: no. 110). Ayrıca bkz. Kinch, 1905: 34-48 no. 2; Bresson, 1980: 306-314; Bresson, 1991: 38-42; Hornblower, 2011: 182.

⁴⁸⁷ Demand, 1990: 89-94, ayrıca *synoikosmos*'un İ.Ö. 412 yılındaki isyanla bir ilişkisi olabileceğini de düşünmektedir. Ayrıca bkz. Gomme vd., 1981: 91vd.

⁴⁸⁸ Diod. 13. 75. 1: οἱ δὲ τὴν Ῥόδον νῆσον κατοικοῦντες καὶ Ἰηλυσὸν καὶ Λίνδον καὶ Κάμειρον μετῴκησαν εἰς μίαν πόλιν τὴν νῦν καλουμένην Ῥόδον. Rhodos adası sakinleri ve Ialysos ve Lindos ve Kamiros şimdi ismine Rhodos denen tek bir kent (devleti) kurdular.; Strab. 14. 2. 9-11; Plin. *Nat. Hist.* V 132; Ael. *Ar. Orat.* 43. 552; Eust. *Comm. ad Iliad.* 2. 656.

⁴⁸⁹ Gabrielsen, 2000a: 192-195, ayrıca orada s. 188'de yeni *polis*'in nüfusunun yalnızca bir kısmının kurucu kentlerden oluşturulduğunu belirtmektedir. Ayrıca bkz. Constantakopoulou, 2005: 12; Hansen ve Nielson, 2004: 1205. G. Reger (1997: 476vd.) Rhodoslular'ın genel desteği olmasaydı bu *synoikosmos* kurulamayacağını ve devam edemeyeceğini belirtmektedir, krş. Gabrielsen, 2000a: 186.

⁴⁹⁰ Demand, 1990: 93; ayrıca krş. Papachristodoulou, 1999: 30. Yeni Rhodos *polis*'inin ortaya çıkmasından sonra da kurucu *polis*'lerin özellikle yerel kültlerin idaresi ile ilgili olarak bir miktar özerkliğe sahip olmaya devam ettiği bilinmektedir, Papachristodoulou, 1999: 27-43. Buna ek olarak bağımsız, yıllık olarak seçilen rahipleri, üyelerine *mastroi* denilen bir meclisleri ve ilgili devlet kurumlarına paralel olarak var olan *demos*'ları vardı, Dignas, 2003: 36vd. Ayrıca *synoikosmos* bağlamında üç Rhodos kentinin siyasi kurumu için bkz. Jones, 1987: 243; Gabrielsen, 2000a: 193vdd.

⁴⁹¹ Ksen. *Hell.* 1. 5. 1; 1. 6. 3; 2. 1. 15, 17; Diod. 13. 70. 2.

⁴⁹² Head, 1911: 638.

⁴⁹³ Cawkwell 1963; Karwiese 1980; Debord 1999, 273-77. Ephesos, Knidos ve Samos İ.Ö. 390 yılında tekrardan Sparta boyunduruğuna girmiştir. Bu *symmakhia* İ.Ö. 387 yılındaki Kral Barışı'na değin varlığını sürdürmüş olmalıdır, krş. Berthold, 1980: 38vd.

⁴⁹⁴ Diod. 14.79.6; Paus. 6.7.6; Hell. *Oxy.* 15. 1-3; Ayrıca bkz. Bruce, 1961: 166vdd.; Berthold, 1980: 35; Simonton, 2015: 315-319.

destek verdiği⁴⁹⁵ ve bu sürede gerçekleşen olaylar detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Buna göre Pers desteği sağlayan Konon Spartalı komutan Pharaks tarafından Kaunos'da kuşatma altına alınınca Pers satrapları Artaphernes ve Pharnabazos yardıma gelmiştir. Böylece Rhodos'a çekilmek zorunda kalan Pharaks burada da bir ayaklanmayla karşılaşmıştır. Bunun sonucunda Pers donanması ile birlikte Konon Rhodos'a kabul edilmiştir.⁴⁹⁶ Bölgedeki Sparta donanması Pers-Atina iş birliği ile yok edilmiştir.⁴⁹⁷ Bu isyan sayesinde Diagorid sülalesinin hiçbir etkisi kalmamış, hatta olasılıkla isyan ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen o sırada Peloponnesos'da bulunan Dorieus tutuklanarak infaz edilmiştir.⁴⁹⁸ Ancak adanın iç huzursuzluğu tekrardan zuhur etmiştir. Nitekim oligarklar ve demokratlar tekrardan karşı karşıya gelecektir.⁴⁹⁹ İ.Ö. 391-90 yıllarında Sparta'da sürgünde bulunan bir grup Rhodoslu oligark davaları için Sparta'dan yardım talep edince, Spartalılar da adanın tekrardan boyunduruğunu kazanma amacıyla Ekdikos komutasında sekiz gemiyi adaya yollamıştır.⁵⁰⁰ Daha sonra Ekdikos'un yerini Teleutias'ın filosu almıştır. Bu filo Rhodos'a yola çıkmış ve Teleutias yol üzerinde Atinalılar'ın gemilerini de ele geçirmesiyle filosunu daha da büyötmüştür. Rhodoslu demokratlara yardım etmek amacıyla adaya gönderilen Atinalı Thrasyboulos adadaki oligarkların üstünlüğü dolayısıyla Rhodos'a gitmekten vazgeçince, Hellespontos'a yelken açmanın daha doğru olacağı düşünmüştür. Ancak Aspendos'a para toplamaya gittiği sırada aniden öldürölmüştür.⁵⁰¹ Komutansız kalan filo Rhodos'a yelken açmış ve adadaki demokratlara katılmıştır.⁵⁰² Sparta filosunu devralan Hieraks ve adanın oligarkları bir süre zafer kazanmış gibi görünse de⁵⁰³ İ.Ö. 387 yılında gerçekleştirilen Kral Barışı ile Rhodos'un bağımsızlığı garantiye alınmıştır.⁵⁰⁴

⁴⁹⁵ Bu ayaklanmanın dış güçlerden ziyade demokrasi ya da oligarşi yanlılarının gerçekleştirdiğine ilişkin bkz. Bruce, 1961: 167.

⁴⁹⁶ Diod. 14. 79. 4-8. Ayrıca Rhodos ile Konon arasındaki ilişkiye dair detaylı bilgi için bkz. Westlake, 1983.

⁴⁹⁷ Ksen. *Hell.* 3.4.27-29, 4.3.10-12; Diod. 14.83.4-7; Plut. *Ages.* 10.5-6; Paus. 3.9.6; Nep. *Conon* 4.3-4.

⁴⁹⁸ Paus. 6.7.6.

⁴⁹⁹ Bu çatışmanın arka planında yaşananlar ve olası nedenleri hakkında detaylı bir inceleme için bkz. David, 1984: 271-276. Ayrıca bkz. Simonton, 2015: 284-288.

⁵⁰⁰ Ksen. *Hell.* 4.8.20-25; 5. 1. 3-6; Diod. 14.97.1-4; 14. 99. 5. Olayı aktaran Ksenophon ve Diodoros arasında bir anlatım farklılığı bulunmaktadır. Bu konuda karşılaştırma ve detaylı bilgi için bkz. David, 1984: 277-284.

⁵⁰¹ Ksen. *Hell.* 4. 8. 25-31, Diod. 14. 94. 1-4; Ayrıca bkz. Buck, 1998: 118vd. Ksenophon Thrasyboulos'un öldürölmenden önce Rhodos'a varmaya istekli olduğunu, ancak oraya varmadan önce ordusunu olabildiğince güçlü hale getirme endişesi içinde Aspendos'tan para toplamaya gittiğini aktarmaktadır, Ksen. *Hell.* 4. 8. 30. Ayrıca Hellespontos'a yönelmesinin amacının da Atina'nın finansal sıkıntıları ile ilişkili olduğuna dair bkz. Demir, 2018a: 166.

⁵⁰² Diod. 14. 99. 4-5.

⁵⁰³ David, 1984: 283vd.

⁵⁰⁴ Ancak Sparta, Kral Barışı'nın yapıldığı yıla müteakip birkaç yıl içinde Rhodos'a karşı tekrardan bir baskı politikası uygulamış olsa da zamanla başarısızlıklarla sonuçlanan Küçük Asia saldırılarına karşı ilgisi azalmış ve süregelen yıllarda bu noktalardan ziyade kendi ülkesine yakın bölgelerdeki sıkıntıları ile ilgilenmek durumunda kalmıştır, bkz. Berthold, 1980: 40vd. Şimdiye kadar yaşanan olayların kronolojisi için bkz. Seager, 1967: 108-113; Cawkwell, 1976: 273vdd.; Seager, 1994: 113. Ayrıca Korinthos Savaşı sonrası Ege coğrafyasındaki genel durum hakkında bkz. Buck, 1998: 110-113.

Böylelikle muhtemelen Atina ile tekrardan müttefik olan⁵⁰⁵ Rhodos İkinci Attika-Delos Deniz Birliği'nin de üyesi olmuştur.⁵⁰⁶ İ.Ö. 357/6 yılına gelindiğinde ise deniz birliğinden ayrılmak isteyen Khios ve Kos ile birlikte Atina'ya karşı yapılan ayaklanmaya dâhil olmuştur. Byzantion'un da dâhil olması üzerine Maussollos bu kentlere destek olmuştur. Böylece kentleri egemenlik altında tutmak isteyen Atina ile bu kentler arasında Sosyal Savaş (İ.Ö. 357-355) patlak vermiştir.⁵⁰⁷ İ.Ö. 355 yılında savaşın sonlanması ile isyancılar ile Atina arasında bir barış gerçekleşmiş ve böylece birlikten ayrılan bu kentlerin bağımsızlıkları tanınmıştır.⁵⁰⁸ Sosyal Savaş'tan kısa bir süre sonra muhtemelen Karia satrapı Maussollos'un desteği ile adaya oligarşi hâkim oldu.⁵⁰⁹ İ.Ö. 351 yılında artık Atina'nın ada üzerindeki hükmü tamamıyla yok olarak, Rhodos'a bir Karia garnizonu kurulmuştur ve böylece ada üzerinde Büyük İskender dönemine değin sürecek olan Karia hâkimiyeti başlamıştır.⁵¹⁰ Bu süre içinde adadaki oligarşiden rahatsız olan Rhodoslu demokratlar Atina'dan yardım talep etmiş ve bu talep Demosthenes tarafından savunulmuştur, ancak bir karşılık bulamamıştır. Aristoteles'in Rhodos'un demokratlarının denizcilere ve komutanlara olan borcunu ödememesi sonucu oligarşinin yönetimi ele geçirdiğini aktardığı bir pasajının⁵¹¹ da bu devrime işaret ettiği de düşünülmektedir.⁵¹²

İ.Ö. 340 yılında Rhodos, Philippos II'e karşı Byzantion'a destek amaçlı deniz kuvvetleri göndermiştir.⁵¹³ Nitekim Sosyal Savaş'ta müttefiki olan Byzantion'a böylesi bir yardım çabası oldukça makul görülmektedir. Ayrıca Lykourgos'un 'Leokrates'e Karşı Konuşma'sında Leokrates'in Khaironeia Savaşı (İ.Ö. 338) sonrasında Rhodos adasına gelince Atina'daki Piraeus'un ablukaya alındığını ve kendisinin kaçıp kurtulduğunu söyleyerek yardım talep etmiştir. Olayın sahteliğini anlamayarak yardım çağrısına karşılık veren Rhodoslular'ın gemilerini gönderdikleri aktarılmaktadır.⁵¹⁴ Ayrıca bu dönemde Pseudo Skylaks'ın seyrüseferinde Kaunos kenti ve Kryassos Burnu'ndan sonra Rhodos adasını ve onun üç eski

⁵⁰⁵ Berthold, 1984: 28.

⁵⁰⁶ IG, II²: no. 43, str. 83; Rhodes ve Osborne, 2003: no. 22, özellikle s. 96 str. 83. Ayrıca bkz. Cargill, 1981: 52, 57. Rhodos'un Atina'nın davetini kabul etmesinin başlıca nedeni Sparta karşıtı demokratik yanlısı deniz devletlerinin ittifaklarının sağladığı güvenlikti, krş. Berthold, 1980: 41. H. van Gelder (1900: 90) ise Rhodos'un birliğe katılmasının ana motivasyonunun Karia *dynast*'ı Hekatomnos olduğunu düşünmektedir.

⁵⁰⁷ Diod. 16.7.3; 16.21.1; Dem. 15. 3.

⁵⁰⁸ Diod. 16.22.2; krş. Isoc. 8. 16; Dem. 15. 3. 26. Ayrıca bkz. Berthold, 1980: 43; Cargill, 1981: 182vd.; Ruzicka, 1998: 60-69; Buckler, 2003: 383.

⁵⁰⁹ Dem. 15. 3; 15. 14-15; 15. 19; 15. 27-28. Ayrıca bkz. Hornblower, 1982: 127.

⁵¹⁰ Dem. 15. 15. Adadaki Karia hükümdarlığına dair detaylı bilgi için bkz. Berthold, 1980: 43vd.; Hornblower, 1982: 123-128; Demir, 2006. Ayrıca bkz. Vitr. 2.8.14-15.

⁵¹¹ Arist. *Pol.* 5. 1304b.

⁵¹² Detaylı bilgi için bkz. Demir, 2018a: 168vd.

⁵¹³ Diod. 16.77.2 Ayrıca bkz. Berthold, 1980: 44vd.

⁵¹⁴ Lyk. *Orat.* 1. 18: καταχθεις δὲ καὶ ἀφικόμενος εἰς Ῥόδον, ὥσπερ τῇ πατρίδι μεγάλας εὐτυχίας εὐαγγελιζόμενος, ἀπήγγειλεν ὥς τὸ μὲν ἄστυ τῆς πόλεως ἐαλωκὸς καταλίποι, τὸν δὲ Πειραιέα πολιορκούμενον, αὐτὸς δὲ μόνος διασωθεὶς ἦκοι: καὶ οὐκ ἡσχύνθη τὴν τῆς πατρίδος ἀτυχίαν αὐτοῦ σωτηρίαν προσαγορεύσας. οὕτω δὲ σφόδρα ταῦτ' ἐπίστευσαν οἱ Ῥόδιοι ὥστε τριῆρεις πληρώσαντες τὰ πλοῖα κατήγον, καὶ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ναυκλήρων οἱ παρεσκευασμένοι δεῦρο πλεῖν αὐτοῦ τὸν σῖτον ἐξείλοντο καὶ τάλλα χρήματα διὰ τοῦτον.

kenti Ialysos, Lindos ve Kamiros'u anılmaktadır.⁵¹⁵ Bu eserde adanın uzunluğu 600 *stadia*, büyüklük olarak da tüm Akdeniz ve Ege adaları içerisinde sekizinci sırada verilmiştir.⁵¹⁶

Büyük İskender'in büyük Asia seferinde Rhodos direnmeden İ.Ö. 332 yılında krala elçiler göndererek teslimiyetini iletmıştır.⁵¹⁷ Böylece adaya bir Makedon garnizonu kurulmuştur.⁵¹⁸ İskender'in olasılıkla adaya tekrardan demokrasiyi getirdiği düşünülmektedir.⁵¹⁹ Ancak İ.Ö. 323 yılında İskender'in ölüm haberinin duyulması ile adada bulunan Makedon garnizonu Rhodoslular tarafından kovulmuştur.⁵²⁰ Böylece ada hiçbir boyunduruk altında kalmamış ve tamamen bağımsızlığını kazanmıştır. İskender'in ölümünün ardından *diodokh*'ları arasında yaşanan yönetim mücadelesi başlarda Rhodos'u etkilememiştir. Ancak müteakip yıllarda Perdikkas'ın ölümüyle onun komutasındaki orduyu toplayan kayınbiraderi Attalos İ.Ö. 321 yılına Rhodos, Knidos ve Kaunos'a bir operasyon gerçekleştirmiştir. Ancak Rhodos donanması başında bulunan Demetrios bu saldırıyı geri püskürtebilmiş ve böylece Attalos'un Asia'ya kaçmasını sağlamıştır.⁵²¹ Rhodos İ.Ö. 316 yılında ciddi can kaybının meydana geldiği bir sel felaketi yaşamıştır.⁵²² *Diadokh*'lar arasındaki taht mücadeleleri giderek artmış ve aralarında geçen savaşlar artık denizlere de yayılmıştır. Rhodos ekonomik açıdan önemi ve coğrafi konumu nedeniyle Ege ile Güneydoğu Akdeniz arasında bir geçit haline geldiğinden, adanın bu savaşlardan kaçması giderek zorlaşmıştır. Ancak ada hiçbir

⁵¹⁵ Ps. Skylax, *Perip.* 99.

⁵¹⁶ Ps. Skylax, *Perip.* 113; 114.

⁵¹⁷ Arr. *Anab.* 2.20.2: ἦκον δὲ ἐν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ ἐκ Ῥόδου τριήρεις ἢ τε περίπολος καλουμένη καὶ ξὺν ταύτῃ ἄλλαι ἐννέα, καὶ ἐκ Σόλων καὶ Μαλλοῦ τρεῖς καὶ Λύκιοι δέκα, ἐκ Μακεδονίας δὲ πεντηκόντορος, ἐφ' ἧς Πρωτέας ὁ Ἀνδρονίκου ἐπέπλει. Aynı gün içinde Rhodos'tan triremeler, devlet muhafızlarına ek olarak dokuz, Soli ve Mallos'tan üç ve Lykia'dan on, Makedonya'dan kaptanı Andronikos oğlu Proteas olan elli kürekli bir gemi geldi.; Curtius Rufus 4. 5. 9; Sed Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat Philota regioni circa Tyrum iusso praesidere. Syriam, quae Coele appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat bello, quod supererat, interfuturus. Ancak Rhodoslular şehirlerini ve limanlarını İskender'e teslim ediyorlardı. Bu prens, Kilikya'yi Sokrates'e ve Tyre'yi çevreleyen ülkenin Philotas'a emanet etmişti. Andromachus, devam eden savaş sırasında Coele olarak adlandırılan Syria'yi Parmenion'a vermişti, çünkü o, bir sonraki savaşta yer alacaktı. 8. 12: Atheniensium deinde, Rhodiorum et Chiorum legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur et, ut captivi Graecorum suis restituerentur, orabant: Rhodii et Chii de praesidio querebantur. Ardından Atinalı, Rhodoslu ve Khioslu elçiler geldi. Atinalılar, zaferi için (onu) tebrik ettiler ve Yunan mahkumları geri götürmek için yalvardı; Rhodos ve Khioslular garnizonlardan şikâyet ettiler. Iust. *Epit.* 11. 11. 1: Inde Rhodum Alexander Aegyptum Ciliciam sine certamine recepit. İskender daha sonra hiç çaba sarfetmeden Rhodos ve Kilikya'yı ele geçirdi. Oros. *Hist.* III 17. 9: ... Rhodus quoque insula ultro ad servitutem tremefacta successerit... Rhodos Adası kölelik korkusuyla gönüllü olarak teslim oldu; Ayrıca bkz. Plut. *Alex.* 32.6. Büyük İskender Dönemi boyunca Rhodos için bkz. van Dessel ve Hauben, 1977: 307-316.

⁵¹⁸ Curtius Rufus 4.8.12-13, Diod. 18.8.1. Ayrıca bkz. Kholod, 2010: 252vd.

⁵¹⁹ Berthold, 1980: 47vdd.; Bosworth, 1980: 243. Ayrıca bkz. van Dessel ve Hauben, 1977: 308vdd.; Gabrielsen, 1997: 24-31.

⁵²⁰ Diod. 18.8.1: κατὰ δὲ τὴν Εὐρώπην Ῥόδιοι μὲν ἐκβαλόντες τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν ἡλευθέρωσαν τὴν πόλιν, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς Ἀντίπατρον πόλεμον ἐξήνεγκαν τὸν ὀνομασθέντα Λαμιακόν. Avrupa'da Rhodoslular Makedon garnizonlarını defederek kentlerini kurtardılar ve Atinalılar, Antipatros'a karşı Lamia Savaşı denilen bir savaş başlattı.

⁵²¹ Arr. *FGrHist II* 156.11.39; Phot. *Bib.* 92,72a-73a. Ayrıca bkz. Diod. 18. 37. 3-4. Wiemer, 2002a: 68-71; Wiemer, 2010: 125vd.

⁵²² Diod. 19. 45.

zaman tek bir gücün yanında yer almak istemeyerek tüm krallarla bireysel iyi ilişkiler kurmuş, karşılıklı savaşların dışında kalmıştır. Böylelikle krallar tarafından sürekli olarak onurlandırılmış ve ada uzun bir barış dönemi yaşamıştır.⁵²³ Rhodos'un Üçüncü Diadokhoi Savaşı (İ.Ö. 315-311) sırasında ne durumda olduğunu genel olarak Diodoros'un aktarımları ile öğrenmekteyiz. Buna göre Antigonos tarafından yollanan Idomeneus ve Moskhion yardım için adaya gelmiştir ve Rhodoslular savaş gemileri inşa etmeyi kabul etmişlerdir.⁵²⁴ Böylece Antigonos'un kuşatmaları için Rhodos gemi temin etmiştir.⁵²⁵ Bunlara ek olarak İ.Ö. 312 yılında Antigonos ile aralarında bir anlaşma gerçekleşmiş ve Kassandros'a karşı gönderdiği on savaş gemisi onun resmi olarak bir savaş üyesi olmasına yol açmıştır.⁵²⁶ Bu hareket sonucu ada Lysimakhos ve Kassandros'u karşısına almıştır. Rhodos Antigonos yanlısı bir tutum sergiliyor gibi görünse de Ptolemaios'a daha çok sempati duyma eğilimindedir. Nitekim gelirlerinin büyük bir kısmı Mısır ile yaptıkları ticaretten elde edilmekte ve adanın genel gıda tedarikleri Nil Vadisi'nden sağlanmaktadır.⁵²⁷ Ancak bunun bilincinde olan Antigonos Rhodos'un Ptolamaios ile olan bağlantılarını koparmak istemiştir. Demetrios Rhodos'un Mısır'a giden tüm ticaret gemilerine ve ürünlere el koymaya yönelmiştir. Ancak Rhodos bu durumu kabul etmez.

⁵²⁸ Aynı şekilde İ.Ö. 306 yılında Antigonos, oğlu Demetrios'un Kıbrıs'a yelken açmasını

⁵²³ Diod. 20. 81. 2-3: ἡ πόλις ἢ τῶν Ῥοδίων ἰσχύουσα ναυτικαῖς δυνάμεσι καὶ πολιτευομένη κάλλιστα τῶν Ἑλλήνων περιμάχητος τοῖς δυνάσταις καὶ βασιλεῦσιν ἦν, ἐκάστου σπεύδοντος εἰς τὴν αὐτοῦ φιλίαν προσλαμβάνεσθαι. προορωμένη δὲ πόρρωθεν τὸ συμφέρον καὶ πρὸς ἅπαντας κατ' ἰδίαν συντιθεμένη τὴν φιλίαν τῶν πρὸς ἀλλήλους τοῖς δυνάσταις πολέμων οὐ μετεῖχεν. διὸπερ συνέβαιεν αὐτὴν τιμᾶσθαι μὲν ὑφ' ἐκάστου βασιλικαῖς δωρεαῖς, ἄγουσαν δὲ πολὺν χρόνον εἰρήνην μεγάλην ἐπίδοσιν λαβεῖν πρὸς αὐξήσιν: ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ προεληλύθει δυνάμει ὥσθ' ὑπὲρ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἰδίᾳ τὸν πρὸς τοὺς πειρατὰς πόλεμον ἐπαναιρεῖσθαι καὶ καθαρὰν παρέχεσθαι τῶν κακούργων τὴν θάλατταν, τὸν δὲ πλεῖστον ἰσχύσαντα τῶν μνημονευομένων Ἀλέξανδρον προτιμήσαντ' αὐτὴν μάλιστα τῶν πόλεων καὶ τὴν ὑπὲρ ὅλης τῆς βασιλείας διαθήκην ἐκεῖ θέσθαι καὶ τᾶλλα θαυμάζειν καὶ προάγειν εἰς ὑπεροχὴν. ; ayrıca bkz. van Dessel ve Hauben, 1977: 318vd. ve 327.

⁵²⁴ Diod. 19. 57. 4; 19. 58. 5.

⁵²⁵ Diod. 19. 62. 7; 19.64. 5.

⁵²⁶ Diod. 19. 77. 3. İlgili pasajlar hakkında detaylı bir inceleme ve Üçüncü Diadokhlar Savaşı boyunca Rhodos'un pozisyonu için bkz. van Dessel ve Hauben, 1977: 321-328. Ayrıca bkz. Errington, 1977: 478-504. Ayrıca krş. Berthold, 1984: 61.

⁵²⁷ Diod. 20. 81. 4: οἱ δ' οὖν Ῥόδιοι πρὸς πάντας τοὺς δυνάστας συντεθειμένοι τὴν φιλίαν διετήρουν μὲν ἑαυτοὺς ἐκτὸς ἐγκλήματος δικαίου, ταῖς δ' εὐνοίαις ἔρεπον μάλιστα πρὸς Πτολεμαῖον: συνέβαινε γὰρ αὐτοῖς τῶν τε προσόδων τὰς πλείστας εἶναι διὰ τοὺς εἰς Αἴγυπτον πλέοντας ἐμπόρους καὶ τὸ σύνολον τρέφεσθαι τὴν πόλιν ἀπὸ ταύτης τῆς βασιλείας. *Bu nedenle (İskender'in) tüm haleflerine dostluk gösteren Rhodoslular kendilerini her türlü suçlamadan korumuş, iyi niyetlerini en çok Ptolemaios'a yöneltilmişlerdir. Zira onlara gelirlerinin büyük kısmı Mısır'a giden tüccarlar sayesinde sürdürülüyordu ve kentin tamamı bu krallıktan (besin tedariki) sağlıyordu.* Ayrıca bkz. Magie, 1950: 71; van Dessel ve Hauben, 1977: 320 ve 328; Gabrielsen, 1997: 71. Aleksandreia'da bulunan ve adanın Mısır ile arasındaki ticaretin varlığını ispat eder nitelikteki Rhodos mühürlü *amphoralar* için bkz. Lund, 1999: 195-199; 2011: 289.

⁵²⁸ Diod. 20. 82. 1-2: ὁ δὲ συννορῶν ὁ Ἀντίγονος καὶ σπεύδων αὐτοὺς ἀποσπάσαι τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἐπιπολέας τὸ μὲν πρῶτον πρεσβευτὰς ἀπέστειλε καθ' ὃν καιρὸν ὑπὲρ τῆς Κύπρου διεπολέει πρὸς Πτολεμαῖον, ἀξίων αὐτῶν συμμαχεῖν καὶ ναῦς συναποστεῖλαι τῷ Δημητρίῳ: οὐ προσεχόντων δ' αὐτῶν ἀπέστειλέ τινα τῶν στρατηγῶν μετὰ νεῶν, συντάξας τοὺς πλείοντας εἰς Αἴγυπτον ἐκ τῆς Ῥόδου κατὰγειν καὶ περιαιρεῖσθαι τὰ φορτία. τούτου δ' ἐκβληθέντος ὑπὸ τῶν Ῥοδίων φήσας αὐτοὺς ἀδίκου κατήρχθαι πολέμου διηπειλήσατο πολιορκήσιν δυνάμειν ἀδραῖς τὴν πόλιν. οἱ δὲ Ῥόδιοι τὸ μὲν πρῶτον ἐψηφίσαντο μεγάλας αὐτῶν τιμὰς καὶ πέμψαντες πρέσβεις ἤξιουν μὴ βιάσασθαι τὴν πόλιν προπεσεῖν παρὰ τὰς συνθήκας εἰς τὸν πόλεμον πρὸς Πτολεμαῖον. *Antigonos (bunu) bildiği ve onları Ptolemaios'a karşı ayırmaya çalıştığı için, ilkin Kıbrıs için Ptolemaios'a karşı savaştığı sırada onlara elçiler göndererek kendisiyle ittifak yapmalarını ve Demetrios ile birlikte gemiler göndermelerini istedi. Onlar*

istemiştir. Adayı Ptolemaios'tan almasını istediğinde⁵²⁹ Demetrios babasının tüm talimatlarını yerine getirmiş, Karia'nın ardından Rhodos'a da Ptolemaios'a karşı savaşmak için çağrıda bulunmuştur. Ancak tüm krallarla barış politikasını sürdürmek isteyen Rhodos bu çağrıyı kabul etmeyerek bu sefer Antigonos'u karşısına almıştır.⁵³⁰ Böylece Antigonos Rhodos'u kuşatmak ile tehdit edince Rhodos kralı onurlandırarak⁵³¹ elçiler vasıtasıyla onları savaşa sürüklememesi için yalvarmıştır (bkz. dn. 519). Ancak Demetrios'un Loryma'da savaş hazırlığında olduğunu öğrendiklerinde Antigonos'un savaş teklifini kabul etmek durumunda kalmışlardır. Buna ek olarak Demetrios'un adadan rehine talebi de kabul edilmiştir.⁵³² İ.Ö. 305 yılında Demetrios Rhodos'u kuşatma altına almıştır ve o zamana değin en gelişmiş savaş makinalarını kullanmıştır, ancak bir yıl devam eden kuşatma boyunca Rhodos ele geçirilememiştir.⁵³³ Böylece Demetrios ve Rhodos bir anlaşma yapmıştır. Buna göre Rhodos'un bağımsızlığı tanınmasının yanında adaya garnizon yerleştirilmeyecek, Ptolemaios ile bir savaş patlak vermedikçe Antigonos ile müttefik olacak ve yüz vatandaşını rehine olarak verecektir.⁵³⁴

Rhodos'un kuşatma sonrasındaki yıllarda dış politika faaliyetleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Parçalanmış bir halde günümüze ulaşan bir yazıt vasıtasıyla Rhodos ile komşuları Priene ve Magnesia arasında çıkan bir çatışmanın Lysimakhos kararı ve Rhodos'un yardımı ile çözme kavuştuğu görülmektedir.⁵³⁵ Böylece Rhodos'un komşu kentlerinin

buna razı olmayınca, generallerinden birini gemilerle gönderip Rhodos'tan Mısır'a giden gemileri karaya çıkarmasını ve yüklerine el koymasını emretti. Bu (general) Rhodoslular tarafından kovulunca onları haksız bir savaşa girmekle suçlayarak, güçlü bir kuvvetlerle kenti kuşatma tehdidi oluşturdu. Ancak Rhodoslular ilkin ona büyük onurlar bahsettiler ve elçiler göndererek kenti Ptolemaios'a karşı savaşa girmeye zorlamaması, anlaşmaya sadık kalmaları için yalvardı.

⁵²⁹ Diod. 20. 46. 5; Plut. *Demetr.* 15. 1.

⁵³⁰ Diod. 20. 46. 6: οὗτος μὲν οὖν συντόμως πάντα πράξας κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρὸς καὶ κοιμισθεὶς ἐπὶ Καρίας παρεκάλει τοὺς Ῥοδίους πρὸς τὸν κατὰ Πτολεμαίου πόλεμον. οὐ προσεχόντων δ' αὐτὸν, ἀλλὰ κοινὴν εἰρήνην αἰρουμένων ἄγειν πρὸς ἅπαντας ταύτην ἀρχὴν συνέβη γενέσθαι τῷ δήμῳ τῆς πρὸς Ἀντίγονον ἀλλοτριότητος.

⁵³¹ Ayrıca bkz. Diod. 20. 93. 6.

⁵³² Diod. 20. 82. 3-4; Plut. *Demetr.* 20. 9. Demetrios'un Rhodos'u ele geçirme amacı Ptolemaios'a karşı adayı bir üs olarak kullanma niyetidir, bkz. Diod. 20. 82. 3; Paus. 1. 6. 6.

⁵³³ Diod. 20. 83-88; 91-98; Plut. *Demetr.* 22. Ayrıca kuşatma ile ilgili detaylı incelemeler için bkz. van Dessel ve Hauben, 1977: 328-334 ve 338vd.; Berthold, 1984: 59-80; Bresson, 2010; Boëldieu-Trevet, 2010: 57-84; Pimouguet-Pédarros, 2010: 85-102; Champion, 2014; Wheatley, 2016; Demir, 2018b; Kınacı ve Ekici, 2019; Wheatley ve Dunn, 2020: 179-202. Kuşatma sırasında Ptolemaios, Kassandra ve Lysimakhos'tan Rhodos'a tahlil destekleri gelmiştir, Diod. 20.96. 1-3; Paus. 1.6. 6. Diodoros'un Rhodos kuşatmasına dair detaylı anlatımlarının Rhodoslu bir kaynaktan, muhtemelen Zenon'dan alındığı iddia edilmektedir, bkz. Wiemer, 2002a: 222-250; ayrıca bkz. Wiemer, 2013.

⁵³⁴ Diod. 20. 99. 3: καθ' ὃν δὴ χρόνον τοῦ κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν ἀποστεύαντος πρεσβευτὰς περὶ διαλύσεων οἱ Ῥόδιοι συνέθεντο πρὸς Δημήτριον ἐπὶ τοῖσδε, αὐτόνομον καὶ ἀφρούρητον εἶναι τὴν πόλιν καὶ ἔχειν τὰς ἰδίας προσόδους, συμμαχεῖν δὲ Ῥοδίους Ἀντιγόνῳ πλὴν ἐὰν ἐπὶ Πτολεμαίων στρατεύηται, καὶ δοῦναι τῶν πολιτῶν ὁμήρους ἑκατὸν οὓς ἂν ἀπογράφῃται Δημήτριος πλὴν τῶν ἀρχᾶς ἐχόντων.; Plut. *Demetr.* 22. 4. O halde Rhodos'un Antigonos'a askeri yardım sağlaması Ptolemaios ile bir savaş söz konusu olmadığı doğru olsa bile adanın dış politikasına dair hareket özgürlüğü hala ciddi anlamda kısıtlanmış durumdadır, bkz. Wiemer, 2010: 128; ayrıca kuşatma sonrası adanın durumu için bkz. orada. s. 129.

⁵³⁵ IPriene: no. 16; IMagnesia: no. 50.

meselelerine dâhil olduğunu anlaşılmaktadır.⁵³⁶ Adanın bu yıllar içinde herhangi bir dış güç ile uyuşmazlığı da belgelenmemektedir. Aksine Rhodos kuşatma boyunca kendisinden yardımını hiç çekmemiş Ptolemaios ile yakınlaşmaya başlamıştır.⁵³⁷ Nitekim daha önce bahsedildiği üzere Mısır ile ticaret oldukça verimli devam etmiştir.⁵³⁸ Bunun yanında Demetrios kuşatması sırasında Ptolemaios adaya tahıl yardımında da bulunmuştur.⁵³⁹ Aynı şekilde İ.Ö. 227/226 yılında Rhodos büyük bir deprem⁵⁴⁰ ile sarsıldığında da adaya tahıl yardımını eksik etmemiştir.⁵⁴¹ Ancak Rhodos'un Ptolemaioslar ile iyi ilişkilerinin İ.Ö. 250'li yıllarda bir dönem bozulduğunu görmekteyiz. Nitekim Ptolemaios II ile Rhodos, Ephesos civarında bir savaşa tutuşmuşlardır.⁵⁴² Ancak kısa süre sonra aralarındaki anlaşmazlığı çözerek eski ilişkilerine geri döndükleri görülmektedir.⁵⁴³

Bu yüzyılda Rhodos Doğu Akdeniz dolaylarında güçlü bir deniz gücüne sahipti, nitekim Mısır'ın deniz gücünün giderek zayıflamış ve Makedonlar ise filolarının gücünü koruyamamışlardır.⁵⁴⁴ Bu üstünlüğü ise İ.Ö. 220 yılında Rhodos Bosphoros'un kontrolünü elinde tutan Byzantion'a boğazdan geçen gemilere geçiş vergileri yüklenmesi sebebiyle savaş açarak da göstermiştir.⁵⁴⁵ Nihayetinde Byzantion Rhodos ile anlaşma yapmayı kabul etmiş ve boğaz vergilerini kaldırmıştır.⁵⁴⁶

Rhodos'un Makedonya Kralı Philip V ile ilk karşılaşması oldukça dolaylı olmuş, ancak yine de adanın çıkarlarına zarar vermiştir. Nitekim Girit kentleri arasında çıkan çatışmalarda

⁵³⁶ Rhodos'un arabuluculuk faaliyetleri bu şekilde başlamış gibi görünmektedir, bkz. Ager, 1991: 12vd. Rhodos'un Hellenistik Dönem'de benimsediği arabulucuk ve tarafsızlık politikasına dair detaylı bilgi için bkz. Ager, 1991; Fairbank, 2008: 92. Bunlara karşılık bkz. Wiemer, 2002b: 586-591.

⁵³⁷ Ptolemaios Rhodoslular tarafından tanrı ve *soter* ilan edilmiş ve Rhodoslular onuruna Ptolemaium adını verdikleri bir portiko inşasında bulunmuşlardır, Diod. 20. 100. 1-4; Paus. 1. 8. 6; ayrıca bkz. FGRIH 519 F 19; ayrıca bkz. Wiemer, 2002a: 71-96. Ptolemios I'in rahipliği ca. İ.Ö. 200 gibi geç bir tarihte tasdiklenmiştir, bkz. Segre, 1941: 30 str. 16-17. Ayrıca bkz. Wiemer, 2010: 126.

⁵³⁸ Her iki devlet de birbirlerinin ihtiyaçlarını bu ticaret sayesinde sağlayabilmekteydi, bkz. Fraser, 1972: 162-169. Nitekim bu Rhodos'a gönderilen binlerce ton Mısır tahılının ve Aleksandreia ve diğer Mısır bölgelerine gemi ile gelen binlerce Rhodos *amphora* örnekleri ile ticari alışveriş gözler önüne serilmektedir, detaylar için bkz. Casson, 1954; Empereur, 1982; Lund, 1999; Bresson, 2007; Bresson, 2008.

⁵³⁹ Diod. 20. 88. 9; 20. 96.1; 20. 98.1; 20. 99.2;

⁵⁴⁰ Syll.³: no. 505; Polyb. 5.88; Diod. 26. 8. 1; Strab. 14. 2. 5; Plin. *Nat. Hist.* XXXIV 4; Paus. 2.7.1; Iust. *Epit.* 30.4. 3-4; *Chron. Pasc.* 432A; Hieron. *Chron.* 1793; Oros. *Hist.* IV. 13. 13. Ayrıca bkz. Gabrielsen, 1997: 74-78; Austin, 2006: 210vdd. no. 111.

⁵⁴¹ Polyb. 5.89.1; 90.4. Ayrıca bkz. Gabrielsen, 2013b: 68. Yıkıcı deprem ile büyük hasara uğrayan Rhodos'a diğer Hellenistik krallar da yardımcı olmuştur, Polyb. 5. 88-90; metnin geniş yorumu için bkz. Walbank, 1957: 616-622. Polybius'un bilgi kaynakları ve iletmeyi amaçladıkları siyasi mesaj hakkında bkz. Wiemer, 2001: 33-39.

⁵⁴² Polyæn. *Strateg.* 5. 18. Rhodoslular'ın amirali Agathostratos savaşı komuta etmiş ve Ptolemaios II'in filosunu mağlup etmiştir. Agathostratos'un onur yazıtı için bkz. IG, XI,4: no. 1128. Ayrıca bkz. Wiemer, 2002a: 98-101.

⁵⁴³ ILindos II: no. 2 C XXXVII str. 97-99: [ὁ] δᾶμος ἀσπίδα κατὰ [χρησµὸν] προσαµαίνοντα, ὅτι ἀνατεθείσας τᾷ Ἀθάναι ἐσεῖται λύσις τοῦ τόκα ἐνεστακότος ποτὶ Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον πολέμο[υ]. Ayrıca Rhodos ile Ptolemaios krallığı arasındaki ilişkinin kapsamlı incelemesi için bkz. Siebert, 1969: 225-230; Gabrielsen, 2013b.

⁵⁴⁴ Magie, 1950: 72; Rostovtzeff, 1953: 685; Ager, 1991: 13. Rhodos artık diğer kentleri her zaman savunduğu barış ortamı hedefine çekmek için yeterli otorite ve prestije sahipti.

⁵⁴⁵ Polyb. 4. 47. 3-7; 4. 49. 5. Ayrıca bkz. Cawkwell, 1981: 41; Chaniotis, 2005: 8; Arslan, 2010: 251vdd.

⁵⁴⁶ Polyb. 4. 53. 5-6. Savaş hakkında detaylı bilgi için bkz. Arslan, 2010: 251-269.

Philippos V Girit kentlerinin Gortyn'a karşı oluşturduğu bir koalisyona askeri yardım göndermiştir.⁵⁴⁷ Rhodos için Philippos V'in Girit müdahalesi, ada kentleri ile korsanlığın bastırılmasına yönelik yapılan politikalar için potansiyel bir aksaklık anlamına gelmiştir.⁵⁴⁸ Buna ek olarak Rhodos kendisine yardım için elçiler yollayan Knossoslular'ı desteklemekteydi.⁵⁴⁹ Böylece Girit'te Knossos karşıtı hareketin yayılması ile, Rhodos ada üzerinde büyük bir saygınlık ve nüfus kaybına uğrarken, Philippos V itibar kazanmıştır.⁵⁵⁰ Ayrıca Karia hala Philippos'un egemenliği altında olmasına rağmen⁵⁵¹ İ.Ö. 220 yılında Iasos ile Olympikhos arasında çıkan bir anlaşmazlığa Rhodos'un müdahale ettiği de görülmektedir.⁵⁵² Iasos sakinleri krala danışmadan önce Rhodoslular'dan yardım istemiş, Rhodoslular da bu talebi kabul ederek elçiler atamışlardır.⁵⁵³ Rhodos'un daha sonraki yıllarda Hellenistik krallıklar arasındaki çekişmeler ve sorunlarda aktif bir rol oynama eğilimi güçlenmiştir. Nitekim İ.Ö. 219 yılında Philippos V ile Aitolialılar arasında çıkan çatışmada Khios, Byzantion ve Mısır Kralı Ptolemaios IV ile birlikte barış için arabuluculuk görevi üstlenmişlerdir.⁵⁵⁴ İ.Ö. 209 yılı civarlarında Rhodos'un Khios, Mytilene ve Byzantion'un tekrardan Roma ile Philippos arasındaki savaşta bir arabuluculuk eylemi gerçekleştirdiği görülmektedir.⁵⁵⁵ Rhodos'un barışın sağlanması için sarf ettiği gayretin yegâne amacının kendi ticari çıkarlarını kolaylaştırmak için genel bir barış ortamı ve güç dengesini istikrarlı tutabilmek ve savaşın onun ticaretine vuracağı sekte olduğu düşünülmektedir.⁵⁵⁶

İ.Ö. 205 yılında Birinci Makedon Savaşı'nın bitimi ardından İ.Ö. 200 yılında Roma ile Makedonya mücadelesi arasındaki süreçte Rhodos ve Girit arasında bir savaş patlak vermiştir. Girit Savaşı olarak anılan bu savaşlar Makedonlar tarafından desteklenen Giritli korsanların

⁵⁴⁷ Philippos V bu eylemi gerçekleştirirken olasılıkla hem adanın hem de paralı asker kaynakları üzerinde nüfuz kazanmayı amaçlamıştır, Berthold, 1984: 102.

⁵⁴⁸ Zira Rhodos'un bu dönemde korsanlara karşı mücadele ettiği görülmektedir. Rhodos'tan İ.Ö. 3. yüzyıl başlarına ait bir mezar yazıtında Rhodos donanmasında korsanlara karşı mücadele ederken hayatını yitiren üç kardeşten bahsedilmektedir, bkz. Syll.³: no. 1225.

⁵⁴⁹ Polyb. 4. 53. 1-3. Ayrıca bkz. de Souza, 2008: 74. Zamanında Knososlular da Demetrios kuşatmasında yardımcı olması için Rhodos'a asker desteği sağlamışlardı, bkz. Diod. 20. 88. 9.

⁵⁵⁰ Polyb. 4. 53. 2.

⁵⁵¹ Bkz. ILabraunda: no. 5 ve 7.

⁵⁵² Iasos: no. 150; Meadows, 1996.

⁵⁵³ Olayın gelişim süreci üzerine detaylı bilgi için bkz. Meadows, 1996: 257-265.

⁵⁵⁴ Polyb. 5. 100. 9-10. Bu arabuluculuk eyleminin ana motivasyonu şüphesiz ticarettir. Nitekim Rhodos, Khios ve Byzantion ticari çıkarları olan devletlerdi ve Sosyal Savaş bu çıkarları altüst ediyordu. Bunlara ek olarak Philippos V'in çok fazla güç kazanması ve bir tehdit haline gelmesinden de oldukça endişelenmekteydiler. Konuya ilişkin ayrıca bkz. Berthold, 1984: 103vd.; Ager, 1991: 15.

⁵⁵⁵ Liv. 27. 30. 3- 4; 28. 7. 13-14; App. Mac. 3. 1. Ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 193-211; Ager, 1991: 16vd. Özellikle İ.Ö. 209-207 yılları arasında savaşın bitirilmesi amacıyla bu girişimlerde bulunmuşlardır.

⁵⁵⁶ Magie, 1950: 72 dn. 75; 101; Ager, 1991: 17. Ayrıca bu savaşın Roma ve Pergamon Krallığı'na Hellas'ın içişlerine karışmak üzere bir bahane sunmuş olması (Liv. 27. 30. 10) Rhodos'un geleneksel özgürlük politikasına tamamen ters olduğu için bu durumu önlemeye çalışmışlardır.

Rhodos ile Kos'a⁵⁵⁷ yaptığı baskınlara Rhodos'un karşılık vermesi ile başlamıştır.⁵⁵⁸ Nitekim bu savaş sürekli saldırılarda bulunan Giritliler'e karşı istikrarlı bir güç eyleminin yanı sıra perde arkasından Giritliler'i destekleyen Philippos'a karşı güçlerini ve kararlılıklarını göstermek adına da oldukça önemlidir. Nihayetinde Girit kentleri ile Rhodos'un giriştiği savaştan ardından İ.Ö. 200 yılında bir anlaşma imzalandığı görülmektedir.⁵⁵⁹ Rhodos ve Girit arasındaki savaşın devam ettiği İ.Ö. 202 yılında Philippos V Trakya ve Küçük Asia'da yayılımcı bir politika izleyerek bazı kentleri ele geçirmeye başlamıştı.⁵⁶⁰ Böylece bir yıl sonra, İ.Ö. 201 yılında, kralın Rhodos hâkimiyeti altında bulunan Kyklad Adaları'nı işgal etmesi Rhodos ile karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur.⁵⁶¹ Rhodos, Pergamon Kralı Attalos I ve Byzantion ile ittifak kurarak Philippos V'e karşı Lade açıklarında bir savaş başlatmışlar, ilkin yenilgiye uğramış daha sonra galibiyet kazanmışlardır.⁵⁶² Rhodos daha sonra Attalos I ile Philippos V'in devam eden saldırılarından muhtariyet olduklarından Roma *senatus*'una bir şikâyet ve yardım talebinde bulunmuşlardır.⁵⁶³ Ancak yine de Philippos V Rhodos'un Peraia topraklarına saldırarak Prinassos'u kuşatmıştır.⁵⁶⁴ Roma'nın bu çağrıya olumlu yanıt vererek doğrudan müdahale kararı almıştır. Böylece Rhodos'un yanı sıra tüm Hellenistik dünyada da Roma egemenliği yayılım süreci hızlı bir şekilde başlamıştır.

3.2. Roma ile İlk Temaslar ve Roma'nın Rhodos Politikası

Rhodos'un Roma ile yakın ilişkilerinin Philippos V'e karşı yapılan savaşlar döneminde gelişmiş olduğu düşünülse de ilk temas İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir. Roma'nın kalıcı dostluk kurduğu ilk Yunan devleti Rhodos gibi görünmektedir.⁵⁶⁵ Nitekim Demetrios'un Rhodos'u kuşatmasından sonraki yıllarda Rhodos Doğu Akdeniz'de yükselen bir güç haline

⁵⁵⁷ Bu dönemde Kos hakkında bkz. Buraselis, 2000.

⁵⁵⁸ Polyb. 13.3-5; Diod. 27.3. 1; 28.1.1; Polyæn. *Strateg.* 5.17.2. Ayrıca bkz. Brulé, 1978: 29-56; Berthold, 1984: 107-110; Ager, 1991: 17-20; Perlman, 1999: 134-139. Rhodos'un korsan faaliyetleri dolayısıyla savaşa dâhil olması üzerine bkz. Ormerod, 1924: 139; Pohl, 1993: 131-133; de Souza, 1999: 80-84; bunlara karşılık bkz. Wiemer, 2002b: 557-590.

⁵⁵⁹ Syll.³: no. 581; ICret, III: 31-36 no. 3A. Ayrıca bkz. Austin, 2006: 213 no. 113. Anlaşmada baskın kutup şüphesiz Rhodos'tur, ayrıca bkz. Gabrielsen, 1997: 53-56; de Souza, 1999: 80-84. Rhodos ve diğer bir Girit kenti Olous arasında gerçekleşen benzer bir anlaşma için bkz. SEG, 23: no. 547; ayrıca bkz. Gabrielsen, 1997: 54.

⁵⁶⁰ Polyb. 15. 21. 1; 15. 24. 6; 18. 3. 12; 18. 4. 5-7; 18. 54. 8-10; Liv. 31. 31. 4; 32. 21. 22; 33. 16; Strab. 12. 4. 3. Bu raporların değerlendirmesi için bk. Wiemer, 2001: 97-106.

⁵⁶¹ Liv. 31. 15. 8.

⁵⁶² OGIS: 283; Polyb. 3. 3. 2; 16. 2. 1; 16. 10. 4; 16. 14. 5; 16. 15. 8; 18. 2. 2; Liv. 31. 14. 4; 32. 33. 5; 33. 3. 3; Ayrıca bkz. Tac. *Ann.* 12. 62; Starr, 1938; Magie, 1950: 747 dn. 39; Berthold, 1984: 125vdd.; Wiemer, 2001: 85-89; Marek, 2010: 283vd.

⁵⁶³ Polyb. 16. 24. 3; Liv. 31. 1. 6; 31. 3. 6; 45. 22. 1; App. *Mac.* 4. 2; Iust. *Epit.* 30. 3. 5. Ayrıca bkz. Berthold, 1976.

⁵⁶⁴ Polyb. 16. 11. 1; 16. 12. 11; Front. *Str.* 3. 8. 1; App. *Mac.* 4; Polyæn. *Strateg.* 4. 18. 1. Ancak Rhodoslu komutan Nikagoras Philippos V tarafından ele geçiren bazı Karia topraklarını kurtarmıştır, Reger, 1999: 79. Bu başarısı sonucu Nikagoras'ın onuruna dikilen yazıt için bkz. ILindos II: no. 151.

⁵⁶⁵ Schmitt, 1957: 1.

gelmiştir. Polybios'un İ.Ö. 167 yılına ilişkin bir anlatısında Rhodos elçilerinin iki devlet arasındaki neredeyse 140 yıldır süren dostane ilişkilerini bir ittifak haline getirmek üzere Roma'ya gittiklerinden bahsetmektedir. Bu pasajlarda Rhodos'un benimsediği dış politikası şu şekilde anlatılmaktadır: “*Rhodoslular'ın devlet yapısı öyle pragmatikti ki, neredeyse yüz kırk yıl boyunca Romalılar ile son derece görkemli ve güzel işler paylaşmış olmasına rağmen halk bir ittifak kurmamıştı*”.⁵⁶⁶ Aynı şekilde Livius'un⁵⁶⁷ ve Cassius Dio'nun⁵⁶⁸ bir pasajında da Roma ile Rhodos'un resmi bir ittifak anlaşması yapılmadan iyi ilişkiler yürüttüğü vurgulanmaktadır. Böylece bu metinler sayesinde İ.Ö. 4. yüzyıl sonlarında iki devlet arasında diplomatik bir temas kurulmuş ve bunun sonucunda da askeri bir ittifaktan ziyade bir dostluk anlaşması gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. İlk araştırmacılar bu anlaşmanın İ.Ö. 306 yılında gerçekleştirilen bir ticaret anlaşması olduğunu savunmuşlardır.⁵⁶⁹ Ayrıca F. W. Walbank Polybios tarafından kullanılan ifadenin (κοινωνέω τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ καλλίστων ἔργων) ortak askeri operasyonları ifade ettiğini düşünmektedir.⁵⁷⁰ Ancak diğer bir grup ise bu edebi metinlerde böylesi bir sonuç çıkarılmayacağını, böylelikle bu yıllarda bağımsız statüsünü korumak isteyen Rhodos'un Roma ile herhangi resmi bir anlaşma ile ittifakı bulunmadan dostluk ilişkileri sürdürdüklerini belirtmişlerdir.⁵⁷¹ Esasen Rhodos'un dış politika motivasyonu

⁵⁶⁶ Polyb. 30. 5. 6: οὕτως γὰρ ἦν πραγματικὸν τὸ πολίτευμα τῶν Ῥοδίων ὡς σχεδὸν ἔτη τετταράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν κεκοινωνηκὼς ὁ δῆμος Ῥωμαίοις τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ καλλίστων ἔργων οὐκ ἐπεποίητο πρὸς αὐτοὺς συμμαχίαν. Ayrıca bkz. 30. 5. 7-8: τίνας δὲ χάριν οὕτως ἐχειρίζον οἱ Ῥόδιοι τὰ καθ' αὐτοὺς οὐκ ἄξιον παραλιπεῖν. βουλόμενοι γὰρ μηδὲνα τῶν ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς καὶ δυναστείαις ἀπελπίζειν τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπικουρίαν καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἐβούλοντο συνδυάζειν οὐδὲ προκαταλαμβάνειν σφᾶς αὐτοὺς ὄρκοις καὶ συνθήκαις, ἀλλ' ἀκέραιοι διαμένοντες κερδαίνειν τὰς ἐξ ἑκάστων ἐλπίδας. *Ancak neden böyle davrandılar? Rhodoslular kendi işlerini terk etmeyi layık görmediler. Zira kralların ve prenslerin hiçbirinin kendilerinden yardım ve ittifakları çekmesini istemeyen (Rhodoslular) yeminler ve antlaşmalarla kendilerini (bir güce) bağlamak istemediler. Bunun yerine, her birinin kendi umutlarını koruyarak dürüst bir şekilde kazanmayı tercih ettiler.*

⁵⁶⁷ Liv. 45. 25. 9: nam ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali foedere se cum Romanis non inligarent, ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus absciderent auxilii sui, si quid opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate et fortuna eorum percipiendi. *Tüm bu yıllar boyunca, kendilerini belli bir ittifak antlaşması ile bağımlı duruma getirmeden, Roma ile dostane ilişkiler sürdürmüşlerdi; başka bir amaçları olmaksızın ihtiyaç duyulması halinde ne krallardan gelecek olan yardım umutlarından ne de kendilerini bu (hükümdarların) cömertliği ve iyi talihlerinden elde edilecek avantajlardan mahrum bırakmak istemediler.*

⁵⁶⁸ Cass. Dio 20. 65. 3; karşı. Zon. Epitom. Hist. 9. 24.

⁵⁶⁹ Sehneiderwirth, 1868: 153; Droysen, 1877: 154; Torr, 1885: 14; Mommsen, 1888: 384, 417 ve 776.

⁵⁷⁰ Walbank, 1979: 423.

⁵⁷¹ Detaylı bilgi için bkz. Schmitt, 1957: 1-49; Berthold, 1984: 233-237. Buna ek olarak Holleaux, 1921: 29-46'de πρὸς τοῖς ἑκατὸν ifadesinin hatalı bir ekleme olduğunu düşünerek silinmesini ve böylece yeni okuma “neredeyse kırk yıldır” ifadesinin İ.Ö. 3. yüzyıl sonundaki Roma ve Rhodos'un bilinen ilişkileri ile örtüşeceğini önermektedir. Bu öneri pek olası görünmemektedir. Ayrıca F. Cassola (1962: 30vd.) Roma ile Rhodos'un eski ilişkilerinin İ.Ö. 305 yılındaki Rhodos kuşatması sırasında Demetrios'a karşı Romalı korsanların faaliyetleri (bkz. Strab. 5. 3. 5) olduğunu düşünmektedir. Ayrıca Rhodos ile Roma'yı birbirine bağlayan en erken ticari ilişkiyi ise Lindos akropolis'inden İ.Ö. 300-250 yılları arasın tarihlenen çift dilli (Yunanca-Latince) bir yazıt (bkz. CIL I²: no. 404) ile doğrulamak istemektedir. İ.Ö. 304 sonrasında Rhodos ve Roma'nın korsanlara karşı ortak eylemleri düşüncesi için bkz. Schmitt, 1957: 13 ve 44.

temelde bağımsızlığını koruyarak dış güçler arasında tarafsızlık ve Hellenistik dünya için barışçıl bir güç dengesi kurmaktadır.⁵⁷²

İkinci Makedon Savaşı'nın başlangıcı olan İ.Ö. 200 yılına ait Rhodos ve Roma ile ilgili bir dekret ele geçmiştir.⁵⁷³ Rhodos'ta bulunmuş bu yazıt İkinci Makedonya Savaşı'nın başlamasından önce kurulan iki devlet arasındaki yakın ilişkiyi belgelemektedir. Nitekim İ.Ö. 2. yüzyıl başlarına gelindiğinde Rhodos ile Roma ortak düşmanları Philippos V sayesinde daha yakın ilişkiler içine girmiştir. Zira Philippos V'in Küçük Asia'daki fetih faaliyetleri ve bunlara ek olarak Hannibal ile kurduğu iyi ilişkiler⁵⁷⁴ Roma'yı karşısına almasına yetmektedir. Böylece Rhodos, Pergamon Kralı Attalos I ile birlikte Roma'yı Philippos V'e karşı bir savaş girişiminde bulunması üzerine teşvik etmişlerdir.⁵⁷⁵ İ.Ö. 200 yılında Roma Makedonya Krallığı'na savaş ilan etmiştir.⁵⁷⁶ Rhodos bu savaşta Roma'nın yanında yer alarak iyi ilişkilerini sürdürmüştür.⁵⁷⁷ İ.Ö. 198 yılında Roma ve müttefikleri ile Philippos V arasındaki barış görüşmelerinde ada Rhodos Peraiası'nı geri almayı, ayrıca kralın Iasos, Bargylia, Pedasos ve Euromos'da bulunan garnizonlarını geri çekmesini talep etmiştir.⁵⁷⁸ Ancak bu sonuç getirmeyen görüşmeler⁵⁷⁹ yerini yeni bir savaşa bırakmış ve İ.Ö. 197 yılında Philippos V Roma ve müttefiklerine karşı mutlak bir yenilgiye uğramıştır.⁵⁸⁰

Philippos V'ten sonra yeni bir tehlike olarak Seleukos Kralı Antiokhos III, Küçük Asia'da ilerlemeye başlamıştır. Rhodos İ.Ö. 197 yılında bir deniz savaşında Antiokhos III'ün eline geçmiştir.⁵⁸¹ İ.Ö. 190 yılında Rhodoslu olan ama suç işlemesi üzerine sürgün edilerek Antiokhos III'e sığınan ve onun komutanı olan Polyksenidas Rhodos'u, Panormos açıklarında yenilgiye uğramıştır.⁵⁸² Fakat Rhodos Romalılar ile birlikte aynı yıl içinde Polyksenidas

⁵⁷² Rhodos'un ana düşüncesinin bu yönde olduğu şu pasajlardan da anlaşılmaktadır: Polyb. 30. 5. 6-8; Diod. 20. 46. 6: ...οὐ προσεχόντων δ' αὐτῶν, ἀλλὰ κοινὴν εἰρήνην αἰρουμένων ἄγειν πρὸς ἅπαντας... *...itaat etmediler, herkesle ortak bir barışı sürdürmeyi tercih ettiler....* Ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 54vd.; Berthold, 1984: 57vd.; Ager, 1991: 10vdd.

⁵⁷³ SEG, 33: no. 637; ayrıca bkz. Kontorini, 1983.

⁵⁷⁴ Detaylı bilgi ve kaynaklar için bkz. Austin, 2006: 159vdd. no. 76.

⁵⁷⁵ Rhodos ve Attalos I Philippos'un faaliyetlerinden duydukları korku nedeniyle bir araya gelmiştir. Nitekim Philippos V'in saldırılarına karşı Atina'dan yardım da talep etmişlerdir, Starr, 1938: 63-68. Ayrıca İkinci Makedonya Savaşı öncesinde Küçük Asia kentlerinden Roma'ya gönderilen elçilerin kronolojisi ve bu konuya dair kaynaklar için bkz. Gruen, 1984: 21vd. ve 382-398; Eckstein, 2008: 181-270

⁵⁷⁶ Cic. *Leg. Man.* 6. 14; Liv. 31. 7-8. 11; 36. 3. 9; Flor. *Epit.* I. 23. 4-5; App. *Mac.* 2. 1; Paus. 1. 36. 6; Ampel. 44. 2; Iust. *Epit.* 30. 3. 6; Fest. *Brev.* 7. 2; Eutr. *Ab urbe*, IV. 1. 1; Oros. *Hist.* IV. 20. 1; Zon. *Epitom. Hist.* 9. 15.

⁵⁷⁷ Liv. 33. 18. Bu tarihlere ilişkin detaylı bilgi için bkz. Berthold, 1976.

⁵⁷⁸ Liv. 33. 30. 3 ve 11.

⁵⁷⁹ Diod. 28. 11. 1; Liv. 32. 10. 1-12; App. *Mac.* 5; Syr. 30.

⁵⁸⁰ Anth. Graec. VII. 247; Enn. *Ann.* 333-342; Polyb. 18. 20. 2-27. 7; Liv. 33. 6. 8-10. 10; 35. 48. 12-13; Strab. 9. 5. 20 c. 441; Plut. *Flam.* 7. 4; 9. 4; 23. 6; Paus. 7. 8. 7; Iust. *Epit.* 30. 4. 5-16; Oros. *Hist.* IV. 20. 5-9; Zon. *Epitom. Hist.* 9. 16 i.

⁵⁸¹ Porphy. Fr. 47:

⁵⁸² Polyb. 21.6-7. 4; Liv. 37. 8-11; App. Syr. 24; Polyæn. *Strateg.* 5.27.

komutasındaki Seleukos ordusunu yenerken,⁵⁸³ Romalılar da Kartacalılar'ın ünlü komutanı Hannibal'ın liderliğindeki Seleukos filosunu bozguna uğratmıştır.⁵⁸⁴ Böylece Roma'nın Seleukos Kralı Antiokhos III'e karşı giriştiği büyük savaşta Rhodos her daim Roma'nın yanında yer almıştır. İ.Ö. 188 yılında Apameia Barış Anlaşması ile Seleukoslar'ın Küçük Asia'daki hâkimiyetinin sona erdiği kesinleşmiştir. Böylece pek çok kent devleti barış anlaşması uyarınca bağımsızlığını kazanmıştır. Rhodos'un bu kentlerle ittifak içinde olması bölgedeki nüfuzunu sağlamlaştırmak adına önemliydi.⁵⁸⁵ Savaş boyunca Roma'ya gösterdiği sadakati sebebiyle Rhodos, Roma *senatus*'unun kararı ile Karia'ya ek olarak Telmessos ve Phaselis hariç tüm Lykia topraklarını da egemenliğine almıştır.⁵⁸⁶

İ.Ö. 172 yılında Roma Makedonya Kralı Perseus arasında yeni bir savaş çıkmıştır.⁵⁸⁷ Bu sırada Rhodos'a Perseus'un elçileri gelerek Roma ile aralarında yaşanan savaş sırasında tarafsız kalmalarını rica etmiştir.⁵⁸⁸ Ancak Rhodos Roma'ya destekler yollayarak onun yanında olmaktan geri kalmamıştır.⁵⁸⁹ En nihayetinde İ.Ö. 168 yılına dek süren savaşta Roma ordusu üstün gelmiştir. Ancak Rhodos bu savaş boyunca Roma'nın güvenini yitirecek birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Nitekim Lykia'nın Rhodos egemenliğine girdiği andan itibaren Lykia ayaklanmalar çıkarmış ve bu durumdan hoşnutsuz olduğunu belirtmiştir.⁵⁹⁰ Ancak Roma'nın bu duruma tepkisiz kalması ada için bir memnuniyetsizlik oluşturmuştur. Böylece Rhodos Üçüncü Makedon Savaşı sırasında Makedonya Kralı Perseus'a artık sempati göstermeye başlamıştır. Rhodos'un ticareti savaş dolayısı ile sekteye uğradığı için iki devlet arasında bir arabuluculuk rolü üstlenerek Roma'ya elçiler gönderdiği sırada Romalıların Makedonları yendiği Pydna Zaferi (İ.Ö. 168) yaşanmıştır.⁵⁹¹ Böylece Roma, düşmanına karşı sempati göstermesi, kendisine yardım etmekte tereddüt etmesi ve arabuluculuk gibi faaliyetlerde bulunması üzerine Rhodos'a karşı bir tavır almıştır. İ.Ö. 167'de durumu

⁵⁸³ Polyb. 21. 12. 1; 21. 13. 1; 21. 24.16; Cic. *Leg. Man.* 55; Liv. 37. 26-30.10; 40. 52. 4; Flor. *Epit.* 1. 24. 12-13; Phlegon, *Mir.* 3. 9; App. *Syr.* 27.

⁵⁸⁴ Nep. *Hann.* 23. 8. 4; Liv. 37. 22. 2-24.13; 45. 22. 10-13; App. *Syr.* 22; Iust. *Epit.* 31. 6. 9-10; 31. 7. 3; Eutr. *Ab urbe*, IV. 4. 1; Oros. *Hist.* IV. 20. 22; Zon. *Epitom. Hist.* 9. 20.

⁵⁸⁵ Berthold, 1984: 167. Nitekim Rhodos'un bu müttefik kentler arasında denge politikası sağlamak üzere bir hakem rolü üstlendiği de görülmektedir. İ.Ö. 180 yılına ait Herakleia ve Magnesia kentleri arasında gerçekleşmiş anlaşma metninde (bkz. Syll.³: no. 633) açık bir şekilde belirtilmese de anlaşmaya varmaları için iki kenti de teşvik edenin Rhodos olduğu açıktır, bkz. Ager, 1991: 28.

⁵⁸⁶ Polyb. 21. 45. 8-9; 22. 5; Liv. 38. 39. 13; Ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 85vd.; McDonald, 1967: 1-8; Berthold, 1984: 167vd.; Baronowski, 1991: 452vdd; Zimmermann, 1993a: 110-130; Bresson, 1999: 106vd.; Wiemer, 2002a: 260vdd.; Adak, 2007a: 251-279. Ayrıca krş. Errington, 1989: 287vd.; Kolb, 2002: 207.

⁵⁸⁷ Polyb. 12. 18. 2-5; 8; 31. 29. 4; Diod. 30. 21. 2; Liv. 42. 30. 8-32. 5; 43. 8. 6; 45. 40. 3; Ampel. 44. 2.

⁵⁸⁸ Polyb. 27. 4; Liv. 42. 46. 1.

⁵⁸⁹ Polyb. 27. 3; 27. 7. 1-16; Liv. 45. 23. 6.

⁵⁹⁰ Bu süreçte Lykia kendi lehlerinde bir karar almak için Roma'ya elçiler göndermiştir, Polyb. 20.4; ayrıca bkz. Berthold, 1984: 167-178; Gabrielsen, 1997: 47-53; Bresson, 1999: 98-131.

⁵⁹¹ Polyb. 29. 10-11.6; 30. 4. Nitekim bu hareketlerinden dolayı Rhodos savaş ilanından kıl payı kurtulmuştur, bkz. Polyb. 30.4. 1-6; Diod. 31.5. 3; Liv. 45.10. 4-15; 45.20.4-21. 8; Cass. Dio. 20. 68. 1. Ayrıca krş. Gruen, 1975: 58vdd.

düzeltilmek için Roma'ya elçiler gönderen Rhodos⁵⁹² savaştan kurtulsa da Apameia Barışı ile kazandığı Lykia ve Karia topraklarını kaybetmiştir.⁵⁹³ Ayrıca Roma Atina'ya bağlı Delos'u açık liman ilan ederek Rhodos'un ekonomisinin çökmesine ve Doğu Akdeniz'deki siyasi gücünün yok olmasına sebep olmuştur.⁵⁹⁴ Nitekim Rhodos'un geliri bir milyondan 150.000 *drakhma*'ya düşmüştür.⁵⁹⁵ Böylece Rhodos'un donanması da gücünü yavaşça kaybetmeye başlamıştır.⁵⁹⁶ Bunlara ek olarak Rhodos'un Lykia ve Karia topraklarını kaybetmesinden sonra, İ.Ö. 166 yılında Roma, Stratonikeia ve Kaunos'tan⁵⁹⁷ da çekilmesini istemiştir.⁵⁹⁸ Rhodos müteakip yıllarda Roma'ya ittifak kurmak için elçiler yollamıştır, ancak bu talepleri reddedilmiştir.⁵⁹⁹ İ.Ö. 164 yılında ise Romalılar nihayetinde Rhodos ile ittifak anlaşması imzalamayı kabul etmişlerdir.⁶⁰⁰ Böylece Rhodos'un uzun yıllardır benimsediği ittifaklardan kaçınmak ve büyük devletler arasındaki güç dengesi korumak üzerine kurduğu geleneksel politikası artık geçerliliğini kaybetmiştir. Nitekim artık tek büyük bir güç vardı ve Rhodoslular onunla kalıcı bir ittifaka mecbur bırakılmışlardır.

⁵⁹² Polyb. 30.4. 7-5. 1; Gell. 6.3. 3-5 ve 15-16; Sall. *Cat.* 51. 5; Diod. 31.3.1-5.2; Liv. 45. 22.1-25.6; Plin. *Nat. Hist.* VII 182; Cass. Dio 20. 68. 2; Zon. *Epitom. Hist.* 9. 24; Vell. 1. 9. 2. İttifak kararı için Roma'ya gelen Rhodos elçisi Theaidetos *senatus*'un kararını beklerken Roma'da ölmüştür, Polyb. 30.21. 1-2.

⁵⁹³ Polyb. 30. 5. 12; Liv. 44. 15. 1.; 45. 25. 6. Ayrıca bkz. Berthold, 1984: 95vdd.; Ager, 2009: 34-38. Rhodos'un özellikle arabuluculuk eylemlerine karşı Roma tarafından verilen bu denli büyük bir cezanın başka gerekçelerin bir bahanesi olduğu da düşünülmektedir, bkz. Gruen, 1975: 58-81; Scafuro, 1987: 28-37; Eckstein, 1988: 432; Ager, 1991: 38vdd.; Gabrielsen, 1993. Rhodos ve Karia arasındaki ilişki için bkz. Reger, 1999.

⁵⁹⁴ Polyb. 30. 31. 10. Rostovtzeff, 1953: 771; Berthold, 1984: 202; Gabrielsen, 1997: 64; genel olarak bkz. Gabrielsen, 2013a: 69-75.

⁵⁹⁵ Polyb. 30. 31. 12. Rhodos yalnızca Karia'da Stratonikeia ve Kaunos'tan yıllık vergi alabilmekteydi, bu sebeple ekonomisindeki prestij kaybının oldukça büyük olduğu çok açıktır. Ayrıca bkz. Berthold, 1984: 195vdd.; Baker, 2003: 380vd. Bunlara karşılık bkz. Fairbank, 2008: 91vdd.

⁵⁹⁶ Konuya ilişkin bkz. Sherwin-White, 1976: 3 dn. 8; Berthold, 1984: 195vd.; Gabrielsen, 1997: 42 vdd.; Adak, 2002: 130 dn. 9; Rhodos donanmasının Doğu Akdeniz'de gücünü giderek yitirmesi bölgede –özellikle Kilikia Trakheia, Pamphylia ve Lykia sahillerinde– korsanlık faaliyetlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Arslan, 2003: 91vdd. Gücü azalan Rhodos'un denizlerdeki güvenliği artık sağlayamaması üzerine korsanlık faaliyetlerinin artması düşüncesine karşılık H. U. Wiemer (2002a: 117-142) antik kaynaklardan böylesi bir bilginin karşılanmadığı ve Rhodos'un yalnızca kendi ticaretini korumaya yetecek derecede gücü olduğunu belirtmektedir.

⁵⁹⁷ Rhodos, Lykia ve Karia'yı kaybettiği sırada Stratonikeia ve Kaunos kaybedilen topraklara dâhil değildi. Nitekim bu kentlerin özellikli durumu Polybios'un bir pasajında açıklığa kavuşmaktadır, bkz. Polyb. 30. 31. 5-6: "ἀλλ' ἴσως" ἔφη "ταῦτα μὲν ἔχει λόγον: καὶ γὰρ ἐδώκαθ' ὁμοῦ αὐτὰ τῷ δήμῳ, μετὰ χάριτος διὰ τὴν εὐνοίαν, καὶ ἀφανίζοντες αὐτὰ κατὰ λόγον ἐδοκεῖτε τοῦτο πράττειν, ἐμπροσθέν τινός ὑποψίας καὶ διαφορᾶς ὑμῖν. ἀλλὰ Καῦνον δήπου διακοσίων ταλάντων ἐξηγοράσαμεν παρὰ τῶν Πτολεμαίου στρατηγῶν καὶ Στρατονίκειαν ἐλάβομεν ἐν μεγάλῃ χάριτι παρ' Ἀντιόχου τοῦ Σελεύκου. "Ama belki de" dedi "bu sözünüzde haklısınız; zira bu (bölgeleri) halka bir hoşgörü ve iyi niyet göstergesi olarak verdiniz ve de (şimdi) bunları geri alırken sizin kuşku ve düşmanlığınıza maruz kalıyoruz. Ancak Kaunos'un Ptolemaios'un generallerinden iki yüz talanta karşılığında satın aldık ve Stratonikeia'yı ise Seleukos oğlu Antiokhos'un büyük bir lütfu sonucu elde ettik".

⁵⁹⁸ Stratonikeia ve Kaunos, Roma *senatus*'una elçiler göndererek Rhodos egemenliğinden kurtulmak için bir karar aldırılmıştır, Polyb. 30. 21. 3-5 Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Dmitriev, 2010. Ayrıca bkz. Gabrielsen, 2000b: 173.

⁵⁹⁹ Polyb. 30.23-24.2.

⁶⁰⁰ Polyb. 30.30-32.12; Liv. *Perioch.* 46. Bu Rhodos'un Hellenistik Dönem boyunca uzun soluklu bağımsızlığının sonuna işaret etmektedir. Rhodos ile Roma'nın İ.Ö. 189 yılından 164 yılına kadar değişen ilişkileri için bkz. Gruen, 1975; Gruen, 1984: 563-536 ve 569-572; Berthold, 1984: 179-212; Habicht, 1989: 334-338.

Aynı yıl (İ.Ö. 164) Kaunos'un boyunduruğundan çıkmak isteyen Kalynda kenti ilkin Knidos daha sonra ise Rhodos'tan yardım talep etmiştir. Böylelikle Rhodos Kalynda'ya hem karadan hem de denizden yardım yollayarak kentin üzerinde bulunan Kaunos kuşatmasını kaldırmış ve kenti ele geçirmiştir. Roma *senatus*'u da Rhodos'un kent üzerindeki bu hâkimiyetini onaylamıştır.⁶⁰¹ İ.Ö. 155-153 yılları arasında Rhodos'un tekrardan Giritli korsanlar ile mücadele içine girdiği görülmektedir.⁶⁰² Böylece Rhodos elçileri Giritliler'e karşı savaşta Roma'dan yardım talebinde bulunmuştur.⁶⁰³

İ.Ö. 1. yüzyıl dolaylarında Akdeniz ve Ege'de ortaya çıkan korsanlar ulaşım yollarını kapayarak ticaret faaliyetlerini baltalamışlardır. Rhodos'un yanı sıra Mısır ve Seleukos donanmalarının da gücünü kaybetmesiyle korsanlar denizlerde hâkimiyet kurmaya başlamıştır. Korsanlar ile mücadele etmek üzere Doğu Akdeniz'e gelen Marcus Antonius'un düzenlediği sefer başarılı olmuştur.⁶⁰⁴ İ.Ö. 100 yılına ait *Lex de Provinciis Praetoriis*'den Rhodos elçilerinin Roma'ya geldiğini ve korsanlara karşı mücadele için Roma'ya destek olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁰⁵ Ayrıca M. Antonius'un komutasındaki Rhodoslu bir donanma albayının onur yazıtı bu desteği de onaylamaktadır.⁶⁰⁶

Pontos Kralı Mithridates'in İ.Ö. 88 yılındaki Küçük Asia hareketi ile Roma yıkıcı bir darbe almıştır. Kral korsanları yanına çekerek Roma karşısında daha da güçlenmiştir.⁶⁰⁷ Mithridates Doğu Akdeniz'deki Pontos hâkimiyetini tamamlamak için Rhodos'u kendisine müttefik olmaya ikna etmeye çalışmış, ancak başarısız olmuştur.⁶⁰⁸ Olasılıkla Rhodos'un Mithridates'in yanında yer almaması onun Roma karşısında başarısız olacağına inanması ve eski deneyimlerini hatırlayarak herhangi bir ceza almak istememesi sonucunda gerçekleşmiştir.⁶⁰⁹ Ayrıca adada yaşayan Romalı vatandaşlar Roma'ya destek olma konusunda Rhodos'u teşvik etmekteydiler.⁶¹⁰ Müttefiklik teklifini reddeden Rhodos'a Mithridates

⁶⁰¹ Polyb. 31. 5; ayrıca bkz. Magie, 1950: 110; Schmitt, 1957: 169vd.; Gabrielsen, 2000b: 177; Tietz, 2003a: 218.

⁶⁰² Polyb. 33.4.1-4; Diod. 31.37; Suda, A 3919.

⁶⁰³ Polyb. 33.15.3-4. Rhodos ayrıca Giritliler'e karşı yardım için Akhalılar'ın meclisine de başvurmuş, ancak olumlu bir sonuç alamamıştır, bkz. Polyb. 33.16-17. 5; Diod. 31.43.

⁶⁰⁴ Liv. *Perioch.* 68; Cic. *de Orat.* 1. 82; Tac. *Ann.* 12. 62; ayrıca bkz. Magie, 1950: I 283; II 1161 dn. 12; Pohl, 1993: 208-216; de Souza, 1999: 102vdd. ve 107; Rauh vd., 2000: 152-155.

⁶⁰⁵ *Lex de Provinciis Praetoriis* için bkz. IKnidos, no. 31; Hassal vd., 1974: 200-209; Crawford, 1996: 238-257 no. 12, Sherk, 1984: 63, no. 55. Ayrıca bkz. Kallet-Marx, 1995: 231 vd.; de Souza, 1999: 106; Santangelo, 2007: 30vd; Tozan, 2012: 9.

⁶⁰⁶ Yazıt için bkz. IGR, IV: no. 1116.

⁶⁰⁷ App. *Mithr.* 63; ayrıca bkz. Kallet-Marx, 1995: 229vdd.; de Souza, 1997: 480vd.; de Souza, 1999: 116vdd.; Gabrielsen, 2003: 400.

⁶⁰⁸ Memnon, 31. 3; Liv. *Perioch.* 78; App. *Mithr.* 22; 24-27; Flor. *Epit.* I. 40. 8.

⁶⁰⁹ Krş. Gabrielsen, 1997: 38vdd.; del Hoyo ve Antela-Bernárdez, 2011: 300; Pawlak, 2016: 190.

⁶¹⁰ Liv. *Perioch.* 78. Ayrıca o sıralarda Asia Eyaleti'nin eski *proconsul*'ü Gaius Cassius ve birçok Romalı Mithridates'ten kaçarak adaya sığınmışlardır, bkz. Iust. *Epit.* 38. 3. 4; Sherwin-White, 1984: 119 dn. 88.; Arslan, 2007: 143.

tarafından bir donanma yollanmıştır. Ancak Rhodos bu donanmayı bozguna uğratabilmiştir.⁶¹¹ Roma müttefiki Lykia'nın bu savaşta Rhodos'a destek yolladığı da görülmektedir.⁶¹² İki kutup arasındaki uzun çekişmelerin⁶¹³ sonunda Mithridates'ın Rhodos'u ele geçirme çabaları sonuç vermemiştir ve kral hedefini Lykia'ya yöneltmiştir.⁶¹⁴ Birinci Mithridates Savaşı'nın son yılı olan İ.Ö. 85 yılına gelindiğinde Roma'nın müttefik kentlerinden erzak ve gemi tedariki için yolladığı Lucullus'un donanmasına Rhodos da katılmıştır.⁶¹⁵ Böylece Roma Mithridates'e karşı oldukça güçlenmiştir. Savaştan galip bir şekilde ayrılan Roma gösterdiği sadakatinden dolayı Rhodos'u dostları olarak selamlamıştır.⁶¹⁶ Ayrıca Roma'nın bir müttefiki olarak adanın bağımsızlığının devam etmesine karar verilmiştir. Karia Bölgesi'nde İ.Ö. 167 yılında kaybettiği Peraia topraklarının bir kısmını geri kazanarak hâkimiyet alanını da genişletmiştir.⁶¹⁷ Bunlara ek olarak İ.Ö. 81 yılında Kaunos'un Rhodos'a karşı ayaklandığı ancak Roma *senatus*'u tarafından tekrardan adanın kontrolüne verildiği görülmektedir.⁶¹⁸

Bu süre içinde Ege'deki korsanlar için Romalı komutan Murena harekete geçmiştir. Nitekim Rhodos'un ve birkaç sahil kentinin komutana ithafen onur yazıtları onun başarılı olduğunu göstermektedir. Roma'nın Birinci Mithridates Savaşı sonrasında Rhodos'u yeniden kalkındırması ve bölgedeki korsanlara ilişkin faaliyetleri adanın Roma'ya olan minnet duygusunu daha da arttırmıştır. Rhodos'tan ele geçen, ismine ulaşamadığımız bir şahsın onur yazıtında Romalı *magistrat*'lar Sulla, L. Cornelius Lentulus, L. Licinius Murena, L. Licinius Lucullus ve Aulus Terentius Varro nezdinde elçilik faaliyetleri anılmaktadır.⁶¹⁹ Böylece Roma'nın korsanlık faaliyetlerindeki başarısının minnettarlığını *magistrat*'ların hayırsever ve koruyucu olarak anılması ile de anlaşılabilir.⁶²⁰ İ.Ö. 58 yılında çıkarılan *Lex Gabinia-Calpurnia*

⁶¹¹ Diod. 37.28.1; Val. Max. 5. 2 ext. 2; Memn. 22.8; App. *Mithr.* 24-25; Maiuri, 1925: no. 18.

⁶¹² App. *Mithr.* 24. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 526; Marek, 1995: 9vd. ve 16vd.; Buraselis, 2000: 151vdd.; Arslan, 2007: 175vd.; Schuler, 2007: 61vd.

⁶¹³ Cic. *Verr.* 2.2.159; Liv. *Perioch.* 78; Vell. 2.18.3; Flor. *Epit.* I. 40.8; App. *Mithr.* 26-27; App. *Bell. Civ.* 4. 67.

⁶¹⁴ Liv. *Perioch.* 78. Mithridates'in Rhodos kuşatması hakkında detaylı bir anlatım için bkz. Arslan, 2007: 174-187.

⁶¹⁵ Plut. *Luc.* 3.2-4; App. *Mithr.* 55.

⁶¹⁶ Cic. *Q.fr.* I. 1. 33; *Brut.* XC. 312; Diod. 37.28; Strab. XIV. 2. 3; App. *Mithr.* 61; *Civ.* V. 7; ayrıca bk. Vell. 2. 18. 3.

⁶¹⁷ Bu imtiyazlar Sulla'nın Küçük Asia'da uyguladığı politikalar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Böylece Sulla'nın Rhodos topraklarını genişletmesine ilişkin bkz. Cic. *Q.fr.* I. 1. 33; *Brut.* XC. 312; Plut. *Cic.* IV. 4; Val. Max. II. 2. 3; Syll.³: no. 745; ayrıca bk. Cic. *Brut.* XCI. 316.

⁶¹⁸ Strab. 14.2.3. Val. Max. 2.2.3. Kaunos'un Rhodoslu vergi tahsilcilerini şikâyet üzerine Roma'ya başvurularına ilişkin bkz. Cic. *ad Fam.* XIII. 56. 3; *Q.fr.* I. 1. 30; Roma'nın Kaunos'u Mithridates'in İ.Ö. 88 yılında gerçekleştirdiği 'Ephesos Akşamı' katliamına seyirli kalmasından dolayı cezalandırmış olduğu akla gelmektedir. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 233 dn. 3 ve 956 dn. 68; Campanile, 1996: 150vd.

⁶¹⁹ Syll.³: no. 745 = IG, XII 1: no. 48.

⁶²⁰ Murena'nın İ.Ö. 84-82 yılları arasında Doğu Akdeniz'de korsanlara karşı yaptığı mücadele sırasında Rhodos'a uğrayarak adadan yardım aldığı da düşünülmektedir, bkz. de Souza, 1999: 122. Ayrıca bkz. Ferrary, 1997: 180vd.

de insula Delo ile Rhodos'un eski statüsüne eriştiği görülmektedir.⁶²¹ Bunlara ek olarak Pompeius'un korsanlara karşı büyük seferinde Rhodoslular da mümkün olduğu derece destek de bulunmuşlardır.⁶²² Nihayetinde Pompeius korsanların tüm gücünü kırmış, ve denizlerin hâkimiyeti tekrardan Romalılar'ın olmuştur.⁶²³

Cicero'nun bir pasajından Rhodos'un M. Marcellus ve Servius Sulpicius'un *consul*'lükleri sırasında (İ.Ö. 51) Roma ile ittifak anlaşmasını yenilediğini öğrenmekteyiz.⁶²⁴ Anlaşmanın şartlarından biri de Roma *senatus* 'u ve halkıyla aynı düşmanlara sahip olacağı hükmüydü. Böylelikle Caesar-Pompeius iç savaşında Cato'nun adada bir propaganda yapması üzerine *senatus* ve Pompeius'un taraftarı olduğu anlaşılmaktadır.⁶²⁵ Nitekim ada Dyrrachium ve Pharsalos'da savaşmak üzere Pompeius'a donanma yardımında da bulunmuştur.⁶²⁶ Bu donanmaların çoğu Adriyatik'teki bir fırtına sırasında batmıştır. Ancak iç savaş sonunda Pompeius Pharsalos'ta yenildikten sonra Rhodos taraf değiştirerek Caesar yanlısı bir tutum sergilemeye başlamış ve Pompeius'un kampından kaçan askerleri geri çevirmiştir.⁶²⁷ Ayrıca Rhodos gemilerinden on tanesi Mısır'da Caesar tarafında savaşmıştır.⁶²⁸ Rhodos bu hareketi ile dış meselelere ilişkin geleneksel pragmatik yaklaşımlarını bir kez daha göstermektedir. Bu sayede cezalandırılmaktan kurtulmuşlardır. Adanın filusunun Caesar'a verdiği destek olasılıkla onunla İ.Ö. 48 yılında bir anlaşma imzalamasının bir sonucu olabilir.⁶²⁹ Caesar, Cassius ve Brutus'u içeren bir grup tarafından öldürüldükten sonra Rhodos zorlu bir döneme girmiştir. Zira Rhodos kendisini Caesar katilleri yanlısı ya da karşıtı olarak ilan etmekten kaçınmış, bu iç çatışmadan uzak durmayı seçmiştir. Ancak ada Lykialılar gibi İ.Ö. 44 yılında *consul* seçilen

⁶²¹ *Lex Gabinia-Calpurnia de insula Delo* için bkz. CIL, I²: no. 2500; Durbach, 1922: no. 163; Durbach, 1929: no. 1511; Abbott ve Johnson, 1968: 284vdd. no. 21; Crawford, 1996: 345vdd. no. 22. Ayrıca krş. Rostovtzeff, 1941: 947.

⁶²² Flor. *Epit.* I. 41. 8.

⁶²³ Plin. *Nat. Hist.* VII 26. 98.

⁶²⁴ Cic. *ad Fam.* 12. 15. 2: Rhodum deverti confisus auctoritate vestra senatusque consulto quo hostem Dolabellam iudicatis, foedere quoque quod cum iis M. Marcello, Ser. Sulpicio coss. renovatum erat, quo iuraverant Rhodii eosdem hostis se habituros quos senatus populusque R. quae res nos vehementer fefellit. *Sizin otoritenize ve Dolabella'yı halk düşmanı ilan ettiğiniz senatus'un kararnamesiyle rotamı Rhodos'a çevirdim, ayrıca M. Marcellus ve Servius Sulpicius'un consullükleri sırasında onlarla yeniden Rhodoslular'ın Roma senatus ve halkıyla aynı düşmanlara sahip olacağına yemin ettiği bir anlaşmaya yapıldı, bu durum da bizi büyük ölçüde yanılttı.*

⁶²⁵ Plut. *Cato* 54; Ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 183vd.; Berthold, 1984: 215vd. Rhodos'un Pompeius taraftarı olmak istemesinin nedeni tahmin edilebilir. Zira Pompeius'un korsanlara karşı eyleminde onunla birlikte savaşması bu coğrafyada Caesar'dan daha fazla tanınmasına ve güvenilmesine neden olmuş olmalıdır.

⁶²⁶ Caes. *Bell. Civ.* 3. 5; 3. 26-27; Cic. *de Divin.* 1. 32. 68; *Att.* 9. 9. 2; Plut. *Cic.* 38. 4; App. *Bell. Civ.* 2. 83.

⁶²⁷ Caes. *Bell. Civ.* 3. 102; Cic. *ad Fam.* 12. 14. 3; *Att.* 11. 13. 1.

⁶²⁸ Caes. *Bell. Civ.* 3. 106; Caes. *Alex.* 1. 11. 13-16; App. *Bell. Civ.* 2. 89; ayrıca bkz. Berthold, 1984: 225vd.

⁶²⁹ Appianus belli belirsiz bir anlaşmadan bahsetmektedir. Buna göre Caesar katillerinden biri olan Cassius'un adayı kuşatmasından önce elçi olarak Cassius'un eski öğretmeni Archelaos bir görüşme yapmak üzere gönderildiğinde, yakın zamanda Caesar ile bir anlaşma gerçekleştirildiğinden bahsetmektedir, bkz. App. *Bell. Civ.* 4. 68: θεοὺς δ' ὠμώσατε, ὅτε ἡμῖν ἑναγχοῦς διὰ Γαῖου Καίσαρος συνετίθεσθε καὶ σπονδὰς ἐπὶ τοῖς ὄρκοις ἐσπένδετε καὶ δεξιὰς ἐτίθεσθε, αἱ καὶ παρὰ πολέμοις ισχύουσιν, οὐ παρὰ φίλοις καὶ τροφεῦσιν.; ayrıca bkz. 4. 66-70. Ayrıca krş. Schmitt, 1957: 171; Ferrary, 1990: 229vdd.; Pawlak, 2016: 196vd.

Dolabella'ya donanma tedariki sağlama⁶³⁰ tarzında başlarına iş açacak bir girişimde bulunmuşlardır. Bu durum Cassius ve Brutus'un daha fazla kaynak ve malzeme toplamak için adadan destek talep etmesine sebep olmuştur. Rhodos'un bu talebe istinaden *"iç savaşta ne Cassius ne de Brutus ile bir ittifak içinde olacakları, Dolabella'ya gemileri ittifak gücü niteliğinde kullanılacağını bilmeden refakatçi olarak verdikleri"*⁶³¹ şeklinde olmuştur.⁶³² Böylece yardım taleplerine karşılık verilmeyen Cassius ve Brutus karşı bir harekete geçmiştir. Ancak Rhodos bu saldırıyı önlemek için adanın saldırı düzenleyecek olan Cassius'a elçiler göndererek yukarıda sözü edilen Rhodos ile Roma anlaşmalarından bahsetmiş, ancak bu görüşmeler bir sonuç vermemiştir. Sonuç olarak İ.Ö. 42 yılında Brutus Lykia üzerine ilerlerken, Cassius Rhodos'a bir operasyon düzenlemiştir. Rhodos'a hareket eden Cassius tüm ada sakinlerini para cezalarına çarptırmış ve adayı ele geçirmiştir.⁶³³ Brutus'un Lykia'ya yazdığı pek çok mektupta Rhodos'un adı geçse de adaya yazılmış tek bir mektup mevcuttur. Brutus'un Rhodos'a tavsiye mektubu şu şekildedir:

*"Brutus'tan Rhodoslular'a! Ksanthoslular bize isyan ettiğinde onları bastırdık, yetişkin nüfusu katlettik ve şehirlerini yaktık; ama Patralılar bize teslim olduklarında, onlara haraçlardan muafiyet verdik, özgür ve özerk olmalarına izin verdik, zamanla çürümüş binalarını onarmaları için elli talanta bağışladık. Bu nedenle, siz de kendiniz hakkında karar vereceğiniz vakit, bizi Ksanthoslular'ın yaptığı gibi düşmanınız mı, yoksa Patralılar gibi dostunuz ve hayırseveriniz olarak mı seçmeniz gerektiğini kendi gözlerinizle görebilirsiniz."*⁶³⁴

Bu mektup Cassius'un adaya yaptığı seferden önce gönderilmiş olmalıdır. Cassius Rhodos'tan ayrılırken L. Varus'un komutasında 3.000 adamdan oluşan bir garnizon bırakmıştır.⁶³⁵ Büyük İskender'den bu tarihe dek adada hiçbir yabancı garnizon bulunmamıştır. Bu noktadan sonra Rhodos'un Akdeniz'in doğu kesiminde önemli bir güç olma iddiası kalmamıştır.

⁶³⁰ App. Bell. Civ. 4. 60: ...καὶ ναυτικὸν ἀγείρων ἐπὶ μισθῷ διὰ Λευκίου Φίγλου παρά τε Ῥοδίων καὶ Λυκίων καὶ Παμφύλων καὶ ἐκ Κιλικίας. Ayrıca bkz. Cic. ad Fam. 12. 15. 2-5. Ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 184.

⁶³¹ App. Bell. Civ. 4. 61: Ῥόδιοι δὲ καὶ Λύκιοι οὐτε Κασσίω οὐτε Βρούτῳ συμμαχήσειν ἔφασκον ἐς ἐμφύλια, ἐπεὶ καὶ Δολοβέλλα δοῦναι ναῦς προπομπούς, καὶ οὐκ εἰδέναι συμμαχοῦσας.

⁶³² Ayrıca bkz. App. Bell. Civ. 4. 66 ve 68.

⁶³³ Vell. 2.69.6; Val. Max. 1.5.8; Joseph. Bell. Jud. 1. 280; Jew. Ant. 14. 378; Plut. Brut. 30. 3; 32. 4; App. Bell. Civ. 4.65-74; Cass. Dio. 47.33.1-4; Obseq. Prodig. 70; Hieron. Chron. 1976; Oros. Hist. VI. 18. 13-14; Brut. Epistulae 13; 17; 21. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 423vd.; Berthold, 1984: 217vd.; Pawlak, 2016: 196vd.

⁶³⁴ Brut. Epistulae 11: Βρούτος Ῥοδίοις. Ξανθίους ἀποστάντας ἡμῶν χειρωσάμενοι ἡβηδὸν ἀπεσφάξαμεν, τὴν τε πόλιν αὐτῶν κατεπρήσαμεν. Παταρεῦσι δὲ προσθεμένοις ἡμῖν τῶν τε φόρων ἄφεσιν ἐδώκαμεν, ἐλευθέρους αὐτοὺς καὶ αὐτονόμους συγχωρήσαντες εἶναι, εἰς ἐπισκευὴν τε τῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου καταλελυμένων παρ' αὐτοῖς πεντήκοντα τάλαντα ἐχαρισάμεθα. ὑμῖν οὖν βουλευομένοις περὶ ἐαυτῶν πάρεστιν ὁρᾶν ὅπῃ εἴτε χρὴ πολέμιους ἡμᾶς ὥσπερ Ξάνθιοι, εἴτε φίλους καὶ εὐεργέτας ὥνπερ τρόπον Παταρεῖς αἰρεῖσθαι. Ayrıca bkz. Jones, 2015: 224vd.

⁶³⁵ App. Bell. Civ. 4. 72-74; Cass. Dio 47. 33. 4. Ayrıca bkz. van Gelder, 1900: 170; Berthold, 1984: 218.

Caesar'ın katilleri iç savaşı kaybettikten sonra M. Antonius, Cassius'a karşı direnişinin ödülü olarak Rhodos'a Myndos, Andros, Naksos ve Tenos'u vermiştir.⁶³⁶ Buna ek olarak İ.Ö. 40 yılında Rhodos'u ziyaret eden Kral Herodes adanın yeniden imarına ve filosuna yardımda bulunmuştur.⁶³⁷ Rhodos Octavianus'un Actium Zaferi'ne değin muhtemelen M. Antonius ile dostluğunu sürdürmüştür. Roma'nın yeni imparatoru Rhodos'un bağımsızlığına dokunmasa da M. Antonius ile dostluğunun cezası olarak ona verilen hediyeleri elinden geri almıştır.⁶³⁸ Nitekim Kaunos'un da egemenliğini kaybetmiş olduğu görülmektedir.⁶³⁹ İ.Ö. 30 yılında henüz Augustus unvanını almamış olan Octavianus, Kral Herodes ile bir görüşme yapmak üzere Rhodos'ta kalmıştır.⁶⁴⁰ Bu dönemden sonra Rhodos'a edebi kaynaklarda çok rastlanmamaktadır. Nitekim eski büyük ticaret gücü ve donanması artık zayıflamıştır.

Rhodos'ta Helios kutsal alanında ele geçmiş bir yazıt ile Augustus Dönemi'nde adanın Roma ile ilişkisini daha iyi anlayabilmekteyiz. Yazıtta Basileides'in oğlu Eupolemos, kenti adına diğer devletlerde kapsamlı faaliyetler gerçekleştirdiği, imparator Augustus'a dört kez elçi olarak gittiği, Actium ve Aleksandria bayramlarında *theoros* olarak yer aldığı ve en az bir başka elçilik için onurlandırılmaktadır.⁶⁴¹ Yazıt metninde Augustus Αὐτοκράτορα Καίσαρα θεὸν θεοῦ υἱὸν Σεβαστόν olarak anılmaktadır. Eupolemos onurlandırılırken hayatta olan imparator Augustus'un aldığı θεός sıfatı onun adada bir kültünün olduğunu gösterir niteliktedir.⁶⁴² Bu tarihlerde adada bir imparator kültü olması pek şaşırtıcı değildir. Nitekim Roma ile uzun yıllardır sürdürdüğü iyi ilişkiler neticesinde adada İ.Ö. 2. yüzyıldan var olan bir Roma rahipliği,

⁶³⁶ App. *Bell. Civ.* 5. 7: ...Ῥοδίοις δὲ διδοὺς Ἄνδρον τε καὶ Τήνον καὶ Νάξον καὶ Μύνδον, ἃς οὐ πολὺ ὕστερον ἀφῆρέθησαν ὡς σκληρότερον ἄρχοντες. Ayrıca bkz. Sen. *de Ben.* 5. 16. 6. Ayrıca H. H. Schmitt (1957: 186 dn. 2) IG, XII 5: no. 38'den yola çıkarak M. Antonius'un Rhodos'a verdiği kentlerin arasında Amorgos'un da olduğunu düşünmektedir. Ancak buna karşılık bkz. Fraser ve Bean, 1954: 163.

⁶³⁷ Joseph. *Bell. Jud.* 1. 424; *Jew. Ant.* 14. 377-378; 16. 147.

⁶³⁸ App. *Bell. Civ.* 5. 7'de bu kentlerin Rhodos'tan geri alınma sebebinin onlara karşı sert tavrı olduğunu aktarmaktadır. Ancak bu geri alım işlemini yapan kişinin Augustus olduğu anlaşılabılır. Augustus M. Antonius taraftarı Rhodos'u bu şekilde cezalandırmıştır. Bunun için bkz. van Gelder, 1900: 173; Fraser ve Bean, 1954: 172vd.; Schmitt, 1957: 186vd.; Berthold, 1984: 219; Erskine, 1991: 274; Pawlak, 2016: 197 ve 207. Rhodoslular'ın M. Antonius'tan edindikleri hediyelerin kontrolünü ne zaman kaybettikleri tam olarak belli olmasa da, A. Erskine (1991: 275) olasılıkla Augustus'un İ.Ö. 30 yılındaki Rhodos ziyareti sırasında olabileceğini belirtmektedir. Bunların yanı sıra bu noktada Appianus'un Rhodos'un kentlere karşı sert tavrı aktarımına ek olarak Kaunos'un Sulla Dönemi'nde *senatus*'a Rhodos'a ödeme yapmaktansa Roma'ya yapmayı yeğlediklerini bildiren başvurusu göz önüne alınırsa Rhodos'un hâkimiyetine aldığı yerlere karşı bir acımasızca bir tavır takınarak yalnızca sömürü odaklı davrandığı anlaşılabilmektedir.

⁶³⁹ Plin. *Nat. Hist.* V 104: *oppidum Caunos liberum*.

⁶⁴⁰ Kral Herodes M. Antonius'a sağladığı desteği için affedilir, bkz. Strab. 16. 2. 46; Joseph. *Bell. Jud.* 1. 386-393; 399; *Jew. Ant.* 15. 183-198.

⁶⁴¹ Yazıt için bkz. Kontorini, 1989: 153vdd. Ayrıca Eupolemos'un gerçekleştirdiği görevleri, kişiliği ve ailesi hakkında yorumlar için bkz. Erskine, 1991: 273vdd.

⁶⁴² Bu Yunanca sıfat Romalılar'ın ölü imparatorlarını tanrılaştırdıkları Latince 'divus'un bir karşılığı olarak düşünülmemelidir, Yunanlılar'ın yaşayan Roma imparatoruna kurduğu kült bağlamında anlaşılabılır, ancak bu kült imparatorun ölümünden sonra da devam edebilmektedir. Nitekim Augustus'un yaşarken Küçük Asia kentlerinde θεός sıfatı ile anıldığı birçok örnek mevcuttur, bkz. IGRR, IV: no. 309-11; no. 314 (Pergamos); IGRR, IV: no. 1302 (Kyme); IPriene: no. 222 (Priene); IGRR, IV: no. 201 (Ilion). Daha detaylı bilgi için bkz. Price, 1984: 79-85; Erskine, 1991: 272.

Romaia ve Caesar onuruna Caesareia adında festivaller olduğu bilinmektedir.⁶⁴³ M. Antonius ile iyi ilişkilerinden dolayı Augustus tarafından cezalandırılan Rhodos'un, düzenledikleri kült faaliyetleri ile olasılıkla imparatorun gözüne girme ve onunla iyi ilişkiler kurma endişesini yansıtıyor olmalıdır.

Statüsünü hâlâ özgür bir ada devleti olarak koruyan Rhodos artık genellikle bir sürgün yeri olarak bilinmekteydi. Adaya sürgün edilen en seçkin kişi ise Augustus'un üvey oğlu, gelecek imparator Tiberius'tur. Tiberius İ.Ö. 6 yılından İ.S. 2 yılına değin adada kalmıştır.⁶⁴⁴ Ancak İ.S. 12 yılında Augustus daha önce çıkardığı sürgün yasasını cezaya çarptırılan kişilerin kıyından 400 *stadia*'dan (yak. 70 km) daha yakına gelmelerini yasaklayacak şekilde değiştirmiştir.⁶⁴⁵ Böylelikle artık Rhodos bu yasanın dışında bırakılmıştır.

İ.S. 44 yılına gelindiğinde imparator Claudius, Rhodoslular'ın bazı Romalılar'ı öldürmeleri üzerine adanın bağımsızlığını elinden almış ve onu Asia Eyaleti'ne bağlamıştır.⁶⁴⁶ Ancak Suetonius'un bir pasajından Rhodos'un eski hatalarından pişmanlık duymaları üzerine imparatorun adaya bağımsızlığını geri verdiği anlaşılmaktadır.⁶⁴⁷ Rhodos'un özgürlüğünü geri kazandığı tarih muhtemelen imparator Nero'nun tahta geçmeden hemen öncesidir. Nitekim Tacitus'un on altı yaşındaki Nero'nun Octavia ile evlendiğini anlatan bir pasajın devamında Rhodos'un özgürlüklerinin verildiğinin de anılması⁶⁴⁸ ile bu tarihe ulaşılmaktadır. İ.S. 53 yılında Rhodoslular tarafından Roma'ya gönderilen bir elçi heyeti *senatus* tarafından kabul edilmiştir. Daha sonra Nero'nun Rhodoslular lehinde Yunanca söylevlerde bulunduğu bilinmektedir.⁶⁴⁹ Özgürlükleri muhtemelen bu olaydan kısa bir süre sonra gerçekleşmiş olmalıdır. Böylelikle Rhodoslular 'atalarından kalma yönetimi ve yasaları' geri kazanmışlardır.⁶⁵⁰ Rhodoslular özgürlüklerinin kazanılmasında yardımcı olan Nero'ya karşı

⁶⁴³ İ.Ö. 2. yüzyıldan önce Rhodos'ta bir Roma kültürünün varlığı neredeyse imkânsızdır. Zira özgürlük politikasını ısrarla sürdürmeye çalışan Rhodos bir Roma kültüne izin vermeyecek kadar siyasi bağımsızlıklarına çok değer vermişlerdir. Ancak Roma ile ittifakı gerçekleşip onun egemenliğine girince kültür ortaya çıktığı görülmektedir. Rhodos'ta Roma kültürünün ortaya çıkışına ilişkin tarihleme ve kaynaklar için bkz. Schmitt, 1957: 175vd. dn. 1 ile birlikte; Mellor, 1975: 33vdd. Caesareia için ayrıca bkz. Suppl. Epig. Rodio, no. 4

⁶⁴⁴ Tiberius'un Rhodos'a çekilişi hakkında bkz. Suet. *Tib.* 10-13; Vell. 2. 99; Cass. Dio 55. 9; Tac. *Ann.* 1, 53, 2; 6. 51. 13; ayrıca bkz. Weller, 1958; Levick, 1972; Jacob-Sonnabend, 1995; Seager, 2005: 23-29; Bellemore, 2007.

⁶⁴⁵ Cass. Dio. 56.27.2.

⁶⁴⁶ Cass. Dio. 60. 24. 4: τῶν τε Ποδίων τὴν ἐλευθερίαν ἀφεύλετο, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς ἀνεσκολόπισαν. İ.S. 1. yüzyılda Khios yetkililerinin Roma vatandaşları üzerinde yargı yetkisi için bkz. Syll.³: no. 785. Ayrıca bkz. Marquardt, 1881: 348vd.; Magie, 1950: 548; Schmitt, 1957: 189.

⁶⁴⁷ Suet. *Claud.* 25.

⁶⁴⁸ Tac. *Ann.* 12. 58.

⁶⁴⁹ Suet. *Nero*, 7. 2. Suetonius bir hata sonucu bu olayın gerçekleştiği tarihi Claudius'un beşinci konsüllüğünü, yani İ.S. 51 yılını vermiştir.

⁶⁵⁰ IG, XII I: no. 2, str. 12-13: [ἀποδοθεῖς] ας τῇ πόλει τὰς πατρίου πολιτείας καὶ τῶν νόμων (=IGR, IV: no. 1123 =Abbott ve Johnson, 1968: no. 58). Ayrıca bu yazıt bağımsızlığı geri kazanılması için çabalayan elçi heyetinin onurlandıran bir kararname olma özelliğini taşımaktadır.

minnettarlığı onu ikinci bir güneş tanrısı olarak selamlayarak göstermiştir.⁶⁵¹ İmparator Nero yönetimi boyunca Rhodos bağımsız statüsünü koruyabilmiştir.⁶⁵² Nero ve Rhodoslular arasındaki dostane ilişkileri gösteren, imparatorun Rhodoslular'a İ.Ö. 55 yılında yazdığı samimi bir mektubun büyük bölümü korunmuştur.⁶⁵³

Vespasianus tahta çıktıktan sonra adanın özgürlüğünün tehlikede olduğu Dion Khrysosomos'un aktarımları ile anlaşılabilmektedir. Nitekim Dion, Rhodos'un eski heykellerin yazılarını silip yeniden kullanıma koyarak yetkili kişileri sürekli olarak onurlandırması üzerine adanın özgürlüğü yalnızca 'dalkavukluk ederek korunuyorsa değersiz olduğunu ve konumunu korumak için bu şekilde çabalanmaması gerektiğini' aktarmaktadır.⁶⁵⁴ Rhodos'un Vespasianus tarafından özgürlüğünden yeniden mahrum bırakılması⁶⁵⁵ muhtemelen imparatorun doğu eyaletlerinde yaptığı düzenlemeler kapsamında gerçekleşmiş olmalıdır. Vespasianus'un ölümünden sonraki dönemde ada bağımsızlığını geri kazanmıştır.⁶⁵⁶

⁶⁵¹ AE, 1894: no. 55: Νέωι Ἡλίωι Νέρωνι Τιβέριωι Κλαυδίωι Καίσαρι Γερμανικῶι [Τι. Κ]λ. | Δαρεῖος καὶ υἱοὶ αὐτοῦ [ἄ]νέθηκαν. Ayrıca Byzantionlu Antiphilus'un Rhodos'un temsil eden bir epigramında Nero ile Helios'u ile eş değer tutmakta, Nero'nun adayı kurtardığından da bahsetmektedir, bkz. Anth. Pal. IX: no. 178: Ὡς πάρος Ἀελίου, νῦν Καίσαρος ἃ Πρόδος εἶμι | νᾶσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἅπ' ἀμφοτέρων. | Ἦδη σβεννυμέναν με νέα κατεφώτισεν ἄκτις, | Ἄλλε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων. | Πῶς εἶπω τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι; Ὅς μὲν ἔδειξεν | ἐξ ἁλὸς ὅς δ' ἤδη ῥύσατο δυομέναν. *Bir zamanlar Helios'un adası olan ben Rhodos, şimdilerde Caesar'ın adasıyım, her ikisinden de (aldığım) eşit ışıkla övünüyorum. Sonraları sönecekken yeni bir ışın beni aydınlattı, ey Helios, Nero'nun ışığı yanında parladı. Neye borçlu olduğumu nasıl söyleyebilirim? Biri beni gün ışığına çıkardı, diğeri ise batarken beni kurtardı.*

⁶⁵² Buna karşılık Marek, 2010: 464 Farbkarte 6'da İ.S. 64 yılının Anadolu eyaletlerini içeren haritada Rhodos Asia Eyaleti'ne bağlı verilmektedir.

⁶⁵³ Syll.³: no. 810 = ILS: no. 8793 = IGRR, IV: no. 1124.

⁶⁵⁴ Dio Chr. Orat. 31. 112; ayrıca bkz. 31. 157; 31. 162; 32. 52. Dion Khrysostomos'un bu pasajlarının Nero'nun ölümünden sonra Rhodos'un özgür statüde olduğu zaman yazıldığına dair bkz. Sidebottom, 1992: 408 dn. 13 ile birlikte ve 409; ayrıca bkz. orada 408-414. Ayrıca bkz. Desideri, 1978: 110-116; Bailey, 2015: 47.

⁶⁵⁵ Suet. Ves. 8. 4: Achaia, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item Trachiam Ciliciam et Commagenen dicionis regiae usque ad id tempus, in prouinciarum formam redegit. *Akhaia, Lykia, Rhodos, Byzantium ve Samos'un özgürlüklerini ellerinden aldı ve ayrıca o zamana değin krallar tarafından yönetilen Trakya Kilikia'sı ve Kappadokia'yi da eyalet haline getirdi*; Eutr. Ab urbe VII. 19: ...Achaia, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante id tempus fuerant, item Thraciam, Ciliciam, Commagenen, quae sub regibus amicis egerant, in prouinciarum formam redegit. ...*Ayrıca bu döneme kadar özgür olan Akhaia, Lykia, Rhodos, Byzantium ve Samos; kendi kralları tarafından yönetilen Trakya Kilikia'sı ve Kommagene'yi de eyalet haline getirdi*; Hieron. Chron. s. 188'de İ.S. 74 yılı verilerek yanlış bir tarihleme yapılmıştır. İ.S. 4. yüzyılda Sextus Rufus tarafından yazılan bir pasajda ise Rhodos'un Vespasianus tarafından bağımsızlığı alınması ve diğer adalar ile birlikte bir *provincia Insularum* yapmış olduğundan bahsetmektedir, bkz. Fest. Brev. 10. 4: Rhodiis et insularum populis experti primum infestissimis sumus, post isdem fidelissimis auxiliatoribus utebamur. Ita Rhodus et insulae primum libere agebant, postea in consuetudinem parendi Romanis clementer prouocantibus peruenerunt et sub Vespasiano principe Insularum prouincia facta est. *İlkin son derece düşmanca davranan Rhodos ve ada halklarıyla mücadele ettikten sonra, daha sonraları aynı (halkları) en güvenilir yardımcıları olarak faydalandık. Böylece Rhodos ve adalar başlangıçta özgür hareket ediyorlardı, daha sonra Romalılar'ın onları nazikçe davet ettiklerinde bağımlı statüsüne ulaştılar ve imparator Vespasianus döneminde de Adalar Eyaleti kuruldu.* Ancak bu bilgi başka hiçbir kaynak ile teyit edilememektedir. Ayrıca bu yeni eyalet organizasyonunu Diokletianus'un eyalet düzenlemeleri kapsamında gerçekleştirildiği bilinmektedir (bkz. aş. s. 87). Aynı şekilde bu eyalet başlığına sahip ilk eyalet valisi, *praeses provinciae Insularum*, Diokletianus Dönemi'ne değin bilinmemektedir. Sextus Rufus'un aktarımlarını sorgulayarak Diokletianus tarafından Kyklad Adaları'nın bir kısmı da dâhil olmak üzere yeni bir ada eyaletinin kurulduğunu savunan araştırmacılar için bkz. Magie, 1950: 1428; Étienne, 1990: 151vd.

⁶⁵⁶ Domitianus Dönemi'ne ait bir yazıt Rhodos'un özgürlük imtiyazından bahsetmektedir, bkz. Syll.³: no. 819. Böylece bazı araştırmacılar bağımsızlığın bu dönemde kazanıldığını düşünmektedir, bkz. Schmitt, 1957: 190; Berthold, 1984: 219 dn. 15; Sidebottom, 1992: 409; Bresson, 1996: 227; Franco, 2008: 245. Ancak A. Momigliano

İ.S. 2. yüzyılda adanın eski zamanlarındaki canlı ekonomisi artık görülmemektedir. 141 yılında gerçekleşen büyük deprem felaketi adayı derinden etkilemiştir. Nitekim Aelius Aristides adanın limanının terk edilmiş, binaların çoğu yıkılmış olduğunu; bütün adada neredeyse hiç yaşam kalmadığını aktarmaktadır.⁶⁵⁷ Bu metin retorik olarak abartılmış olabilir; ancak depremin yol açtığı yıkım Rhodos'un nüfusunun azalması için belirleyici etken olmalıydı.⁶⁵⁸ İmparator Antoninus Pius deprem ile yıkılan Rhodos'a büyük meblağlarda destekte bulunmuştur.⁶⁵⁹ Adanın bu dönemdeki siyasi tarihi hakkında bilgi veren epigrafik bir veri ele geçmemiştir. Zira adadan Roma imparatorlarına yapılan sayısız ithaf yazıtı günümüze ulaşmasına rağmen bunlar Roma ile anayasal ilişkileri ya da adanın siyasi tarihi hakkında bir bilgi içermemektedir. H. H. Schmitt, Aelius Aristides'n metninden yola çıkılırsa Rhodos'un o zamanlar özgürlüğünü yitirmiş olması gerektiğini, ancak bu olayın gerçekleştiğine dair başka bir kanıt bulunmadığını dile getirmiştir.⁶⁶⁰ Yine de Aelius Aristides'in bazı pasajlarından İ.S. 2. yüzyıl ortalarında adanın otonom statüde olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁶¹ Zira bu pasajlarda bir

(1951: 150) Rhodos'un Titus Dönemi'nde (İ.S. 79-81) özgürlüğünü geri kazandığı, daha sonra İ.S. 81'de bu özgürlüğü kaybedip İ.S. 96 yılında tekrardan kazandığına dair bir kronolojik liste çıkarmıştır. Bunların yanı sıra D. Magie (1950: 569 ve 1427 dn. 9) adaya bu bağımsızlığın Vespasianus'un oğlu ve halefi Titus tarafından bahşedildiğini belirtmektedir. Rhodos'un Titus Dönemi'nde bağımsızlığını kazandığına dair diğer düşünceler için bkz. Jones, 1973: 304 dn. 22; 1978: 28 dn. 17; Moles, 1978: 87; Jones, 1984: 142 dn. 164.

⁶⁵⁷ Ael. Aris. Orat. 43. 541: νῦν δὲ οἴχεται μὲν κάλλη λιμένων, πέπτωκε δὲ στεφάνων ὁ κάλλιστος, ἱερὰ δὲ ἀγαλμάτων ἔρημα καὶ βωμοὶ θυσιῶν, κενοὶ δὲ δρόμοι καὶ θεάτρα ἀνδρῶν. *Limanların güzelliği gitti, taşların en güzeli düştü, tapınaklar heykellerden, sunaklar adaklardan, tiyatrolar insanlardan mahrum kaldı.* 43. 544: ὁ δὲ ἥλιος τελευταῖα δὴ τότε ἐπέλαμπε τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, καὶ παρῆν ἐξαίφνης πάντα ὁμοῦ τὰ δεινὰ. ὑπανεχώρει μὲν ἡ θάλαττα καὶ πᾶν ἐπιλοῦτο τῶν λιμένων τὸ ἐντὸς, ἀνερριπτοῦντο δὲ οἰκίαι καὶ μνήματα ἀνερρήγνυντο, πύργοι δὲ πύργοις ἐνέπιπτον καὶ νεώσοικοι τριήρεσι καὶ νεῶ βωμοῖς καὶ ἀναθήματα ἀγάλασι καὶ ἀνδρες ἀνδράσι, καὶ πύργοι λιμέσι, καὶ πάντα ἄλλήλοισ. *Güneş kendilerinin kentini son ket aydınlattı ve ansızın her şey felakete döndü. Deniz geriye çekildi ve limanları tüm içi boş kaldı, evler yıkılıp anıtlar tahrip oldu. Kuleler (diğer) kulelerin, rıhtımlar triremelerin, tapınakların içindeki sunaklar ve adaklar adakların, heykeller (diğer) heykellerin, kapılar limanların ve her şey birbirinin üzerine yıkıldı.* Aelius Aristides'in 'Rhodiakos Söyleyi' için detaylı bir inceleme üzerine bkz. Jones, 1990; Franco, 2008.

⁶⁵⁸ Bu depremin bir kehanet ile öngörüldüğü görülmektedir. Zira Pausanias, Karia ve Lykia kentlerine de zarar veren ve tüm Rhodos adasını sarsan bir depremden bahsederken Sibyllina'nın kehanetinin gerçekleştiğine inanılmaktaydı. Bu depremin Antonius Pius Dönemi'nde gerçekleştiği ise yine Pausanias'ın başka bir pasajı ile teyit edilebilmektedir. Pasajlar için bkz. Paus. 2.7. 1; 8. 43. 4. Bu kehanetler ise şu şekildedir: Orac. Syb. 7.1–3: Ὡς Ῥόδε δευλαῖη σύ· σὲ γὰρ πρώτην, σὲ δακρύσω· ἔσση δὲ πρώτη πόλεων, πρώτη δ' ἀπολέσση, ἀνδρῶν μὲν χίρη, βιότου δὲ τε πάμπαν ἀδευκής· *Ey zavallı Rhodos! İlk olarak senin yasını tutacağım. Kentlerin önde geleni olacaksın, ama aynı zamanda da ilk de sen yıkılacaksın, adamlarından mahrum olarak dul ve de hayattan tamamen yoksun kalacaksın.*

⁶⁵⁹ Paus. Perieg. 8. 43. 4: Λυκίων δὲ καὶ Καρῶν τὰς πόλεις Κῶν τε καὶ Ῥόδον ἀνέτρεψε μὲν βίαιος ἐς αὐτὰς κατασκήψας σεισμός· βασιλεὺς δὲ Ἀντωνῖνος καὶ ταύτας ἀνεσώσατο δαπανημάτων τε ὑπὲρ βολῆ καὶ ἐς τὸν ἀνοικισμὸν προθυμίᾳ. *Lykialılar'ın, Karialılar'ın ve Koslular'ın kentleri ve Rhodos onları vuran şiddetli bir depremle yerle bir edildi. İmparator Antoninus canı gönülden bu kentlerin restoresini (yaptırdı) ve bu görev için büyük meblağlar ayırdı. Bir Rhodos yazıtında bulunan yazıtta Antonius Pius adanın kurtarıcısı, kurucusu ve euergetesi olarak anılmaktadır,* bkz. Studi Ciaceri 255, Ib: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον | Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον Σεβαστὸν | Εὐσεβῆ, τὸν σωτῆρα καὶ κτιστὰν τὰς πόλεως, | ὁ δᾱμος ὁ Ῥοδίῳ τὸν εὐεργέταν.

⁶⁶⁰ Schmitt, 1957: 191. Ayrıca krş. Marek, 2010: 464 Farbkarte 8.

⁶⁶¹ Ael. Aris. Orat. 44. 563: ...ὁμοῖς τοῖνον σεμνύνεσθε ὡς ὄντες ἐλεύθεροι καὶ τὴν δημοκρατίαν. οὕτως ἐπαινεῖτε ὥστε μὴδ' ἂν ἀθάνατοι δέξασθε γενέσθαι, εἰ μὴ τις ὑμᾶς ἐπὶ ταύτης ἑάσει μένειν τῆς πολιτείας... *Özgür ve demokrasinin destekçileri olduğunuz için kendinizi övüyorsunuz. Ama kendinizi öylesine övüyorsunuz ki, eğer birisi sizin bu yönetim şeklinizi sürdürmeye izin verirse ölümsüz olmayı bile kabul etmezsiniz.; ...εἰ ταῦθ' οὕτω πρόεισιν, οὐ κινδυνεύετ' ἀποστερηθῆναι τῆς δοκούσης ταύτης ἐλευθερίας...* *Eğer ki bu (işler) böyle devam*

huzursuzluk ortamından ve bu huzursuzluğun devam etmesi halinde özgürlüğün kaybı söz konusu olabileceğinden bahsedilmektedir. Bu tekrarlanan referansların yalnızca retorik amaçla yazılmış metinlerden ibaret olmadığı açıktır. Bu sebeple Aristides'in pasajlarını aktardığı dönemde Rhodos'un hâlâ özgür olduğu ve demokratik bir rejime sahip olduğunu düşünmek makuldür.⁶⁶² İ.S. 3. yüzyıla ait Khersonesos ve Syme'den ele geçen yazıtta hâlâ bir Rhodos *strategos*'un mevcudiyeti görülmektedir.⁶⁶³ Böylelikle Rhodos'un ilk Severuslar zamanında hala Küçük Asia topraklarının yönetimine sahip olduğunu anlaşılmaktadır. Bu da belirli bir derece bağımsızlık gerektirdiğinden adanın bu dönemde hâlâ bağımsız statüsünü bir şekilde yürüttüğü anlamına gelebilir.⁶⁶⁴ Ayrıca bu dönemde denizlerdeki gücünü kısmen geri kazandığı da görülmektedir. Olasılıkla İ.S. 3. yüzyılın başlarına tarihlenen bir dekret Aelius Alexander isimli bir komutanı Khersonesos civarında devriye gezerek denizciler için güvenlik ve emniyet sağladığı ve ayrıca denizde faaliyet gösteren korsanları ele geçirerek cezalandırmak üzere teslim ettiği için onurlandırıldığı görülmektedir.⁶⁶⁵

Diocletianus Dönemi'nde imparatorun eyalet düzenlemesi ile Rhodos özgürlüğünü kaybedip yeni kurulan ada eyaletine eklenmiş ve bu eyaletin başkenti olmuştur.⁶⁶⁶ Eyalet *diocoesis Asiana*'nın bir parçasıydı. Hellenistik Dönem'de denizlerin en büyük güçlerinden biri olarak kabul edilen Rhodos'un Roma İmparatorluk Dönemi'nde giderek gücü azalmış, Roma ile kurduğu ilişkilerini ise bu denli ilerletmiştir. Ancak en nihayetinde kaçınılmaz olarak Rhodos Roma İmparatorluğu tarafından ilhak edilmiştir.

3.3. Lykia ve Rhodos: Tarihi Bağlantılar ve Kültürel Etkileşimler

Coğrafi yakınlığı sebebiyle Rhodos ile Lykia erken dönemlerden itibaren farklı nitelikte yakın temaslar ve uzun soluklu ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Denizle yakın ilişkileri ve ticaretleri sefer gereksinimlerin karşılanabileceği limanları iki halk için de doğal bağlantılar oluşturmuştur. Ancak başlarda Rhodos ile Lykia'nın komşuluğu uzun süre dostane ilişkiler geliştirmelerini sağlayamamıştır. Nitekim Homeros'ta Lykialılar'ın Troialılar yanında yer aldığı, Rhodoslular'ın Yunanlar tarafında savaştığı görülmektedir. Rhodos ve Lykia karşıtlığı, bu ikili hakkındaki en erken edebi bilgi olarak, Homeros'un anlattığı Rhodoslu

ederse, bu meşhur özgürlükten mahrum kalma tehlikesi içindesiniz...; ...ὥστε εἰ μηδὲν ἄλλου χάρις, τοῦ γ' ὄντες ἐλεύθεροι ποιεῖν ὃ τι βούλεσθε, τῶν νυνὶ τούτων ἀπόστητε... ..Böylece, başka bir şey için değil, istediğinizi yapma özgürlüğüne sahip olsanız bile, mevcut davranışınızdan vazgeçin...

⁶⁶² Krş. Bresson, 1996: 227vd.

⁶⁶³ Yazıt için bkz. Syll.³: no. 819; ayrıca bkz. Fraser ve Bean, 1954: 84.

⁶⁶⁴ Krş. Schmitt, 1957: 192.

⁶⁶⁵ AE, 1948: no. 201. Ayrıca bkz. de Souza, 1999: 218vd.

⁶⁶⁶ Hier. *Synecd.* 686, 1; Kuhn, 1865: 202 ve 227vd.; Marquardt, 1881: 348vd.; van Gelder, 1900: 176 dn. 3 ile birlikte; Seston, 1946: 141vdd.; Schmitt, 1957: 192; Pawlak, 2016: 209.

Tlepolemos ile Lykialı Sarpedon'un teke tek mücadelesinde ve bu mücadele sonucunda Sarpedon Tlepolemos'u öldürmesinde bile kendisini göstermektedir.⁶⁶⁷ Bu mücadele daha sonraları şu yorumu doğurmaktadır: *φασὶ δὲ αἱ Λυκίου Ποδίου ἐχθρεύειν*, yani “*Lykialıların Rhodoslulara her zaman düşman olduğunu söylerler*”.⁶⁶⁸

Arkaik Dönem'den itibaren süregelen ilişkiler için edebi kaynaklardan pek kayıt olmamasına karşın ele geçen seramik kalıntıları iki bölgenin ticaret ilişkileri konusunda birtakım ipuçları vermektedir.⁶⁶⁹ Daha sonraki dönemlerde ise Lykia'daki Rhodos sikkelerinin dolaşımı ticari faaliyetlerin yanı sıra bölgedeki Rhodos varlığını da göstermektedir. İ.Ö. 460 yılına tarihlenen Elmalı Definesi'nin içinde yer alan sikkelerin %17'lik kesiminin Kamiros'tan gelmesi de Rhodos sikkelerinin Lykia dolaşımını açıkça göstermektedir.⁶⁷⁰ Nitekim dolaşımı Limyra'da bulunan ve İ.Ö. 4. yüzyıla ait olduğu düşünülen 41 adet Rhodos sikkesi⁶⁷¹ ve Telmessos kentinin İ.Ö. 3. yüzyıla ait içinde 48'den fazla *didrachmi* bulunan definesi⁶⁷² ile de örneklendirebiliriz.⁶⁷³ Bunlara ek olarak bölgeler arası ticaret epigrafik kaynaklar ile de doğrulanmaktadır. Lykia-Karia sınırındaki Lissai kentinden İ.Ö. 275/4 yılına ait bir dekrette Rhodoslu bir tüccarın belirli ayrıcalıklara ve ithalat için bir vergi muafiyetine sahip olduğu görülmektedir.⁶⁷⁴ Muhtemelen bu Rhodoslu tüccarla iş ilişkilerinin acil bir durumdan ziyade uzun soluklu ticaret çıkarlarına dayandığı düşünülebilir.⁶⁷⁵

İ.Ö. 4. yüzyılda siyasi olarak doğrudan bir bağlantı içinde olmayan Rhodos ile Lykia'nın Hekatomnid *dynast*'lerinin yönetimi altında olduğu bilinmektedir. Bunu takip eden süreçte Büyük İskender'e boyun eğmek zorunda kalmışlar ve onun *diadokh*'lerinin gerçekleştirdiği egemenlik yarışının bir nevi kurbanı olmuşlardır. Rhodos'un İ.Ö. 305 yılında Demetrios

⁶⁶⁷ Hom. *Il.* 5. 627-710. Ayrıca bkz. Frei, 1993: 91 dn. 31.

⁶⁶⁸ Schol. *Il.* 5. 639.

⁶⁶⁹ Metzger, 1972: 188vd.; Zimmermann, 1993a: 110 no. 1.

⁶⁷⁰ Elmalı Definesi hakkında genel bilgiler için bkz. Konuk, 2016; Göktürk, 2022. Kamiros sikkeleri ile Lykia bağlantısı için bkz. Bresson, 1999: 103.

⁶⁷¹ Gorecki, 1992.

⁶⁷² IGCH: no. 1424. Define'nin bir yanlışlık ile Antiphellos kentine ait olduğu aktarılmıştır, ancak R. H. J. Ashton (1994) bu hatayı düzeltmiştir.

⁶⁷³ Bu örneklere İ.Ö. 2. yüzyılı da dâhil etmek gerekirse; Telmessos'un batısında bulunan Çalış Tepesi çevresinde ele geçen İ.Ö. 170 ya da 180'li yıllara ait Rhodos Plinthophoroi hazinesi (bkz. Arslan, 1991) ve Ksanthos'tan 'Vakıf Mevduatı' olarak adlandırılan hazinesi (bkz. Troxell, 1982: 36vd.) gösterilebilir. Ayrıca bkz. Ashton, 1994; Bresson, 1999: 104 dn. 47 ile birlikte.

⁶⁷⁴ TAM, II: no. 159: [βασιλεύο]ν[τ]ος [Π]το[λ]εμαίου τ[ο]ῦ [Π]τολεμαίου ἔτους ἑνδεκάτου | [μηνὸς] [Περειτίου?] ἐκκλησί[ας] κυρί[ας] γενομένης ἔδοξε | Λισσατῶν τῶν δῆμων ἐπε[ιδ]ὴ Ἀγ[έ]πολις Λάμπ[ω]νος Ῥόδιος | ἀνὴρ καλὸς κἀγαθὸς γέγον[εν] εἰς τὸν δῆμον τὸν Λισσατῶν | [κ]αὶ κοινῇ καὶ ἰδίαι ἐκάστωι χρεί[ας] [πα]ρεχόμενος, [ἐ]δοξε τῶν δῆμων τῶν Λισσατῶν στεφάνω[σαι] αὐτὸν [θ]αλλοῦ στεφάνω[ι] | ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐνοίας [ἧς] ἔχων | δια[τελ]εῖ εἰς τὸν δῆμ[ον] | τὸν Λισσατῶν, δ[ι]δῶσι δὲ πολ[ι]τεῖαν αὐτῶν καὶ ἐγγόνοις | [κ]αὶ ἀτέλειαν ἀπάντων ὁπόσ' ἂν [εἰσάγη]ν ἀναγράψαι | [δ]ὲ τὸ [ψ]ήφισμα τοῦτο ἐν στήλῃ λιθίνῃ πρὸ τῶν | [πυρ]λῶν. συν[τ]ε[λεσ]ά[τω]σαν δὲ ταῦτα οἱ ἐφεστ[η]κότ[ες].

⁶⁷⁵ Tietz, 2003a: 174. Lissai'ın Rhodos ile temasının boyutu tam olarak bilinmemekle birlikte, J. Th. Bent (1888: 85) tarafından keşfedilen açılmamış bir mezarda ele geçen Rhodos sikkeleri ve Kaunos *hemidrachmi*'si (bkz. BMC Caunos 11, Taf. 12,4) Lissai'ın Rhodos'un yanı sıra Kaunos ile de önemli ticaret bağlantılarını gösterir niteliktedir.

tarafından uğradığı kuşatmada Lykia'nın Rhodos'a karşı bir tutum sergilediği görülmektedir. Nitekim Diodoros'un aktarımı ile Demetrios'un Patara'yı bir üs olarak kullandığı anlaşılmaktadır.⁶⁷⁶

Bu tarihten itibaren ticari ilişkileri devam eden iki bölgenin siyasi anlaşmazlığı da devam etmiştir. Ancak kırılma noktası denebilecek durum Roma'nın iki bölge için de sahneye çıkışı ile gerçekleşmiştir. Bilindiği üzere İ.Ö. 190 yılında gerçekleşen Magnesia Savaşı'nda Lykia Antiokhos III'ün, Rhodos ise Roma'nın yanında yer almıştır. Antiokhos III Rhodos'a ait olan Daidala ve diğer Peraia topraklarını kuşatınca Rhodos Peraia'sını korumak için Roma'yı Patara'ya karşı bir müdahale gerçekleştirmeye ikna etmiştir, böylece topraklarını kurtarmayı başarmıştır.⁶⁷⁷ Daha sonra Apameia Barışı ile Lykia'nın *senatus* tarafından Rhodos'a verilmesi aralarındaki çatışmanın daha da büyümesine neden olmuştur. İ.Ö. 188 yılında gerçekleştirilen anlaşma sonucu Rhodos hâkimiyeti altına giren Lykia, hâkimiyetten çıktığı 167 yılına değin Rhodos'a karşı ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Polybios'un aktarımları ile bu sürecin başlangıcını takip etmek mümkündür. Buna göre Roma tarafından Küçük Asia kentlerinin statülerinin ayrıntılarını belirlemek üzere on komisyon üyesi gönderilmiştir. Bu sırada Rhodoslu elçiler Theaidetos ve Philophron Lykia ve Karia'yı egemenliklerine verilmesini talep etmiştir. Ancak Lykialılar'ın müttefiki Ilion'dan gelen elçiler Lykialılar'ın Antiokhos III'ün yanında yer alma hatasının affedilmesi için çaba harcamışlardır. Ancak Roma iyi ilişkiler içinde olduğu Rhodos ve Ilion'u ortak bir şekilde memnun etmek için Lykialılar'ın çok ağır cezalar almamaları, ama bölgenin Rhodoslular'a hediye olarak verilmesini kararlaştırmışlardır. Böylece ittifak müzakereleri için Rhodos'a elçiler yollayan Lykilalılar ile çeşitli emirler çerçevesinde onları tebaası olarak gören Rhodoslular arasında bir anlaşmazlık çıkmıştır. Çıkan anlaşmazlık sonucunda Lykialılar'ın Rhodoslular'ın emirlerine boyun eğmektense başka her şeye boyun eğeceklerini ilan etmişlerdir.⁶⁷⁸ Böylece bu çatışma sonraki yıllarda meydana gelecek olan Lykia ayaklanmalarının başlangıcı niteliği taşımaktadır.

Lykia'nın Rhodos'a ittifak görüşmelerine gitmesi muhtemelen Ptolemaioslar'ın egemenliği altındaki yaşadıkları gibi sıkı olmayan bir bağıllık politikasının uygulanması, ayrıca Rhodos garnizonlarından kurtularak kentlerinin ve gelirlerinin üzerinde tam kontrol sağlanması ve vergileri yıllık toplu bir ödeme şeklinde aktarılması arzuları içindir.⁶⁷⁹ Ancak Rhodos'un bölge üzerinde tam hâkimiyet düşüncesi Lykialılar'ın isteklerinin tam tersi yönündeydi. Ada henüz bu denli siyasi ve mali tavizler verme niyeti içinde değildi. Kentlerin ve gelirlerin

⁶⁷⁶ Diod. 20. 93. 3.

⁶⁷⁷ Liv. 37. 15. 6; 37. 16; 37. 22. 3.

⁶⁷⁸ Polyb. 22. 5.

⁶⁷⁹ Bu hususta bkz. Bagnall, 1976: 105-110; Behrwald, 2000: 49vdd.; Gabrielsen, 2013b. Ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 113vd.; Bresson, 1998: 69vdd.; Wiemer, 2002a: 263; Adak, 2007a: 266.

doğrudan bir kontrolünü amaçlamışlardı. Nitekim bunun için de Lykia (ve Karia'ya) giderek söz konusu durumları sağlayabilecek ve ne yapılması gerektiğine dair genel emirleri düzenleyecek bazı vatandaşları görevlendirmiştir.⁶⁸⁰ Ayrıca Rhodoslular Lykialılar'ın direnmesine Roma'nın tavrının da sebep olduğunu düşünmekteydiler, nitekim Apameia Barışı'ndan on yıl sonra Roma Rhodos'a Lykia'nın kendilerine öylesine verilmiş hediye gibi değil, bir dost ve müttefik gibi davranılması gerektiğini bildirmiştir.⁶⁸¹ Roma'nın bu tavrı muhtemelen Rhodos'un Hellenistik Dönem'in başından itibaren giderek artan gücünü sınırlamak amacıyla izlediği manipülatif bir politika olduğu söylenebilir.⁶⁸² Ayrıca bu dönemde Pergamon Kralı Eumenes müttefiki Rhodos ile menfaatleri ters düştüğünden Lykia'yı Rhodos'a karşı kışkırtma girişimlerinde de bulunmuştur.⁶⁸³ Bu sebepler her iki tarafı da çatışmaya sürüklemeye yetmiştir.

Bu süreci İ.Ö. 164 yılında Rhodoslu elçi Astymedes'in *senatus* huzurundaki konuşmasında Karia ve Lykia üzerindeki hâkimiyeti boyunca üç savaş yapmaya mecbur kaldıkları aktarımı ile daha iyi anlayabilmekteyiz.⁶⁸⁴ Rhodoslular'ın savaş olarak bahsettikleri çatışmalar esasında ayaklanma olarak düşünülebilir. Bu üç ayaklanmanın ilki olasılıkla Rhodos'un bölgedeki hâkimiyetinin ilk zamanlarında gerçekleşmiştir.⁶⁸⁵ Daha sonraki ayaklanmada⁶⁸⁶ ise Ksanthoslular Roma'ya elçiler göndererek önemli bir rol üstlenmiştir. Ksanthoslu elçiler Rhodos'un kurduğu baskıdan ve tehlikeden bahsetmişler, müzakere sonunda ise *senatus*'u Rhodos'a elçi göndermeye ikna etmeyi başarmışlardır.⁶⁸⁷ Rhodos'a giden elçi heyeti ise yukarıda bahsedildiği gibi Lykia'nın bir hediye değil, müttefik ve dost olduğunu bildirmiştir. Ancak bu noktada Ksanthos'un bu ayaklanmaya katılmasının nedeni tam olarak

⁶⁸⁰ Polyb. 22. 5. 8. Ayrıca bkz. Wiemer, 2002a: 227.

⁶⁸¹ Polyb. 25. 4. 5: καὶ τέλος εἰς τοῦτ' ἤγαγον τὴν σύγκλητον, ὥστε πέμψαι πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥόδον τοὺς διασαφίζοντας ὅτι, τῶν ὑπομνηματισμῶν ἀναληφθέντων ὧν οἱ δέκα πρέσβεις ἐποίησαντο κατὰ τὴν Ἀσίαν, ὅτε τὰ πρὸς Ἀντίοχον ἐχειρίζον, εὐρίηται Λύκιοι δεδομένοι Ῥοδίοις οὐκ ἐν δωρεᾷ, τὸ δὲ πλεῖον ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι. Sonuç olarak meclisi Rhodos'a elçi göndermelerine ikna etmeyi başardılar, on elçinin Asia'da Antiokhos'la anlaşma yapmak üzere raporlar yapıldıktan sonra, Lykialılar'ın Rhodoslular'a bir hediye olarak verilmediği, daha ziyade bir dost ve müttefik olarak kabul etmelerine karar verildi. Buna ek olarak Liv. 41. 6. 11-12: motus his *senatus* litteras Lyciis ad Rhodios dedit, nec Lycios Rhodiis nec ullos alii cuiquam, qui nati liberi sint, in servitute dari placere; Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse, ut in dicione populi Romani civitates sociae sint. *Senatus bu konuda Rhodoslular için Lykialılar'a, Lykialılar'ı ne Rhodoslular'a ne de özgür doğumlu başka bir topluma köle olarak verilmemesi; müttefik devletlerin Roma halkının yönetimi altında olduğu gibi Rhodoslular'ın egemenliği ve koruması altında olması üzerine bir mektup gönderdi.* Ayrıca bkz. Wiemer, 2001: 156; Adak, 2007a: 259.

⁶⁸² Adak, 2007a: 262vd.

⁶⁸³ Polyb. 27. 7. 6; 42. 14. 8-9.

⁶⁸⁴ Polyb. 30. 31. 4.

⁶⁸⁵ Esasında ilkin Lykialılar Rhodoslu görevliler ile iş birliğini reddetmişlerdir, ancak Rhodos'un bu duruma karşı misillemesi Lykialılar'ın savundukları durumu ayaklanma yoluyla gerçekleştirmesine sebep olmuştur, krş. Adak, 2007a: 267. Bu ayaklanmaların niteliği üzerine bkz. van Gelder, 1900: 143; Walbank, 1979: 279; Zimmermann, 1992: 117 dn. 34; Bresson, 1999: 111vd.; Wiemer, 2002a: 268.

⁶⁸⁶ A. Bresson (1999: 109) ikinci ayaklanmanın tarihini İ.Ö. 177 ile 175 yılları arasına yerleştirmektedir.

⁶⁸⁷ Polyb. 25. 4. Rhodos'un Bithynia Kralı Perseus ile yakın ilişkiler kurmaya başlaması bu sıralarda gerçekleşmiştir.

belli olmasa da⁶⁸⁸ Rhodos'un tüm Lykia'nın yanı sıra bu kent üzerinde de oldukça ağır yaptırımlar uyguladığını düşündürmektedir. Ksanthoslular'ın Rhodos'a karşı savaş tutumu, ya tüm Lykialılar için düşman olarak görülen Rhodoslular ile ittifak içinde olmalarıyla izole durumunda kalacakları, ya da Ksanthoslular'ın Lykia'nın askeri başarıları sonucunda Rhodos'un bölgeden er ya da geç tahliye edileceğini öngörmeleri şeklinde yorumlanmaktadır.⁶⁸⁹ Nitekim Ksanthos'un Rhodos nezdinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu bilinmektedir. Bu ayrıcalık ise Rhodoslular'ın Apameia Barışı hemen sonrasında Ksanthos, Ilion ve Roma arasında gerçekleşen bir anlaşma temeline dayandırılmaktadır.⁶⁹⁰ Nitekim bu anlaşmayı konu alan ancak henüz yayımlanmayan yazıtta Ksanthoslular'ın Rhodos, Ilion veya Roma'nın çıkarlarına aykırı hareket etmemeye söz verdiği ve Rhodos'un Ksanthos'a daha iyi bir yasal statü sağladığı anlaşılmaktadır. Roma ve Rhodos'tan başka Ilion'dan da söz edilmesi şaşırtıcı değildir. Nitekim İ.Ö. 196 yılında Ilionlu *rhetor* Themistokles Ksanthos'a gelmiş ve iki kent arasındaki ilişkiler üzerine bir konuşma yapmıştır.⁶⁹¹ Bu ilişki tüm Lykia'yı değil yalnızca Ksanthos kentini kapsamaktaydı. Rhodos egemenliğinin daha henüz başlarında Ksanthos'a böylesi bir statü verilmesi Lykialılar'ın Rhodos'a karşı ilk ayaklanmalarında kentin onların yanında yer almadığını gösterir niteliktedir. Lykialılar'ın Rhodos'a ilkin hangi tarihte ayaklandığı ise kesin değildir.⁶⁹² Ancak İ.Ö. 180 yılında ayaklanmanın boyutu o denli artmıştır ki Rhodos Pergamon Kralı Eumenes ile araları çok iyi olmamasına rağmen⁶⁹³ Lykialılar'a karşı silahlı bir destek istemek durumunda kalmışlardır.⁶⁹⁴

Ksanthos'un yanı sıra Araksa kentinin de Rhodos tarafından tanımlı ayrıcalıklı bir statüde olduğu anlaşılmaktadır. İ.Ö. 181/180 yılına tarihlenen,⁶⁹⁵ Rhodos'ta bulunmuş bir

⁶⁸⁸ M. Zimmermann'a (1993a: 115) göre, Eumenes II'nin İ.Ö. 180 yılında Lykialılar'a karşı Rhodos'u desteklemesi sahip olduğu Telmessos topraklarının Ksanthos Vadisi'ne ve Lykia'nın ana çatışma merkezine komşu olması dolayısıyla gerçekleşmiştir. Böylece Ksanthos'un yeri ve önemi göz önüne alındığında geri kalan Lykia toplulukları ile ayaklanmaya katılmaması muhtemelen olanaksızdır.

⁶⁸⁹ Adak, 2007a: 266.

⁶⁹⁰ Yazıtın tarihlemesi için İ.Ö. 188'den kısa bir sonrası ya da 177'den sonraki yıllar önerilmektedir, Wiemer, 2002a: 264 dn. 15; Adak, 2007a: 264 dn. 33 ile birlikte; Behrwal, 2015: 405vd. Ayrıca bkz. Gabrielsen, 1997: 52; Bresson, 1998: 73vd. dn. 35 ile birlikte; 1999: 115vd.

⁶⁹¹ Robert ve Robert, 1983: 154-163 no. 15 = SEG, 33: no. 1184 ve no. 1232. Ayrıca bkz. Curty, 1995: 192vd.; Adak, 2007a: 263vd.

⁶⁹² Fraser ve Bean, 1954: 111vdd.'da ayaklanmayı İ.Ö. 188 sonrası gibi erken bir zamana yerleştirmektedir. Buna karşılık bkz. Zimmermann, 1993a: 114vd.; özellikle s. 115'de ilk ayaklanmanın patlak vermesinin İ.Ö. 180 yılından daha önce bir tarihe yerleştirilemeyeceğini ileri sürmektedir; Wiemer, 2002a: 267'ye göre ise İ.Ö. 185 ya da 184'te başlamış olabilir.

⁶⁹³ Bu konu hakkında bkz. Berthold, 1984: 173vd.

⁶⁹⁴ Polyb. 24. 15. 13: ἐν ᾧ καιρῷ τῶν Ῥοδίων ἐπισπασαμένων τὸν Εὐμένην [καὶ] φιλοτίμως, οὗτος μὲν ἐξώρμησε μετὰ πολλῆς σπουδῆς, πράξων τὰ κατὰ τοὺς Λυκίους. Aynı zamanda Rhodoslular Eumenes'in dostluğunu kazanınca alalecele Lykialılar'a karşı saldırıya teşvik etti.

⁶⁹⁵ Yazıtın ilk edisyonunu yapan A. Maiuri (1925: 313vdd.) ἔτους ὀγδοῦ ifadesi ile Ptolemaioslar'ın Lykia'ya hâkim olduğu İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlemek istemiştir. A. Maiuri'yi takiben bkz. Bean, 1948: 48; Moretti, 1950: 328, 348; Larsen, 1956: 167 dn. 3; Bagnall, 1976: 106; Huß, 1976: 192; Moretti, 1977: 361; Robert, 1980: 305vd.; Wörle, 1988: 120 dn. 257; Leschhorn, 1993: 14. Ancak A. Bresson (1999: 114vd.) ἔτους ὀγδοῦ ifadesini

yazıtta Araksalılar'ın kenti ve *arkhon*'ları Rhodos'a gelen elçileri iyi ağırlamasından dolayı Rhodoslu Aiskhinas'ı onurlandırmaktadır.⁶⁹⁶ A. Bresson Araksa'dan Rhodos'a giden elçilerin kentleri adına yasal imtiyazlar için müzakerelerde bulunmuş olabileceklerini ve Rhodos'un bu imtiyazları kabul etme sebebinin Araksa'nın Ksanthos Vadisi'nin kuzeyindeki stratejik konumu olduğunu düşünmektedir.⁶⁹⁷ Ayrıca M. Zimmermann meşhur Orthagoras yazıtında –Rhodos'un isminin hiç anılmamasına rağmen– Ksanthos ve Tlos kentlerine saldıran Lysanias ve Eudemos'un *tyran*'lık girişimlerinin Rhodos'un bölgeye dolaylı bir müdahalesi şeklinde yorumlamaktadır. Nitekim bahsi geçen Eudemos'un Patara ve Megiste'de savaşan Rhodos amirali Eudamos ile özdeşirmiş, Lysianias'ın ise olasılıkla Rhodoslu bir seçkin olması gerektiğini düşünmektedir.⁶⁹⁸ Ancak bu hipotezler pek olası görünmemektedir.⁶⁹⁹

İ.Ö. 178 yılında Ksanthoslular da Lykialılar'ın ayaklanmalarına dâhil olmak üzere, elçiler yollayarak Roma'dan savaşa izni istemiştir. Görünüşe göre Ksanthoslular *senatus* tarafından bu kararlarının onaylanmasına önem vermekteydiler. Nitekim daha önce yaptığı yukarıda bahsedilen ittifak anlaşmasında Roma da kent için koruyucu bir güç olarak seçilmiştir.⁷⁰⁰ Böylece *senatus* Ksanthoslular'ın ittifakı feshederek savaşa girmelerini onaylamış ve *senatus consultum de Lyciis* aracılığıyla Rhodoslular'a, Lykialılar üzerinde ağır olmayan yönetim mekanizmaları kullanmaları için açık bir uyarı yayınlamıştır. Kararın çıkmasından bir süre sonra Lykialılar'ın son ayaklanması gerçekleşmiştir.⁷⁰¹ Ancak İ.Ö. 167 yılına değin bölgedeki Rhodos hâkimiyeti bu ayaklanmaların bir sonuç vermediğini gösterir niteliktedir.⁷⁰² Esasen Rhodos'un Lykia'dan çekilmesi de yine bu ayaklanmaların bir neticesinde değil, Roma'nın ada devletine karşı güveninin azalması sonucu ile gerçekleşmiştir. Böylelikle İ.Ö. 167 yılında Lykia özgürlüğünü kendi kendine kazanamamış, ancak Roma imtiyazı ile elde edebilmiştir.⁷⁰³

Lykia'nın yerel bir *era*'sı olarak düşünerek yazıtın tarihlemesini İ.Ö. 181/180 olarak yapmıştır; ayrıca bkz. Behrwal, 2000: 97vd. dn. 327. Ayrıca krş. Gabrielsen, 1997: 52; Wiemer, 2002a: 266.

⁶⁹⁶ Yazıt için bkz. SEG, 49: no. 1076.

⁶⁹⁷ Bresson, 1999: 115.

⁶⁹⁸ Zimmermann, 1993a: 125-129.

⁶⁹⁹ Bunun ele alınan detaylı nedenleri üzerine bkz. Bresson, 1999: 129 dn. 163.

⁷⁰⁰ Adak, 2007a: 265.

⁷⁰¹ Liv. 41. 25. 8: Lycii quoque per idem tempus ab Rhodiis bello vexabantur. *Lykialılar da aynı zamanlarda savaşta Rhodoslular tarafından sıkıştırıldı.* Livius'un aktarımı ile bu ayaklanma İ.Ö. 174 yılına tarihlendirilmektedir. Ayaklanmanın İ.Ö. 178'den 172 yılına kadar olası tarihlendirmesi için bkz. Wiemer, 2002a: 265.

⁷⁰² Buna karşın Fraser ve Bean, 1954: 116'ya göre, Polybios'un İ.Ö. 171 yılında Rhodos ve Pergamon arasında Rhodos Peraiası'nda bulunan kaleler ve *khoralar*'ın Eumenes II'in askeri tarafından düzenli aralıklarla tahrip edilmesi üzerine çıkan çatışmanın (muhtemelen bu çatışma Telmessos Körfezi'nin kuzeyi ile Daidala yerleşiminin doğusu arasında kalan bir bölgede gerçekleşmiştir, bkz. Zimmermann, 1993a: 117 dn. 40 ile birlikte; Bresson, 1999: 109) aktarımından (bkz. Polyb. 27. 7. 4-6) yol çıkarak Lykia ayaklanmalarının hâlihazırda bittiğini göstermektedir.

⁷⁰³ Lykia'nın özgürlüğüne kavuşması üzerine bkz. Polyb. 30. 5. 12; Liv. 44. 15. 1; ayrıca bkz. Treuber, 1887: 165; Behrwal, 2000: 84-89; Kolb, 2002: 208.

Rhodos Apameia Barışı ile elde ettiği Lykia topraklarını Dâhili Peraia'sına dâhil etmemiştir. Lykia'daki yönetim bir *hagemon epi Lykias* yetkisi altına verilmiştir. Bu tarihlerde bu memuriyetin varlığı yazıtlar vasıtasıyla da kanıtlanmaktadır. Nitekim Magnesia Savaşı'nda Antiokhos III, doğu Peraia bölgelerini kuşatınca Rhodos'un Peraia topraklarını koruyabilmek için Roma'nın Patara'ya bir saldırı düzenlemesinde aracı olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Rhodos'ta ele geçen bir yazıt muhtemelen Daidala ve çevresini kurtarmak amacı ile yapılan bu başarılı hareket ile ilişkilidir.⁷⁰⁴ Ek olarak yine Rhodos'ta bulunan bir başka yazıt Rhodoslu *hagemon epi Lykias* Eudamos oğlu Hagesandros'u tüm savaşlardaki (ἐν ταῖς μάχαις πάσαις) başarısından dolayı onurlandırmaktadır.⁷⁰⁵ İ.Ö. 190 yılına tarihlenen bu yazıtlar Apameia öncesinde bölgedeki *hagemon epi Lykias*'ın varlığını gösterir niteliktedir.⁷⁰⁶ A. Bresson'a göre, bu memuriyet başlığındaki 'Lykia' Rhodoslular'ın Kaunos'u İ.Ö. 197 yılında Ptolemaioslar'dan satın aldığı anda ele geçirdiği Daidala ve çevresi için geçerli olmalıdır.⁷⁰⁷ Ancak daha sonraları Apameia Barışı'nda Lykia'nın Rhodos'a verilmesi ile sistemde bir değişiklik yapılmış ve *hagemon epi Lykias*'ın yetkisi muhtemelen tüm Lykia'yı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu tarihten itibaren Rhodos'un baş memurları listesinde üç *hagemon* kaydedilmiştir: *hagemon epi Lykias*, *hagemon epi Karias* ve *hagemon epi Kaunou*.⁷⁰⁸ Özel bir sorumluluk alanına sahip bu üç *hagemon* Rhodos'un yüksek yetkili *strategos*'larına bağlı *hagemon*'lardan ayırt edilmelidir.⁷⁰⁹ Böylelikle İ.Ö. 2. yüzyılın başlarında Lykia, Karia ve Kaunos'un Rhodos'un Peraia organizasyonlarına (Dâhili ve Tâbi Peraia) entegre edilmedikleri anlaşılabılır.⁷¹⁰ Nihayetinde bu üç *hagemon* muhtemelen kendi bölgelerinin valisi olarak bir süre görevlerini sürdürmüşlerdir.

Daha sonraki süreçte Rhodoslular'ın Lykia'nın yanı sıra Karia topraklarını da kaybetmesi üzerine İ.Ö. 164 yılında *senatus*'a giderek daha önce sahip olduğu bu topraklar

⁷⁰⁴ ILindos, II: no. 160 = SEG, 49: no. 1072. Yazıtın 3-4. satırlarında geçen ἐν τε ταῖς [ποτὶ Ἀντίοχον βασιλέ]α παρατάξει ifadesi A. Bresson (1999: 124vd. dn. 95) tarafından ἐν τε ταῖς [περὶ Δαίδαλ]α παρατάξει olarak düzeltilmiştir. Ayrıca bkz. Gabrielsen, 2000b: 175; Wiemer, 2001: 122 dn. 125 ile birlikte; Tietz, 2003a: 245.

⁷⁰⁵ Mauri, 1925: no. 22[1]. Hagesandros muhtemelen Daidala ablukaya alındığında kralın kuvvetlerinin saldırılarına karşı direnmiştir, krş. Bresson, 1999: 124vd. dn. 95.

⁷⁰⁶ Bu düşünceye karşılık gelecek şekilde P. Fraser ve G. E. Bean (1954: 83vd. ve 88) ILindos, II: no. 160 yazıtına hiç değinmeyerek *hagemon epi Lykias*'ın İ.Ö. 188 ile 167 yılları arasında listelendiğini belirtmişlerdir. M. Zimmermann (1993a: 127) ise bahsi geçen yazıtı Lykia ayaklanmaları ile uyum sağlaması amacıyla İ.Ö. 190'dan önce bir tarihe yerleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunlara karşılık bkz. Bresson, 1999: 109vd. dn. 95 ile birlikte; ayrıca bkz. Tietz, 2003a: 245

⁷⁰⁷ Bresson, 1999: 110.

⁷⁰⁸ IG, XII 1: no. 49 str. 58-63: Σμίας Χαρμοκλεῦς | ἀγεμὼν ἐπὶ Καύνου· | Φιλιστίδας Ἀρχιπόλιος | ἀγεμὼν ἐπὶ Καρίας· | Θεωγένης Πιστοκράτε[υς] | ἀγεμὼν ἐπὶ Λυκίας.

⁷⁰⁹ Görev yapmış çeşitli *hagemon*'lar için bkz. Fraser ve Bean, 1954: 85. Ayrıca P. Fraser ve G. E. Bean bahsi geçen üç *hagemon*'un Peraia kontrolünü sağlayan *strategos en toi Peran*'a bağlı olduğunu düşünmektedir, bkz. Fraser ve Bean, 1954: 88vd. Ancak bu varsayım kanıtlayacak veri bulunmamaktadır.

⁷¹⁰ Bresson, 1999: 110.

üzerinde tekrardan hâkimiyet kurabilmek adına ricada bulunmuşlardır.⁷¹¹ Ancak Kaunos boyunduruğundan kurtulmak isteyen Kalynda dışında diğer bölgeler üzerinde bir hâkimiyet elde edememiştir.

Rhodos ile Lykia'nın uzun süre çatışmalar halinde ilerleyen ilişkilerinin zamanla iyileştiği görülmektedir. Nitekim Küçük Asia'ya saldırılar düzenleyen Pontos Kralı Mithridates Rhodos'a karşı savaş açtığında Lykia Rhodos'un yardımına koşmuştur. Lykia ile Rhodos'un arasında bulunan müttefiklik anlaşması sonucu bölge Kos Adası'na bir savaş filosu göndermiştir.⁷¹² Lykia filosunu Pataralı *nauarkhos* Kreinolaos başarılı bir şekilde yönetmiş ve bunun sonucunda da Patara'da savaş filusunda yer alan diğer komutanlar tarafından onurlandırılmıştır.⁷¹³ Süregelen yıllarda Brutus'un Pataralılar'a yazdığı bir mektupta kendisinden kaçan ve kentin limanına sığınan Rhodoslu amiral Damasippos'u yakalamadıkları için onlara ne denli öfkeli olduğunu göstermektedir.⁷¹⁴ Pataralılar'ın mümkün olmadığı için amirali yakalayamaması Brutus'un öne sürdüğü gibi bir bahane ise her iki devlet için de zor durumlarda hâlâ birbirlerini koruduklarını gösterebilir. Nitekim Rhodos ve Lykia'nın iş birliğinin temelini her ikisinin de üst güç olarak Roma'ya tabi olmasına dayandırılabilir.

3.3.1. İ.Ö. 7. yüzyıldan itibaren Rhodos'un Lykia Topraklarındaki Yayılımı

Büyük Kolonizasyon Dönemi'nde Lykia toprakları coğrafi komşusu Rhodos tarafından kolonize edilmiş ve burada kıyı boyunca bir dizi kent kurulmuştur.⁷¹⁵ Nitekim bu kolonize alanının batısında yer alan Ksanthos Vadisi'ni Lykialılar iskân ederken⁷¹⁶, kuzeyinde yer alan, Antalya Körfezi'nin batı sahil şeridinin arkasında denize paralel olarak uzanan dağlık bölgeyi ise Solymoi halkı iskân etmektedir.⁷¹⁷ Ayrıca Antalya Körfezi'nin batı sahilindeki (Phaselis ile Attaleia kentleri arasındaki bölge) Tenedos, Lyrnas ve Thebe kentlerinin Aioller tarafından kurulduğu görülmektedir.⁷¹⁸ Bunların yanında Phaselis'in hemen kuzey kısımlarında yer alması beklenen Olbia kentinin⁷¹⁹ ise Ion kolonistleri tarafından kurulduğu düşünülmektedir.⁷²⁰ M. Adak'a göre, İ.Ö. 8. yüzyılda bu bölgede Tenedos, Lyrnessos ve Thebe kentlerinin Aiol

⁷¹¹ Polyb. 31. 4. 3; ayrıca bkz. 30. 31.

⁷¹² App. *Mithr.* 24. Konuya ilişkin ayrıca bkz. Magie, 1950: 526; Buraselis, 2000: 151vdd.; Arslan, 2002; 2007: 175vd.; Schuler, 2007: 61vd.

⁷¹³ Marek, 1995: 9-21; SEG, 45: no. 1825. Yazıt için ayrıca bkz. Şahin, 2014: 133.

⁷¹⁴ Bruti *Epistulae* 17.

⁷¹⁵ Treuber, 1887: 90; van Gelder, 1900: 66; Bryce ve Zahle, 1986: 39 dn. 47; Bresson, 1999: 101vd.; Adak, 2007b.

⁷¹⁶ Bkz. Bölüm 1.1. *Lykia'nın Roma Eyaleti Olmadan Önceki Dönemlerindeki Sınırları*.

⁷¹⁷ Frei, 1993: 91; Adak ve Güzelyürek, 2003: 6vd.; Adak ve Güzelyürek, 2005: 42vdd.

⁷¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. Adak ve Güzelyürek, 2005: 42vdd.; Adak, 2007b: 44vdd.

⁷¹⁹ Kemer ilçesindeki Çalışdağ mevkiine lokalize edilmiştir, bkz. Şahin, 2001 (=2002); Adak, 2006. Bunun üzerine yerleşim hakkında yeni değerlendirmeler için bkz. Onur, 2023a: 29-35.

⁷²⁰ Adak, 2006: 16vdd.

kolonistleri tarafından kurulduğu varsayılırsa, İ.Ö. 7. yüzyılda koloni faaliyeti için bölgeye gelen Rhodoslular daha güneyde kalan Phaselis'e yerleşmek durumunda kalmış olabilirler.⁷²¹

Rhodoslular'ın doğu Lykia topraklarında kurduğu en meşhur kent şüphesiz Phaselis'tir. Kent Rhodos'un üç büyük kentinden biri olan Lindos tarafından kolonize edilmiştir. Lindos tapınak yıllıkları Phaselis ile iyi ilişkileri ispatlar niteliktedir.⁷²² Ayrıca bu yıllıklardan Phaselisliler ile Solymoi arasında bir savaş gerçekleştiği de anlaşılabilmektedir. Böylece Rhodoslular'ın doğu Lykia topraklarında kolonize ettiği bölgelerin yerli halk tarafından iskân edilmediği görüşüne⁷²³ karşılık daha önceleri Solymoi tarafından iskân edilmiş olabilecek bölgeye Rhodoslu kolonistlerin gelmesi ile iki halk arasında sürekli olarak çatışmaların yaşandığı düşünülebilir.⁷²⁴ Kentin Rhodos etkisi ile hâkim olduğu Dor lehçesi epigrafik kaynaklar ile de desteklenmektedir.⁷²⁵ Kent Yunan karakterini Roma hâkimiyetine değin sürdürmüştür.

Phaselis'in yanı sıra Limyra Ovası'nda yer alan Korydalla,⁷²⁶ Gagai,⁷²⁷ Rhodiapolis⁷²⁸ ve son olarak Gelidonya Burnu'nun batısındaki Karaöz Limanı'nda yer alan Melanippion kentleri de Rhodoslular tarafından kolonize edilmiş kentlerdir. Böylelikle İ.Ö. 7. yüzyılda bu bölgelerin Yunan kimliğine sahip olduğu söylenebilir. Nitekim Rhodiapolis ve Melanippion kentlerinde Athena'nın baş tanrıça olarak tapınım gördüğü de görülmektedir.⁷²⁹ Bu kentlerin yanında Olympos kentinde ve onun batısındaki Andızlitaş Tepesi'nde Dor lehçesinde kazınmış

⁷²¹ Adak, 2007b: 47.

⁷²² ILindos, II: no. 2, XXIV: Φασηλίται κράνη καὶ δρέπανα, ἐφ' ὧν ἐπε|γέγραπτο· "Φασηλίται ἀπὸ Σολύμων τῶν Ἀθα|ναίων τῶν Λινδίων, Λακίου τοῦ οἰκιστῆ ἀγευμέν|νου", <ω>ς ἀποφαίνεται Ξεναγόρας ἐν τῇ α | τῆς χρονικᾶς συντάξεως.

⁷²³ Blumenthal, 1963: 128.

⁷²⁴ Houwink ten Cate, 1961: 190; Frei, 1993: 89.

⁷²⁵ Nitekim bunlardan en eski örneği İ.Ö. 5. yüzyıla ait Athena Polias'a yapılan adaktır: TAM II: no. 1184; Blackman, 1981: 139; ayrıca bölgeden yeni Dor lehçesi barındıran yazıtlar için bkz. Adak vd., 2005: 16vdd. no. 13-15.

⁷²⁶ Steph. Byz. s.v. Κορύδαλλα· πόλις Ῥοδίων. Ἑκαταῖος Ἀσία τὸ ἐθνικὸν Κορυδαλλεῖς. *Korydalla: Rhodoslular'ın kenti. Hekataios (onlardan) Asia'da (olarak bahseder)* (FGrHist 1 F 246). *Ethnikonları Korydalleis'tir.*

⁷²⁷ Etym. Magn. s.v. Γάγαι· Πόλις Λυκίας. Εἴρηται ὅτι Ῥόδιοι, Λυκίους αἰτοῦντες τόπον ἐν ᾧ κατοικήσουσιν, ἐβόων Γᾶ γᾶ, τῇ πατρὶά φωνῇ δωρίζοντες· καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα ἐτέθη τῇ πόλει. Ἡ ὅτι Νέμιος στρατηγῶν Ῥοδίων, καὶ τοὺς Λυκίων καὶ Κιλικίων ληστεύοντας κατὰ θάλασσαν νικήσας, νυκτὸς χειμῶνι περιέπεσε· καὶ κινδυνευούσης τῆς νεώς, τῶν ἐμπλεόντων ἀναβοησάντων τῇ Δωρίδι φωνῇ Γᾶ γᾶ, ἐκ τοῦ ἐπιφθέγματος προσέσχον καὶ ἐσώθησαν. Ἡμέρας δὲ γενομένης, κατὰ τὸν τόπον ἔκτισε πόλιν, καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς λεχθείσης φωνῆς, Γάγαι. *Gagai: Lykia'nın bir polisi. Lykialılar'dan yaşayacakları bir yer istediklerinde atalardan kalma Dor şiveyle 'Ga ga' şeklinde bağırıyorlardı. Bu noktadan itibaren kente bu isim verildi. Rhodoslular'ın strategos'u Nemios, Lykialılar ve Kilikialılar denizlerde korsanlık yaptıklarında onları yendi, geceleyin bir fırtınayla (gemisi) battı. Gemi tehlikede olduğu sırada denize düşerken Dorik bir şiveyle 'Ga ga' diye bağırıyorlardı, bu haykırış yakardılar ve kurtuldular. Gün doğduğunda, bu bölgede bir kenti kurdu ve söylenen sözden dolayı ona Gagai ismi verildi.*

⁷²⁸ Theop. FGrHist II 115 F 103.

⁷²⁹ Rhodiapolis için bkz. Mørholm ve Neumann, 1978: 21; Frei, 1990: 1778vd.; Schweyer, 1996: 64; Kolb ve Tietz, 2001: 39vd.; daha fazla referans için bkz. Keen, 1998: 203. Melanippion için bkz. Frei, 1990: 1779; Adak, 2007a: 253vdd. str. 23.

yazıtlar da ele geçmiştir.⁷³⁰ Böylece Rhodiapolis'ten Phaselis'e kadarki bölgenin Dor kimliği epigrafik veriler ile doğrulanmıştır. Bu Dor kimliğini oluşturan Rhodos etkisinin İ.Ö. 7. yüzyıldan yerini tahmini İ.Ö. 5-4. yüzyıllar ile birlikte Lykia kültür geleneğine bıraktığı görülmektedir. Klasik Dönem'den itibaren bölgede Lykia tipi mezarlar ve Lykçe yazıtlar görülmeye başlanmıştır.⁷³¹ Nitekim Rhodiapolis'in Klasik Dönem'de 'kent' anlamına gelen *Wedrēi* ismine sahip olduğu sikkeler vasıtasıyla tespit edilebilmiştir.⁷³² Bunun sonucunda Rhodiapolis Yunan ismini kaybetmiştir.⁷³³ Aynı şekilde Gagai kentinin de İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlenmiş bir sikke üzerinde yer alan Lykçe *Gaxe* ismine sahip olduğu görülmektedir.⁷³⁴ Bunların yanında Korydalla'nın Lykçe formu elimize geçmese de⁷³⁵ Rhodiapolis ve Gagai kentlerine çok yakın mesafede bulunan bu kentin Lykia etkisinin dışında kaldığı anlamına gelmemektedir. Muhtemelen Korydalla da bu süreçte Lykialılaşıma evresi içine girmiştir. Bu durum İ.Ö. 4. yüzyılda Perikle'nin Limyra merkezli hâkimiyeti sırasında genişleyerek devam etmiştir. Böylelikle bu kentlerin politik kontrolünün Lykia'ya geçtiği ve bu yeni duruma kentlerin uyum sağlayarak Lykia kültürünü benimsedikleri anlaşılmaktadır.⁷³⁶ Böylece Lykia'nın sınırları doğuda Gagai kentine değin uzanmıştır.⁷³⁷ Ancak diğer Rhodos kolonileri olan Phaselis ve Melanippion için bu durum söz konusu olmamıştır. Melanippion civarında Lykia tipi mezarların bulunmayışı Klasik Dönem sonrası için de Yunan karakterini korumuş olduğunu gösterir niteliktedir.⁷³⁸ Bunun yanı sıra bahsi geçen iki kentin İ.Ö. 2. yüzyılda Rhodos ile ilişkilerini devam ettirdiği Melanippion'dan ele geçen bir yazıt ile daha iyi anlaşılır. Buna

⁷³⁰ Olympos kentinde ele geçen yazıt tanrıça Artemis Kitaneurissa'ya bir adak yazıtı iken, Andızlitaş Tepe'de bulunan iki epigram İ.Ö. 5. yüzyıla ait mezar yazıtlarıdır, Adak ve Tüner, 2004: 53vdd. Ayrıca Andızlitaş Tepe'nin Gagai kentini denizden gelecek herhangi bir tehlikeye karşı koruması için kurulan Klasik Dönem'den kalma bir *peripolion* olduğu da düşünülmektedir, Adak, 2007b: 42; ayrıca bkz. Adak ve Güzelyürek, 2003: 111vd.

⁷³¹ Lykçe yazıtlar için bkz. TAM, I: no. 149-150 (Rhodiapolis); Neumann, 1979: 14vd. no. 302 (Korydalla); Tekoğlu, 2002-2003: 107vd. (Asartaş); Seyer ve Tekoğlu, 2009: 223 (Gagai). Lykia tipi mezarlar için bkz. Adak, 2007b: 44 dn. 22.

⁷³² Kolb ve Tietz, 2001: 392vdd. Ayrıca krş. Keen, 1998: 203. Sikkeler üzerinde yer alan *Wedrēi* lejantı ilkin bir dynast ismi olarak yorumlanmış (bkz. Mørholm, 1964: 74vd.; Mørholm ve Olçay, 1971: 13), ancak *wedri/wedre* sözcüğünün 'kent' anlamına karşılık geldiği anlaşıldıktan sonra bir hükümdardan ziyade bir kentin, yani Rhodiapolis'in kastedildiği düşünülmüştür, bkz. Mørholm ve Neumann, 1978: 21.

⁷³³ F. Kolb ve W. Tietz, kentin bir Yunan kentine dönüştürülerek Lykçe isminde de karşılık geldiği *polis* kelimesine Rhodoslu kimliğini gösteren Rhodia'nın eklenmesinin Geç Klasik ya da erken Hellenistik Dönem'de olabileceğini düşünmektedirler, bkz. Kolb ve Tietz, 2001: 394. Fakat bu kentin bir Rhodos yerleşimi olarak Arkaik Dönem'den itibaren iskân edildiği İ.Ö. 6 yüzyılda eserini kaleme alan Hekataios'un Rhodiapolis'in yalnızca 3 km güneyindeki Korydalla'nın Rhodos *polis*'i olduğuyla alakalı pasajı (bkz. dn. 729) ile de tasdiklenmektedir, Adak, 2007b: 42.

⁷³⁴ Carruba ve Vismara, 2000: 75-88.

⁷³⁵ S. Şahin (2014: 390) Κορύδαλλα Yunanca isminin (bkz. Zgusta, 1964: §591) epikhorik bir isimden dönüştürüldüğünü ve sözcüğün *plurale tantum neutrum* halinin ise ismin Lykia-epikhorik kökenine işaret ettiğini düşünmektedir.

⁷³⁶ Adak, 2007b: 43. S. Şahin, *Wedrēi* (Rhodiapolis) ve *Gaxe* (Gagai) gibi epikhorik isimlerin Rhodos kolonizasyonunun öncesine ait olduğunu düşünmektedir. Zira ona göre bu kentler orijinal Rhodos kuruluşları olsaydı buraya yerleşen Lykialılar kentlere yeni isim bulma girişiminde bulunmazlardı. İsimlerde muhtemelen Lykçe'den Yunanca'ya bir değişim söz konusu olmuştur bkz. Şahin, 2014: 390.

⁷³⁷ Detaylı bilgi için bkz. Bölüm 1.1. *Lykia'nın Roma Eyaleti Olmadan Önceki Dönemlerindeki Sınırları*.

⁷³⁸ Adak, 2007b: 42vd.; Adak, 2007a: 269.

göre yazıtta Melanippionlular Rhodos'un dostluğu ve müttefikliğini (φιλία καὶ συμμαχία) kazandıran, kentin özgür kalması ve kendi kendini yönetmesi için uğraşan Phaselisli Apollonios'u onurlandırılmaktadır.⁷³⁹ Phaselis ile Melanippion arasındaki iyi ilişkilerde Melanippionlular'ın kendilerini temsil etmesi için bir Phaselisli'yi seçmelerinden de açıkça görülür. Yazıtın tekabül ettiği Apameia Barışı sonrası dönemde Lykia'nın bir hediye olarak Rhodos'a bırakılırken, Melanippion'un –Phaselis gibi– onaylanan özgür statüsü Lykia kentlerine nazaran daha avantajlı bir statüde olduğunu göstermektedir. Buradan Melanippion'un Antiokhos III'e karşı yapılan savaşlarda tıpkı Phaselis gibi Rhodos'a destek sağlayıp limanlarını bir üs olarak kullanımı sunması sonucu çıkarılabilir. Yazıtta açıkça görülen Melanippionlular'ın özgürlük ve bağımsız yönetim arzuları da olasılıkla kentte bulunan Rhodos garnizonunun kaldırılması ve karşılıklı askeri yardıma ilişkin hükümlerin belirlenmesine yönelik olmalıdır.⁷⁴⁰ Rhodos'un bu imtiyazları kente tanınmasının nedenleri arasında muhtemelen Lykia anakarasında oluşabilecek acil bir durumda ayaklanmaları bastırmak için harekât üssü olarak kullanabileceği bir müttefik kente sahip olma düşüncesi olabilir.

Rhodiapolis ve Gagai kentlerinin Lykia etkisine maruz kalarak Lykialılaştıktan sonra, Caesar'ın Lykia ile yaptığı anlaşma ile Phaselis'in de bir daha ayrılmamak üzere bölgeye dâhil olduğunu söyleyebiliriz. Melanippion ise Roma Dönemi'nde Gagai'a bağlı bir *kome*'ye dönüşmüştür.⁷⁴¹ Böylelikle bölgedeki Rhodos etkisi sonraki zamanlarda tamamen yitirilmiştir.

⁷³⁹ Adak, 2007a: 253vdd.: [ἔδοξεν Μελανιππιωτῶν τῇ πόλει καὶ τοῖς] | [ἄρχουσιν· ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος εἶπεν· ἐπειδὴ] | [Ἀπολλώνιος Ἀπολλωνίου Φασηλίτης - -] | [- - -] χ [- - -] | νεικεν, καὶ τὴν π[ᾱ]σαν φιλοτιμίαν [καὶ σπου]δὴν προσηέγκατο καὶ συνεπραγμ[ατεύσατο] | ὅπως κατασταθῶμεν εἰς τὴν τοῦ δ[ήμου τῶν] | Ῥοδίων φιλίαν καὶ συμμαχίαν, δι' ἧ κα[ὶ συνβέ]βηκεν ἐλευθέρους ἡμᾶς ὄντας ἐν εἰρήνῃ | μεθ' ὁμονοίας πολιτεύεσθαι κυριεύ[οντας] | τῶν ιδίων· ὅπως οὖν καὶ αὐτοὶ φαίν[ωνται] | τιμῶντες τοὺς τοιοῦτους τῶ[ν ἀνδρῶν,] | δεδόχθαι Μελανιππιωτῶν τῇ π[όλει] | καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπαινέσαι Ἀπ[ολλωνίων] | Ἀπολλωνίου Φασηλίτην ἐπὶ τε τῇ εὐνοίαι | καὶ τῇ αἰρέσει ἣν ἔχει εἰς ἡμᾶς, [εἶ] | [v]αι αὐτὸν πρόξενον καὶ εὐεργέ[την] | τῆς πόλεως τῆς Μελανιππιωτῶ[ν]· ὑπάρ[χ]ειν δε αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις πολε[ιτείαν] | καὶ εἰσπλουν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ | [ἀ]στυλὲι καὶ ἀσπονδεῖ καὶ στεφαν[ῶσαι] | αὐτὸν διὰ βίου καθ' ἕκαστον ἐνιαυ[τὸν ἐν] | Πανθεῖοις θαλλοῦ στεφάνῳ· ἀ[ναγραφῇ] | ναὶ δὲ καὶ τὸ ψήφισμα τόδε ὑπὸ τῶν [ἐνεσ] | τῶτων ἀρχόντων εἰς στήλην λιθ[ίνην καὶ] | ἀνατεθῆναι ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Αθη[νᾶς εἰς] | τὸν ἐπιφανέστατον τόπον, ἵνα φα[νερὸς] | ᾦ πᾶσιν ὅτι ἡ πόλις ἡ Μελανιππιωτῶν | ἐπίσταται τοῖς εὐεργετοῦσιν αὐ[τῆς] | ἀξίας χάριτας ἀποδιδόν[αι]. *Melanippionlular'ın kenti ve arkhonlar'ı karar verdi; Falancanın oğlu falanca dilekçe verdi; Mademki Apollonios oğlu Phaselisli Apollonios, Rhodoslular'ın demos'unun dostluk ve ittifakını kazanalım diye her türlü onurseverliğini ve çabasını gösterdi ve mücadele etti, bunlar sayesinde anayasa çerçevesinde anlaşmalarla vatandaş olabilmemiz için, barış içinde özgür olalım ve kendi kendimizi yönetebilelim diye harekete geçti. O halde böylesi erkeklerin onurlandırıldığı öğrenilsin diye Melanippionlular'ın kenti ve arkhonlar'ı Apollonios oğlu Phaselisli Apollonios'un Melanippionlular'ın kentinin proksenos'u ve euergetes'i olduğuna ve iyi niyeti ve bize karşı hoşgörüsünden dolayı onurlandırmaya karar verdi. Ona ve torunlarına vatandaşlık hakkı ve savaşta ve barışta dokunulmazlık ve anlaşmazlık halinde ve hayatı boyunca her yıl onu Pantheios aylarında bir çelenkle taçlandırılmalıdır. Bu karar atanan arkhonlar tarafından taş bir stela kazınsın ve Melanippionlular'ın kentinin kendi euergetesler'ine hak edilen değerin verdiği herkes tarafından görülsün diye Athena kutsal alanında en görünür yere dikilsin.*

⁷⁴⁰ Adak, 2007a: 269.

⁷⁴¹ Steph. Byz. s.v. Melanippion. Geç Antik Dönem'de statüsünün değiştiği üzerine bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 726. Geç Antik Çağ'dan ziyade Erken Roma Çağı tarihlemesi için bkz. Şahin, 2014: 406. Bunlara ek olarak İ.S. 2. yüzyıla ait bir yazıtta (bkz. IGR, III: no. 704) Myla isminde bir kentin Lykia kentleri ile anılması sonucu

3.3.2. Peraia Topografyası, Yönetim, Gelişme

Peraia⁷⁴² ifadesi antik yazarlar tarafından Rhodos'un Küçük Asia topraklarında yer alan topraklarını ifade etmek için kullanılmıştır.⁷⁴³ Böylece bu yazarlar vasıtası ile Rhodos Adası'nın karşısında yer alan anakaranın siyasi olarak Rhodos'a bağımlı olduğu anlaşılmaktadır. Modern araştırmacılardan P. Fraser ve G. E. Bean'ın Rhodos Peraiası üzerine ortaya koydukları gelenekselleşmiş⁷⁴⁴ görüşe göre Rhodos toprakları iki bölümden oluşuyordu: ilki 'Dâhili Peraia' ismini verdikleri *demos* sistemi ile Rhodos Adası'na bağlı olan, bu topraklarda yaşayan yerlilerin adadaki vatandaşlar ile aynı haklara sahip olduğu ve –Fethiye Körfezi'ndeki topraklar ve Megiste Adası'nın yanı sıra– Rhodos'un hemen karşısında yer alan Loryma Yarımadası topraklarını kapsarken, ikincisi 'Tâbi Peraia' olarak adlandırılan ve bu topraklarda yaşayan yerlilerin Rhodos vatandaşı sayılmadığı Kedrai'nin kuzeyinden itibaren doğuda Kaunos'a değin uzanan bölgeyi ifade etmektedir.⁷⁴⁵ Ancak bu tezde Rhodos Peraiası'nın tamamı ya da Tabi Peraia olarak anılan bölge ele alınmayacaktır.⁷⁴⁶ Bu başlıkta genel olarak Lykia coğrafyasında bulunan ancak politik olarak Rhodos'a bağlı, Dâhili Peraia topraklarında bulunan Megiste ve Daidala incelenecektir. Dâhili Peraia idaresi Rhodos'taki yönetimden farklı değildir. Peraia Rhodos'un ayrılmaz bir parçası olan *demos* sistemi ile yönetilmektedir.

Megiste

Günümüzde Meis Adası (Yunanca'da Kastellorizo) olarak adlandırılan Antiphellos limanı açıklarında yer alan Megiste⁷⁴⁷ muhtemelen İ.Ö. 4. yüzyılda Rhodos kontrolü altına girmiştir. Nitekim Pseudo-Skylaks'ın aktarımları bunu doğrulamaktadır.⁷⁴⁸ Edebi kaynaklarda Megiste'nin ismine sıkça rastlanmaktadır. Stadiasmus Maris Magni'de Antiphellos'tan Megiste'ye ve Megiste'den Rhoge Adası'na ait iki güzergâh verilmiştir.⁷⁴⁹ Strabon Lykia kıyısındaki pek çok ada ve liman arasında Megiste'yi de anmakta ve onun bir *polis*'e sahip

(Zimmermann, 1992: 252) A. Zäh (2003: 627) bu yerleşim ile Melanippion'un özdeş olabileceği şeklinde yorumlamaktadır.

⁷⁴² LSJ, s.v. *περαιά* 'karşı taraftaki ülke, deniz aşırı memleket' gibi anlamlara gelmektedir.

⁷⁴³ Ps. Skylax, *Perip.* 99'da 'Rhodos'un anakarasındaki araziler' olarak tanımladığı bölge Knidos ile Kaunos arasında kalan coğrafyaya işaret etmektedir; Strab. 14. 2. 2 ve 14. 3.1, Daidala ile başladığını ve Phoiniks Dağı ile sona erdiğini aktarmaktadır; Polyb. 28. 2. 3; Liv. 33. 18. 1; 33. 18. 20; 37. 22. 3; Mela I, 83-84; Plin. *Nat. Hist.* V 103; Ptol. 5. 2. 8.

⁷⁴⁴ V. Gabrielsen (2000) bu Rhodos Peraiası tanımlarına bazı itirazlarda bulunmuştur. Nitekim ona göre Tabi Peraia'nın Rhodos'a bağımlı ve özgür olmayan birleşik bir bölge olduğu görüşü doğru değildir. Bundan ziyade anakaradaki bu bölgenin yerleşimleri Rhodos ile geliştirdiği ilişkiler ve anlaşmalar çerçevesinde bağımsız kent devletleri statüsündeydiler.

⁷⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz. Fraser ve Bean, 1954.

⁷⁴⁶ Rhodos Peraiası üzerine detaylı çalışmalar için bkz. Fraser ve Bean, 1954; Rice, 1999; Gabrielsen, 2000b.

⁷⁴⁷ Megiste hakkında detaylı bilgi için bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 721-725.

⁷⁴⁸ Ps. Skylax, *Perip.* 100: κατὰ ταῦτα νῆσός ἐστι Ποδίων Μεγίστη.

⁷⁴⁹ SMM: 243-244.

olduğunu aktarmaktadır.⁷⁵⁰ Adayı eserinde zikreden diğer bir yazar Plinius ise Megiste'deki kentin artık var olmadığını belirtmektedir.⁷⁵¹ Ptolemaios ise Megiste'den yalnızca bir ada olarak bahsetmektedir.⁷⁵² Son olarak geç dönem yazarı Stephanos Byzantinos ise Megiste'yi bir Lykia adası olarak kaydetmektedir.⁷⁵³

Adadaki Rhodos hâkimiyeti A. Bresson'un iddia ettiği gibi⁷⁵⁴ daha erken bir döneme tarihleniyor olabilir, ancak bunu ispatlayacak herhangi bir veri mevcut değildir. Rhodos ve ME lejantı taşıyan İ.Ö. 4. yüzyıl sikkeleri önceleri Megiste'ye atfedilmiştir,⁷⁵⁵ ancak daha sonra Megiste'ye ait olup olmadığı konusunda birtakım tartışmalar sonucunda sikke üzerindeki bu lejantlar artık bir *magistrat* ismi olarak yorumlanmaktadır.⁷⁵⁶ Yine de Megiste'nin İ.Ö. 4. yüzyılda Rhodos'a bağlı olduğu açıktır. Zira adada bulunmuş İ.Ö. 4/3. yüzyıllara ait Rhodos *epistatai*'ndan bahseden yazıtlar ele geçmiştir.⁷⁵⁷ Ayrıca yazıtlarda bu memurların sorumlu olduğu bir kale olan *pyrgos*'tan bahsedilmektedir.⁷⁵⁸ Adadaki Rhodos hâkimiyeti ise muhtemelen Rhodos'un İ.Ö. 360/359 yılında gerçekleşen Satrap İsyanları ile Lykia'daki dynastik yönetimin zayıflamasından faydalanarak Megiste (ve Fethiye Körfezi çevresindeki diğer Lykia topraklarının) kontrolünü ele geçirmesi ile başlamıştır.⁷⁵⁹ Yazıtlar vasıtası ile Megiste'deki Rhodos etkisi anlaşılmakla beraber, bir şahısa ait herhangi bir *demotikon* ele geçmemiştir. *Megisteus demotikon*'u yalnızca Apollon ve Zeus'un bir epitheti olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁶⁰

Adadaki Rhodos hâkimiyeti Antiokhos III ile gerçekleşen savaşlarda daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim Megiste Rhodos için bu savaşlarda askeri olarak önemli bir stratejik role sahip olmuştur. İ.Ö. 190 yılında ada Rhodos'un askeri bir üssüydü. Rhodoslu *nauarkhes* Eudamos, Pamphilidias'ın filosuna Megiste'de katılmış ve buradan Phaselis'e ilerlemişlerdir.⁷⁶¹ Daha sonraki süreçte zafer kazanan bu filo Khariklitos önderliğinde yirmi

⁷⁵⁰ Strab. 14. 3. 7.

⁷⁵¹ Plin. *Nat. Hist.* V 131.

⁷⁵² Ptol. 5. 3. 6.

⁷⁵³ Steph. Byz. s.v. Megiste.

⁷⁵⁴ Bresson, 1999: 104vdd.

⁷⁵⁵ Head, 1911: 635.

⁷⁵⁶ H. A. Cahn (1942: 92vdd.) bu sikkelerin Rhodos'un kullandığı ağırlık sistemine göre daha ağır olduğunu ve sikkelerin Rhodos'un bir *demos*'u tarafından basıldığını ileri sürmüştür. P. Fraser ve G. E. Bean sikkelerin Rhodos basımı olması halinde adanın otonomluğunu ya da Rhodos'a dâhil oluşunu gösterdiği şeklinde yorumlamaktadırlar. ME lejantının bir toponymden ziyade yetkililerin isimlerini temsil edebileceğini düşünmekteydiler, bkz. Fraser ve Bean, 1954: 97vd. dn. 4 ile birlikte. Son olarak R. H. J. Ashton (1990: 1vdd.) ise bu sikkelerin Rhodos kökenli ve Büyük İskender'e karşı savaşan komutan Memnon'un ismine ait lejantlar olduğunu ve dolayısıyla Megiste'ye ait olmadıklarını ortaya koymuştur.

⁷⁵⁷ Ashton, 1995: 18-22. Ayrıca bkz. SGDI: no. 4330-4332.

⁷⁵⁸ SGDI: no. 4332 str. 4-5.

⁷⁵⁹ Fraser ve Bean, 1954: 97vd. dn. 4 ile birlikte.

⁷⁶⁰ Apollon Megisteus için bkz. SGDI: no. 4330; Zeus Megisteus için bkz. SGDI: no. 4333.

⁷⁶¹ Liv. 37. 22.

gemilik bir filo ile birlikte Hannibal'ı dönüş yolunda ablukaya alabilmek adına Megiste'ye gönderilmiştir.⁷⁶² Böylece Antiokhos III'ün yanında savaşan Lykia'nın aksine savaşta doğuya giden güzergâh üzerinde yer alan bir deniz üssü olarak Megiste Rhodos için stratejik avantajlar sağlamıştır. Livius'un aktardığı bu metinler Megiste'nin stratejik konumunun yanı sıra limanının Rhodos filosu için ne kadar önemli bir deniz istasyonu olduğunun altını çizmektedir.⁷⁶³ Adada ele geçen İ.Ö. 2. yüzyılın başlarına ait bir yazıt Antiokhos III ile yapılan savaşla bağlantılı olabilir.⁷⁶⁴ Megiste'de bir Rhodos subayı olan Teisias'ın savaş sırasında *hegemon* olduğunu belgelemektedir.⁷⁶⁵ Bu görevin geçici olduğu ve yalnızca savaş gibi özel bir durumda gerçekleştiği düşünülmektedir.⁷⁶⁶ Böylece Antiokhos III ile gerçekleşen Magnesia Savaşı'nda (İ.Ö. 190) Megiste'nin önemli bir rol üstlendiği ve ada civarında gerçekleşen olayların ciddiyeti sonucunda bu özel yetkilinin atamasının gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Rhodos'un İ.Ö. 188 yılında Lykia'nın hâkimiyetini kazanması ile başlayan Lykia ayaklanmalarında Megiste'nin muhtemelen Rhodos filosunun deniz operasyonları için bir üs olarak kullanılması devam etmiş olmalıdır. A. Bresson Megiste'deki kalıcı Rhodos varlığını Hellenistik Dönem'de merkezi Lykia üzerindeki Rhodos etkisi ve ele geçen epigrafik verilerle desteklemektedir. Nitekim Antiphellos'ta σίτησις ἐν τῷ ἱεροθυτείῳ kullanımı,⁷⁶⁷ Phellos ve Antiphellos'ta λογιστής'in varlığı,⁷⁶⁸ Lindoslu bir Rhodos vatandaşının Phellos'ta onurlandırılması,⁷⁶⁹ Sura'da bulunan Zeus Atabyrios kültünün varlığı⁷⁷⁰ ve Lykia'nın farklı yerlerindeki Helios kültleri bölgedeki Rhodos etkisini belgelemektedir.⁷⁷¹ Plinius'un Megiste'yi içeren pasajı Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentin artık var olmadığını aktarmaktadır (bkz. dn. 753). Bununla birlikte, arkeolojik kanıtlara göre, adada İ.S. 1. Yüzyılda da iskân etmektedir. Bu durumda Plinius'un açıklaması olasılıkla nüfusun küçüldüğü, stratejik öneminin azaldığı ya da o zamana kadar vasal bir yerleşim olduğu anlamına gelebilir. Rhodos'un imparator Claudius ve Vespasianus dönemlerinde iki kez özgürlüğünü kaybetmesi ve Roma'ya bağlanması muhtemelen Rhodos hâkimiyeti altında olan Megiste için de söz konusu olmuştur. Bu dönemlerde Rhodos'a bağlılığını yitirmemiş ancak Roma imparatorluk toprakları içerisinde yer almıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Megiste limanı halen ticari bir liman olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Nitekim adanın *akropolis* duvarlarındaki

⁷⁶² Liv. 37. 24. 12. Ayrıca bkz. Zimmermann, 1993a: 121.

⁷⁶³ Liv. 37. 45. 2.

⁷⁶⁴ Bresson, 1999: 105.

⁷⁶⁵ IK Rhod. Peraia no. 553 str. 14: ἐμ Μεγίστ[αι] κατὰ πόλεμον (=SEG, 14: no. 719).

⁷⁶⁶ Fraser ve Bean, 1954: 88; Bresson, 1999: 105.

⁷⁶⁷ Robert, 1939: 215vdd.

⁷⁶⁸ Diamantaras, 1894: 326 no. 9.

⁷⁶⁹ ILindos, II: no. 391.

⁷⁷⁰ Bean, 1962: 7vd. no. 5.

⁷⁷¹ Bresson, 1999: 105vd. Ayrıca bkz. Zimmermann, 1992: 81, 156vdd.; 1993a: 119vdd.

onarımlar, adanın yüzey buluntuları ve liman yapıları ile kanıtlandığı üzere bir deniz istasyonu olarak kullanılmaya devam etmiştir. İki limanı birbirinden ayıran uzantıda ve ona bakan küçük ada Psoradia çevresinde bulunan batık rıhtımlar ve buralardaki gemi enkazlarından çıkan çanak çömlekler Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmektedir.⁷⁷²

Daidala

Fethiye Körfezi'ndeki bazı adalar da dâhil olmak üzere oldukça geniş bir toprağa sahip Daidala kenti⁷⁷³ günümüzde Fethiye-Muğla karayolu üzerinde kalan İnlice Asarı'na yerleştirilmektedir.⁷⁷⁴ Bu yerleştirme antik kaynaklar aracılığıyla yapılmıştır. Kent Stadiasmus Maris Magni'de Telmessos ve Kallimakhe arasında, Krya kentine ise 60 *stadia* bir mesafe ile anılmaktadır.⁷⁷⁵ Strabon Daidala kenti ve Daidala Oros'tan bahsetmektedir. Nitekim bu yerler Lykia-Karia sınır bölgesinde yer alır ve Rhodos Peraia'sının en doğu topraklarıdır.⁷⁷⁶ Plinius Daidala'yı Karia Bölgesi'nin en doğu yerleşimi olarak listelemektedir.⁷⁷⁷ Ayrıca Lykia denizinde yer alan *Daedaleon duae insulae*'dan da bahsetmektedir.⁷⁷⁸ Ptolemaios'ta Lykia'da listelenen kent bir τόπος olarak anılmaktadır.⁷⁷⁹ Son olarak Stephanos Byzantinos Rhodos Peraiası'na ait bir kent olduğunu aktarır ve Alexandros Polyhistor aktarımı⁷⁸⁰ ile kentin kuruluş hikâyesini vermektedir.⁷⁸¹

P. Fraser ve G. E. Bean Daidala'nın –tıpkı Megiste gibi– Rhodos Peraiası'na dâhil olma sürecinin yukarıda bahsedildiği üzere İ.Ö. 360/359 yılında gerçekleşen Satrap İsyanları ile bölgenin zayıflamasından yararlanan Rhodos'un bu toprakları ele geçirmesi ile gerçekleştiği düşünülmektedir.⁷⁸² Ancak W. Tietz'in önerdiği gibi⁷⁸³ Antiokhos III'ün Roma'ya karşı savaşının başlangıcında ya da hemen öncesinde Rhodos hâkimiyetine girmiş olabilir. Böylece ada

⁷⁷² Detaylı bilgi için bkz. Pirazzoli, 1987.

⁷⁷³ Teritoryumu için bkz. Tietz, 2003a: 239-243; Kolb, 2018: 238vdd.

⁷⁷⁴ Yerleşimin lokalizasyonu üzerine tüm tartışmalar için bkz. Tietz, 2003a: 231-239; Şahin, 2014: 176-183; Karabulut, 2019: 79vdd.; Onur ve Tekoğlu, 2020: 11vdd.; Tietz, 2021. Daidala için genel olarak bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 510vd.

⁷⁷⁵ SMM: 256-258.

⁷⁷⁶ Strab. 14. 2. 2 ve 14. 3. 4.

⁷⁷⁷ Plin. Nat. Hist. V 103.

⁷⁷⁸ Plin. Nat. Hist. V 131.

⁷⁷⁹ Ptol. 5. 3. 2.

⁷⁸⁰ FGrHist III A 106.

⁷⁸¹ Steph. Byz. Δαίδαλα· πόλις τῆς Ῥοδίας ἢ χωρίον, Στράβων ιδ. ἔστι καὶ ὄρος τῆς Λυκίας τὰ Δαίδαλα. ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἢ ἐν Λυκίᾳ. Διὰ τίνος γὰρ ἔλους ἐπορεύετο διὰ τοῦ Νίνου ποταμοῦ, καὶ ὑπὸ χερσὺδρου δηχθὲντα τελευτῆσαι καὶ ἐκεῖ ταφῆναι καὶ κτισθῆναι πόλιν φησὶν Ἀλέξανδρος ἐν Λυκιακοῖς, ἔστι καὶ Ἰνδικῆς, καὶ Κρήτης ἄλλῃ. ὁ πολίτης Δαιδαλεὺς ὡς Σαμόσατα Σαμοσατεύς, καὶ Δαιδαλὶς τὸ θηλυκόν. *Daidala: Rhodos Peraiası'nda bir kent, Strabon'un 14. kitabında (anılır). Lykia'nın Daidala adında bir dağı da vardır. Lykia'daki kentin (adı) Ikaros'un oğlu Daidalos'dan gelir. (Daidalos günün birinde) Ninos Irmağı'nın bataklığı boyunca yürümüş ve (burada) bir yılan tarafından ısırıldığı için ölmüştür. Orada gömülmüş ve orada bir kent kurulmuştur. Aleksandros Polyhistor ise Lykia kitabında bunu rapor etti. Ayrıca Hindistan'da ve de aynı zamanda Girit'de de bir kent adıdır. Samosata'nın vatandaşları Samosateus olarak anıldığı gibi buranın vatandaşlarına da Daidaleus denmektedir. Feminin formu ise Daidalis'tir.*

⁷⁸² Fraser ve Bean, 1954: 97vd. dn. 4 ile birlikte.

⁷⁸³ Tietz, 2021: 166.

yerlileri ile aynı haklara sahip olan Dâhili Peraia'nın bir parçası haline gelmiştir.⁷⁸⁴ Bölgedeki Rhodos hâkimiyeti İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen ve Tersane Adası'nda bulunan Rhodoslu bir *epistates*'e ait yazıt ile doğrulanmaktadır.⁷⁸⁵ Yazıtta adak sahibi Androkhares oğlu Gorgon'a ait bir *ethnikon* verilmemiştir. Bu durum Rhodoslular'ın *ethnikon*'unu belirtmeye ihtiyaç duymadığı, yani Rhodos topraklarında olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.⁷⁸⁶ Ancak bu durum adanın Daidala'ya ait olduğunu gösteren bir kanıt niteliği taşımamaktadır. Daidala'nın *demotikon*'unun yer aldığı epigrafik bir veri ele geçmemiştir.⁷⁸⁷ P. Fraser ve G. E. Bean Rhodos Peraiası'nın izole parçası Daidala (ve Megiste) için olasılıkla ismi belirlenememiş bir Rhodos *demos*'una ait olduklarını düşünmektedirler.⁷⁸⁸

İ.Ö. 46 yılında dikilmiş Patara Yol Anıtı'nda Daidala'nın yer almaması farklı görüşlere yol açmıştır. Anıtta verilen Telmessos-Kalynda güzergâhı⁷⁸⁹ Daidala'nın yer aldığı İnlice Asarı istikameti üzerinden geçmektedir. W. Tietz'in 2003 yılında yayınladığı 'Der Golf von Fethiye' eserinde Daidala'nın bu dönemde Rhodos Peraiası topraklarında kaldığı görüşüne⁷⁹⁰ karşılık F. Onur farklı bir öneri sunmaktadır. Anıtta Lykia dışında kalan kent ya da bölgeler üzerinden geçen yollar özel ifadelerle belirtilmektedir.⁷⁹¹ F. Onur'a göre, bu durumdan yola çıkarak Daidala'nın Rhodos Peraiası'na ait olduğu varsayılırsa anıtta bu durumun διὰ Πόδου ya da διὰ Δαιδάλων τῶν Ποδίων⁷⁹² ifadeleri ile belirtilmesi beklenirdi. Anıtta böyle özel bir durumun yer almadığı gibi Daidala isminin de bulunmayışı ise yerleşimin güneybatıdaki Kapudağ Yarımadası etrafında konumlandığı ya da İnlice Asarı'nda ise Erken İmparatorluk Dönemi'nde Daidala'nın Lykia topraklarında, yani Telmessos ya da Kalynda teritoryumu içerisinde kaldığını göstermektedir. Bu önerilerini ise Rhodos'un Claudius ve Vespasianus dönemlerinde iki kez özgürlüğünü kaybetmesi olaylarına dayandırmaktadır.⁷⁹³ Nitekim Claudius tarafından Rhodos'un özgürlüğün elinden alınması ile Daidala Lykia topraklarına dâhil olmuştur.⁷⁹⁴

⁷⁸⁴ Bresson, 1999: 110; Tietz, 2003a: 243vd.; Kolb, 2018: 239vdd.

⁷⁸⁵ TAM, II 1: no. 163. Yazıt üzerine ayrıca bkz. Fraser ve Bean, 1954: 87.

⁷⁸⁶ Fraser ve Bean, 1954: 55; Tietz, 2003a: 245. Buna göre A. Balland (1981: 226) Daidala'nın Rhodos'a bağlı olduğunu düşünmektedir, nitekim Peraia'nın bağlı yerleşimlerinden biri yazıtta bulunsaydı mutlaka *ethnikon*'u verilmiş olurdu.

⁷⁸⁷ Step. Byz. s.v. Daidala'da kent için Δαιδαλεύς/Δαιδαλῖς *ethnikon*'larını vermektedir. Ancak W. Tietz (2003a: 246 dn. 69) Stephanos Byzantinos'un Daidala için verdiği bu *ethnikon*'lar üzerine Daidala isminde farklı iki *polis*'e ait olduğu ve aynı başlık altında tüm yerleşimlerin bilgilerini topladığını düşünmektedir.

⁷⁸⁸ Fraser ve Bean, 1954: 56.

⁷⁸⁹ Şahin, 2014: 45 str. 19: ἀπὸ Τελμησσοῦ εἰς Κάλυνδα [ὑ]στάδια ὑ ῥπδ' (GZR 11).

⁷⁹⁰ Tietz, 2003a: 246.

⁷⁹¹ Patara Yol Anıtı'nda belirtilen özel durumlar için bkz. Onur, 2016a (=2016b).

⁷⁹² Tıpkı Termessos'un Kitanaurası'na giden güzergâh örneği gibi, bkz. Şahin, 2014: 47 str. 3-4: ἀπὸ Ἰδεβησσοῦ ἢ εἰς Κιτάν[αυρ]α τῶν Τερμησσέων φέρουσα κατεσκευάσται ἐ[πὶ] στάδια λβ'.

⁷⁹³ Bu olaylar hakkında detaylı bilgi için bkz. yuk. s. 84vd.

⁷⁹⁴ Daha detaylı bilgi için bkz. Onur ve Tekoğlu, 2020: 12vd.

W. Tietz son konuya ilişkin son yazısında Daidala'nın Patara Yol Anıtı döneminde dahi Rhodos Peraiası'nda yer aldığı görüşünü sürdürmektedir. Patara Yol Anıtı'nda yer almamasını ise, yerleşimin sahile kadar uzanan arkeolojik kalıntılara sahip olmasından dolayı, F. Kolb'un önerdiği gibi⁷⁹⁵ yerleşim merkezinin yol güzergâhında yer almaması görüşüyle açıklanamayacağını dile getirir.⁷⁹⁶ Zira Telmessos-Kalynda arasındaki yol Daidala'nın yerleşim alanından geçiyordu. Ancak anıtta bu güzergâh için verilen mesafe (*GZR 11*, 184 *stadia* = yak. 34 km)⁷⁹⁷ Telmessos kent merkezi ile Kozpınar'a yerleştirilen Kalynda kent merkezine ulaşan mesafeden yak. 7 km daha kısadır. Buna göre Claudius Dönemi'nde Rhodos'un özgürlüğünü kaybetmesi (Daidala topraklarındaki hâkimiyetini kaybetmeyerek) Patara Yol Anıtı'nda Rhodos toprağı olan Daidala'nın anılmamasının sebebi olabilir. Nitekim Daidala'nın teritoryumu Telmessos-Kalynda istikametinde eksik olarak verilen yak. 7 km'lik alana karşılık gelmiş olmalıdır. Nihayetinde Daidala bölgesi muhtemelen Rhodos topraklarında yer aldığı için Lykia yol yapım programına dâhil edilmemiş ya da Rhodos'un özgürlüğünü kaybettiği bu dönemde yerleşimin belirsiz olan idari konumu dolayısıyla anıtta bahsedilmemesi daha uygun görülmüştür.⁷⁹⁸

Daidala'nın teritoryal yakınlığına rağmen *Lycia et Pamphylia* eyaletine ait olduğunu gösteren bir veri bulunmamaktadır. Bunun tersine Dion Khrysostomos'un bir pasajı ile Daidala ve çevresinin Rhodos Peraiası içinde olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre İ.S. 70'lerin başında Lykia ve Karia'nın bir bölümü hâlihazırda Rhodos hâkimiyeti altındadır ve Rhodos buralardan gelir elde etmektedir.⁷⁹⁹ W. Tietz, Peraia yerleşimleri ile Rhodos arasındaki bu ilişkinin bir tür sömürge altyapılı gelir kaynağı amacı taşıdığını düşünmektedir.⁸⁰⁰

Daidala ve çevresinin İ.S. 2. yüzyılda hâlâ Rhodos Peraiası içerisinde olduğunu gösterebilecek bazı veriler mevcuttur. Fethiye'de özel bir koleksiyonda yer alan İ.S. 2. yüzyıla ait bir yazıt Rhodos ile Lykia'nın ortak bir kara sınırı olduğunu öne sürüyordu.⁸⁰¹ Buna göre Rhodos'a ait olduğu iddia edilen bir arazinin 'yabancılar' (ξένοι) olarak anılan Lykialılar'a illegal satışı gerçekleşmesi üzerine arazi sahibi mahkemeye başvurmuştur. Arazi ise hâlihazırda

⁷⁹⁵ Kolb, 2018: 241.

⁷⁹⁶ Arkeolojik kalıntıların bilgisi için bkz. Tietz, 2003a: 235-239.

⁷⁹⁷ Şahin, 2014: 169vd.

⁷⁹⁸ Daha detaylı bilgi için bkz. Tietz, 2021: 167-171.

⁷⁹⁹ Dio Chr. *Orat.* 31. 101: τί δήποτε ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων ὑμῶν οὐθὲν ἐγίγνετο τοιοῦτον, οὐκ ἐχόντων αὐτῶν πλείονα ἢ νῦν ἔχετε ὑμεῖς; ὅτι γὰρ οὐθ' ἡ νῆσος χείρων γέγονε καὶ τὴν Καρίαν καρποῦσθε καὶ μέρος τι τῆς Λυκίας καὶ πόλεις ὑποφόρους κέκτησθε, καὶ χρήματα αἰεὶ πολλὰ ὑπὸ πολλῶν ἀνατίθεται τῷ δήμῳ καὶ τῶν πρότερον οὐδεὶς ἀφῆρηται, μηθένε νομίζετε ἀγνοεῖν. Atalarınız sizin şu anda sahip olduklarınızdan daha fazlasına sahip olmadıkları halde bu tür bir şey onların zamanında neden ortaya çıkmadı? Zira hiç kimsenin adanın daha kötü bir konuma gelmediğinin, Karia'dan ve Lykia'nın bir kısmından gelir elde ettiğinin, ayrıca (buralarda) vergiye tabi kentlere sahip olduğunuzun; pek çok kişi tarafından kamuya büyük tutarlar adandığının ve sizden öncekilerden hiçbirinin (bu hususta) tereddüt göstermediğinin farkında olmadığını sanmayın.

⁸⁰⁰ Tietz, 2003a: 247.

⁸⁰¹ Köktürk ve Milner, 2003.

Lykialılar'ın elinde bulunmakta ve bazı kiracıların bu illegal satışı örtbas etmek için kirayı ödemeye devam etmektedirler. Yazıtın editörleri bu arazinin Rhodos Peraiası'nda bulunan Daidala'da ya da Megiste'de olabileceği fikrini sunmuşlardır.⁸⁰² W. Tietz'e göre bu arazinin Megiste Adası'nda bulunmadığının üç kanıtı vardır: ilkin adanın Lykia tarafından ele geçirdiğini gösteren bir veri bulunmamaktadır; ikinci olarak adada böylesi yasal anlaşmazlığı doğuracak kadar büyük ekilebilir arazi yer almamaktadır ve son olarak yazıtta arazinin küçük bir adada olduğuna dair bir ifade geçmemektedir.⁸⁰³ Böylece yazıtın Fethiye'deki konumu da göz önüne alınarak bahsi geçen arazi için Daidala ve çevresinde yer aldığı düşünülmektedir.⁸⁰⁴ Böylece bu yazıt bu dönemde Peraia topraklarının varlığını gösterir niteliktedir. Muhtemelen Daidala ve çevresindeki Rhodos hâkimiyeti Diocletianus'un eyalet düzenlemesi kapsamında Rhodos'u yeni kurulan ada eyaletine dâhil ettiği döneme değin sürmüştür. Böylece bu topraklar Lykia Bölgesi'ne dâhil edilmiş olmalıdır.⁸⁰⁵

⁸⁰² Yazıtın bulunduğu stelin ise Megiste Adası'ndan bir tekne ile taşınarak gelebileceği önerisi sunulmaktadır, Köktürk ve Milner, 2003: 136.

⁸⁰³ Tietz, 2021: 173.

⁸⁰⁴ Boyxen, 2018: 304; Tietz, 2021: 173vd.

⁸⁰⁵ Tietz, 2003a: 246vd.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LYKIA’NIN BATI SINIRINDAKİ TARİHSEL VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER KAPSAMINDA KAUNOS

4.1. Kaunos Kenti Coğrafyası ve Topografyası

Kaunos, günümüzde Muğla ili, Köyceğiz ilçesine bağlı Çandır olarak anılan mahallenin sınırları içerisinde kalan ve Köyceğiz Gölü’nün güneyinde, Dalyan Çayı’nın (antik Kalbis) kıyısında yer alan önemli bir liman ve ticaret kentidir. Karia Bölgesi içinde bulunan kentin doğusunda yer alan Indos’un (günümüzde Dalaman Çayı) Karia ve Lykia bölgelerinin doğal sınırı olduğu düşünülmüştür.⁸⁰⁶ Kentin hinterlandı kuzey yönünde yer alan 150 m yüksekliğindeki büyük *akropolis* (Büyük Kale) ve güney yönünde yer alan 50 m yüksekliğindeki küçük *akropolis* (Küçük Kale) tepeleri ile iki seviyeden oluşmaktadır.⁸⁰⁷ Diodoros bu iki *akropolis*’in adlandırmasında Herakleion ve Persikon isimlerini kullanmıştır, ancak hangisinin bu iki *akropolis* için geçerli olduğu açık değildir.⁸⁰⁸ Ayrıca kentin konumu dolayısıyla her iki *akropolis*’in arasında ticari olarak kullanılan doğal limanlara sahip olduğu bilinmektedir.⁸⁰⁹ Ancak günümüzde kent Kalbis Çayı’nın alüvyon birikintileri ve Dalyan Deltası’nın oluşumu nedeniyle 8 km genişliğinde bir bataklık alan ile kıyıdan ayrılmıştır. Bu durum kentin denizden 3-4 km içeride kalmasına neden olmuştur ve kent zaman içinde liman kenti özelliğini kaybetmiştir.⁸¹⁰ Bu durum kentin gelişmiş ekonomisine olumsuz olarak büyük bir etki yaratmıştır. Nitekim Akdeniz’de hâkim olduğu ticari statüsü giderek zayıflamış ve kesintiye uğramıştır.⁸¹¹

4.2. Kaunos Kenti Tarihi ve Lykia Eyaletine Dâhil Olma Sürecine kadarki Statüsü

İlkin Kariyalılar tarafından iskân edilen Kaunos’un Kar dilindeki ismi *Kbid* olduğu bilinmektedir.⁸¹² *Kbid* ismi Letoon’da ele geçen üç dilli yazıtın Lykçe metninde de pek çok kez anılmıştır. Yazıtın Yunanca metninde Kaunos ismi de açıkça görülmektedir. Metne göre

⁸⁰⁶ Tietz, 2003a: 9.

⁸⁰⁷ Marek, 2006: 81.

⁸⁰⁸ Diod. 20. 27. 1-3. Ayrıca bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 615.

⁸⁰⁹ Kent İ.Ö. 4. yüzyılına ait seyrüseferde Karia kenti olarak anılan kentin kapatılabilen limanından da bahsedilmektedir, bkz. Ps. Skylax, *Periplus*, 73: Καῦνος Καρικῆ πόλις καὶ λιμὴν κλειστός. *Kaunos, Karia kenti ve kapalı bir limandır.* Strabon bu kapatılabilen limanlara ek olarak kentin tersanelerinden de bahseder, bkz. Strab. 14.3.2: ἔχει δ’ ἡ πόλις νεώρια καὶ λιμένα κλειστόν: ὑπέρκειται δὲ τῆς πόλεως ἐν ὕψει φρούριον Ἴμβρος. *Kentte tersaneler ve kapalı bir liman bulunmaktadır; ayrıca, kentin yüksek bir yerinde Imbros kalesi bulunmaktadır.*

⁸¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. Riedel, 1995: 53vdd.; Marek, 2006: 80vd.

⁸¹¹ Nitekim İ.S. 2. yüzyılda ekonomisi zayıflayan kentin pazarlarını canlandırmak adına aldığı tedbirlere ‘Kaunos Gümrük Yazıtı’ ile şahit olunmaktadır, bkz. SEG, 14: no. 639. Bu satırlarda limana giren yabancı gemilere ve tüccarlara vergi muafiyeti tanındığı kayıtlıdır. Ayrıca bkz. Bean, 1954: 97 ve 102.

⁸¹² Zgusta, 1984: 242vd.; Frei ve Marek, 1997: 23; Neumann, 1998: 25vd.

Kaunos Pers bir *haxlaza* komutasındaydı.⁸¹³ Ayrıca kentin bu eski ismi kendini gümüş ve bronz sikkelerde K ve B lejantları ile de göstermiştir.⁸¹⁴ *Kbid* ismine Ksanthos'tan ele geçmiş ve İ.Ö. 4. yüzyılda dikilmiş olan çift dilli yazıtın Karca metninde de rastlanmaktadır.⁸¹⁵ Ele geçen bu kanıtlar vasıtasıyla kentin Yunanca formunun yanı sıra yerel ismini İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarına değin kullandıkları anlaşılmaktadır. Edebi kaynaklarda Kaunos ismini ise ilk kez Herodotos anmaktadır. Herodotos kendileri için Girit Adası'ndan geldiklerini söylemeler de Kaunoslular için yörenin yerlileri olduğundan bahseder.⁸¹⁶ Kentin Herodotos'un kullanımından itibaren bilinen Yunanca 'Kaunos' ismi bize kentin Hellenleşme sürecini göstermektedir. Nitekim İ.Ö. 4. yüzyılda anlatılan kentin kuruluş hikayesi ile kentin Yunan dünyasına entegre edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kentin bu kuruluş mitosu Byblis'in, kardeşi Kaunos'a beslediği şiddetli aşk sonucu Kaunos'un yurdunu terk etmesini ve Byblis'in intiharını aktarmaktadır. Böylelikle Kaunos yurdunu terk ettikten sonraki ulaştığı topraklarda yeni kenti kurmuştur.⁸¹⁷ Bizans Dönemi'nde acıyla biten aşklar için 'Kaunos Aşkı' deyiminin kullanımının yaygın olduğu söylenir.⁸¹⁸

Kaunos'ta ele geçmiş İ.Ö. 10. yüzyıla ait Rhodos tipi protogeometrik *amphora*⁸¹⁹ kentin en eski buluntu örneğidir. Bunlara karşın kentin en erken yerleşim izleri İ.Ö. 7. yüzyıla kadar görülmektedir.⁸²⁰ Bunları takiben İ.Ö. 6. yüzyıla tarihlenen gümüş sikkeler kentin bu dönemdeki varlığını ispatlar niteliktedir.⁸²¹ Kentin Pers hakimiyeti altına girişi ise İ.Ö. 546 yılında Harpagos'un Karia ve Lykia üzerine yürümesi ile gerçekleşmiştir.⁸²² Herodotos kentin Persler tarafından fethedildiğini aktarmaktadır.⁸²³ Ionia Ayaklanması'na destek olan Kaunos

⁸¹³ TAM, I: no. 44; ayrıca yorumlaması için bkz. Marek, 2006: no. 112. Ayrıca bkz. Melchert, 1993: 31vdd.; Briant, 1996: 600, 626 ve 689vd.

⁸¹⁴ Bu sikkelerin yorumlanması üzerine bkz. Kowalski, 1975: 73vdd.; Meier-Brügger, 1994: 114; 1998: 42vdd.

⁸¹⁵ Yazıt için bkz. Marek, 2006: 119 no. K.1.

⁸¹⁶ Hdt. I 171.

⁸¹⁷ Bu mitosun yer aldığı en erken referans İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen Aristoteles'tin Rheotrik adlı eseridir, bkz. Aristot. *Rh.* 1402b. Mitosun yer aldığı diğer antik referanslar için bkz. Phot. *Bib.* 186, 131a, 4-27; Parth. 11, 1-2. Ayrıca bkz. Marek, 2006: 39-42 ve 95vd.

⁸¹⁸ Steph. Byz. s.v. Καῦνος, πόλις Καρίας, ἀπὸ Καύνου, οὗ ἡ ἀδελφὴ Βυβλὶς ἐρασθεῖσα φεύγοντος ἐκείνου [ἀπήγατο]. ὅθεν ἡ παροιμία ὁ Καύνιος ἔρω. ἔστι δὲ νοσώδης, ὅθεν καὶ Στρατόνικος ὁ κιθαριστὴς ἰδὼν ἐπιμελῶς χλωρὸς τοὺς Καύνιους ἔφη "οἷπερ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν". ἔστι καὶ ἄλλη πόλις ἐν Κρήτῃ. τὸ ἐθνικὸν Καύνιος καὶ Καυνία καὶ Καυναῖος. *Kaunos, Karia kenti. Kaunos'tan kaçan kız kardeşi Byblis (ona) âşık olduktan sonra intihar etti. Buradan 'Kaunos Aşkı' deyimini ortaya çıktı. (Bu) hastalıklıdır, bu nedenle kithara çalgıcısı Stratonikos Kaunios aşklarını solgun görünce şöyle dedi: İnsanların tabiatı da yaprakların ki gibidir. Girit'te başka bir kent daha vardı. Ethnikon'u Kaunios, Kaunia ve Kaunaios'tur.*

⁸¹⁹ Schmaltz, 2003: 37-42; Schmaltz, 2009: 202-205; Bulba, 2009: 11-27.

⁸²⁰ Schmaltz, 1991: 121vdd.

⁸²¹ Head, 1897: XLIV. Ayrıca kentten İ.Ö. 550-530 yılları arasına tarihlenen arkaik bir atlet heykeli ele geçmiştir, bkz. Gürman, 1975: 13-16.

⁸²² Hdt. I, 171-173; Diod. 9. 35; Ksen. *Kyrop.* VII 4, 1-7; VIII 6, 7.

⁸²³ Hdt. I 176. 3: ...τὴν μὲν δὴ Ξάνθον οὕτω ἔσχε ὁ Ἀρπαγός, παραπλησίως δὲ καὶ τὴν Καῦνον ἔσχε: καὶ γὰρ οἱ Καύνιοι τοὺς Λυκίους ἐμμήσαντο τὰ πλέω. ...*Harpagos Ksanthos'u böyle aldı ve Kaunos'u da bu şekilde ele geçirdi; nitekim Kaunoslular da tam olarak Lykialılar'ın yaptığını yapmışlardı.*

kenti⁸²⁴ muhtemelen bu dönemlerde Persler'in boyunduruğundan kurtulmuştur. Persler'in Hellen kentlerini işgalindeki başarısızlığı Küçük Asia'nın siyasi durumunu değiştirmiş ve Atina'ya nüfus ve yönetim gücü kazandırmıştır.⁸²⁵ Eurymedon Deniz Savaşı'nın ardından Kaunos ve sınır komşuları Telandros, Karpasyanda ve Pasanda Attika-Delos Deniz Birliği'ne katılmışlardır ve ca. 30 yıl boyunca bu vergi listelerinde anılmışlardır.⁸²⁶ Başlangıçta Kaunos'un ödediği cüzi vergi miktarı⁸²⁷ daha sonraları artış göstermiştir. İ.Ö. 425 yılında ödenen ücretin 10 *talant* olduğu görülmektedir.⁸²⁸ Bunun sebebinin kentin ticaretinin gelişmesi ve artması olduğu düşünülmektedir.⁸²⁹

Peloponnesos Savaşları sırasında kentin limanı stratejik açıdan önemli bir konuma sahip olduğundan dolayı kent, iki cephe arasında sıkışıp kalmıştır. Perikles İ.Ö. 440/439 yılında Fenike donanmasına katılarak Samos'tan Kaunos'a gelmiştir. Bu tarihler civarında muhtemelen Atina Kaunos üzerindeki etkisini kaybetmiştir.⁸³⁰ En geç İ.Ö. 412/11 yıllarında Kaunos Spartalılar'ın tarafında yer almış ve bir Pers garnizonuna ev sahipliği yapmıştır. Satrap Tissaphernes ve Spartalı *nauarkhos* Astyokhos'un bu garnizonda yer aldığı ve Kaunos'a geldiği aktarılmıştır.⁸³¹ Alkibiades'in İ.Ö. 411 yazında Kaunos'ta karaya çıkıp çıkmadığı ise net değildir.⁸³² Anlatıya göre Kaunoslular İ.Ö. 401 yılında Artakserkses'in ordusu hizmetinde çalışmışlar ve verdikleri hizmetlerden dolayı ödüllendirilmişlerdir.⁸³³

Kaunoslular halihazırda Pers hegemonyası altında iken tekrardan Sparta saldırısı ile karşı karşıya geldiler. Nitekim bunun altında Kaunos'un Persliler'e hizmet etmesi yatıyor olabilir. Doğu Akdeniz'deki Pers donanmalarının başındaki Atinalı Konon bu saldırılara karşı önemli gelişmeler kaydetmiştir. Böylelikle Spartalılar bölgeden uzaklaştırılmıştır.⁸³⁴ Ancak İ.Ö. 396 yılına gelindiğinde Spartalı komutan Pharaks Kaunos'u kuşatmıştır. Bu kuşatma uzun

⁸²⁴ Hdt. V 103. 2: καὶ γὰρ τὴν Καῦνον πρότερον οὐ βουλομένην συμμαχεῖν, ὥς ἐνέπρησαν τὰς Σάρδεις, τότε σφι καὶ αὕτῃ προσεγένετο. *Önceleri kendileriyle birlikte savaşmak istememiş olan Kaunos kenti de Sardes yandıktan sonra onlarla birlikte oldu.*

⁸²⁵ Hdt. VIII 78, 3.

⁸²⁶ ATL I: 304-305; Meiggs, 1972: Lev. IV no. 64; Tietz, 2003a: 34 dn. 154 ile birlikte; Marek, 2006: 44-48.

⁸²⁷ Kaunos'un ödediği vergi miktarının (yarım *talanta*) azlığı komşu kenti Telandros'un 600 *drahmi*, Halikarnassos'un 2 *talanta* ve Rhodos'un Lindos kentinin 6 *talanta* vergi ödemesi ile karşılaştırılabilir, Marek, 2006: 92vd.

⁸²⁸ IG, I³: no. 71.

⁸²⁹ Nitekim G. E. Bean (1989: 142vd.) kentte bulunan yoğun miktar tuz tavaları ile tuzlanmış balık ticaretinin o dönemde kente büyük bir kazanç sağladığını düşünmektedir.

⁸³⁰ Thuk. I 116, 3: Περικλῆς δὲ λαβὼν ἐξήκοντα ναῦς ἀπὸ τῶν ἐφορμουσῶν ὄχητο κατὰ τάχος ἐπὶ Καύνου καὶ Καρίας, ἐσαγγελθέντων ὅτι Φοίνισσαι νῆες ἐπ' αὐτοὺς πλέουσιν: ὄχητο γὰρ καὶ ἐκ τῆς Σάμου πέντε ναυσὶ Στῆσαγόρας καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὰς Φοίνισσας. *Ama Perikles Fenike donanmalarının kendilerine doğru geldiği haberini alınca, altmış kadirgayı yanına alarak hızla Kaunos ve Karia'ya doğru hareket etti. Çünkü Stesagoras Sisam'dan beş kadirgayla ve diğerleri de başka yerlerden Fenike kıyılarına doğru hareket etti.*

⁸³¹ Thuk. VIII 39, 4; VIII 42; VIII, 57, 1.

⁸³² Thuk. VIII, 88; VIII, 108, 1.

⁸³³ Plut. Art. 11, 9; 12, 4-6; 14, 2 ve 6-9.

⁸³⁴ Wiemer, 2002a: 54vd. antik literatür ile birlikte.

sürmemiştir, nitekim Pharax, Artaphernes ve Pharnabazos kente yaklaşınca kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Bir yıl sonra Kıbrıslı paralı askerler ödemeler konusunda aldatıldıklarını düşündüklerinden Kaunos'ta bir ayaklanma çıkarmışlardır. Konon isyanı bastırılmış ve isyancıları cezalandırmıştır.⁸³⁵ Sonraki süreçte Konon'un Spartalılar'a karşı zaferleri dolayısıyla Kaunos da Konon'un onuruna isminin yazılı olduğu bir heykel adamıştır.⁸³⁶

İ.Ö. 387 yılında gerçekleşen Kral Barışı'ndan sonra kent Hekatomnid Hanedanlığı tarafından yönetilmeye başlanmıştır.⁸³⁷ Kaunos'tan ele geçen iki adet heykelin kaidelerinde yer alan Yunanca yazıtlar bu hanedanlığın üyelerinden Hekatomnos ve onun oğlu meşhur Mausollos'a ait olduğunu göstermektedir. Apollon Tapınağı'nda bulunan üçüncü kaidenin ise -üç kaidesinin bir grup oluşturduğu düşünülecek olursa eğer- Basileus Kaunios'a ait olabileceği öne sürülmüştür.⁸³⁸ Nitekim Basileus Kaunios'un ismini İ.Ö. 337 yılında yazılmış olan Letoon üç dilli yazıtında da görmekteyiz. Yazıtta Basileus Kaunios için bir sunak inşa emri yer almaktadır.⁸³⁹

Kentte ele geçen bir çift dilli yazıt⁸⁴⁰ ile o dönem yörede Karca'nın hâkim olduğu görülmektedir. Nitekim Letoon üç dilli yazıtının aksine bu yazıtta Karca Yunanca'ya nazaran daha ön plandadır. Bu öne çıkışı çabası stele işlenen yazıtın harf boyutları ile de gösterilmiştir. Bunların yanında kentin en yüksek memuriyetinin (*sôruai*, Yunanca *demiourgos* memuriyetine karşılık gelmektedir) o yıl Hipposthenes isimli bir Yunan tarafından icra edildiği de görülmektedir.⁸⁴¹

Kentin gösterişli ve zengin yapıları göz önüne alındığında kent Hekatomnidler Dönem'inde altın çağını yaşamıştır.⁸⁴² Hekatomnid hanedan üyeleri kentte büyük imar faaliyetlerine girişmişler, kentin ekonomik ve askeri alanda parlak bir dönem geçirmelerini sağlamışlardır. Nitekim Chr. Marek kentin Karia sakinleri ve bölgede yaşayan Yunanlar için kentin hem siyasi hem de dini bir merkez konumunda olduğunu ileri sürmektedir.⁸⁴³

⁸³⁵ Hell. Oxy. D 20, 1. 5vd.; Diod. 14. 79-81; Paus. VI 7, 6.

⁸³⁶ Heykelin kaidesi Apollon Tapınağı'nda ele geçmiştir. Heykel kaidesindeki heykele ait ayak izlerinden mızrak atan bir savaşçı figürü olduğu anlaşılmaktadır. Heykelin yazıtı için bkz. Marek, 2006: no. 81 yorum ile birlikte.

⁸³⁷ Konu hakkında bkz. Hornblower, 1982.

⁸³⁸ Marek, 2006: 94. Kaideler için bkz. Işık ve Marek, 2005: 239vdd.; Ayrıca bkz. Marek, 2006: no. 46-48.

⁸³⁹ Laroche, 1974: 115vdd; SEG, 27: no. 942; Metzger, 1974: 82vdd.; Metzger ve Laroche, 1974: 82vdd; Dupont ve Sommer, 1974: 132vdd; Metzger vd., 1976.

⁸⁴⁰ Frei ve Marek, 1997; Hajnal, 1997: 141vdd.; van den Hout, 1999: 31vdd.; SEG, 47: no. 1568; Marek, 2006: no. K 1.

⁸⁴¹ Detaylı bilgi için bkz. Marek, 2006: 95.

⁸⁴² Kentin gösterişli yapıları hakkında detaylı bilgi için bkz. Roos, 1972; Roos, 1974; Schmaltz, 1994: 185vdd.; Diler, 2002: 63vdd.

⁸⁴³ Marek, 2006: 95.

Kaunos'un zaman içindeki bu gelişimi statüsü açısından önemlidir. Nitekim Hellenizasyon süreci ile birlikte kentin de bir *polis* statüsüne eriştiği görülmektedir. Maussollos'un yönetimi sonunda Mylasa yakınlarındaki Sekköy'den ele geçen iki Yunanca yazıt mülk işlemleri ile ilgilenen her biri yerel bir isme sahip beş Kaunoslu vatandaş kaydeder.⁸⁴⁴ Yazıtta listelenen tüm isimlerin farklı yerlerde görevlerini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında bir başka yazıtta Kaunoslu ve Pladasalı olan dört elçi ve bir habercinin isminin geçmesi ile onların bölgedeki bir delegasyon toplantısı üyeleri olduğu ve bu örgütün siyasi hiyerarşisinde ismi geçen iki kentin yönetsel olarak önemli bir gücüne işaret ettiği düşünülmüştür.⁸⁴⁵

Takip eden yıllarda Kaunos Karia satrapı Orontobates hakimiyeti altındaydı. Ancak Maussollos'un kız kardeşi Ada ile aralarında bir egemenlik mücadelesi yaşanmıştır. Büyük İskender İ.Ö. 334 yılında gerçekleştirdiği seferi sırasında diğer Karia kentlerine yaptığı gibi Kaunos'u da Ada'nın yönetimine bırakmıştır.⁸⁴⁶ Ancak ertesi yıl İskender'in generalleri Ptolemaios ve Asandros, Ada ile anlaşma içindeki Orontobates'i yenilgiye uğratmış ve Kaunos'un da içinde olduğu kıyı kentleri ve adaları ele geçirmiştir. İ.Ö. 332 yılında İskender'in ölümü ile kentlerin Makedon egemenliğinden sıyrılma isteği Kaunos için de baş göstermiştir. Rhodos'un Makedon güçlerini adadan kovmaları Kaunos'un yararına olmuştur. Zira iki Atinalı subay Nikokles ve Lysikles'in askeri bir görev için Kaunos'a geldikleri bilinmektedir.⁸⁴⁷ Bu muhtemelen gerçekleşen Lami Savaşı'nda Rhodos'un yanı sıra Küçük Asia'nın güneybatı köşesinde bulunan limanlarının Atina için hayati öneme sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Diadokhlar Dönemi'nde tüm Karia Bölgesi ile birlikte Kaunos'un egemenliğinin ilkin Asandros'a verildiği ve Asandros'un İ.Ö. 323 ile 318 yılları arasında bölgede hükümdar olarak belgelendiği görülmektedir.⁸⁴⁸ Atina'nın Amorgos'daki yenilgisinden sonraki yıl Attalos'un generali Perdikkas Knidos, Rhodos ve Kaunoslular'a saldırmıştır ve bu saldırı Rhodoslu amiral

⁸⁴⁴ Blümel, 1990: 29vdd.; Marek, 2006: no. 113.

⁸⁴⁵ Debord, 2003: 119vd. Ayrıca bkz. Marek, 2006: 95.

⁸⁴⁶ Strab. 14. 2. 17; Hornblower, 1982: 298vdd.

⁸⁴⁷ Diod. 19. 75. 3-5. ἐφ' οἷς Ἀντίγονος δεινοπαθήσας δύναμιν ἀπέστειλεν ἐπὶ τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν πόλεων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, τοῦ μὲν στόλου ναύαρχον ἀποδείξας Μήδιον, τοῦ δὲ στρατοπέδου καταστήσας στρατηγὸν Δόκιμον. οὗτοι δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὴν πόλιν τῶν Μιλησίων τοὺς τε πολίτας ἐκάλουν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν φρουρουμένην ἄκραν ἐκπολιορκήσαντες εἰς αὐτονομίαν ἀποκατέστησαν τὸ πολίτευμα. περὶ ταῦτα δ' ὄντων τούτων Ἀντίγονος Τράλλεις ἐξεπολιόρκησεν: εἰς δὲ Καῦνον παρελθὼν καὶ τὸν στόλον μεταπεμψάμενος εἶλε καὶ ταύτην τὴν πόλιν πλὴν τῆς ἄκρας: ταύτην δὲ περιχαράκώσας, καθ' ὃ μέρος ἦν προσμάχεσθαι, συνεχεῖς προσβολὰς ἐποιεῖτο. Buna öfkelenen Antigonos kentleri kurtarmak için hem karadan hem de denizden kuvvet gönderdi ve Medios'u nauarkhos, Dokimos'u da ordunun strategos'u olarak atadı. Miletoslular'ın kentine gelen bu adamlar vatandaşları özgürlükleri için teşvik etti ve bir garnizon tarafından tutulan kaleyi kuşattıktan sonra yönetimin bağımsızlığını yeniden kazandılar. Bunlar olurken Antigonos Tralleis'i ele geçirdi; daha sonra Kaunos'a ilerleyip donanmayı çağırdıktan sonra akropolis'i hariç bu kenti de ele geçirdi. Bu şehri ise tamamen kuşatarak saldırmanın en uygun olduğu yerlere sürekli saldırılar düzenledi.

⁸⁴⁸ Robert ve Robert, 1983: no. 2; IMylasa: no. 21; IStratonikea: no. 501 ve 503; IRhodsche Peraia: no. 701; SEG, 40: no. 996; Bresson vd., 2001: 157 no. 47.

Damaratos tarafından geri püskürtmüştür. Bu olay sonrasında Kaunos'un yönetiminde Asandros'un ismine rastlanmamaktadır.⁸⁴⁹ Ancak birkaç yıl kent tekrardan *diadokh* egemenliğine boyun eğmiş gibi görünmektedir. Nitekim İ.Ö. 314/313 sıralarında Antigonos Monophthalmos'un Karia Bölgesi kentlerini işgal ettiği aktarılmıştır.⁸⁵⁰ Antigonos Monophthalmos'un Kaunos'u ele geçirmesi ise zorlu bir mücadele sonunda gerçekleşmiştir.⁸⁵¹ İ.Ö. 309 yılına gelindiğinde Mısır hükümdarı Ptolemaios Soter Kaunos'un yanı sıra Phaselis ve Ksanthos'u da ele geçirmeyi başarmıştır.⁸⁵² Polyainos'da verilen bir anlatı muhtemelen bununla ilgilidir. Anlatıya göre, Sidon Kralı ve Ptolemaios Soter'in vasalı olarak bilinen Philokles Kaunos'a bir saldırı gerçekleştirmiştir. Kentteki tahıldan sorumlu görevlilere rüşvet vermiş ve askerlere buğday dağıtımını sağlamıştır.⁸⁵³ Apollon Kutsal Alanı'nda ele geçen tamamlanmamış bir yazıtlı kaide ile iki Kaunoslu'nun Philokles'i onurlandırmak istediği anlaşılmaktadır.⁸⁵⁴

İ.Ö. 302 yılında Kaunos'un, Antigonos Monophthalmos ve Demetrios Poliorketes'in egemenliği altında olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁵⁵ Kentin Antigonoslar ile ilişkileri uzun süre devam etmiştir. Nitekim Kaunos'tan ele geçmiş bir yazıt bu duruma tanıklık etmektedir. Yazıtta Kral Antigonos'un egemenliğinin 15. yılında olduğu ifadesi geçmektedir.⁸⁵⁶ Antigonoslar'ın kentteki yönetimi İ.Ö. 288/7'e kadar devam etmiştir. Zira bu yıllara tarihlenmiş Limyra'dan ele geçen bir dekret Ptolemaios Soter tarafından Lykia'ya atanmış iki Kaunoslu memurdan bahsetmektedir.⁸⁵⁷ Bu metin Kaunos'un Ptolemaioslar'ın egemenliği altında olduğunu belirten bir ifade içermemektedir. Ancak Kaunos'ta ele geçmiş Arsinoe Philadelphos'un yazıtının bulunduğu bir sunak⁸⁵⁸ ve İskenderiye'de görev yapan Kaunoslu Zenon'un arşivlerinden

⁸⁴⁹ Detaylı bilgi için bkz. Marek, 2006: 96.

⁸⁵⁰ Diod. 19. 75. 1 ve 4-6.

⁸⁵¹ Detaylı bilgi için bkz. Descat, 1998. Ayrıca krş. Frei ve Marek, 1997: 72.

⁸⁵² Diod. 20. 27. 1-2: ἐπὶ δὲ τούτων Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύων πυθόμενος τοὺς ἰδίους στρατηγούς ἀποβεβληκέναι τὰς ἐν Κιλικίᾳ πόλεις, πλεύσας μετὰ δυνάμεως ἐπὶ Φασήλιδι αὐτήν μὲν ἐξεπολιόρκησεν, εἰς δὲ τὴν Λυκίαν παρακομισθεὶς Ξάνθον φρουρουμένην ὑπ' Ἀντιγόνου κατὰ κράτος εἶλεν. εἶτα τῇ Καύνῳ προσπλεύσας τὴν μὲν πόλιν παρέλαβε... *Bunlar görevdeyken Mısır kralı Ptolemaios kendi generallerinin Kilikia'daki kentleri kaybettiğini duyunca bir orduyla Phaselis'e yelken açtı ve bu kenti aldı. Daha sonra Lykia'ya geçerek Antigonos'un garnizon olarak kullandığı Ksanthos'u ele geçirdi. Bundan sonra ise Kaunos'a yelken açtı ve bu kenti aldı...*

⁸⁵³ Polyæn. *Strateg.* 3. 16: Φιλοκλῆς, Πτολεμαίου στρατηγός, Καύνῳ προσεστρατοπέδευσε καὶ χρήμασι διαφθείρας τοὺς σιτοφύλακας συνέθετο. οἱ μὲν ἐν τῇ πόλει παρήγγειλαν τοῖς στρατιώταις δώσειν [σίτον]· οἱ δὲ τὰς φυλακὰς τῶν τειχῶν ἀπολιπόντες τὸν σῖτον ἐμετροῦντο. Φιλοκλῆς ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ προσπεσῶν ἀφύλακτον ἔλαβε τὴν πόλιν. *Ptolemaios'un generali Philokles Kaunos'u kuşattı ve hububat sorumlularına rüşvet verdi. Askerlere kentte tahıl dağıtılacaklarını duyurdular. Askerler tahılın ölçüldüğünü görmek için hemen surları terk ettiler. Philokles bu uygun zamanlı durumdan yararlanıp korunaksız kenti ele geçirdi.*

⁸⁵⁴ Yazıt için bkz. Marek, 2006: no. 82.

⁸⁵⁵ Plut. *Demetr.* 25. Ayrıca bkz. Marek, 2006: no. 83 yorum ile birlikte.

⁸⁵⁶ Marek, 2006: no. 4.

⁸⁵⁷ Wörle, 1977: 43vdd.; SEG, 27: no. 929.

⁸⁵⁸ Marek, 1993: 96; SEG, 44: no. 895.

Lagidler'in sarayı ile kentin yakın temasları olduğunu gösteren çok sayıda papirüs⁸⁵⁹ Ptolemaioslar ile arasındaki iyi ilişkileri gösterir niteliktedir. Plutarkhos İ.Ö. 285 yılı için Demetrios Poliorketes'in Kaunos'ta askeri bir üs kurmak istediğini aktarmaktadır.⁸⁶⁰ Bunun yanında Demetrios'un Kaunos'a yazdığı bir mektup mevcuttur.⁸⁶¹

Süregelen yıllarda Ptolemaioslar'ın Küçük Asia topraklarında egemenlikleri zayıflamıştır. Kaunos için de bu durum geçerli olmuştur. Chr. Marek bu dönemde Kaunos'un hakimiyetinin Rhodoslular'ın eline geçmiş olabileceğini düşünmektedir.⁸⁶² Nitekim İ.Ö. 197 yılında⁸⁶³ Rhodoslular Kaunos'u Ptolemaios Soter'in generallerinden 200 *talanta* karşılığında satın aldıklarını aktarmışlardır.⁸⁶⁴ Appianos ise Rhodos'un Kaunos üzerindeki hakimiyetinin Antiokhos Savaşı'ndan hemen sonra olduğunu aktarmaktadır.⁸⁶⁵

Apameia Barışı ile Karia ve Lykia topraklarının hakimiyetini alan Rhodos bu dönemde Kaunos'a da egemendi. Rhodoslular Kaunos hakimiyetini yirmi yıldan fazla bir zaman diliminde elinde tutmuşlardır. Bu hakimiyet Kaunoslular'ın isyanı ile İ.Ö. 167 yılında son bulmuştur.⁸⁶⁶ Kibyra tarafından desteklenen Kaunoslular başlangıçta Rhodoslu amiral Lykon'a teslim olmak zorunda kalmışlardır. Daha sonra Roma'nın Rhodos'a karşı güvenini kaybetmesi

⁸⁵⁹ Tüm metinler için bkz. Marek, 2006: 53-61 no. 120-136.

⁸⁶⁰ Plut. *Demetr.* 49. 3: Δημήτριος δὲ πολλῶν μεταβολῶν αἰσθόμενος ἐσχάτην ἐκείνην ἤκουσαν ἐπ' αὐτόν, ἐκκλίνας ἐπὶ τὰς Ἀμανίδας ἔφυγε πύλας, καὶ καταβαλὼν εἰς ὕλην τινὰ συνηρεφῇ μετὰ φίλων τινῶν καὶ ἀκολούθων ὀλίγων παντάπασιν ὄντων προσέμενε τὴν νύκτα, βουλούμενος, εἰ δύναιτο, τῆς ἐπὶ Καῦνον ὁδοῦ λαβέσθαι καὶ διεκπεσεῖν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, οὗ τὸν ναύσταθμον εὐρήσειν ἤλπίζεν. *Sonra Demetrios pek çok değişikliği fark ederek meydanı terk etti, Amanos geçitlerine doğru kaçtı; orada birkaç arkadaşı ve yandaşıyla birlikte sık bir ormana dalıp geceyi bekledi. Eğer mümkün olursa Kaunos'a giden yolu kullanmak ve donanmasını bulmayı umduğu denize doğru ilerlemek istiyordu.*

⁸⁶¹ Marek, 2006: 131vd. no. 1.

⁸⁶² Marek, 2006: 98 dn. 162 ile birlikte.

⁸⁶³ Chr. Marek bu verileri göz önüne alarak Kaunos'un satın alınma işleminin Magnesia Savaşı'ndan sonra, Roma'nın tüm Karia ve Lykia'yı Rhodos'a bir ödül olarak verdiği Apameia Barışı'ndan önceki zaman diliminde gerçekleştiğini düşünmektedir, Marek, 2006: 98.

⁸⁶⁴ Polyb. 30. 31. 5-6: “ἀλλ' ἴσως” ἔφη “ταῦτα μὲν ἔχει λόγον: καὶ γὰρ ἐδώκαθ' ὑμεῖς αὐτὰ τῷ δήμῳ, μετὰ χάριτος διὰ τὴν εὐνοίαν, καὶ ἀφανίζοντες αὐτὰ κατὰ λόγον ἐδοκεῖτε τοῦτο πράττειν, ἐμπεσοῦσης τινὸς ὑποψίας καὶ διαφορᾶς ὑμῖν. ἀλλὰ Καῦνον δῆπου διακοσίῳν τάλαντων ἐξηγοράσαμεν παρὰ τῶν Πτολεμαίου στρατηγῶν καὶ Στρατονίκειαν ἐλάβομεν ἐν μεγάλῃ χάριτι παρ' Ἀντιόχου τοῦ Σελεύκου. “*Ama belki de*” dedi “*bu sözünüzde haklısınız; zira bu (bölgeleri) halka bir hoşgörü ve iyi niyet göstergesi olarak verdiniz ve de (şimdi) bunları geri alırken sizin kuşku ve düşmanlığınıza maruz kalıyoruz. Ancak Kaunos'un Ptolemaios'un generallerinden iki yüz talanta karşılığında satın aldık ve Stratonikeia'yi ise Seleukos oğlu Antiokhos'un büyük bir lütfu sonucu elde ettik*”; buna ilişkin ayrıca bkz. Liv. 33. 20, 10-12: Cum haec legati regis in contione Rhodiorum agerent, nuntius venit debellatum ad Cynoscephalas esse. hoc nuntio accepto Rhodii dempto metu a Philippo omiserunt consilium obviam eundi classe Antiocho; illam alteram curam non omiserunt tuendae libertatis civitatum sociarum Ptolomaei, quibus bellum ab Antiocho imminabat. nam alias auxiliis iuverunt, alias providendo ac praemonendo conatus hostis, causaque libertatis fuerunt Cauniis, Myndiis, Halicarnassensibus Samiisque. *Kralın elçileri Rhodoslular'ın meclisinde konuşma yaparken, Kynoscephalae'da savaşın sona erdiğini haberi geldi. Bu haberi alınca Philippos'a olan korkuları ortadan kalkan Rhodoslular karar alarak donanmasıyla birlikte Antiokhos'a karşı ilerleme planlarından vazgeçtiler; diğer bir konu olarak, Antiokhos'un saldırı tehdidi altında olan Ptolemaios'a müttefik kentlerin özgürlüğünü korumayı unutmadılar. Bazılarına takviye kuvvetlerle, bazılarına düşmanın girişimlerine ve planlarına yönelik bilgi vererek yardım ettiler; Kaunos, Myndos, Halikarnassos ve Samos halkının özgürlüğünü korumaktan sorumluydular.*

⁸⁶⁵ App. *Mith.* 23 (86).

⁸⁶⁶ Polyb. 30. 5. 11 ve 13-15; Liv. 45, 25. 11-13.

Kaunos'un lehine olmuş ve tüm Lykia ve Karia topraklarına Roma tarafından özgürlükleri verilmiştir.⁸⁶⁷ Böylece Rhodos hakimiyetinden sıyrılan Kaunos kenti Roma'ya minnetini *agora*'ya -Roma ile ilişkilerinin en eski belgesi olan- *populus Romanus* heykeli taşıyan uzun bir anıt dikerek göstermiştir.⁸⁶⁸ Bunun yanı sıra Leto ve Dea Roma için *pentaeterik* bir *agon*'un kuruluşu muhtemelen bu döneme tekabül etmektedir.⁸⁶⁹

Bilindiği üzere Karia Bölgesi İ.Ö. 129 yılında kurulan Asia Eyaleti'ne dâhil edilmiştir. Ancak Kaunos'un bu kapsam dışında kaldığı görülmektedir.⁸⁷⁰ Bağımsız statüde kalan kentin geniş teritoryumu ona yalnızca tarım ürünleriyle değil, aynı zamanda ticaret konusunda da oldukça yarar sağlamıştır. Bunların yanı sıra kentin limanı Doğu Akdeniz boyunca en fazla kullanılan deniz ticareti rotası üzerinde yer almaktadır. Kentin hinterlandındaki yollar da Ksanthos Vadisi, Kibyrtis Bölgesi ve batı Lykia'ya ulaşım konusunda oldukça elverişliydi. Böylece İ.Ö. 2. yüzyıl sonları ve 1. yüzyıl başlarında çok sayıda Romalı tüccarın kentte olması şaşırtıcı değildir.⁸⁷¹

İ.Ö. 89 yılına gelindiğinde kentin Roma ile iyi olan ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Nitekim tüm Asia'yı ele geçiren Pontos Kralı Mithridates ile bir ittifak içine girmiştir. Bu ittifak sonucunda Mithridates'in emriyle Asia eyaletinde gerçekleştirilen Roma karşıtı eylemler kapsamında kentte bulunan tüm Romalılar katledilmiştir.⁸⁷² Chr. Marek bu ittifakın ana sebebinin kentteki tüccarlara (*negotiatores*) karşı artan olumsuz düşünceler dolayısıyla olabileceğini düşünmüştür. Buna ek olarak Roma yanlısı Rhodos'tan nefret eden birtakım Kaunoslular'ın güçlü bir müttefikin yanında durmak cazip gelmiş olabileceğini de ileri sürer.⁸⁷³ Ancak bu davranışı Kaunos için ağır sonuçlar getirmiştir. Bölgede üstünlük sağlayan Sulla,

⁸⁶⁷ Polyb. 30. 5. 11-16: ἀπέστησαν Καύνιοι, κατελάβοντο δὲ καὶ Μυλασεῖς τὰς ἐν Εὐρώμῳ πόλεις, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἡ σύγκλητος ἐξέβαλε δόγμα διότι δεῖ Κάρας καὶ Λυκίους ἐλευθέρους εἶναι πάντας, ὅσους προσένειμε Ῥόδιοις μετὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον. τὰ μὲν οὖν κατὰ τοὺς Καυνίους καὶ τοὺς Εὐρωμεῖς ταχέως οἱ Ῥόδιοι διωρθώσαντο: τοὺς μὲν γὰρ Καυνίους Λύκωνα πέμψαντες μετὰ στρατιωτῶν ἠνάγκασαν πάλιν ὑφ' αὐτοὺς τάττεσθαι, καίπερ Κιβυρατῶν αὐτοῖς παραβοηθησάντων, ἐπὶ δὲ τὰς ἐν Εὐρώμῳ πόλεις στρατεύσαντες ἐνίκησαν μάχῃ Μυλασεῖς καὶ Ἀλαβανδεῖς, ἀμφοτέρων παραγενομένων μετὰ στρατιᾶς ἐπ' Ὀρθωσίαν. τοῦ δὲ περὶ τῶν Λυκίων καὶ Καρῶν δόγματος αὐτοῖς προσπεσόντος, πάλιν ἀπεσοβήθησαν ταῖς διανοίαις, δέισαντες μὴ ποτε μάταιος μὲν αὐτοῖς ἢ τοῦ στεφάνου δόσις γέγονε, μάταιοι δ' αἱ περὶ τῆς συμμαχίας ἐλπίδες. Kaunoslular ayaklandılar ve Mylasa halkı Euromos'taki kentleri ele geçirdi. Senatus savaş sırasında (Rhodos'a) verilen Karia ve Lykia'nın tüm bölgelerini özgür bırakan bir karar yayınladı. Kaunos ve Euromos'a gelince sorun kısa sürede Rhodoslular tarafından çözüldü; Lykon'u askerlerle göndererek, Kibyra halkının yardımlarına gelmesine rağmen Kaunoslular'ı yeniden kendilerine boyun eğmeye zorladılar ve Euromos'taki kentlere bir sefer düzenleyerek ordularıyla Orthosia'ya ilerleyen Mylasialılar'ı ve Alabandialılar'ı yendiler. Lykia ve Karia ile ilgili düşünce kendilerine yönlendirilince, tekrar düşüncelerine direndiler; zaferlerinin ve ittifak umutlarının da aynı şekilde boşa çıkacağından korkarak yeniden telaşa kapıldılar. Ayrıca bkz. 21. 1-5; 23. 2; 31. 3-8; Liv. 45. 25, 11-13; App. Syr. 44; Mith. 23 ve 62.

⁸⁶⁸ Marek, 1993: 92vdd.; SEG, 44: no. 896.

⁸⁶⁹ Bean, 1953: 32 no. 13; SEG, 12: no. 466; Marek, 2006: no. 92.

⁸⁷⁰ Marek, 1988: 285vdd.

⁸⁷¹ Bresson, 2002: 156vdd.; Marek, 2006: 98.

⁸⁷² App. Mith. 23 (89).

⁸⁷³ Marek, 2006: 98.

Dardanos Anlaşması sonunda kenti cezalandırarak Rhodos'un hakimiyetine tekrardan dâhil etmiştir.⁸⁷⁴ Sulla Roma'ya döndükten sonra İ.Ö. 83 yılında Kaunoslular Rhodos'a karşı Romalı komutan Lucius Licinius Murena'dan yardım istemişlerdir. Muhtemelen Murena kentin bu yardımını geri çevirmemiş ve bunun sonucunda kent minnettarlığını *agora*'sında bulunan ve üzerinde 'εὐεργέτης καὶ σωτήρ' yazılı heykeller ile göstermiştir.⁸⁷⁵ Ancak Rhodoslular Kaunos konusunda pes etmemişler ve Roma'ya 'Kaunoslular'a karşı' bir görüşme yapabilmek için elçi yollamışlardır.⁸⁷⁶ Buna ek olarak Kaunoslular'ın ise Rhodos yerine Roma'ya vergi ödemek istediklerini dile getirdikleri bilinmektedir.⁸⁷⁷ Tüm bu olayların ardından Kaunos bir kez daha Roma *senatus*'u tarafından Rhodos'a bırakılmıştır. Ancak kısa süre sonra kent Asia Eyaleti'ne dâhil edilmiştir. Kentin eyalete ait olduğunu ise İ.Ö. 67 yılı *proconsul*'ü Publius Sulla için dikilen bir heykel⁸⁷⁸ ve Cicero'nun İ.Ö.51/50 yılı *proconsul*'ü Quintius Minucius Thermus'a yazdığı mektuplar⁸⁷⁹ ile ispatlanmıştır.

Kaunos Asia Eyaleti'ne dâhil edildikten sonra Roma ile ilişkilerini ileri seviyede geliştirmiştir. Kentten Caesar ile Pompeius'un iç savaşına ait hiçbir belge ele geçmemesi onun bu durumdan etkilenmediğini düşündürmektedir. Muhtemelen kent bu dönemde halen Asia Eyaleti'nde bulunmaktadır. Nitekim İ.Ö. 46 yılında imzalanan Caesar-Lykia anlaşması Lissai kenti Lykia Birliği'nin batısında yer alan son yerleşim olarak anılmaktadır.⁸⁸⁰ İ.Ö. 41 yılında Marcus Antonius'un adamları olan *praetor designatus* ve *praefectus classis* Caninius Gallus, *questor pro praetor* ve *aedilis designatus* Barbatius Pollio ve *legatus pro praetor* Fonteius Capito'nun Kaunos kentine geldikleri ve burada halkın onları onurlandırdıkları görülmektedir.⁸⁸¹ İ.Ö. 44 yılında Caesar'ın öldürülmesinden sonraki süreçte Brutus'un Kaunos kentine mektuplar yazdığı görülmektedir.⁸⁸² Ancak bu mektupların gerçekliği tartışmalıdır.

4.3. Kaunos-Lykia Politik, Ekonomik ve Sınır İlişkileri

İ.Ö. 1. yüzyıl sonlarından İ.S. 1. yüzyıl ortalarına kadar Kaunos'un statüsünü belirlemek adına karanlık bir dönem olmuştur. Nitekim kentten bu dönem aralığında kentin tarihi ya da

⁸⁷⁴ Cic. *Q. fr.* 1. 1. 33.

⁸⁷⁵ Bernhardt, 1972: 117-128 no. 1-2.

⁸⁷⁶ Strab. 14. 2. 3: ...ἀπέστησαν δὲ ποτε Καύνιοι τῶν Ῥοδίων: κριθέντες δ' ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπελήφθησαν πάλιν: καὶ ἔστι λόγος Μόλωνος κατὰ Καυνίων. ...*Bir zamanlar Kaunoslular Rhodoslular'a karşı ayaklanmışlardı ancak Romalılar'ın karar almasıyla tekrardan (onlara) verildiler. Molon'un 'Kaunoslular'a karşı' başlıklı bir konuşması vardır.*

⁸⁷⁷ Marek, 1988: 285vdd.

⁸⁷⁸ Marek, 2006: 288-290 no. 106.

⁸⁷⁹ Cic. *ad Fam.* XIII 56, 3.

⁸⁸⁰ Mitchell, 2005: 163vdd.

⁸⁸¹ Yazıtlar ve yorumları için bkz. Marek, 2006: 293-296 no. 109-111. Bu ziyaretin nedeninin M. Antonius tarafından düzenlenen vergi toplama görevi ile alakalı olduğu düşünülebilir, Plut. *Ant.* 24, 3-5; App. *Bell. Civ.* V, 1-6; Magie, 1950: 427vd.

⁸⁸² Brut. *Epistulae* 19-22 ve 31-32.

statüsüne ilişkin epigrafik ya da arkeolojik bir veriye rastlanmamaktadır. İ.S. 1. yüzyılda imparator Tiberius ve onun aile üyelerinin onur yazıtlarına rastlanmaktadır.⁸⁸³ Kaunos'un Asia Eyaleti içindeki varlığı İ.S. 33/34 yılına tarihlenen kentin *demos*'unun Asia Eyaleti *proconsul*'u P. Petronius'un eşi Plautia'yı onurlandıran yazıt vasıtasıyla ispatlanmaktadır.⁸⁸⁴ Bu yazıt kentin Asia Eyaleti'ne bağlılığını kesin kılmaktadır.⁸⁸⁵ Plinius kenti 'oppidus Caunus liberus' ifadesi ile anmaktadır.⁸⁸⁶ Bu aktarımdan yola çıkarak kentin bu dönemde bağımsız bir statüde olduğu düşünülebilir. Bunlara ek olarak Kaunos'un bu dönemdeki bağımsızlığı Dion Khrysostomos'un pasajları ile desteklenmektedir. Bu pasajlarda Kaunos'un davranışları yüzünden özgürlüklerini kaybedip tekrardan tebaa altına girdikleri aktarılmaktadır.⁸⁸⁷ Ancak Kaunos'un Patara Yol Anıtı'nda anılması Lykia'nın eyalet yapıldığı İ.Ö. 43 yılında Kaunos'un bölgeye dâhil olmuş olacağına dair düşüncelere yol açmıştır.⁸⁸⁸ Fakat Kaunos Vespasianus'un Lykia ve Pamphylia eyaletlerini birleştirip çift eyalet yapacağı tarihe değin Lykia Eyaleti'ne dâhil edildiğini gösteren başka bir kanıt bulunmamaktadır. Ancak bu tarihe kadar sınır komşusu olan Lykia ile ilişkileri devam etmiştir. Nitekim Nero Dönemi'ne ait Lykia Eyaleti'nde gümrük uygulamasına ilişkin detaylı bilgiler içeren Andriake Gümrük Yazıtı Kaunos ile ilişkin bazı satırlar içermektedir.⁸⁸⁹ Bu satırlarda Kaunos ile birlikte bu coğrafyadaki Kalynda, Lissai, Krya ve Lydai gibi sınır kentleri için de bazı durumlar belirtilmiştir. Ancak yazıtın bu ilgili kısımları tahribata uğradığı için kentlere uygulanan özel durum tam olarak anlaşılamamaktadır.

Flaviuslar Dönemi'ne ait Döşeme Yazıtı keşfedilmeden önce Kaunos'un Lykia Bölgesi'nde olduğuna dair en erken veri İ.S. 74-76 yılları bölgede valilik yapmış olan L. Luscius Ocrea'nın onur yazıtıydı.⁸⁹⁰ Bu yazıt aynı zamanda kentin *Lycia et Pamphylia* eyaletine

⁸⁸³ Yazıtlar için bkz. Marek, 2006: 299-301 no. 116-118.

⁸⁸⁴ SEG, 14: 646; Marek, 2006: 299 no. 115.

⁸⁸⁵ Şahin, 2013: 34 dn. 10 ve 35.

⁸⁸⁶ Plin. *Nat. Hist.* V 104: Caunos liberum, dein Pynos, portus Cressa, a quo Rhodus insula passuum xx.

⁸⁸⁷ Dio Chr. *Orat.* 31. 50; πῶς οὖν δικαιότερον ἔστιν ὅτιοῦν ἔχειν ἢ εἰ τις ἀνὴρ ἀγαθὸς γενόμενος καὶ χάριτος ἄξιος ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν τύχοι τιμῆς; ἢ παρὰ τίνος κυριωτέρου καὶ μείζονος ἢ παρὰ τοῦ Ῥοδίων δήμου καὶ τῆς ὑμετέρας πόλεως; καὶ γὰρ τοῦτο οὐ μικρόν ἐστι, τὸ μὴ Καλυμνίους εἶναι τοὺς δεδωκότας ἢ τοὺς κακοβούλους τούτους Καυνίους. *Bir adam iyi olduğunu ve pek çok iyi amel karşısında minnet ve onur payesi almak için (ispatlamışsa), daha adil bir şeye sahip olmak o halde nasıl mümkündür? Ya da tam bir otoriteye sahip olan ve Rhodos ve kentinizin demokrasisinden daha büyük olanı kimden alabilir? Zira onu verenin Kalymnialılar ya da akılsız Kaunoslular olmadığını düşünmek hiç de önemsiz değil.*; 124: καὶ μὴν εἰ τις ὑμᾶς Καυνίους ἢ Μυνδίοις ὁμοίους εἶναι λέγοι, σφόδρα ὀργισθε καὶ βλασφημεῖν αὐτὸν ἡγήσεσθε κατὰ τῆς πόλεως. *Eğer birisi sizin Kaunoslular ya da Myndoslular ile aynı olduğunuzu söylerse, çok fazla öfkelenin ve onun kentinize iftira attığını savunun.*; 125: τίς γὰρ παρὰ Καυνίους γέγονε γενναῖος ἀνὴρ; ἢ τίς πώποτε ἐκείνους ἀγαθὸν τι πεποίηκεν; οἱ γὰρ δουλεύουσιν οὐχ ὑμῖν μόνοις, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαίοις, δι' ὑπερβολὴν ἀνοίας καὶ μοχθηρίας διπλὴν αὐτοῖς τὴν δουλείαν κατασκεύασαντες; *Kaunoslular arasından kim kendisini asil bir adam olarak ispatladı? Ya da kim her birine iyi bir iş yaptı? Onlar yalnız sizin için değil, Romalılar için de köle durumundalar, aptallıklarının ve kötülüklerinin aşırılığı onların köleliklerini iki katına çıkardı.* Ayrıca bkz. Dräger, 1993: 28vd. dn. 13 ile birlikte; Onur, 2016a: 104 (=2016b: 105).

⁸⁸⁸ Kaunos'un Lykia'ya ne zaman dâhil olduğu üzerine tartışmalar için bkz. yuk. s. 114vdd.

⁸⁸⁹ Takmer, 2006: 30.

⁸⁹⁰ Marek, 2006: 308vd. no. 129.

dâhil olduğunu göstermekteydi. Nitekim L. Luscius Ocrea'nın çifte eyaletin valisi olduğu bilinmektedir.⁸⁹¹ Döşeme Yazıtı keşfinden sonra Kaunos'un yeni kurulan *Lycia et Pamphylia* eyaletine daha erken bir tarihte dâhil olduğu anlaşılmıştır. Bu yazıt ile çifte eyaletin ilk valisi Gnaius Avidius Celer Rutilius Lupus Fiscilius Firmus'un tam ismine ulaşılmıştır. Nitekim bu Kaunos'tan ele geçmiş İ.S. 70 yılına ait imparator Vespasianus'a adanan bir bina yazıtında valinin isminin zikredilmesi açısından önemlidir. Böylece bina yazıtında Avidius Celer ismiyle anılan valinin Döşeme Yazıtı'nda anılan Rutilius Lupus Fiscilius ile aynı kişi olduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle Kaunos'un Lykia Bölgesi'ne dâhil olma tarihi İ.S. 70 yılına kadar çekilmektedir. Bundan önceki dönemlerde kentin Lykia ile ilişkilerinin aralıksız sürdüğü yukarıda bahsedilen yazıtlar vasıtasıyla görülmektedir. Ancak kentin bu dönemlerde halihazırda Asia Eyaleti'ne bağlı olduğu ya da otonom bir şekilde varlığını sürdürdüğünü düşünmek gerekmektedir.

Hadrianus Dönemi'ne gelindiğinde kentten ele geçen gümrük muafiyetine ilişkin bir vakıf yazıtı ve başka bir grup yazıt kentte görev yapan *lykiarkhes*'lerin varlığını göstermektedir.⁸⁹² İlgili gümrük yazıtı Kaunos kentinin Lykia Birliği'nin gümrük sınırları içinde kaldığını gösterir niteliktedir. Ptolemaios Kaunos'u Asia Eyaleti'nin kentleri arasında saymaktadır.⁸⁹³ Bu kentin *Lycia et Pamphylia* eyaletinden ayrılıp Asia eyaletine dâhil olduğu anlamına gelmemektedir. Zira Ptolemaios'un bu saymasının kentin eski statüsünü hatırlayarak yaptığı bir hata olduğunu düşünülür.⁸⁹⁴ Nitekim Traianus, Hadrianus ve Antoninler Dönemleri'nde kentten ele gelen yazıtlar ile o dönemlerde *Lycia et Pamphylia* eyaletine dâhil olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁹⁵

Geç Antik Dönem'de Kaunos yeni oluşturulan Karia Eyaleti'ne atanmak yerine Lykia'daki (Metropolis Myra) varlığını sürdürmüştür.⁸⁹⁶ Ancak Bizans kaynaklarında kent halen πόλις Καρίας olarak anılmaktadır.⁸⁹⁷ Kent, Tabula Peutingeriana'da *Cano Lorimna* (Karia'daki Lorymna) ve *Patamo* (Glaukos Kolpos) arasında kayıtlıdır.⁸⁹⁸ Kent sonraki Bizans Dönemi güzergahlarında ise *Gaunon Pictus/Pic(c)os* (=Physkos/Marmaris, Karia) ve *Lindon/Lidia* (=Kalynda) arasında görülmektedir.⁸⁹⁹

⁸⁹¹ Valiye ilişkin yazıtlar için bkz. IGR, III: no. 466; Naour, 1978: 166-170 no.1 (Balboursa); SEG, 6: no. 648 (Attaleia); Balland, 1981: 129-132 no. 49 (Ksanthos); ayrıca bkz. Eck, 1970a: 72vd.; Rémy, 1986: 63; Brandt, 1992: 98vd. (ilgili literatür ile birlikte); Nollé, 1993: 303vdd. no. 34 (Lit); Kolb, 2002: 220.

⁸⁹² Tüm yazıtlar için bkz. Marek, 2006: 101 ve 188vd., 188vd.; ayrıca bkz. Engelman ve Knibbe, 1989: 69vd.; Marek, 2011: 58;

⁸⁹³ Ptol. 5, 2, 11-12; 5, 3, 2.

⁸⁹⁴ Şahin, 2013: 34 dn. 10 ve 35.

⁸⁹⁵ SEG, 61: no. 866; Bean, 1954: 87-105 no. 38; Marek, 2006: 175-221 no. 35 ve 315-326 no. 137-139.

⁸⁹⁶ Hier. *Synecd.* 685, 1. Ayrıca bkz. Honigmann, 1929: 208 ve 219.

⁸⁹⁷ Steph. Byz. s.v. Καῦρος; Eust. Dion. Per. 321.

⁸⁹⁸ Tab. Peut. IX/2.

⁸⁹⁹ Geogr. Rav. 91; Guid. Geogr. 134.

Constantinus Porphyrogenitus'un eserinde *Kibyraioton thema*'sında Kaunos yeni ismiyle Hagia olarak anılmaktadır.⁹⁰⁰ 12. yüzyıla kadar Notitiae Episcopatum'da kent Lykia Eyaleti'nin (Metropolis Myra) piskoposluk listesinde kaydedilmektedir. 9. yüzyıldan itibaren yeni ismi Hagia (başlangıçta Aleia olarak yazılmıştır) olarak ortaya çıkmıştır. Ancak 10. yüzyıldan beri ise Kaunos'un formu Skamnon, Kannu (genetiv formu) olarak değiştirilmiştir.⁹⁰¹ Kent Ortaçağ Dönemi'nin ortalarına değin Bizans ve Lykia Kilise Eyaleti'ne bağlıydı. Epiphanius Kalkedon konsül belgelerindeki aktarımları ile kentin iki piskopos Basileus ve Antipatros aracılığıyla temsil edildiği görülür.⁹⁰²

4.3.1. Kaunos Demosları ve Hinterlandındaki Yerleşimler

Karia-Lykia sınır bölgesinin tarihi topografyası Kaunos topraklarının genişlemesi ve sınırlarının belirlenmesi sorunuyla yakından bağlantılıdır. Siyasi anlamda kentin teritoryum sınırları dönemsel olarak farklılık göstermektedir. Kaunos'un Rhodos kontrolünde olduğu zamana ilişkin teritoryumu hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak antik kaynaklar ve yazıtlar ile edinilen bilgiler aracılığıyla kentin hinterlandında ve yakın çevresinde olduğu tespit edilen 37 yerleşim ve coğrafi adlandırmaya ulaşılmaktadır. Chr. Marek'in listelediği 37 yerleşim isimleri ya da *ethnikon/demotikon* 'lar alfabetik olarak şu şekildedir.⁹⁰³

- | | |
|-----------------|--------------------|
| 1. Ankon | 20. Lydai |
| 2. Apollonia | 21. Mysiera |
| 3. Artouba | 22. Nauranda |
| 4. Arymaksa | 23. Ὀροβλήτης |
| 5. Daidala | 24. Pandaxa |
| 6. Eunikse | 25. Panormos |
| 7. Imbros | 26. Parablos |
| 8. Ἰουδεύς | 27. Pasanda |
| 9. Kallimakhe | 28. Pedalion |
| 10. Kalynda | 29. Perdikia |
| 11. Karpasyanda | 30. Pisilis |
| 12. Καννιάτης | 31. Platanistousos |
| 13. Κορριτίας | 32. Polyara |
| 14. Krenai | 33. Prepia |

⁹⁰⁰ Konst. Porph. *De Them.* 79.

⁹⁰¹ Darrouzès, 1981: 1, 261; 2, 323; 3, 373; 4, 278; 7, 333; 9, 215; 10, 236, 272; 13, 267; Darrouzès, 1986: 18, 37.

⁹⁰² Epip. *Pan. Haer.* LXXIII 26, 3, 4.

⁹⁰³ Marek, 2006: 82.

- | | |
|------------|---------------|
| 15. Kressa | 34. Ptolemaïs |
| 16. Krya | 35. Pymnos |
| 17. Kysera | 36. Symbra |
| 18. Lebdea | 37. Telandra |
| 19. Lissai | |

Kaunos'tan ele geçmiş Hellenistik bir *thiasos* için bağış listesinde⁹⁰⁴ bilinen yer isimlerinin yanı sıra daha önce duyulmamış en az altı yer ismi de anılmıştır. Bu yerlerin çevredeki kalıntılara lokalize edilmeleri zordur. Bu bağlamda Patara Yol Anıtı ve Caesar-Lykia anlaşma metni Lykia topraklarında daha önce bilinmeyen yerlerin lokalizasyonu açısından oldukça yararlı iki kaynak olmuştur. Bahsi geçen bağış listesi Hellenistik Dönem'de Kaunos topraklarının organizasyonu için kıymetli bir kaynak niteliğindedir. Yazıtta anılan 23 *ethnikon*'dan 7'si açıkça yabancılara atıfta bulunmuştur, bunlardan beşi μέτοικος olarak anılırken kalan ikisinin *ethnikon*'u Syrakousai ve Ksanthos kentlerine aittir. Kalan 16 *ethnikon* için ise net bir şey söylemek mümkün değildir. Nitekim bazılarının ya adı ya da lokalizasyonu bilinmemektedir. Ancak her halükârda Kaunos'un teritoryumunda ya da yakın çevresindeki yörelerde anılan yerleşimler ile uyushmaktadır. Chr. Marek'in çoğunlukla Hellenistik bağış listesinden yola çıkarak hazırladığı Kaunos hinterlandındaki yerleşimler ve lokalizasyonlarını detaylı incelemek gerekirse;

Artouba⁹⁰⁵ bir dönem Rhodos Peraiası'nda yer almıştır.⁹⁰⁶ Artouba gibi Rhodos Peraiası'nda yer alan diğer bir yerleşim Parablos'tur.⁹⁰⁷ Parablos'un lokalizasyonu belli olmasa da Artouba ile komşu olabileceği ve kuzeybatı Lykia kıyılarında yer aldığı düşünülür.⁹⁰⁸ Polyara⁹⁰⁹ Stephanos Byzantinos'ta bir Karia kenti olarak anılmaktadır.⁹¹⁰ Panormos⁹¹¹ ise İ.Ö. 4. yüzyıla ait bir seyrüseferde Kaunos'un Panormos'u olarak bahsedilmektedir.⁹¹²

Listede anılan diğer bir yerleşim olan Imbros'un⁹¹³ Strabon'un ifadeleri ile Kaunos'un batı sırtındaki tepe üzerinde yer alan bir kale olduğu anlaşılmaktadır.⁹¹⁴ Imbros Kaunos'un 5

⁹⁰⁴ SEG, 12: no. 473.

⁹⁰⁵ Zgusta, 1984: 100; Hellenkemper ve Hild, 2004: 457.

⁹⁰⁶ IRhodische Peraia: no. 782.

⁹⁰⁷ Zgusta, 1984: 470; ayrıca bkz. IRhodische Peraia: no. 782 str. 5.

⁹⁰⁸ Hellenkemper ve Hild, 2004: 779.

⁹⁰⁹ Hellenkemper ve Hild, 2004: 817.

⁹¹⁰ Steph. Byz. s.v. Πολυαρα. Ayrıca krş. Robert ve Robert, 1954: no. 229.

⁹¹¹ Hellenkemper ve Hild, 2004: 776-779.

⁹¹² SMM 495: Ἀπὸ ημῶ ἄβης κμξ ἐπὶ ἡὸκ Καοκίςκ Πάκμνικμ ζῆαδζμξ νῆ Ἄνκον"dan Panormos Kaunios"a 120 stadia vardır.

⁹¹³ Quint. Smyrn. VIII 80; Zgusta, 1984: 373-1; Blümel, 1998: 168; Hellenkemper ve Hild, 2004: 567.

⁹¹⁴ Strab. 14. 2. 3: ἔχει δ' ἡ πόλις νεώρια καὶ λιμένα κλειστόν: ὑπέρκειται δὲ τῆς πόλεως ἐν ὕψει φρούριον Ἰμβρος... Kent kapatılabilen bir limana ve tersanelere sahiptir; kentin yukarısındaki tepe üzerinde bulunan bir kale olan Imbros yer alır.

km kuzeyindeki Ölemez (Evlemez) Dağı'na lokalize edilmektedir.⁹¹⁵ Ptolemaïs yer ismine ait bir *ethnikon*'a Magnesia ad Maeandrum'dan ele geçmiş bir yazıtta rastlanmaktadır: Πτολεμ[αι]ε[ῖς πρὸς] Κα[....]ωι.⁹¹⁶ L. Robert bu yerleşimin Köyceğiz Gölü ya da Karaağaç Körfezi'nde olduğunu varsaymıştır.⁹¹⁷ Yerleşimin isminden de anlaşılacağı üzere muhtemelen İ.Ö. 3. yüzyılda Ptolamaïoslar tarafından bir liman (Ekincik) olarak kurulduğu ya da yeniden isimlendirildiği ileri sürülmüştür.⁹¹⁸ Ancak yerleşimin yerini kesin olarak belirlemek için yeterli veri yoktur. Bir diğer lokalizasyon sorunu olan yerleşim Karpasyanda'dır.⁹¹⁹ Yerleşimin ismi Attika-Delos Deniz Birliği'nin vergi listelerinde yer almaktadır.⁹²⁰ Bu yerleşim Kaunos'un 3 km güneybatısında yer alan Kızıltepe ile eşleştirilmiştir,⁹²¹ ancak Chr. Marek bu eşleştirme için bir veri olmadığını beyan ederek kentin yerini açık bırakmıştır.⁹²² Pasanda⁹²³ yerleşimi Kaunos'un yaklaşık 5 km doğusunda yer alan Sülüngür Gölü üzerindeki Gökbel-Payamlı kalıntılarıyla eşleştirilmiştir.⁹²⁴ Yerleşim İ.Ö. 441/40 yılında Attika-Delos Deniz Birliği'nin vergi listelerinde anılmaktadır.⁹²⁵ Ayrıca İ.Ö. 4. yüzyıla ait seyrüseferde Kaunos'tan 30 *stadia* (yak. 6 km) uzaklıkta anılan Pasada ile muhtemelen aynı yerdir.⁹²⁶ Lindos'ta ele geçen bir yazıtta Ἀρχοκράτης Πασάνδιος görülmektedir.⁹²⁷ Aynı şekilde Diodoros'ta anılan 'Sasanda' yerleşimi muhtemelen Pasanda ile aynı yerleşimdir.⁹²⁸ Perdikia⁹²⁹ yerleşimi yalnızca bağış listesinde değil, Kaunos'un yazıtlarında da defalarca anılmaktadır, ancak yerleşim bu yazıtlarda 'Perdikialılar' *ethnikon*'undan ziyade 'Perdikia'dan gelenler' anlamına gelecek Περδικίαθεν formunda geçmektedir.⁹³⁰ Antik ve ortaçağ kaynaklarında Perdikia isminde Kaunos'tan epeyce

⁹¹⁵ Bean, 1953: 16vd.; Robert ve Robert, 1954: no. 229; Robert, 1987: 497vdd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 567.

⁹¹⁶ IMagnesia: no. 59 str. 29-30.

⁹¹⁷ Robert, 1949: 189vd. Ancak Karaağaç Körfezi antik Markiane ile eşleşmektedir, bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 713.

⁹¹⁸ Hellenkemper ve Hild, 2004: 822.

⁹¹⁹ Zgusta, 1984: 227; Blümel, 1998: 168; Hellenkemper ve Hild, 2004: 610.

⁹²⁰ ATL I, 296-297; III, 210. Ayrıca bkz. Meiggs, 1972: IV no. 63; Tietz, 2003a: 34 dn. 153 ile birlikte.

⁹²¹ PECS: 458; Roos, 1969: 61vd.; Robert, 1969: no. 545; Zgusta, 1984: 227; Blümel, 1998: 168; Hellenkemper ve Hild, 2004: 610.

⁹²² Marek, 2006: 83.

⁹²³ Steph. Byz. s.v. Πάσσα, πόλις Θράκης. τὸ ἐθνικὸν Πασσαῖος, ὡς Ἰσσαῖος τῆς Ἰσσης. ἔστι δὲ καὶ Πάσσανδα χωρίον παρὰ Ἀδραμύτιον πόλιν καὶ Κισθίνην τὸ ἐθνικὸν Πασσανδέως τῷ τῆς χώρας τύπῳ. "Ἐφορος "ὀλίγοι δὲ τινες εἰς τὸ τῶν Πασσανδέων χωρίον ἔφυγον". *Passa Trakya'nın bir kenti. Ethnikon'u Issa'nın Issaios'u gibi Passaios'dur. Ayrıca Adrianople kenti ve Kisthene yanında bir yer olan Passanda da vardır... Bölgenin karakterine uygun olarak ethnikon'u Passandeus'tur. Ephorlar, 'Bazı kişiler Passanda köyüne kaçtılar' dedi.*; Zgusta, 1984: 473; Blümel, 1998: 176.

⁹²⁴ Roos ve Hermann, 1971: 31vd.; Lohmann, 1999: 75 dn. 99; Hellenkemper ve Hild, 2004: 780.

⁹²⁵ ATL I, 370-371; Ayrıca bkz. Meiggs, 1972: IV no. 65; Tietz, 2003a: 34vd. dn. 156 ile birlikte.

⁹²⁶ SMM: 495; ayrıca bkz. Robert, 1937: 504 dn. 2; PECS: 679.

⁹²⁷ ILindos: no. 51 col. II str. 2.

⁹²⁸ Diod. 24. 79, 4: ...Σάσανδα, φρούριον ἀπέχον τῆς Καύνου σταδίου ἐκατὸν πεντήκοντα.

⁹²⁹ Hellenkemper ve Hild, 2004: 793.

⁹³⁰ Yazıtlar için genel olarak bkz. Marek, 2006: no. 38, 39, 40

uzakta Lykia kuzeybatı sahilinde Pinara kentine bağlı bir liman anılmaktadır.⁹³¹ Bu duruma karşılık G. E. Bean, Kaunos yazıtlarında anılan yerleşimin Pinara limanı Perdikia'i'dan başka, Kaunos kentine yakın bir yerleşim olabileceğini düşünmüştür.⁹³² Ancak yine de antik kaynaklarda bu düşünceyi destekleyecek herhangi bir veri bulunmamaktadır.⁹³³ Kysera yerleşiminin⁹³⁴ ismi Kaunos'un ana nekropolündeki İmparatorluk Dönemi'ne ait gösterişli kaya mezarlarında mezar sahiplerinin *ethnikon*'u olarak geçmektedir.⁹³⁵ Chr. Marek bu vatandaşların muhtemelen Kaunos vatandaşları olduğunu düşünmektedir.⁹³⁶ Yerleşim hakkında başka bir veri bulunmamaktadır. Hakkında yeterince veriye sahip olamadığımız diğer bir yerleşim Pandaksaa⁹³⁷ birkaç yazıtta anılmaktadır⁹³⁸ ve yeri belli değildir.

Hellenistik bağış listesinde anılan Ἰουδεύς ve Κορριτία⁹³⁹ *ethnikon*'ları hakkında bu yazıt dışında hiçbir kanıt yoktur. Yerleri belli olmasa da Kaunos yakınlarında oldukları düşünülebilir. Bağış listesinde anılan Apollonia'lı bir vatandaş beraberinde bir sorunu da getirmektedir. Bu yazıtı yorumlarken G. E. Bean anılan yerleşimin Kaunos'un bir *demos*'u olduğunu düşünürken,⁹⁴⁰ J. ve L. Robert Apollonia Salbake ile eş olduğunu düşünmüşlerdir.⁹⁴¹ Eğer J. ve L. Robert haklıysa bu vatandaşın bir *metoikos* olduğu düşünülebilir.⁹⁴² Nitekim yazıtla diğer *metoikos* örnekleri de görülmektedir. Ancak böyle bir durumda bu vatandaşın memleketi için sadece Apollonia Salbake değil Kaş yakınlarında Avşar kalıntılarına yerleştirilen Apollonia kenti⁹⁴³ de ihtimal olarak düşünülmelidir.

Kaunos'un *demos*'u olarak anılan ve hakkında diğer yerleşimlere nazaran daha fazla bilgiye sahip olduğumuz Kalynda'nın⁹⁴⁴ kente bağlı bir yerleşim olduğu bilgisini ilk olarak Herodotos'tan edinmekteyiz.⁹⁴⁵ Rhodos ve Kaunos arasında pek çok kez el değiştiren Kalynda,

⁹³¹ Perdikia'i için bkz. Steph. Byz. s.v. Περδικία, οὐδετέρως, χώρα καὶ λιμὴν Λυκίας, τὸ ἐθνικὸν Περδικιεύς. *Perdikia, Lykia'nın bir köyü ve limanı. Ethnikon'u Perdikieus'tir.*; SMM: 251-252; Anrich, 1913: I 442; Nitti di Vito, 1937: 344; Dimitroukas, 1977: 484; Ruggieri, 1998: 142. Lokalizasyonu için bkz. TAVO B V 15; BATL 16.

⁹³² Bean, 1953: 22. G. E. Bean'in düşüncesini takiben bölgede çalışma yapan diğer araştırmacılar yerleşimin Kaunos yakınlarında olduğunu düşünmüşlerdir, bkz. Roos ve Hermann, 1971: 37; Robert, 1987: 21 dn. 1.

⁹³³ Chr. Marek (2006: 83 dn. 69) yerleşimin bir *ethnikon*'dan farkı formda anılmasının sebebinin diğer yerleşimlerden farklı bir statüde olabileceği şeklinde açıklamaktadır. Bu durumda ise yerleşimi Kaunos teritoryumunda aramanın zorunlu olup olmadığını sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

⁹³⁴ Zgusta, 1984: 316; Hellenkemper ve Hild, 2004: 677.

⁹³⁵ Robert ve Robert, 1943: no. 63; Robert, 1969: 1415; Robert ve Robert, 1969: no. 545; Robert ve Robert, 1973: no. 446.

⁹³⁶ Marek, 2006: 84.

⁹³⁷ Zgusta, 1984: 467; Blümel, 1998: 176; Hellenkemper ve Hild, 2004: 775.

⁹³⁸ Robert ve Robert, 1954: no. 229; Marek, 2006: no. 38.

⁹³⁹ Zgusta, 1984: 291; Hellenkemper ve Hild, 2004: 655.

⁹⁴⁰ Robert ve Robert, 1954: no. 232 dn. 1.

⁹⁴¹ Bean, 1953: 22

⁹⁴² Marek, 2006: 84.

⁹⁴³ Kent hakkında detaylı bilgi için bkz. Hellenkemper ve Hild, 2004: 446-448.

⁹⁴⁴ DGRG: s.v. Kalynda; Büchner, 1919: 1771vd; Jameson, 1974: 214; PECS: s.v. Kalynda; Zgusta, 1984: 215, §414-2; Kaletsch, 1999: 214; Tietz, 2003a: 201-230; Hellenkemper ve Hild, 2004: 594vd. Kalynda için detaylı bir inceleme için ayrıca bkz. Onur, 2023b.

⁹⁴⁵ Hdt. 1.172.

Strabon'da Glaukos Kolpos ve Kaunos arasında ve Rhodos Peraiası içinde anılmaktadır.⁹⁴⁶ Plinius⁹⁴⁷ ve Stephanos Byzantinos⁹⁴⁸ kentin Karia'da olduğunu aktarırken, Ptolemaios Lykia'da bir kıyı kenti olarak listelemektedir.⁹⁴⁹ İ.Ö. 480 yılında kent Kral Damasithymos komutası altında Salamis Savaşı'na katılmıştır.⁹⁵⁰ Kentin ismi Attika-Delos Deniz Birliği vergi listelerinde de yer almaktadır.⁹⁵¹ Kent İ.Ö. 309 yılı ve İ.Ö. 2. yüzyıl başına kadar Ptolemaios egemenliği altında kalmıştır.⁹⁵² İ.Ö. 2. yüzyıl ortalarına doğru Ptolemaioslar Küçük Asia'da etkilerini yitirirken, Rhodos ile Kaunos arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kalynda da bu anlaşmazlıklardan etkilenecektir. Nitekim Polybios'un pasajlarında aktarılan,⁹⁵³ İ.Ö. 191/190 yılında Rhodos'un Ptolemaioslar'dan Kaunos'u 200 *talant* karşılığı satın alma işlemi kentin teritoryumunda yer alan Kalynda'yı da kapsıyor olmalıdır.⁹⁵⁴ İ.Ö. 188 yılında Apameia Barışı ile birlikte Kalynda⁹⁵⁵ diğer Karia ve Lykia kentleri gibi Rhodos egemenliği altına girmiştir.⁹⁵⁶ Daha sonra ise Kalynda *senatus* kararı ile Kaunos'a bağlanmıştır.⁹⁵⁷ İÖ 164/3 yıllarında ise Kalyndalılar Kaunos egemenliğinden çıkmak istemişler ve kendilerini Rhodos'a teslim etmek istediklerini bildirince Roma *senatus*'u kentin kontrolünü Rhodos'a bırakmıştır.⁹⁵⁸ Kalynda'nın bu iki gücün egemenlik savaşından tamamen sıyrılması ise muhtemelen İ.Ö. 1. yüzyılda gerçekleşmiştir. Nitekim kentin bağımsızlığının İ.Ö. 43/42 yılında yaşanan Caesar-Cassius iç savaşı sırasında gerçekleştiği ve kendi otonom sikkelerini bastığı düşünülmektedir.⁹⁵⁹ Kentin Lykia Birliği'ne üyeliği ne zaman gerçekleştiği tam olarak bilinmese de İ.S. 45 yılında dikilmiş olan Patara Yol Anıtı'nda kentin anılması bölgenin eyaletleştirme sürecinde Lykia'ya dâhil olduğunu göstermektedir.⁹⁶⁰

Symbra kenti Hellenistik bağış listesinde anılmaktadır, bu da Kaunos'un bir *demos*'u olduğunu düşündürmüştür.⁹⁶¹ Nif Köyü'ne yerleştirilen Symbra'nın⁹⁶² Kaunos'tan coğrafi uzaklığı yazıtın tarihlendiği İ.Ö. 164/3 yıllarında Kaunos'un teritoryumunun ne denli

⁹⁴⁶ Strab. 14. 2. 2.

⁹⁴⁷ Plin. *Nat. Hist.* V 103.

⁹⁴⁸ Steph. Byz. s. v. Κάλυνδα· πόλις Καρίας, ὡς Καρύανδα. τὸ ἐθνικὸν Καλυνδεύς. Ἡρόδοτος η (8,87,2). *Kalynda: Karyanda gibi Karia'nın bir kentidir. Ethnikon'u Kalyndeus'tir. Herodotos'un 8. kitabında anılır.*

⁹⁴⁹ Ptol. 5. 3. 2.

⁹⁵⁰ Hdt. 8. 87.

⁹⁵¹ ATL I: 314-315, III, 210; ayrıca bkz. Tietz, 2003a: 34 dn. 152.

⁹⁵² Bagnall, 1976: 98d; Tietz, 2003a: 214.

⁹⁵³ Polyb. 31, 7, 6.

⁹⁵⁴ Tietz, 2003a: 215vd.

⁹⁵⁵ Liv. 45.25.6; Polyb. 30.5.12.

⁹⁵⁶ Fraser ve Bean, 1954: 70; Reger, 1999: 89vd.; Bresson, 1999: 106vd.

⁹⁵⁷ Polyb. 30.21; ayrıca bkz. Schmitt, 1957: 175; Gabrielsen, 2000b: 173.

⁹⁵⁸ Polyb. 31. 15-16.

⁹⁵⁹ Tietz, 2003a: 221; Sikkeler için bkz. Head, 1911: 695; SNG von Aulock: 4291-93.

⁹⁶⁰ Şahin, 2014: 45, str. 19-21.

⁹⁶¹ Bean, 1953: 25; Robert ve Robert, 1956: 165; Marek, 1993: 91; 2006: 185; Tietz, 2003a: 285.

⁹⁶² Tietz, 2003a: 280; Hellenkemper ve Hild, 2004: 869; Şahin, 2014: 193.

genişlediğini gösterebilir. Ancak İ.Ö. 81 yılına ait bir Rhodos yazıtında kentin *ethnikon*'una rastlanmaktadır.⁹⁶³ Kentin daha sonraları Lykia Eyaleti'ne dâhil edildiği ilk olarak Patara Yol Anıtı sayesinde görülmektedir.⁹⁶⁴ Böylece Lykia Birliği üyeliği de açıktır,⁹⁶⁵ ancak birliğe üye olduğu tarih net değildir. Kent Opromoas'ın yardım ettiği kentler arasında yer aldığından, Lykia Birliği üyeliğini İ.S. 2. yüzyılda sürdürdüğünü göstermektedir.⁹⁶⁶ Ptolemaios kenti Kragos çevresindeki kentler arasında anmaktadır.⁹⁶⁷

Ankon günümüzde Kapudağı Yarımadası'nın kuzeybatısında, Lissai kentinin güneyindeki Güngörmez Limanı'na lokalize edilmesi gerektiği düşünülür.⁹⁶⁸ Ankon ismi İ.Ö. 4. yüzyılın seyrüseferinde Pedalion ile Panormos Kaunios arasında ἐπὶ τοῦ Γλαύκου ifadesi ile birlikte anılmıştır.⁹⁶⁹ Bahsedilen Glaukos ifadesi Glaukos Potamos'tan ziyade Glaukos Kolpos olmalıdır.⁹⁷⁰ İ.S. 2. yüzyıla ait Ksanthos'tan ele geçmiş ve Kaunos ile Kalynda arasındaki gümrük meselelerinin yer aldığı yazıtta Ankon ve Telandra limanlarında uygulanan özel bir durumdan söz edilmektedir.⁹⁷¹ Ancak tahrip olmuş yazıtın pek çok bölümü okunamadığı için bahsedilen özel durumların ne olduğu bilinmemektedir. Chr. Marek Ankon'un Kalynda'nın limanı olabileceğini ileri sürmektedir.⁹⁷² Euxine yerleşimine yalnızca Okçular yakınlarında bulunan bir dekrette rastlanmaktadır.⁹⁷³ Yerleşim yazıtın bulunduğu Okçular mevkiine lokalize edilmiştir.⁹⁷⁴ Bu mevkiinde mezar ve bir kiliseye ait kalıntılar bulunmuştur.⁹⁷⁵ Plinius'da anılan⁹⁷⁶ iki yerleşim Kressa ve Pyrrnos muhtemelen Kaunos'un batısında bir kıyıda ya da kent teritoryumu dışında yer almış olabilir. Nitekim Kaunos'u geçip Dalaman Deltası'nın batı ucuna kadar sahil şeridinde birbirinden uzak olmayan kalıntılar yer almaktadır.⁹⁷⁷ Plinius Kressa'yı Rhodos Adası'ndan 20 mil uzaklıkta olan bir liman olarak kaydeder. Bu yerleşim hakkında başka bir veri bulunmamaktadır. Ancak Pyrrnos yerleşimine İ.Ö. 441/440 yılına ait Attika-Delos Deniz Birliği vergi listelerinde de rastlanmaktadır.⁹⁷⁸ Prepia *demos*'u ilkin bugün

⁹⁶³ IG, XII.1: nro: 127: str. 77: Ἑρμίας Συμβρεῦδς. (Symbrali Hermias).

⁹⁶⁴ Şahin, 2014: 45 str. 23-24.

⁹⁶⁵ Jameson, 1980: 842; Behrwald, 2000: 176 dn. 74; Tietz, 2003a: 284vd.

⁹⁶⁶ TAM II 3: no. 905; Kokkinia, 2000: 71 XIX C.

⁹⁶⁷ Ptol. 5, 3, 3.

⁹⁶⁸ Lohmann, 1999: 46; Tietz, 2003a: 121vd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 440.

⁹⁶⁹ SMM 495: Ἀπὸ ημῶ ἀβηςκμξ ἐπὶ ἡὸκ Καοκίςκ Πάκμνικς ζῆάδςμξ νῆ' *Ankon* "dan *Panormos Kaunios* "a 120 stadia vardır.

⁹⁷⁰ Robert, 1982: no. 384; Hild, 2000b: 107.

⁹⁷¹ Balland, 1981: no. 86; ayrıca bkz. Marek, 2006: no. 174.

⁹⁷² Marek, 2006: 84.

⁹⁷³ Bean, 1954: 87vd. no. 22; SEG, 14: no. 656; Robert ve Robert, 1956: nr 574b; ayrıca detaylı yorum için bkz. Marek, 2006: 166-170 no. 33.

⁹⁷⁴ Hellenkemper ve Hild, 2004: 537.

⁹⁷⁵ Roos, 1969: 64vd.

⁹⁷⁶ Plin. *Nat. Hist.* V 104: Caunos liberum, dein Pymnos, portus Cressa, a quo Rhodus insula passuum xx.

⁹⁷⁷ Marek, 2006: 84.

⁹⁷⁸ ATL I: 63vd.

Sarıgerme civarındaki ortaçağ kalıntıları ile eşleştirilmek istenmiştir.⁹⁷⁹ Bu yörede Geç Antik Dönem'e ait bir miltaşı bulunmuştur.⁹⁸⁰ Ancak H. Lohmann bu mevkiye başka bir liman yerleştirerek Prepia'nın Dalaman Çayı'nın alüvyonları altında kaybolduğunu ve onu Dalaman Havalimanı'nın bulunduğu alanda olmasının doğru olacağını belirtmiştir.⁹⁸¹ Pisilis⁹⁸² Strabon'da Kaunos ile Kalynda arasına yerleştirilmektedir.⁹⁸³ Modern araştırmacılar tarafından günümüzde Baba Dağı'na lokalize edilmiştir.⁹⁸⁴ Buradaki antik yerleşim kalıntılarını etrafı çevreleyen büyük sur yapısı ve güneyde iyi korunmuş duvar bölümünü oluşturmaktadır.

Dalyan Deltası'nın doğusundaki kıyı kemeri, güneyde en ucu Kurdoğlu Burnu (Pedalion ya da Artemision?), körfezin Telmessos'taki doğu çıkışının tam karşısında bulunan burna doğru açılır. Bu civarda ele alınacak üç yerleşim bulunmaktadır; Krya, Kallimakhe ve Daidala. Krya,⁹⁸⁵ Kille Körfezi'nin güney ucundaki Taşyaka ya da günümüzdeki ismi Bedri Rahmi ile özdeşirilir.⁹⁸⁶ Attika-Delos Deniz Birliği vergi listelerinde yerleşimin ismi Karia Bölgesi ekiyle birlikte yer almaktadır.⁹⁸⁷ İ.Ö. 4. yüzyıl seyrüseferinde Kallimakhe ve Klydai (Lydai?) arasında anılmaktadır.⁹⁸⁸ Stephanos Byzantinos Ephesoslu Artemidoros'un İ.Ö. 100 civarında kent hakkında yazdıklarını aktarmaktadır. Buna göre Artemidoros kentin Lykia'da yer aldığını bildirir.⁹⁸⁹ İ.S. 1. yüzyılda Pompeius Mela doğudan batıya doğru sıralamasında Pedalion'dan sonra Cytria'yı (=Krya?) anarken,⁹⁹⁰ Plinius Daidala'dan sonra Crya fugitivorum'dan bahsetmiştir.⁹⁹¹ İ.S. 2. yüzyılda Ptolemaios kenti Lydai ile Daidala arasına yerleştirir.⁹⁹² Krya ismi son olarak İ.S. 141 yılında yaşanan deprem dolayısıyla Opromoas'ın yaptığı *euergetes*'lik faaliyetlerinin yer aldığı listede görülmektedir.⁹⁹³ Böylelikle kentin bu dönemde Lykia Birliği üyesi olduğu şüphe götürmez.⁹⁹⁴ Bunlara ek olarak İmparator Nero Dönemi'ne tarihlenen

⁹⁷⁹ Robert, 1937: 512 no. 145. Ayrıca bkz. Lohmann, 1999: 69vdd.

⁹⁸⁰ Roos ve Herrmann, 1971: 1971, krş. Lohmann, 1999: 71.

⁹⁸¹ Lohmann, 2001: 218. H. Lohmann, Sarıgerme kalıntılarına Portolane, Laguia, Agua veya Guia'nın bir limanını yerleştirirken Hattersley-Smith ve Ruggieri (1990) önerilerini takip etmiştir.

⁹⁸² Keil, 1950: 1708; Zgusta, 1984: 496; Blümel, 1998: 177; Lohmann, 2000: 1045.

⁹⁸³ Strab. 14. 2. 2.

⁹⁸⁴ Hoskyn, 1842: 144vd.; Lohmann, 1999: 69vdd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 814; Marek, 2006: 86 dn. 82.

⁹⁸⁵ PECS: 886; Zgusta, 1984: 306 § 632-1; Büchner, 1992: 2030; Lohmann, 1999: 51vdd. Ayrıca Krya hakkında detaylı bir çalışma için bkz. Tietz, 2003a: 187-200.

⁹⁸⁶ Arkwright, 1895: 93; Lohmann, 1999: 51vdd.; Tietz, 2003a: 187; Hellenkemper ve Hild, 2004: 667.

⁹⁸⁷ Κρυής ἀπὸ Καρίας: ATL I: 320-321; Meiggs, 1972: Lev. IV no. 68; Tietz, 2003a: 34 dn. 155.

⁹⁸⁸ SMM: 494-495.

⁹⁸⁹ Steph. Byz. s.v. Κρύα, πόλις Λυκίας. Ἀρτεμίδωρος ἐν ἐπιτομῇς πρώτῳ. τὸ ἐθνικὸν Κρυεύς "εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι νῆσοι Κρυέων, Κάρυσις καὶ Ἀλίνα". Krya, Lykia'nın bir kenti. Artemidoros'un kitabında birinci bölümde yer alır. *Ethnikon'u Kryeus'tur. "Başka bir Kryeus Adası'nın da olduğu söylenir, bunlar Karysis ve Alina'dır"*.

⁹⁹⁰ Mela I, 83. Metinde geçen 'Cytrio' versiyonunun Krya için geçerli olduğu genel kabul görmüş bir düzeltmedir, detaylı bilgi için bkz. Tietz, 2003a: 187vd. dn. 328 ile birlikte.

⁹⁹¹ Plin. *Nat. Hist.* V 103.

⁹⁹² Ptol. 5. 3.

⁹⁹³ TAM, II: no. 905 str. 63 XIX C 2; bağışlanan miktar okunamamaktadır. Ayrıca bkz. Kokkinia, 2000: XVII C, XIX.

⁹⁹⁴ Broughton, 1938: 780; Behrwald, 2000: 176 dn. 74.

Andriake Gümrük Yazıtı'nda kentin isminin yer aldığı düşünülmektedir.⁹⁹⁵ Ancak varsa bile kentin içinde olduğu durum belirlenememiştir. Kallimakhe⁹⁹⁶ ise günümüzde Glaukos Kolpos'un kuzey sahilinde yer alan Göcek ile özdeşleştirilmiştir.⁹⁹⁷ Limanın Roma seyrüseferinde Daidala'ya 60 *stadia* (yak. 11 km), Krya'dan 50 *stadia* (yak. 9 km) uzaklıkta olduğu kaydedilmiştir.⁹⁹⁸ W. Tietz bu liman havzasında su altında bulunan birkaç antik duvar kalıntılarının Kallimakhe'ye ait olduğunu düşünmektedir. Ancak bu kalıntılar önemli bir yerleşimi işaret etmemektedir. Ona göre Kallimakhe hiçbir şekilde ana liman merkezi değil Daidala topraklarında nispeten önemsiz bir *kome* olabilir.⁹⁹⁹ Daidala, İnlice Köyü'nün kuzeyinde yer alan İnlice Asarı'nda dik bir tepe üzerine lokalize edilmiştir.¹⁰⁰⁰ Yerleşimin tarihi İ.Ö. 5. ya da 4. yüzyıla ait dynastik sikkelere dayandırılarak Lykçe isminin *Ddenewele* olduğu düşünülür.¹⁰⁰¹ İ.Ö. 4. yüzyıl seyrüseferinde Kallimakhe ve Krya dışında Telmessos'a 50 *stadia* (yak. 9 km) mesafede verilmiştir.¹⁰⁰² Strabon, Daidala kenti ve Daidala Oros'tan bahsederken Rhodos Peraia'sının en doğusunda yer aldığını aktarır.¹⁰⁰³ Livius, Daidala'nın Lykia'ya ait olduğunu bir yerleşimmiş gibi bahsederken,¹⁰⁰⁴ Plinius, Karia kentleri listesinde oppida Daedala'yı Karia Bölgesi'nin en doğusuna yerleştirerek saymaya başlar.¹⁰⁰⁵ Ayrıca Plinius 'Daedaleon duae insulae'dan da bahsetmektedir. Ptolemaios Lykia şehirlerini anarken yerleşimi τόπος olarak gösterir.¹⁰⁰⁶ Stephanos Byzantinos, Aleksandros Polyhistor'un aktarım yaparak kentin isminin veriliş hikayesini aktarmaktadır.¹⁰⁰⁷

⁹⁹⁵ Takmer, 2007: 173, str. 22: ...ἐν δὲ Καύνῳ κα[ὶ] Κα[λ]ύνδοις καὶ Λί[σσαις καὶ] Λύδαις | [καὶ] Κρύα.

⁹⁹⁶ Arkwright, 1895: 96; Büchner, 1924: 862; Robert, 1982: 384.

⁹⁹⁷ Tietz, 2003a: 239vdd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 586.

⁹⁹⁸ SMM: 494-495.

⁹⁹⁹ Tietz, 2003a: 240.

¹⁰⁰⁰ Ruge, 1901: 1990vd.; PECS: s.v. Daidala; Schuler, 1997: 271vd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 510vd. Daidala hakkında detaylı bir inceleme için bkz. Tietz, 2003a: 231-247.

¹⁰⁰¹ Tietz, 2003a: 62-80, ayrıca 232 dn. 9 ile birlikte.

¹⁰⁰² SMM: 256-259.

¹⁰⁰³ Strab. 14. 2. 2.

¹⁰⁰⁴ Liv. 37. 22. 3: Biduo ante, quam Eudamus cum classe ab Samo ueniret, tredecim ab Rhodo naues cum Pamphilida praefecto aduersus eandem Syriacam classem missae adsumptis quattuor nauibus, quae Cariae praesidio erant, oppugnantibus regiis Daedala et quaedam alia Peraeae castella obsidione exemerunt. Eudamum confestim exire placuit. *Eudamus filosu ile birlikte Samos'dan gelmeden iki gün önce, Pamphilida komutasındaki Rhodos'dan gelen on üç gemi aynı Syria filosuna karşı gönderildi. Bu sırada Karia'yı koruyan dört gemiyi de ekleyerek, krallığın ablukaya aldığı Daidala ve birkaç diğer Peraia kalesinin kuşatmasını kaldırdılar. Eudamus derhal geri çekilmelerinin kararını verdi.*

¹⁰⁰⁵ Plin. Nat. Hist. V. 103.

¹⁰⁰⁶ Ptol. 5.3.2.

¹⁰⁰⁷ Steph. Byz. s.v. Δαίδαλα: πόλις τῆς Ῥοδίας ἢ χωρίον, Στράβων ιδ. ἔστι καὶ ὄρος τῆς Λυκίας τὰ Δαίδαλα. ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἢ ἐν Λυκίᾳ. Διὰ τινος γὰρ ἔλους ἐπορεύετο διὰ τοῦ Νίνου ποταμοῦ, καὶ ὑπὸ χειρὸς δροῦ δηγθέντα τελευτῆσαι καὶ ἐκεῖ ταφῆναι καὶ κτισθῆναι πόλιν φησὶν Ἀλέξανδρος ἐν Λυκιοκοῖς. ἔστι καὶ Ἰνδικῆς. καὶ Κρήτης ἄλλη. ὁ πολίτης Δαίδαλεὺς ὡς Σαμόσατα Σαμοσατεύς, καὶ Δαίδαλις τὸ θηλυκόν. *Daidala: Rhodos Peraiası'nda bir kent, Strabon'un 14. kitabında (anılır). Lykia'nın Daidala adında bir dağı da vardır. Lykia'daki kentin (adı) Ikaros'un oğlu Daidalos'dan gelir. (Daidalos günün birinde) Ninos Irmağı'nın bataklığı boyunca yürümüş ve (burada) bir yılan tarafından ısırıldığı için ölmüştür. Orada gömülmüş ve orada bir kent kurulmuştur. Aleksandros Polyhistor ise Lykia kitabında bunu rapor etti. Ayrıca Hindistan'da ve de aynı zamanda*

Pedalion Burnu'nun kuzeyinde, Kargın Gölü'nün güney kıyısında izole bir tepelik üzerinde bir duvara kazınmış Lissa/Lissai¹⁰⁰⁸ kentine ait Hellenistik yazıtlar bulunmuştur.¹⁰⁰⁹ Böylece Lissai kenti Kapıkargın Dağı ile Eren Tepe mevkiinde, Kargın Gölü'nün güneyindeki Kızılağaç'ta yer alan antik kalıntılar ile eşleştirilmiştir.¹⁰¹⁰ Lissai'nın bahsi geçen Hellenistik yazıtlarından o dönemde *polis* statüsünde olduğu anlaşılmaktadır. Bunu takiben İ.Ö. 1/İ.S. 1. yüzyıl aralığına tarihlenen bir mezar yazıtında kentin Kaunos'a bağlı olduğu görülmektedir.¹⁰¹¹ Ancak İ.Ö. 46 yılında Caesar ile varılan anlaşma sonucunda kentin Lykia'ya verildiği bilinmektedir.¹⁰¹² Bu durumda yukarıdaki mezar yazıtından yola çıkarak İ.Ö. 1. yüzyılda Lykia'ya bağlı özgür bir kent olan Lissai'nın İ.S. 1. yüzyılda statüsünü kaybederek Kaunos'a bağlandığı düşünülebilir. Andriake Gümrük Yazıtı'nda kentin -tıpkı Krya gibi- isminin anılma sebebi ve ne gibi bir durum içerisinde olduğu yazıtın ilgili kısmının tahrip olması dolayısıyla belirsizliği korumaktadır.

Kapudağ Yarımadası üzerinde üç antik yerleşim bulunmaktadır: Lydai, Arymaxa ve Krene ya da Krenai. İlki ve en önemlisi Lydai, Glaukos Kolpos'un batısında bulunan Kapudağ Yarımadası'nın merkezinde yer almıştır.¹⁰¹³ Kentin Roma İmparatorluk Dönemi öncesi tarihi halen karanlıktır. Kent Erken İmparatorluk Dönemi'nde Lydai olarak adlandırılırken,¹⁰¹⁴ Stadiasmos Maris Magni'de Klydai,¹⁰¹⁵ Ptolemaios'da ise Khlydai (ya da Lydai) olarak listelenmiştir.¹⁰¹⁶ Kentin Lykia Birliği üyeliği şüphesizdir.¹⁰¹⁷ Lydai'nın önde gelen Lulii ailesinin ele geçen yazıtlara göre Kalynda ve Pinara ile bağlantıları vardı ve büyük mezar yapılarına sahiptiler.¹⁰¹⁸ Kentteki yerleşim sürekliliğini devam etmesine rağmen, kent Geç Antik Çağ'da *polis* statüsünü kaybetmiş olmalıdır.¹⁰¹⁹ Lydai yazıtları vasıtasıyla Arymaks ve Krene'nin kentin *demos*'ları olduğu anlaşılmaktadır. W. Tietz Lydai'nın ana merkez kent olmak suretiyle Arymaxa ve Krene ile bir *sympoliteia* ilişkisi içinde olduğunu ileri sürmüştür.¹⁰²⁰

Girit'de de bir kent adıdır. Samosata'nın vatandaşları Samosateus olarak anıldığı gibi buranın vatandaşlarına da Daidaleus denmektedir. Feminin formu ise Daidalis'tir.

¹⁰⁰⁸ Zgusta, 1984: 341. Kentin detaylı çalışması için bkz. Tietz, 2003a: 165-186.

¹⁰⁰⁹ Hicks, 1888: 88vd.; TAM, II: no. 158-161.

¹⁰¹⁰ Hicks, 1888: 85vd.; Heberdey ve Kalinka, 1897: 19vd.; Büchner, 1926: 730; PECS: s.v. Lissa; Zimmermann, 1992: 55vd.; Lohmann, 1999: 61-67; Tietz, 2003a: 166vdd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 691.

¹⁰¹¹ Yazıt ve tarihlemesi için bkz. Tietz, 2003b. Yazıtın içerisindeki geçen Kaunia ifadesi üzerine yuk. bkz. s. 21vdd.

¹⁰¹² Mitchell, 2005: str. 54vd. ve 212vd.

¹⁰¹³ TAM, II 1: no. 41; PECS: s.v. Lydai; Lohmann, 1999: 67; Hellenkemper ve Hild, 2004: 693vd. Kent hakkında detaylı inceleme için bkz. Roos, 1969: 75-82; Tietz, 2003a: 116-164.

¹⁰¹⁴ TAM, II 1: no. 131-137, 143, 145, 146 ve 172; ayrıca bkz. Zgusta, 1984: 345; Schuler, 1998: 283.

¹⁰¹⁵ SMM: 495; Klydai için ayrıca bkz. Büchner, 1921: 878.

¹⁰¹⁶ Ptol. 5. 3. 2.

¹⁰¹⁷ Jameson, 1980: 842; Behrwald, 2000: 176 dn. 75; Tietz, 2003a: 142-155.

¹⁰¹⁸ Zimmermann, 1992: 74 dn. 86; Tietz, 2003a: 127vd.

¹⁰¹⁹ Bu dönemde Telmessos veya Kaunos'a ait olma ihtimali yüksektir, bkz. Foss, 1994: 5vd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 693.

¹⁰²⁰ Tietz, 2003a: 137vd.

Arymaxa, Lydai'dan 1,5 km kuzeyde yer alan antik kalıntılara lokalize edilmiştir.¹⁰²¹ Lydai'dan üç İmparatorluk Dönemi yazıtı yerleşimi Lydai'a ait δῆμος Ἀρυμάξων olarak anmaktadır.¹⁰²² Ayrıca yine Lydai'dan ele geçen ve Ἀρυμάξεύς *demotikon*'u taşıyan bir yazıt da mevcuttur.¹⁰²³ Yerleşimin lokalize edildiği kalıntılar Roma dönemine tarihlenmişlerdir ve mevkiden daha erken tarihli kalıntılar ele geçmemiştir. Lydai'ın diğer *demos*'u Krene/Krenai ise Lydai Yarımadası'nın güneydoğusundaki Gölcük adı verilen mevkiye yerleştirilir.¹⁰²⁴ Lydai *agora*'sından ele geçmiş bir yazıtta Apollon ve Zeus'un rahibi ve onun karısının Κρηνεῖτις ve Κρηνεύς *demotikon*'ları ile anıldıkları görülmektedir.¹⁰²⁵ Gölcük Gölü çevresindeki yerleşime ait antik kalıntılar kule yapısı ve Orta Bizans Dönemi'ne ait bir kilise yapısından ibarettir.¹⁰²⁶

Kaunos coğrafyası ve topografyasının sınırlarını daha iyi anlamak için Lydai ve Lissai kadar önemli diğer bir yerleşim Telandros'tur.¹⁰²⁷ Lykia ve Karia sınır coğrafyasında yer aldığı bilinen Telandros'un yeri henüz kesin olarak belirlenmemektedir.¹⁰²⁸ Ancak şimdiye dek en tutarlı lokalizasyon denemesini W. Tietz yapmıştır. Ona göre kent hakkında bilgi veren edebi kaynaklar vasıtasıyla ulaşılan topografik bilgiler, batı Lykia'nın kıyı kesimlerinde bulunan ve antik yerleşim izleri görülebilen Çalış Tepesi mevkiine yerleştirilmelidir.¹⁰²⁹ Kent Attika-Delos Deniz Birliği vergi listelerinde yer almaktadır.¹⁰³⁰ Plinius'da Lykia'nın en batısında listelenir.¹⁰³¹ İ.S. 2. yüzyıla ait Kaunos ile Kalynda arasında bir gümrük meselesini konu alan yazıt Telandros limanı ile ilgili özel bir durumdan bahsetmektedir.¹⁰³² Quintus Smyrnaeus Lykia Kralı Glaukos'un cesedinin Telandros vadilerine taşındığı hikayesini aktarmaktadır.¹⁰³³ Son olarak Stephanos Byzantinos Telandros'tan bahsederken, aynı isme sahip bir burun ve bir adanın olduğunu da aktarmaktadır.¹⁰³⁴ Kentin Kaunos ile bağlantısı İ.Ö. 163 yılına tarihlenmiş

¹⁰²¹ Tietz, 2003a: 133 dn. 81 ile birlikte; Hellenkemper ve Hild, 2004: 459.

¹⁰²² TAM, II 1: no. 151, 155 ve 157. Ayrıca bkz. Zgusta, 1984: 101; Schuler, 1998: 214, 283 ve 304 dn. 6.

¹⁰²³ TAM, II 1: no. 130.

¹⁰²⁴ Lohmann, 1999: 67; Tietz, 2003a: 136vd.; Hellenkemper ve Hild, 2004: 666.

¹⁰²⁵ TAM, II: no. 148.

¹⁰²⁶ Tietz, 2003a: 136vd.

¹⁰²⁷ Ruge, 1934, 193; Kaletsch, 2002: 86; Tietz, 2003a: 286-296; Hellenkemper ve Hild, 2004: 876.

¹⁰²⁸ Telandros için pek çok kez hatalı lokalizasyon denemeleri yapılmıştır. İthisar Köyü için bkz. Arkwright, 1895: 94; Nif Köyü için bkz. Benndorf ve Niemann, 1884: 148 dn. 1; Ruge, 1934: 193; Robert, 1974: 393; Kaletsch, 2002: 86; Roos, 1969: 92vd.; TAVO B V 15; Tersane Adası için bkz. Choiseul-Gouffier, 1782: 31; Robert ve Robert, 1982: no. 384; Bean, 1997: 37; BATL 65; Wiemer, 2001: 190.

¹⁰²⁹ Tietz, 2003a: 287vdd. Çalış Tepesi lokalizasyonu ayrıca bk. Hellenkemper ve Hild, 2004: 876.

¹⁰³⁰ ATL I: 422-423, III 210. Ayrıca bkz. Tietz, 2003a: 34vd. dn. 157.

¹⁰³¹ Plin. *Nat. Hist.* V 101.

¹⁰³² Balland, 1981: no. 86; Marek, 2006: no. 174.

¹⁰³³ Quint. Smyrn. IV 4-12.

¹⁰³⁴ Steph. Byz. s.v. Τήλανδρος· πόλις Καρίας· καὶ Τηλανδρία ἄκρα. Ἀλέξανδρος δ' ὁ πολυίστωρ οὐδετέρως τὴν πόλιν Τήλανδρον καλεῖ ἐν α' Λυκιακῶν· καὶ Τηλάνδρειαν τὴν αὐτήν· τὸ ἐθνικὸν Τηλανδρεύς· τοῦ δὲ Τηλάνδρου Τηλάνδριος τὸ ἐθνικόν. *Telandros, Karia'nın bir kenti. Ayrıca Telandria isminde bir burun da vardır. Aleksandros Polyhistor Lykia kitabında kenti Telandros olarak anmaktadır. Ayrıca aynı şekilde Telandria (isminde bir kent de vardır). Ethnikon'u Telandreus'tir. Telandros'un ethnikon'u ise Telandrios'tur.*

bir yazıt vasıtasıyla görülmektedir.¹⁰³⁵ Yazıtta Myonides oğlu Stratios Telandra/oi'daki χώρα'yı koruduğu için Kaunos'un *demos*'u tarafından onurlandırılmaktadır. Bu yazıt ile bu dönemde Telandros'un Kaunos topraklarında yer aldığı anlaşılabilir, ancak sonraki döneme ait bir veri günümüze ulaşmadığı için bu hakimiyetin süresi ya da ne zaman sona erdiği hakkında yorum yapmak zordur.



¹⁰³⁵ IKaunos: no. 90.

BEŞİNCİ BÖLÜM

LYKIA’NIN DOĞUSUNDA OTONOM BİR SINIR KENTİ: TERMESSOS

5.1. Termessos Kenti Coğrafyası ve Topografyası

Termessos, günümüzde Antalya il sınırları içinde yer alan Yeniceboğazı’ndan güneye çıkan bir vadinin en üst basamağında, 1050 m ortalama rakımda, şehir merkezinin yak. 34 km kuzeybatısında yer alan Güllük Dağı’nın (antik Solymos) güneybatı eteği üzerinde kurulmuştur. Bugünkü Göller Bölgesi’ne tekabül eden antik Pisidia Bölgesi sınırları içinde kalan Termessos kenti coğrafi konumu dolayısıyla oldukça korunaklı bir yapıya sahip olmuştur. Nitekim kent Güllük Dağı’nın sarp tepe ve sırtlar ile çevrelenmiş bir vadide yer almaktadır. Kente yalnızca iki doğal geçit ile ulaşılmaktadır, bu da kente savunma açısından büyük avantaj sağlamış ve böylece kent çevresini saran güçlü surlara gereksinim duymamıştır. Kentin bulunduğu mevki ve bölge hakkında en doğru bilgiye Strabon ile ulaşmaktayız. Strabon, Artemidoros’un Pisidia kentlerinin bir listesini aktarırken Termessos’un ismini de anmaktadır.¹⁰³⁶ Strabon bu listedeki kentlerin bazılarının tamamen dağlarda yer aldığını, bazılarının ise her iki tarafları olmak üzere dağların eteklerinden Milyas ve Pamphylia Bölgesi’ne değin uzandıklarını aktarmaktadır. Ayrıca Strabon’un başka bir pasajında Kabalialı halkın Solymoi ile aynı olduğunu ve de Termessoslular’ın kendilerini Solymoi olarak adlandırdıklarını nakletmektedir. Bunun yanı sıra, kentin üzerinde bulunan dağa da Solymos adını verdikleri bilgisi de yer almaktadır.¹⁰³⁷ Böylece kentin Pisidia Bölgesi’nde olduğunu tekrarlar ve Kibyra’nın hemen üst tarafında yer aldığını belirtir. Ancak coğrafi olarak bu tanımlama doğru değildir. Nitekim Kibyra Termessos’un kuzeybatısına düşmektedir.

Termessos, kuzeyde Ariassos, kuzeydoğuda Perge, güneydoğuda Olbia/Attaleia ve Trebenna, güneyde Phaselis ve batıda ise Isinda ile sınırlanan, oldukça büyük bir egemenlik

¹⁰³⁶ Strab. 12. 7. 2: φησὶ δ’ Ἀρτεμίδωρος τῶν Πισιδῶν πόλεις εἶναι Σέλγην Σαγαλασσὸν Πετνηλίσσον Ἰδαδα Τυμβριάδα Κρήμναν Πιτυασσὸν Ἀμβλαδα Ἀνάβουρα Σίνδα Ἀαρασσὸν Ταρβασσὸν Τερμησσόν. Artemidoros Selge, Sagalassos, Petnelissos, Adada, Tymbrida, Kremna, Pityassos, Amblada, Anabura, Sinda, Aarassos Tarbassos ve Termessos’un Pisidia kentleri olduklarını söyler.

¹⁰³⁷ Strab. 13. 4. 16: Σόλυμους δ’ εἶναι φασὶ τοὺς Καβαλεῖς: τῆς γοῦν Τερμησσέων ἄκρας ὁ ὑπερκεῖμενος λόφος καλεῖται Σόλυμος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Τερμησσεῖς Σόλυμοι καλοῦνται. πλησίον δ’ ἐστὶ καὶ ὁ Βελλεροφόντου χάραξ καὶ ὁ Πεισάνδρου τάφος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ πεσόντος ἐν τῇ πρὸς Σόλυμους μάχῃ. ταῦτα δὲ καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λεγομένοις ὁμολογεῖται: περὶ μὲν γὰρ τοῦ Βελλεροφόντου φησὶν οὕτως “δεύτερον αὖ Σολύμοισι μαχέσαστο κυδαλίμοισι.” περὶ δὲ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ “Πείσανδρον δὲ οἱ υἱὸν Ἄρης ἄτος πολέμοιο μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανεν.” ἢ δὲ Τερμησσός ἐστι Πισιδικὴ πόλις ἢ μάλιστα καὶ ἔγγιστα ὑπερκεῖμένη τῆς Κιβύρας. Kabalialılar’ın Solymoslular ile aynı olduklarını söylenir. Termessoslular’ın kalelerin üst tarafında yer alan tepeye Solymos denir ve Termessoslular da kendilerine Solymoslular der. Bellerophontes’in siperi ve de Solymoslular’la yapılan savaşta ölen oğlu Peisandros’un mezarı da bu çevrededir. Bu hikâye (yazarın) sözleriyle de uyuşur. O Bellerophontes için şöyle der: “Sonra o şanlı Solymoslular’la savaştı.” ve oğlu için de “Ve oğlu Peisandros Solymoslular’la savaşırken, savaşa doymayan Ares tarafından öldürüldü”. Termessos bir Pisidia kentidir. Kibyra’nın hemen üst tarafında yer alıp ona çok yakındır.

alanına sahip bir yerleşimdi.¹⁰³⁸ Kentten ele geçen yazıtlar kent topraklarının batısındaki ἄνω κῶμαι'a, doğuda kalan ovadaki (Nea Kome ἡ κάτω) κάτω κῶμαι'a ve ayrıca Trebenna sınırındaki Peripolia (Kelbessos) ve Neapolis ile batı yaylalarındaki Drymos'a tanıklık etmektedir.¹⁰³⁹

5.2. Termessos Kenti Siyasi Tarihi ve Statüsü

Termessos'un kuruluşu ve erken dönem tarihi konusunda günümüzde çok sınırlı bilgiye sahip olunmakla birlikte bu döneme ait bilgiler edebi metinlerin sunduğu sınırlı verilere dayanmaktadır. Kentin ilk yerleşim tarihinin Hitit dönemine kadar uzandığı iddia edilmekte ve bu bağlamda, Hitit metinlerinde geçen Attarimma kentinin Termessos olduğu savunulmaktadır.¹⁰⁴⁰ Nitekim bu çıkarım yapılırken Attarimma kentinin Lukka'nın sınır bölgesi olarak belgelendiği ve IV. Tudhaliya Dönemi'ne (İ.Ö. 1250-1220) tarihlenen birkaç yazıt göz önüne alınmıştır. Böylece, Pamphylia Ovası'ndan Milyas'a açılan geçidin kenarında konumlanan Attarimma Termessos ile özdeşleştirilmiştir.¹⁰⁴¹ Kentin kuruluşunun oldukça erken tarihlere dayandığının bir diğer göstergesi de Luvi dilinden kaynaklanan Termessos kenti isminin sonundaki -ssos ekidir. Kentin ilkin Solymoi kabilesinin yaşadığı bir dağ kasabası olduğu söylenebilir.¹⁰⁴² Solymoi kabilesinden ilk bahseden yazar ise Homeros'tur. Anlatıya göre ünlü savaşçı Bellerophon Khimera'yı yendikten sonra 'ünlü Solymoi' kavmi ile savaşmış ve galibiyet elde etmiştir.¹⁰⁴³ Bu anlatı göz önüne alındığında Lykialılar ile Solymoi arasında gerçekten bir savaş olup olmadığı tartışılmıştır. Luvi'lerin, Lykia'dan Kabalis ve Milyas bölgelerine ve de günümüzde Bey Dağları olarak bilinen bölgeye doğru bir yayılma gösterdiğine dair dikkat çekici gözlemler bulunmaktadır.¹⁰⁴⁴ Homeros'un anlatısından yola çıkarak bu iki güç arasındaki mücadelenin sonucu hakkında yorum yapmak pek mümkün değildir. Nitekim Homeros bu hususta bir ipucu barındırmamaktadır. Takibi İ.Ö. 8.-6. yüzyıllar arasını kaplayan Hellen kolonizasyonunun etkin olduğu dönemlerde Lindos yıllıklarından¹⁰⁴⁵

¹⁰³⁸ Heberdey, 1929: 5vdd.; İplikçioğlu, 1999.

¹⁰³⁹ TAM, III: 1 no. 6 ve 104; Heberdey, 1929: 5-15; İplikçioğlu, 1999.

¹⁰⁴⁰ Börker-Klähn, 1993: 57vd. Buna karşılık olarak pek çok bilim insanı Attarimma ile Termessos antik kentini özdeşleştirmek istemiştir, bkz. Hawkins, 1998: 26vd.; Mountjoy, 1998: 48; Waelkens, 2000: 476; Niemeier, 2008: 321; Hoffner, 2009: 389 dn. 256.

¹⁰⁴¹ Börker-Klähn, 1993: 62; ayrıca bkz. Çelgin, 1997: 72vdd.; Takmer ve Akdoğan-Arca, 2001-2002: 13-16.

¹⁰⁴² Termessos'un Solymoi geçmişi ve Lykialılar ile mücadelesi üzerine detaylı inceleme için bkz. Çelgin, 1997: 74-81.

¹⁰⁴³ Hom. *Il.* 6. 184-185; 203-204.

¹⁰⁴⁴ Treuber, 1887: 61; Houwink ten Cate, 1961: 81vd. Bunlara karşılık Bryce, 1986, 33vd.'da Homeros'un eserinde bahsi geçen savaşın teritoryal bir anlaşmazlık sonucu oluşan mücadeleler olabileceği üzerinde durulmuştur. Ancak Solymoi'un, anayurtları Miletos olan Lukkalı göçmenlerin bölgeye yerleşmesinden sonra yaptıkları baskılar sonucu Pisidia'ya yahut Doğu Lykia'nın dağlık arazilerine çekilmek zorunda kaldıklarına değinmiştir.

¹⁰⁴⁵ *ILindos II*: no. 2.

elde edilen bilgilere göre, Phaselisliler ile Solymoi kavmi arasında bir savaşın meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Rhodoslular'ın doğu Lykia topraklarında kolonileştikleri bölgelerin yerli halk tarafından iskân edilmediği görüşüne karşıt olarak, daha önce Solymoi tarafından iskân edilmiş bir bölgeye Rhodoslu kolonistlerin gelmesiyle iki halk arasında sürekli çatışmaların yaşandığı şeklinde düşünülebilir.¹⁰⁴⁶

Kentin İ.Ö. 8. yüzyıl ile 5. yüzyılları arası durumu hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz bir kaynak mevcut değildir. Herodotos'un Lydia egemenliği altında saydığı Anadolu kavimleri arasında – tıpkı komşu bölge Lykia gibi – Milyas ve Pisidialılar da yer almamaktadır.¹⁰⁴⁷ Böylece bu dönemde Termessos'un bulunduğu toprakların statüsü hakkında kesin bir kanıya ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Ancak Strabon'un Artemidoros'tan aktardığı bir pasajında Termessos'un da içinde bulunduğu bir dizi Pisidia kentini bir gücün egemenliği altında anmayarak Phrygia, Lykia ve Karia ile olan komşuluklarından söz etmektedir.¹⁰⁴⁸ Bu edebi kaynaklardan yola çıkarak Termessos'un – Milyas ve Pisidia gibi – bağımsız bir statüde varlığını sürdürdüğü kabul edilebilir.¹⁰⁴⁹ Böylece kentin olasılıkla İ.Ö. 5. yüzyıldan itibaren *polis* statüsüne eriştiği söylenebilir.¹⁰⁵⁰ Kent doğu ve kuzey Lykia'da önemli bir güç haline gelmiştir.

Kentin ismi edebi kaynaklarda ilkin İ.Ö. 334'te Büyük İskender'in Asia Seferi esnasında anılmıştır. İskender Milyas ile Phrygia'ya geçit veren Termessos'un çok yakınlarında bulunan Yenice Boğazı'ndan geçtiği sırada Termessos'un önlerine değin ilerlemiştir. Ancak İskender kentin kolay ele geçirilemeyecek kadar korunaklı olduğunu kenti kuşatmaya aldığı zaman anlayıp kuşatmadan vazgeçmiştir. Böylece Termessos ile zaman kaybetmeyip diğer Pisidia kentlerine yönelmiştir.¹⁰⁵¹ Buradan yola çıkılarak Termessos'un arazilerinin savunma açısından oldukça avantajlı topografik özelliklere sahip olması nedeniyle, kentinin ve özgürlüğünün karşı bir güçten etkili bir şekilde korunduğu söylenebilir. İskender'in ölümünden sonra *diadokh*'lar arasında çıkan anlaşmazlıklardan birinde, İ.Ö. 319 yılında, General Alketas Antigonos Monophtalmos'a karşı yenilgiye uğrayınca Termessos kentine sığınmıştır. Termessos

¹⁰⁴⁶ Houwink ten Cate, 1961: 190; Frei, 1993: 89.

¹⁰⁴⁷ Hdt. I. 28.

¹⁰⁴⁸ Strab. 12. 7. 2.

¹⁰⁴⁹ Çelgin, 1997: 84.

¹⁰⁵⁰ Hellenkemper ve Hild, 2004: 878.

¹⁰⁵¹ Arr. Ann. I 27. 5: Ὡς δὲ πάντα οἱ ἐπεχώρησαν, ἀνέζευσεν ἐς Πέρην, κάκειθεν ἐς Φρυγίαν ὠρμητο· ἦν δὲ αὐτῷ ἡ πορεία παρὰ Τελμισσὸν πόλιν. οἱ δὲ ἄνθρωποι οὗτοι τὸ μὲν γένος Πισίδαι εἰσι βάρβαροι, χωρίον δὲ οἰκοῦσιν ὑπερύψηλον καὶ πάντη ἀπότομον· καὶ ἡ ὁδὸς παρὰ τὴν πόλιν χαλεπὴ. *Her şey ayarlandıktan sonra Perge'ye doğru ilerledi, oradan Phrygia'ya yöneldi; yolculuğu onu Telmessos kenti yakınından geçiyordu. Bu insanlar Pisidia kökenli ve barbar bir kavimdir, çok yüksek bir yerde yaşarlar, her tarafları sarp; kente giden yol çok zordur.* (Metinde kentin ismi Telmessos şeklinde yanlış yazılmıştır). Ayrıca bkz. TAVO B 68. Büyük İskender'in Termessos önlerine kadarki seferi ve izlediği yol hakkında ayrıca bkz. Lanckoroński, 1892: 27vd.; Heberdey, 1934: 748; Stark, 1977: 93vdd.; Özsait, 1980: 124vdd.; Bean, 1989: 94vdd.

yakınlarına ordugâh kuran Antigonos halktan Alketas'ı teslim etmelerini istemiştir. Ancak Alketas Antigonos'un eline sağ geçmemek için kentte intihar etmiştir.¹⁰⁵² Böylece kent General Alketas'ın mezarına ev sahipliği yapmıştır.¹⁰⁵³ 1964 yılında keşfedilen bir yazıt kentin Ptolemaioslar Dönemi hakkında birtakım bilgilere ışık tutmaktadır. Yazıt kentte Ptolemaios II Philadelphos'un beşinci yılında gerçekleşen bir toplantıda yaptığı faydalı işler sonucunda kral tarafından onurlandırılan bir *pamphyliarkhes*'ten bahsetmektedir.¹⁰⁵⁴ Böylece yazıttan Ptolemaios yönetimi altında olan bir *pamphyliarkhes* olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁵⁵

İ.Ö. 3. yüzyıla gelindiğinde kentin Oinoanda'da Termessos Mikra adı verilen bir koloni kurduğu görülmektedir.¹⁰⁵⁶ Bu nedenle bu kente ἡ μείζων ya da Τερμυσσέων τῶν μειζόνων (*Thermensium maiorum oppidum*) da denilmektedir.¹⁰⁵⁷ Nitekim Stephanos Byzantinos Termessos kentini anlatırken kentin Pisidia'da yer aldığını ve aynı isme sahip μικρά adında bir kolonisi olduğunu iletir.¹⁰⁵⁸ Ayrıca 12. yüzyıl'da Eustathios Termessos'un kolonisi olan küçük Termessos'tan (Termessos Mikra) ayırt edilebilmesi için kentin μείζων olarak adlandırıldığını aktarmaktadır.¹⁰⁵⁹

İ.Ö. 190 yılında gerçekleşen Magnesia Savaşı esnasında Roma komutanı Cn. Manlius Vulso, Seleukos Kralı III. Antiokhos III'e yardım eden Galatlar üzerine bir sefer düzenlenmiştir. Bu sırada batı komşusu Isinda Termessos tarafından kuşatılmıştır. Manlius Vulso, Isinda'nın yardımına koşarak Termessos'un kuşatmasını etkisiz hale getirmiştir.¹⁰⁶⁰ Böylece Roma ile Termessos arasında ilk temas kurulmuştur. Kuşatmayı bırakmak zorunda kalan Termessos Roma ile bir dostluk anlaşması imzalamak durumunda kalmıştır.¹⁰⁶¹ Ayrıca Araksa kentinden ele geçmiş ve İ.Ö. 3. yüzyıla (İ.Ö. 200 civarı) ait olduğu düşünülen Orthogoras'ın onur yazıtından yine bu tarihlerde bir savaş meydana geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim yazıtta anılan savaşta otuz kadar kentten oluşan bir federasyona karşı Termessoslular'ın cesurca savaştığı aktarılmaktadır.¹⁰⁶² Ancak bahsedilen savaşa dair verilen bilgilerden, söz konusu Termessos'un Lykia'nın kuzeyinde yer alan Termessos Minor, yani

¹⁰⁵² Diod. 18, 46.

¹⁰⁵³ Söz konusu mezar hakkında detaylı bilgi için bkz. Lanckoroński, 1892: 64vdd.; Pekridou, 1986: 67-80.

¹⁰⁵⁴ Robert, 1966: 53-58.

¹⁰⁵⁵ Robert, 1966: 53-58; Bagnall, 1976: 113; İplikçioğlu, 1999: 309 dn. 2.

¹⁰⁵⁶ Heberdey, 1934: 775-778; Hellenkemper ve Hild, 2004: 878.

¹⁰⁵⁷ Steph. Byz. Τερμυσσός, πόλις Πισιδίας. ἔστι καὶ ἄλλη ταύτης ἄποικος καὶ αὐτὴ Πισιδίας, λεγομένη μικρά, ὡς ἢ προτέρα μείζων. τὸ ἔθνικόν Τερμυσσεύς. *Termessos, Pisidia'nın bir kenti. Bu bölgenin başka bir kolonisi de vardır ve bu da Pisidia'dır, öncekisi kadar büyük olmadığından küçük olarak adlandırılır. Ethnikon'u Termisseus'dir.*; Eust. Dion. Per. 368; ILS: 38; TAM, III: s. 1, 7-9, 27 ve no. 2, 13, 80, 82; Heberdey, 1934: 734.

¹⁰⁵⁸ Bkz. dn. 1046.

¹⁰⁵⁹ Eust. *Comm. ad Iliad.* 859, 44-46: Αὕτη δὲ Τερμυσσός καὶ μείζων λέγεται, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐτέρας ἀποίκου αὐτῆς, καλουμένης μικρᾶς Τερμεσσοῦ, ayrıca bkz. Müller, 1861: 368.

¹⁰⁶⁰ Polyb. 21, 36, 1-4; Liv. 38, 15, 4-6; Konst. Porph. *de leg.* II, 255vd.

¹⁰⁶¹ Heberdey, 1934: 749; Magie, 1950: 264, 1156vdd. dn. 4.; Jones, 1971: 129.

¹⁰⁶² Bean, 1948: 46-56.

Oinoanda mı, yoksa Pisidia'daki Termessos Maior mu olduğu konusunda belirsizlik söz konusudur.¹⁰⁶³ Yazıtta bahsi geçen Termessos'un Pisidia'daki Termessos Maior olduğu kabul edildiği takdirde, Termessos'un İ.Ö. 3. ve 2. yüzyıllar arasında Oinoanda ve Balboursa gibi Kabalia kentlerinin birer *polis* olarak oluşmasına öncülük etmesi üzerine bu durumun Lykia'ya rahatsız etmiş olabileceği ve savaşın bu rahatsızlık sonucu patlak verdiği üzerine düşünceler oluşmuştur.¹⁰⁶⁴ M. Özsait ise bu savaşta Termessos'un başarı kazandığını ve yukarıda bahsedilen Lykia topraklarında kalan koloniyi kurduğunu düşünmektedir.¹⁰⁶⁵

İ.Ö. 188 yılına yapılan Apemaia Anlaşması'na istinaden Pergamon Devleti'ne verilen topraklar üzerinde bulunan Termessos kenti, yukarıda bahsedilen Manlius Vulso aracılığıyla Roma ile yaptığı barış anlaşması sayesinde bağımsızlığını korumaktaydı.¹⁰⁶⁶ Aynı dönemlere tekabül eden başka bir yazıtta Termessos ile Adada kenti arasında bir anlaşma gerçekleştiği görülmektedir.¹⁰⁶⁷ Anlaşmaya göre iki taraf da karşılıklı bir biçimde herhangi bir saldırı gerçekleşirse, kentlerin yasalarına veya demokrasilerine zarar verme girişiminde bulunulursa ellerinden geldiğince birbirlerinin yardımına koşacaklardır.¹⁰⁶⁸ Bu anlaşma kentin bu dönemde *polis* statüsüne benzer bir yapıya kavuşarak demokrasiyi benimsediğini göstermesi açısından önemlidir.

Sonraki yıllarda kentte Attalos II tarafından dikilen iki katlı bir *stoa* Termessos'un o dönem Pergamon Kralı ile arasının iyi olduğunu göstermektedir.¹⁰⁶⁹ Nitekim buradan Attalos'un Selge'ye saldırısı sırasında Termessos'un kralı desteklemiş olabileceği sonucu çıkartılabilir.¹⁰⁷⁰ Bunlara ek olarak Pontos Kralı Mithridates Eupator VI ile Romalılar arasında İ.Ö. 88-83 yıllarında gerçekleşen mücadelede Termessos kenti de etkilenmiştir.¹⁰⁷¹ Bir grup bilim insanı Termessos'un Roma yanlısı tutum sergilediğinden dolayı Mithridates'in komutanı Eumakhos tarafından işgal edildiğini ve bağımsızlıklarını ellerinden alındığını düşünmektedir.¹⁰⁷² Ancak kent hakkında diğer bir düşünce ise Mithridates'in güçlerine boyun eğdiği veya destek verdiği için bir süre özgürlüğünü yitirdiğidir.¹⁰⁷³ Termessos'un Mithridates Savaşları'ndaki rolüne dair hiçbir kanıt bulunmadığı gibi bu döneme ait Termessos hakkında

¹⁰⁶³ Bu tartışmalar için bkz. Larsen, 1956: 162; Zimmermann, 1993a: 125-129; Schuler, 2016: 50.

¹⁰⁶⁴ Zimmermann, 1993a: 125-129.

¹⁰⁶⁵ Özsait, 1985: 106.

¹⁰⁶⁶ Levick, 1967: 19; ayrıca bkz. Özsait, 1985: 65; Çelgin, 1997: 105.

¹⁰⁶⁷ Heberdey, 1931: 20; Heberdey, 1934: 749; TAM, III,1: no. 2.

¹⁰⁶⁸ Termessos için bunun amacı kentte olası bir *tyran*'lık kurma girişimini engellemek amaçlanmış olabilir, Magie, 1950: 264.

¹⁰⁶⁹ Bu *stoa*'nın varlığını Termessos'tan ele geçmiş bir arşitrav yazıtı ile öğrenmekteyiz. Yazıt için bkz. Lanckoroński, 1892: 198, no. 24; TAM, III 1: no. 9.

¹⁰⁷⁰ Heberdey, 1931: 20; Bean, 1989: 97; Çelgin, 1997: 109.

¹⁰⁷¹ Heberdey, 1934: 749; Magie, 1950: 285.

¹⁰⁷² Bean, 1976: 896; Arslan, 2002: 128; Arslan, 2007: 184, 254-5 ve 537.

¹⁰⁷³ Antik litetatur ile birlikte bkz. Crawford, 1996: 322; ayrıca bkz. Ferrary, 1985: 444-447; Mitchell, 1994: 102; Onur, (baskıda).

herhangi bir veri de mevcut değildir. Appianos'un pasajında Mithridates'in generallerini Lykia ve Pamphylia'nın kontrolünü ele geçirmek için gönderdiği aktarılır¹⁰⁷⁴ ve Termessos Pamphylia'ya ulaşma yolundaydı. Böylece Pontos güçlerinin Kibyra'yı ele geçirdikten sonra, Termessos'un kontrolündeki Yenice Boğazı'ndan geçerek Pamphylia'ya girdikleri kabul edilmektedir.¹⁰⁷⁵ Termessos'un özgürlüğünün Sulla tarafından sağlanmadığını ve Birinci Mithridates Savaşı'ndan hemen sonra Roma'nın Termessos topraklarının bir kısmına el koyduğunu düşünürsek, kentin bilinmeyen koşullar altında Mithridates güçlerine boyun eğmiş ya da onlarla ittifak yapmış olabileceği sonucuna varabiliriz. Bu durum, Termessos'un özgürlüğünün tanınmamasının ve MÖ 91'de elde ettiği ayrıcalıkların Romalılar tarafından elinden alınmasının nedeni olabilir.¹⁰⁷⁶ İ.Ö. 1. yüzyılın başlarında Akdeniz'de patlak veren korsan saldırılarına Lykia'nın bazı bölgelerinin destek verdiği yukarıda detaylı anlatılmıştı (bkz. yuk. s. 47vdd.). Roma'nın korsan saldırılarına karşı yaptığı başarılı operasyonlar bu kentlerin cezalandırılması ile sonuçlanmıştı. Termessos'un ise bu korsan saldırılarını kendisi için bir fırsata çevirerek Roma'nın yararına hareket etmiş olabileceği ve Pontos güçlerine karşı durmuş olabileceği düşünülebilir.¹⁰⁷⁷ Nitekim kent Pamphylia'ya ve denize, ayrıca korsanlara bağlantı sağlayan çok stratejik bir konumda yer almaktaydı. Böylelikle İ.Ö. 71 yılında çıkartılan *Lex Antonia de Termessibus* yasası ile Roma, Termessos'a bağımsızlığını tekrardan kazandırmış, bunun yanında pek çok imtiyaz da sağlamıştır. Nitekim yasada Termessos'un Roma'nın dostu ve müttefiki olarak anıldığı görülür.¹⁰⁷⁸ Böylece kent kendi kanunlarını uygulamaya muktedir konuma gelmiştir.

İ.Ö. 36-25 yılları arası Galatyalı Kral Amyntas'ın Pisidia'nın pek çok kentini egemenliği altına aldığı görülmektedir. Ancak kralın Termessos kenti ile ilişkileri veri eksikliğinden dolayı net olarak bilinmemektedir. R. Heberdey Termessos'un diğer tüm Pisidia kentleri ile birlikte İ.Ö. 36 yılında Kral Amyntas egemenliği altında olabileceğini, ancak kentin Roma İmparatorluk Çağı'nda bastığı sikkelerin¹⁰⁷⁹ lejantlarında ἐλεύθερος ya da αὐτόνομος gibi ifadeler olmasından yola çıkarak söz konusu dönemde kentin bağımsızlığını yitirmediğini düşünmektedir.¹⁰⁸⁰ Bu düşüncelere karşılık olarak Termessos'un Kral Amyntas egemenliği

¹⁰⁷⁴ App. *Mithr.* 77-78.

¹⁰⁷⁵ Magie, 1950: 265 ve 285; Özsait, 1985: 73; Arslan, 2007: 184 ve 254; Onur, (baskıda).

¹⁰⁷⁶ Onur, (baskıda).

¹⁰⁷⁷ Onur, (baskıda).

¹⁰⁷⁸ TAM, III 1: s. 4vd. ve no. 24; CIL, XII: no. 589 = ILS: no. 38; Leschhorn, 1993: 392-395; Colin, 1965: 51; Mitchell, 1994b: 102; Mitchell, 1998: 168, Ferrary, 2001: 103.

¹⁰⁷⁹ Von Aulock, 1977-1979: 46vd.; Weiss, 1992: 155vd.; Mitchell, 1994b: 102. Kentin sikke basımı yaklaşık İ.Ö. 100'den 39'a kadar devam etmiştir. Daha sonra İ.S. 2. yüzyıl ortalarında Gallienus Dönemi'ne değin sürmüştür. Termessos Küçük Asia'da imparatorların portelerini sikkelerinin yüzlerine basmayan tek kent olmuştur; ayrıca sikke lejantları genellikle özerlik ve bağımsızlığı vurgulamaktadır. Ayrıca bkz. Bernhardt, 1992: 155 dn. 37; Leschhorn, 1993, 394vd.; Mattingly, 1997: 68-78.

¹⁰⁸⁰ Detaylı açıklama için bkz. Heberdey, 1931: 24.

altına girerek bağımsızlığını tamamen yitirdiği ya da egemenlik altında olan kentin Roma ile ilişkilerini bozmadan kendi sikkelerini basmalarına izin verdiği görüşleri de mevcuttur.¹⁰⁸¹ Termessos'un Kral Amyntas Dönemi'ndeki durumu Korkuteli'ne bağlı Bayat Köyü'nde ele geçen bir yazıt ile daha netlik kazanmaktadır.¹⁰⁸² Yazıtta göre Typallia halkıyla birlikte Sandalionlar'a karşı bir savaş içerisinde olan Kral Amyntas'a askeri destek sağlamak amacıyla askeri birlikler göndermiş ve kral leyhinde büyük yararlar sağlamışlardır.¹⁰⁸³

Kent İmparatorluk Dönemi'ne geldiğinde bağımsızlığını hala korumaktaydı. İ.Ö. 25 yılında Pisidia kentlerini de içine alan Galatia Eyaleti kurulduğunda, kent halen otonom durumdaydı. İ.S. 46 yılında dikilen Patara Yol Anıtı'nda kentin Lykia sınırında bağımsız komşu statüsünü koruduğu görülmektedir. Nitekim yol listesinde herhangi bir yolun çıkış ya da varış yeri olarak geçmeyen kentin Lykia Eyaleti kurulduğunda bu yeni eyalete dâhil olmadığı görülür. Kentin Claudius Dönemi'nde de bu durumunun devam ettiği ele geçmiş bir yazıt vasıtasıyla da anlaşılmaktadır. Nitekim yazıt Lykialılar ve Termessoslular arasında arazi kullanımına ve bu arazilerin kira bedellerinden doğan anlaşmazlıkların düzenlenmesine ilişkin birtakım bilgiler içermektedir.¹⁰⁸⁴ Böylece Lykialılar'dan ayrı anılan kentin muhtemelen otonom statüsü devam etmekteydi. *Lycia et Pamphylia* eyaleti oluşturulduktan sonra kentin bu yeni eyalet sınırlarına dâhil olup olmadığını gösteren net bir veri bulunamamaktadır. Ancak bu kentin bu yeni çifte eyalette Pamphylia Bölgesi sınırları içerisinde kalmakta olduğu da düşünülmüştür.¹⁰⁸⁵ Nitekim kentten bu görüşü destekleyecek *pamphyliarkhes* yazıtları ele geçmiştir.¹⁰⁸⁶ Yazıtlara dayanarak kentin organizasyonunun bu iki *pamphyliarkhes* tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır.¹⁰⁸⁷ Ancak kentte ele geçen başka bir *lykiarkhes* yazıtı (bkz. dn. 1087) bahsi geçen *pamphyliarkhes* yazıtlarının bölgeye dahil olduğunu tespit etmek için kesin bir veri olmadığını göstermektedir.

¹⁰⁸¹ Magie, 1950: 1176vd. dn. 34, 1282vd. dn. 17; Bean, 1989: 98; Özşait, 1985: 81vd.; Mitchell, 1994a: 102; Çelgin, 1997: 119.

¹⁰⁸² Mitchell, 1994a: 97vd.

¹⁰⁸³ Mitchell, 1994a: 95-105; Mitchell, 1994b: 97-103. Amyntas'ın Pisidia'daki sorunları daha çok Kremna ve Sandalion kentleri üzerinde yoğunlaşmış görünmektedir, detaylı bilgi için bkz. Mitchell, 1995.

¹⁰⁸⁴ İplikçioğlu, 2007: 81vdd.; Rousset, 2010: 0145-152.

¹⁰⁸⁵ Ptol. 8. 17. 34; Holleaux ve Paris, 1886: 219vd. no. 3; Cousin, 1900: 338vdd. no. 1.

¹⁰⁸⁶ TAM, III 1: no. 127 ve 138.

¹⁰⁸⁷ Bu memuriyetin Termessos kentinde ne gibi bir fonksiyonu olduğu net değildir. Ancak kentten ele geçen başka bir yazıtta (TAM, III 1: no. 277) *lykiarkhes* memuriyetine rastlanmaktadır. Bu memuriyetin kentte bir fonksiyona sahip olmadığı kentten ele geçen yegâne örnek olması ve yazıtın içeriğinin bir mezar yazıtını içerdiğinden anlaşılabılır. Ancak kesin bir kanıda bulunmak mümkün değildir. Bu hakkında ayrıca bkz. Heberdey, 1929: 132vd.; Magie, 1950: 576, 1440 dn. 28; Çelgin, 1997: 124 dn. 457; Arroyo-Quirce, 2023.

İmparator Hadrianus İ.S. 121-125 ve 128-128 arasında gerçekleştirdiği geziler sırasında muhtemelen Termessos'a ziyarette bulunmuştur.¹⁰⁸⁸ Nitekim kentte imparator onuruna bir tapınağın tahsis edilmesi ve birçok heykelinin dikilmesi bu görüşü destekler niteliktedir.¹⁰⁸⁹

İ.S. 172-175 arasına tarihlenen ve kentten ele geçen bir yazıt sayesinde Termessos'un önde gelen ailelerden birine mensup komutan Oples'in imparator Marcus Aurelius'un müttefik ordularının başında görev yaptığı görülmektedir.¹⁰⁹⁰ Kent, bu dönemde özerkliğini muhtemelen korumuş olabilir. Aksi takdirde özerk olmayan bir kentin bu denli askeri varlığa sahip olması pek olası değildir. Bu durum, kentin siyasi ve askeri anlamda belirli bir özerkliğe sahip olduğunu düşündürmektedir. Böylelikle kentin Diocletianus'un düzenlemelerine değin bağımsız kaldığı düşünülebilir.

İlerleyen dönemlerde antik kaynaklar kenti Pamphylia sınırları içinde andığı görülmektedir. Hierokles'in eserinde Termessos geç dönem Pamphylia Eyaleti olarak listelemektedir.¹⁰⁹¹ İ.S. 7. yüzyıldan 12. yüzyıla değin *Notitiae Episcopatum*'da kent Pamphylia Eyaleti'nin (Metropolis Perge) piskoposluk listesinde Telmes(s)os/Telmis(s)os olarak kaydedilmektedir.¹⁰⁹²

5.3. Termessos-Lykia Politik, Ekonomik ve Sınır İlişkileri

Termessos coğrafi konumu sebebiyle Lykia Bölgesi ile daimî olarak sınırlarını paylaşmıştır. Tarihin eski dönemlerinden süregelen komşuluk ilişkilerine ilkin Homeros aracılığıyla, Lykilalılar ile Solymoi arasında geçen bir savaşa şahit olunmaktadır. Homeros'un anlatısına göre Bellerophontes Khimera'yı mağlup ettikten sonra Solymoi ile çatışmıştır. Akabinde bu savaşın Bellerophontes'in girdiği en çetin savaş olduğunu belirtmiş ve zaferle sonuçlandığını aktarmıştır.¹⁰⁹³

İ.Ö. 2. yüzyıla ait Orthagoras Yazıtı'nda Lykialılar ve Termessoslular arasında çıkan bir savaştan ve Termessoslular'ın toprağında ordugâh kurulduğundan bahsedilmektedir. Termessos olarak bahsedilen kentin Termessos Minor olarak adlandırılan Oinoanda mı yoksa Termessos Maior mu olduğu sorusu akla gelmektedir. Ancak Termessos Maior'un bu coğrafyaya çok uzak olması göz önüne alındığında bahsi geçen yerin Oinoanda -yani Termessos

¹⁰⁸⁸ Balland, 1981: 72vd.; Birley, 2003: 432; İplikçioğlu vd., 2007, 257; tarih için krş. Halfmann, 1986: 194 ve 207vd.

¹⁰⁸⁹ IGR, III: no. 430. Ayrıca bkz. Magie, 1950: 620, 1482 dn. 39; Mitchell, 1995: 102;

¹⁰⁹⁰ Lanckoroński, 1892: 207vd. no. 91; TAM, III 1: no. 106. Kentin imparatora destek sağladığı savaşın Germania Savaşları olduğu düşünülmektedir, Mitchell, 1994a: 102.

¹⁰⁹¹ Hier. *Synecd.* 680.

¹⁰⁹² Darrouzès, 1982: 1, 392; 2, 461; 3, 538; 4, 413; 7, 473; 9, 356; 10, 413; 13, 420. Bu listelerde Termessos kenti Telmes(s)os/Telmis(s)os formunda muhtemelen hatalı yazılmış olmalıdır.

¹⁰⁹³ Hom. *Il.* 6. 184-185; 203-204.

Minor- olduğu düşünülmelidir. Buna ek olarak bahsi geçen yazıtta Lykia ve Termessos arasındaki savaşın nedeni de belirtilmemektedir.¹⁰⁹⁴

Müğren'de keşfedilen, Claudius Dönemi'ne ait bir yazıtta, eyalet valisinin Lykialılar ve Termessoslular arasındaki arazi kullanımı ve kira bedelleri konusundaki anlaşmazlıkları düzenlediği gözlemlenmiştir.¹⁰⁹⁵ Metnin içeriği düzenleme İ.S. 4/5'te Plautius Silvanus tarafından yapılan bir düzenlemeyi ele almaktadır. Yazıtın odak noktası, Termessos'un Lykia Eyaleti'ne karşı sahip olduğu hakimiyet bölgesi ve metinde geçen ἐν Μιλυάδι τῶν μὴ Λυκίων (Lykialılar'a ait olmayan Milyas'taki) ifadesi üzerinden arazi mülkiyetiyle ilgilidir. S. Şahin muhtemelen eyaletin kuruluş aşamasına ait olan, eyaletin kurucu valisi Quintus Veranius'un bir düzenlemesini içeren ve Kitanaura çevresinde Termessos aleyhine bozulan teritoryal dengeyi düzelten yazıt hakkında Elmalı Ovası'nda bulunan ve "Lykialılar'ın olmayan Milyas" olarak tanımlanan, bugünkü Müğren/Gölova çevresini kapsayan ve zamanında Asya Eyaleti'ne ait olan bölgenin kısmen Lykia, ancak büyük ölçüde Termessos lehine yeniden düzenlendiğini düşünmektedir.¹⁰⁹⁶ Bunu müteakip vali Veranius eyalet düzenlemelerini gerçekleştirirken Μεικρὸν Ὀροσ Ἀκαρᾶσσός'un kuzey ve kuzey doğusundaki bazı arazileri eyalet sınırları içerisine aldığı ve olasılıkla "Μιλυὰς τῶν μὴ Λυκίων" ifadesiyle Μεικρό[τερα Μιλυὰς'ın Soklai dışında kalan diğer arazileri kastedilmiş olabileceği düşünmüştür. Böylelikle sonuç olarak Nohutlu Dağ'ın hemen kuzeydoğusunda yer alan Μεικρὸν Ὀροσ Ἀκαρᾶσσός'un Lykia ile Termessos arasındaki sınırı belirleyen konum olduğu sonucuna varmıştır. Aynı metinde geçen ve "Delta" diye tanımlanan (ἐν τῷ ἐπικαλουμένῳ Δέλτα) toprakların ise Gölova ile Gilevgi Kalesi arasında kaldığını ve günümüzde büyük çoğunluğu kurumuş bataklık arazi olduğunu ileri sürmüştür.¹⁰⁹⁷ Ancak S. Şahin'in aksine F. Onur bahsi geçen toprakların Caesar-Lykia anlaşması ile daha önceden Lykia'ya verildiğini, Erken İmparatorluk Dönemi'nde bu bölgelerde farklı bir mali sistem uygulanmasını ve Lykialılar'ın, Lykialı olmayanların ve Roma *veteran*'ların kiraladıkları ya da sahip oldukları toprakları Müğren yazıtı ile takip edebileceğini öne sürmektedir. Ancak, bu bilgilerin kesin ve genel bir sonuca varmak için yeterli olmadığını ifade etmektedir.¹⁰⁹⁸

¹⁰⁹⁴ M. Zimmermann'ın (1993: 125-129) konuyla ilişkili olarak Termessos'un kuzey sınırlarda bulunan Oinoanda ve Balboursa kentlerinin birer *polis* olarak şekillenmesini sağlamış olmasıyla alakalı olabileceğini öne sürmektedir.

¹⁰⁹⁵ İplikçioğlu, 2007: 81vdd.; Rousset, 2010: 145-152.

¹⁰⁹⁶ Şahin, 2014: 295.

¹⁰⁹⁷ Daha detaylı yorumlar için bkz. Şahin, 2010; Şahin, 2014: 221vdd. Buna karşılık F. Onur (2016a: 102 = 2016b: 103) Claudius Dönemi'nde bu sınır ayrımı göz önüne alındığında Kosara, Typallia, Trebenna ve Onobara'nın Termessos kontrolünde olması ihtimaline karşı Kitanaura ile Patara Yol Anıtı'nda bölgeyi tamamlayıp daha sonrasında yerleşim ismi anmayacağı, nitekim Kosara, Mnarike adlı bir bölgede yer aldığından, bu bölgenin Termessos topraklarında olamayacağı vurgulanmaktadır.

¹⁰⁹⁸ Onur, (baskıda).

Bunlara ek olarak *Lex Antonia de Termessibus* yasası Termessos teritoryumu hakkında oldukça detaylı bilgiler edinmemizi sağlamaktadır. Yasada dikkat çekici birkaç nokta mevcuttur. Metnin çoğunluğunu oluşturan hükümlerin dışında bir deniz vergisi ve adalardan söz edilmektedir. Nitekim Termessos'un bir kıyı kenti olmadığı göz önüne alındığında teritoryumunun bu dönemde ne kadar genişlediği ya da hakimiyet alanlarının nerelere yayıldığı sorusu gündeme gelmektedir. *Lex Antonia de Termessibus*'a göre, Termessos kenti *publicani* olarak adlandırılan Roma gümrük kiracıları tarafından denetlenen gümrük bölgelerinin dışında yer alıyordu. Bu nedenle Termessoslular kendi teritoryumu sınırları içinde "hem karada hem de denizden" gümrük vergilerini (*portoria*) topluma yetkisine sahiplerdi.¹⁰⁹⁹ Termessoslular'ın denizden sağladığı gümrük vergilerinden bahsedilmesi kentin bir limanı olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, anlaşma metninde başka bir satırda yer alan "quaeque insulae" ifadesi ile de teyit edilmektedir.¹¹⁰⁰ Bahsedilen adalar (*insulae*), kentin yeniden elde ettiği bağımsızlığın bir sonucu olarak kentin mülkiyeti ve intifa hakkı olan tarım arazileri, meydanlar, kamu ve özel binalar (*quei agrei quae loca aedificia publica preivatave*) gibi özel durumlar ile birlikte verilmiştir.¹¹⁰¹ Ancak ilkin Termessos'un bir limanı olması fikri coğrafi açıdan mümkün gözükmemektedir.¹¹⁰² Nitekim Termessos'un teritoryumunun denize ulaştığına yönelik hiçbir doğrudan kanıt yoktur. Ancak bu teritoryumun zaman içerisinde dâhil ettiği topraklarla ne kadar genişlediği önemli bir noktadır. Nitekim Termessos'un denize ulaşabileceği alan olan Lykia-Pamphylia doğu kıyılarını Attaleia, Olbia, Tenedos ve Phaselis oluşturmaktaydı. M. Vitale bu durumu iki ihtimal çerçevesinde değerlendirmektedir; ilki ya Termessos kentinin o dönemdeki toprakları gerçekten Lykia-Pamphylia kıyılarına kadar uzanıyordu, ya da D. Magie'nin de önerdiği üzere adalar ve denizcilik gümrük vergileri ifadeleri kıyı şehirlerinin benzer şekilde tanındığı durumlarda kullanılan standart bir formülasyon olduğu şeklindeydi.¹¹⁰³ 'Hem karada hem denizde' (ἢ κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν)

¹⁰⁹⁹ ILS, 38: col. II str. 32-33: quam legem portorieis terrestribus maritumeisque / Termenses Maiores Phisidae capiundeis intra suos fineis deixerint ea lex ieis portorieis capiundeis / esto dum neiquid portori ab ieis capiatur quei publica / populi Romani vectigalia redempta habebunt.

¹¹⁰⁰ ILS, 38: col. I str. 15: quaeque insulae eorum sunt fueruntue.

¹¹⁰¹ ILS, 38: col. I Z. 12-23: quei agrei quae loca aedificia publica preivatave / Thermensium Maiorum Pisidarum intra fineis / eorum sunt fueruntue L(ucio) Marcio Sex(to) Iulio co(n)s(ulibus) / quaeque insulae eorum sunt fueruntue ieis / consolibus quei supra scriptei sunt quodque / earum rerum ieis consolibus iei habuerunt / possederunt usei fructei[ve] sunt quae de ieis rebus / locata non sun[t ---] quaeque / de ieis rebu[s ---] hac ne / locentur [---] quae facta / est ex l[ege ---] e]a omnia / Ther[mese]s Maiores Pisidae habean[t] possideant. Hukuki terimleri ve yorumları için bkz. Sherwin-White, 1976: 11-14; Crawford, 1996: 337vd.; Ferrary, 1985: 447-452.

¹¹⁰² F. Onur (2023: 36) Termessos'un bir limanı olsaydı eğer burasının günümüzdeki Balıkcı Barınağı olabileceğini düşünmektedir.

¹¹⁰³ Vitale, 2011: 140. Ayrıca D. Magie'nin görüşü için bkz. Magie, 1950: 1177 dn. 34. Bu düşünce genel olarak kabul görmüştür, bkz. Bean, 1985: 114; Crawford, 1996: 338; İplikçioğlu, 1999: 314; Ferrary, 1985: 454 dn. 121; Merola, 2001: 118vd.

formülasyonu ya Asia Eyaleti gibi deniz ulaşımı Roma gümrük bölgeleriyle¹¹⁰⁴ ya da Termessos gibi kendi gümrük vergileriyle ayrıcalıklı olan ve topraklarında ticaret için deniz erişimi bulunan bağımsız kentler ile bağlantılı olarak ortaya çıkabilir.¹¹⁰⁵ M. Vitale bu formülasyonların standart ifadeler olup kentin yerine bakılmaksızın metine öylece yerleştirilebileceği düşüncesine karşı gelmektedir. Ek olarak ‘insulae’den bahsedilmesi ile Termessos’un bölgesel genişlemesi sonucunu da gösteriyor olabilir. Zira *insulae* ifadesi sahip olunan diğer ayrıcalıklarla aynı sırada değil, ayrı bir maddede yer almıştır ve bu şimdiye kadar fark edilmeyen özel bir durumla örtüşüyor olabilir.¹¹⁰⁶ Metni daha iyi anlayabilmek için sözü geçen adaların nerede konumlandığını keşfetmek önemlidir. G. E. Bean’e göre anlaşma metninde bahsedildiği gibi ne böyle bir liman ne de böyle adalar olması mümkündü. Çünkü Termessos topraklarının kıyıya kadar uzanmadığı kesin olduğu gibi civarda Sıçan Adası gibi ıssız kayalıklar dışında herhangi bir ada da bulunmamaktaydı.¹¹⁰⁷ Ancak bu durum, bu tür “ıssız kayalıklarda” iskelelerin olması ihtimalini hiçbir şekilde göz ardı edemez, aksine en az iki durumda da adaların yüzyıllar boyunca kullanıldığını gösterebilir.¹¹⁰⁸

Anlaşma metninde bahsedilen adaların konumları belli değildir. Ancak Lykia-Pamphylia doğu kıyısında yer alan Sıçan Adası, Sulu Ada ve Üç Adalar olarak adlandırılan takımda yer almaktadır. *Cypriae (tres steriles insulae)*¹¹⁰⁹ olarak adlandırılan üç adadan oluşan bu takımadada herhangi bir iskele söz konusu değilken, eski adları Krambousa ve Attelebousa olan Sulu Ada ve Sıçan Adası’nda bu tür iskeleler kısmen Osmanlı Dönemi’ne kadar izlenebilmektedir. 1321 tarihli bir seyrüseferde Krambousa için rüzgârdan korunan bir iskele yeri ve akan kaynak kaydedilmiştir.¹¹¹⁰ Aynı seyrüseferde ‘Renathia’ olarak adlandırılan Attelebousa Adası ise iyi bir liman sunmaktaydı.¹¹¹¹ Bunlara rağmen ne Attelebousa’nın ne de Krambousa’nın Termessos’a ait olduğuna dair bir gösterge yoktur. Ptolemaios her iki adayı da Lykia’da değil, –Termessos ile aynı listede– yani Pamphylia’da sıralamaktadır. M. Vitale ise bunun nedeninin belki de Krambousa’nın Roma ile Termessos arasındaki ittifak antlaşmasında *polis*’in bir mülkü olarak belirtilen *insulae*’dan biri olabileceği şeklinde düşünmüştür.¹¹¹²

¹¹⁰⁴ Engelmann ve Knibbe, 1989: 41 §1 str. 7-8.

¹¹⁰⁵ Örneğin Kaunos’un Hadrianus Dönemi’ne ait gümrük ve ticaret vergilerinin muafiyetiyle ilgili yazıtında *κατὰ γῆν κατὰ θάλατταν* formülasyonu birkaç kez tekrarlanmaktadır, bkz. Bean, 1954: 97-105 no. 38; Marek, 2006: 175-221 no. 35.

¹¹⁰⁶ Vitale, 2011: 141.

¹¹⁰⁷ Bean, 1985: 114.

¹¹⁰⁸ Vitale, 2011: 142.

¹¹⁰⁹ Plin. *Nat. Hist.* V 131; Hellenkemper ve Hild, 2004: 676vd.

¹¹¹⁰ Bonum habet paravegium et affluenter aquam, bkz. Kretschmer, 1909: 245; Hellenkemper ve Hild, 2004: 661vd.

¹¹¹¹ Praedicta Renathia bonum habet portum in Insula, ex parte maris et terrae securum, bkz. Kretschmer, 1909: 244 (Renathia).

¹¹¹² Vitale, 2011: 142. Ayrıca bkz. Onur, 2023a: 37.

Günümüzde Gedeller ya da Gederler diye bilinen köyün yakınında bulunan Onobara yerleşimi bu bakımdan önemlidir. Nitekim yerleşim Gökdere Boğazı ile denize doğrudan bağlamaktadır. Ayrıca yerleşimin Deveboynu geçidi üzerinden, Sıçan Adası karşısındaki bir noktada denize ulaşabilme özelliği bulunmaktaydı. Bunlar göz önüne alındığında yazıtta bahsi geçen adaların Onobara yerleşimi ile bir bağlantısı olması ihtimali de göz önüne alınmalıdır. Ancak S. Şahin Onobara'nın yer aldığı bölgede bir liman ya da iskele kurmaya elverişli bir coğrafya olmadığından bahsetmektedir. Nitekim Onobara'ya ait olan ve Sıçan Adası'nın karşısına denk gelen sahilde kayalar denize dimdik inmektedir.¹¹¹³

Bunlara ek olarak M. Vitale Termessos teritoryumunun denize kadar ulaşabileceği hipotezini bir sikke vasıtasıyla desteklemek istemiştir. İ.S. 3. yüzyıla ait bu sikkenin ön yüzünde Helios büstü ve arka yüzünde ise sunak üzerinde duran bir *aphlaston* yer almaktadır. *Aphlaston*'lar gemilerin arka kısımlarını süslemek için kullanılır ve sikkelerde bu figür kullanımları genellikle deniz zaferleri ile ilişkilendirilir. Ona göre bu sikkeler Parthlar, Sasaniler ve Gotlar'a karşı gerçekleştirilen savunma ile bağlantılı olabilir ya da Termessos'un bir deniz zaferinin tarihsel bağlamda değerlendirilmiştir. Nitekim İ.Ö. 1. yüzyılda bölgede sıklıkla yaşanan korsan saldırılarıyla mücadele eden Roma kendisi ile iş birliği içinde olduğu kentleri ödüllendirmek için Termessos'un teritoryumunu da denize değin genişletmiş olabilir. Böylelikle Roma müttefiki Termessos'a doğu kıyılarının bir kısmını ve bahsedilen adalara gemiler için iskeleler tahsis ettiği hipotezini sunmuştur.¹¹¹⁴

Termessos ve Lykia söz konusu olduğunda Mnarike'den bahsetmek önemlidir. Nitekim Patara Yol Anıtı'nda bir bölge adlandırması şeklinde karşımıza çıkan Mnarike Lykia'nın Termessos sınırına oldukça yakın toprakları üzerinde yer almaktadır. Bu isim karşımıza kimi zaman Mnara şeklinde de çıkmıştır. Yarbaşıçandır Köyü'nde bulunan bir mezar yazıtında adı geçen rahibe Marcia Aurelia Myrilla Φασηλειτης ἀπὸ Μνάρων *ethnikon*'u ile anılmaktadır. B. İplikçioğlu buna göre ilkin bu yerleşimin geçmişte *polis* statüsünde olduğunu ve daha sonra Phaselis ile yaptığı *sympoliteia* anlaşmasıyla birlikte Phaselis'in egemenlik alanına girdiğini öne sürmektedir.¹¹¹⁵ Ancak daha sonraları yerleşimin Kavak Dağı'na lokalizasyonu ve Marmara olarak bilinen yerleşim ile özdeşleşmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹¹⁶ S. Şahin, bu yerleşimin lokalizasyonunu Kavak Dağı'na yaparak bir *polis* yerleşimi olduğunu düşünmektedir.¹¹¹⁷ Bu görüşlerin aksine N. Önen-Tüner ise kuzeydoğu Lykia'da yer alan bir bölge olarak Mnara'nın varlığını kabul etmekte, ancak Mnara'nın sadece bir bölge ismi olmanın ötesinde aynı zamanda

¹¹¹³ Şahin, 2014: 321.

¹¹¹⁴ Vitale, 2011: 142-145.

¹¹¹⁵ İplikçioğlu vd., 2001: 245.

¹¹¹⁶ İplikçioğlu, 2002: 130, dn.8; İplikçioğlu, 2003: 74vd.

¹¹¹⁷ Şahin, 2014: 297-306.

bir yerleşim ismi olduğunu ileri sürmektedir.¹¹¹⁸ F. Onur'un bölge üzerinde yaptığı son çalışmada ise yeni bir öneri sunulmuştur. Mnara'nın lokalizasyonu için yukarıda bahsi geçen rahibe Marcia Aurelia Myrilla'nın anıldığı mezar yazıtının buluntu yeri olan Yarbaşıçandırı Köyü olabileceğini düşünmektedir. Buna ek olarak Mnarike'nin lokalize edildiği Kavak Dağı'na ise Kosara kenti olabileceğini öne sürmüştür. Nitekim bu yerleşim ile Patara Yol Anıtı'nda verilen güzergâh mesafelerine ve Arrianos, Diodoros ve Strabon gibi yazarların anlatılarına¹¹¹⁹ daha elverişli bir şekilde uyuşmaktadır. Dahası Kavak Dağı'nda bulunduğu düşünülen yer Mnara olsaydı ya da Mnara Hellenistik ya da Erken İmparatorluk Dönemi'nde bir kent olarak karşımıza çıksaydı Patara Yol Anıtı'nda anılması gerekirdi. Bunun yerine 'Mnarike' tanımlaması ile karşılaşılmaktadır. 'Mnarike' ismi, muhtemelen bölgede daha önce var olan Mnara toponyminden türetilmiş olabilir, bu da geçmişte bu ismin kullanıldığına işaret etmektedir. Bu noktada B. İplikçioğlu'nun Kavak Dağı'nda bulunduğu bir yazıt¹¹²⁰ öne çıkmaktadır. B. İplikçioğlu bu yazıtın kentin adının Mnara olduğunu kanıtladığını belirtmektedir. Fakat yakın zamanda yazıtı kendisi gören F. Onur, İplikçioğlu'nun Mnara ifadesinin yer aldığını düşündüğü kısmı [---]ΑΡΕΩΝ Ο ΔΗΜΟΣ ("[...]arahılar'ın *demos*'u") olarak okumuş, ilk sözcüğü [Mv]αρέων olarak düşünmüş olabileceğini öngördüğü B. İplikçioğlu'nun aksine, [Koo]αρέων olarak tamamlanmasının kaçınılmaz olacağını ileri sürmüştür. Bu düşüncesini de Arneai ve Andriake'den ele geçmiş yazıtlar¹¹²¹ ile desteklemektedir. Tüm bu verilerden yola çıkarak Kavak Dağı yerleşimini kuşkusuz Kosara ile özdeşleştirmiştir.¹¹²² Mevcut verilere dayanarak, Mnara/Mnarike adlandırmaları hakkında kesin bir yargıda bulunmak mümkün görünmemektedir. Ancak bu adlandırmanın Phaselis teritoryumundan ziyade Termessos teritoryumu içerisinde kalabileceği de göz önünde tutulmalıdır. Nitekim bölgeden ele geçmiş kült yazıtları savaş tanrısı Ares'e ithaf edilmektedir.¹¹²³ Ek olarak yöredeki kült yazıtlarında geçen μείζων Ἀρης ifadesi ile burada bir Ares kültü olduğu kabul edilebilir. Ancak Phaselis'te tanrı Ares'in kültü bulunmadığı ve tanrının bu kente tapınım görmediği bilinmektedir. Aksine Phaselis'in baş tanrıçası Athena Polias'tır.¹¹²⁴ Termessos'ta tapınılan Solymos kültü ise Zeus'un yanı sıra kimi zaman Ares ile

¹¹¹⁸ Tüner, 2002: 68-70.

¹¹¹⁹ Bkz. Onur (baskıda).

¹¹²⁰ İplikçioğlu

¹¹²¹ TAM, II: no. 760 (Arneai, İ.S. 44-48); Öztürk, 2022.

¹¹²² Daha detaylı bilgi ve açıklamalar için bkz. Onur (baskıda).

¹¹²³ İplikçioğlu, 2002: 129; İplikçioğlu, 2003: 73.

¹¹²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Yılmaz, 2016. Phaselis teritoryumu içerisinde Ares kültü ve tapınımına ilişkin detaylı bir çalışma için bkz. Akçay, 2023.

özdeşleşmektedir.¹¹²⁵ Ancak bu öneriyi doğrulamak için şüphesiz ki yeni verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Termessos'un Typallia yerleşimi ile ilişkilerine de göz atmak gerekir. Typallia, Antalya'nın 27 km güneybatısında ve Çandır Çayı Vadisi'nin batısında kalan Çitdibi yakınlarındaki Karabel ören yerinde yer almaktadır. Typallia ismine ilk kez İ.Ö. 36-25 yılları arasına tarihlenen ve Bayat Köyü'nden ele geçen bir yazıt ile ulaşılmaktadır. Yazıtta Typallia kentinin Trokondas isminde komutanı onurlandırılmaktadır. Ayrıca metinden kentin *polis* statüsünde olduğu ispatlanmıştır. Bu yazıt aynı zamanda kentin Termessos ile müttefiklik ilişkilerini de göz önüne sermektedir. Yazıtta bahsi geçen antlaşma uyarınca Termessos'un *demos*'u Kral Amyntas'ın Sandalionlar'a karşı yaptığı müdahalede savaşması için Obrimotes oğlu Trokondas adlı bir komutanı görevlendirmiştir. Trokondas savaş esnasında ölmüştür ve Typallia kenti onu onurlandırmıştır.¹¹²⁶ Yazıt Strabon'da anlatılan Amyntas'ın başarısız olduğu bir kuşatmayı doğrulamaktadır.¹¹²⁷ Trokondas'ın Termessoslu olması ve Typallia kenti topraklarında gömülmesi Termessos'un egemenlik sahasının yazıtın ele geçtiği Bayat Köyü'nü de kapsayacak şekilde genişlediği düşüncesini doğurmuştur.¹¹²⁸ Buna ek olarak B. İplikçioğlu'nun 1999 yılında gerçekleştirdiği Kuzey Lykia yüzey araştırmalarında ele geçen yazıtlarda anılan *Τερμεσσεὺς ἀπὸ Τυπαλλίων* ifadesi ile kentin Termessos ile bir *sympoliteia* içerisinde olduğunu açığa çıkartmıştır.¹¹²⁹ Trokondas'ın hayatını kaybettiği savaşta kentlerin birbirlerine desteği iki kentin halihazırda *sympoliteia* gerçekleştirdiği şeklinde düşünülebilir. Ancak bu veri ile net bir sonuca varmak zordur. Bunlara ek olarak Çitdibi Köyü'nün güneydoğusunda kalan Karagedeller'den¹¹³⁰ ele geçen bir yazıtta bir taşçı ustasının Termessoslu olarak anılması dikkat çekmektedir.¹¹³¹ Lykia kentlerinin yol güzergahlarını listeleyen Patara Yol Anıtı'nda kent – *Κιτάνουρα τῶν Τερμησσέων* (Termessoslular'ın Kitanaurası) ifadesinin aksine – tek başına kullanılmıştır. Buna karşın Termessos yeni kurulan eyalete dâhil edilmemiştir, ancak Typallia eyalet sınırları içerisine alındığı anlaşılmaktadır.

Kitanaura'dan söz etmek gerekirse, kent günümüzde Kumluca'dan Antalya'ya doğru uzanan yoldaki Gönen Çayı yukarısında kalan bir dağ platosu olan Saraycık mevkiine lokalize

¹¹²⁵ Heberdey, 1934: 757, Solymos figürünün sikke tasvirlerinde Zeus ile Ares'in bir karışımını andıran bir görünüme sahip olması nedeniyle ve Termessos ve Hellen dini arasında uyum olduğundan, zaman zaman bu figürün Zeus'a bazen de Ares'e oğul olarak atfedildiğine dikkat çekilmektedir.

¹¹²⁶ Mitchell, 1994a: 96.

¹¹²⁷ Strab. 12, 6, 4.

¹¹²⁸ İplikçioğlu vd., 2001: 243; İplikçioğlu, 2004: 106vdd.

¹¹²⁹ Çelgin 2000, 430; İplikçioğlu vd., 2001: 243 v.d.; Tüner, 2002: 66vd.; İplikçioğlu, 2004: 115; Onur, 2005: 9; İplikçioğlu vd., 2007: 284 v.d.; Şahin ve Adak, 2007: 231.

¹¹³⁰ Bu mevki muhtemelen Typallia teritoryumu içerisinde kalıyordu.

¹¹³¹ İplikçioğlu, 2007.

edilmektedir.¹¹³² Kentin ismi en erken İ.Ö. 1. yüzyıla ait sikkeler üzerinde KITA kısaltması ile görülmüştür.¹¹³³ Patara Yol Anıtı ile Lykia kentleri arasında sıralanan Kitanaura'nın anıtta Κιτάνουρα τῶν Τερμησσέων (Termessoslular'ın Kitanaurası) ifadesi ile özel bir durum içinde olduğu görülmektedir. Bu ifade ile kentin Termessos'un hakimiyeti altında olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Termessos'a anıtta herhangi bir yol güzergahı verilmemiştir. Patara Yol Anıtı'nda Lykia ile bir yol bağlantısı verilmeyen kentin teritoryumunun – Typallia, Trebenna, Kosara ve Lykai'in batısında kalmak üzere – Kitanaura'ya kadar indiği görülmektedir. Termessos'a yalnızca güney Pisidia'dan –Isinda üzerinden– ulaşmak mümkün gözükmemektedir.¹¹³⁴

Bunların yanı sıra Saraycık'ın kuzeyinde yer alan Aslanlı mevkiinde ele geçen bir sınır işareti üzerinde KI yazısı keşfedilmiştir.¹¹³⁵ Bu KI kısaltmasını S. Şahin'in de önerdiği üzere (ὄρος) Κι(ταναρέων) şeklinde düşünülebilir. S. Şahin, yazıtın Kitanaura'nın otonom olduğu Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmesinin doğru olduğu varsayıldığında, bu sınır işaretinin Termessos ile aralarındaki sınırı belirtmek amacıyla dikilmiş olabileceğini öne sürmektedir. Ona göre buna karşın sınır işaretinin Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu varsayılsa dahi bu sınır yine iki kent arasını belirtiyor olmalıdır. Nitekim Mithridates Savaşları ile bağımsızlık haklarını kazanmış olan Termessos, Roma'nın yeni eyalet düzenlemelerinde de teritoryal haklarını korumuş olabilir.¹¹³⁶

Tüm bunların yanı sıra Termessos'un teritoryumunun bu denli genişlemesi ile Kilikialı Zeniketes arasında bir bağlantı olabileceği düşünülmüştür. Nitekim İ.Ö. 80 yıllarında Zeniketes Olympos merkezli bir hakimiyet kurmuştur ve bir dağ yerleşimi olan Kitanaura da olasılıkla onun yanında yer almıştır. İ.Ö. 78/77 yıllarında Sulla tarafından görevlendirilen P. Servilius Zeniketes'i mutlak bir şekilde yenmiş, onun tarafında olan kentleri de cezalandırmış, Roma tarafını tutanları ise ödüllendirmiştir.¹¹³⁷ Termessos bu savaşta Roma yanlısı bir tutum sergilemesi sonucunda kazanan tarafta yer almaktadır. Kitanaura ise Zeniketes yanlı tutumu sonucu otonom statüsünü kaybederek muhtemelen Termessos hakimiyeti altına verilmiştir.¹¹³⁸

Termessos ile iki küçük *polis* Typallia ve Kitanaura arasında, Termessos *peripolion*'u Kelbessos dışında, Lykia-Pamphylia sınır kenti Trebenna yerleşimi yer almaktaydı. Burası

¹¹³² Nollé, 1996: 7vdd. ve 15vd.

¹¹³³ Nollé, 1996: 12 vd.; Arslan ve Lightfoot, 1999: 53vd. Lev. 45 no. 682-686 ile birlikte.

¹¹³⁴ Şahin, 2014: 293'de bu çıkarım için ortaya koyduğu mil taşı için bkz. İplikçioğlu, 2002: 127.

¹¹³⁵ İplikçioğlu vd., 2007: 300 no. 219.

¹¹³⁶ Detaylı açıklama için bkz. Şahin, 2014: 294vd.

¹¹³⁷ Cic. Verr. II 4. 21; Strab. 14. 5. 7; Sall. Hist. frag. 127-131; Oros. Hist. V, 23, 22; Flor. Epit. I 41. 6; Eutr. Ab urbe, VI, 3. Ayrıca bkz. Ormerod, 1922: 35vd.; Ramsay, 1928: 46vdd.; Magic, 1950: 1167vd. dn. 17vdd.; Marótti, 1989: 309vdd.

¹¹³⁸ Nollé, 1996: 24vd.; ayrıca bkz. Şahin, 2014: 295vd.

Patara Yol Anıtı'nda Lykia Eyaleti'nin bir yerleşimi olarak kaydedilmiştir.¹¹³⁹ Typallia'dan Pamphylia'daki Attaleia'dan ve son olarak Onobara'dan gelen üç yol güzergahı için bir trafik kavşağı görevi görmektedir. Typallia gibi Trebenna'nın da İ.S. 43 yılından önce geçici olarak Termessos topraklarına dâhil edilip edilmediği net değildir. Hierokles'in ele aldığı eyalet ve kent rehberine göre Geç Antik Dönem'de –tıpkı Termessos gibi– Pamphylia kentleri arasında sayılan Trebenna'da, Lykia Birliği kurulduğu tarihten bölgenin eyaletleştirildiği döneme kadar Lykia Birliği sikkeleri kentte görülmemektedir. Yalnızca Gordianus Dönemi'nde Lykia Birlik sikkeleri ile kentin halihazırda bölge içerisinde olduğu görünmektedir.¹¹⁴⁰ Bunlara ek olarak İ.Ö. 141 depreminde tüm Lykia kentlerine yapılan bağış listesinde Trebenna yer almamaktadır. Sonuç olarak Lykia Eyaleti'nin kurulduğu dönemde, Lykia kentleri Typallia ve Trebenna'nın topraklarından ayrı olarak, Termessos'un 37 km güneyindeki Kitanaura ile Lykialılar'ın federal topraklarının ortasında kendi *polis* territoryumuna sahip bir kent devleti olduğu görülmektedir. Aksi takdirde, M. Vitale'nin de önerdiği gibi, Termessos *khora*'sının Kelbessos *peripolion*'undan güneybatıya doğru Ziyaret (2450 m) ve Bakırlı (2650 m) Dağları'nın zirveleri üzerinden Gönen Çayı vadisi boyunca Masikytos Oros'un doğu yamaçlarından Kitanaura'ya kadar uzandığını ve böylece Trebenna ve Typallia bölgelerini geniş bir yay çizerek geçtiğini göstermektedir.¹¹⁴¹

¹¹³⁹ Şahin, 2014: 314-319.

¹¹⁴⁰ Troxell, 1982: 55vdd. no. 27 ve 103 no. 78; ayrıca bkz. von Aulock, 1974: 83 no. 330-331; Troxell, 1982: 56vd.; Jameson, 1980: 839.

¹¹⁴¹ Vitale, 2011: 138.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında genel olarak Lykia Bölgesi sınırları tarihi-coğrafyası incelenmiş, bu sınırların dönemsel farklılıklarla uğradığı değişimleri belirlenmiş ve bu değişimlerin nedenleri ile sonuçlarına detaylı bir şekilde odaklanılmıştır. Ayrıca, Lykia Bölgesi'nin sınır komşularını kent bazında ayırarak, bu komşuların tarihi-coğrafyasını, siyasi tarihini ve dış güçlerle olan ilişkilerini de ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Elde edilen veriler ve sonuçlar, çalışmanın belirlenen bölümleri çerçevesinde detaylı bir şekilde aşağıda sunulacaktır.

Lykia'nın eyalet sınırlarına odaklanılan ilk bölümde ilkin bölgenin eyalet olmadan önceki sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Lykia'nın erken dönem coğrafyasındaki varlığı, bölgenin coğrafi, siyasi, sosyal ve kültürel özelliklerine dayanarak şekillenmiş bir yapıya sahiptir. Erken dönemlerde çoğunlukla Ksanthos Vadisi civarında bulunduğu kabul edilmektedir. Bu dönemlerdeki Lykia, bölgenin kendine özgü kültürel, dilsel ve sosyal özelliklerinin oluşum ve gelişim sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, bölgenin coğrafi özellikleri, göç hareketleri, yerleşik halkın kültürel etkileri ve siyasi yapıların evrimi ile şekillenmiştir. Nitekim İ.Ö. 7. yüzyılda Rhodoslular'ın Lykia'nın doğu ve güneydoğusuna yerleşimler kurduğu tespit edilmiştir. Ancak, Khoma'daki bulgular, bu alanın Lykia kültürüyle doğrudan ilişkilendirilemeyeceğini göstermektedir. Lykia'nın kuzeyindeki Elmalı Ovası ve Kabalia bölgelerindeki tümülüsler ve Phrygce yazıtlar, bölgenin Phrygia ve Lydia etkilerini taşıdığını belirtmektedir. Bu bağlamda bölgenin adının geçtiği en eski yazılı metinlere de dayanarak, Lykia'nın sınırları özellikle Ksanthos Vadisi çevresi ve güney kıyılarına yerleştirilmiştir. Daha sonraki süreçlerde bölge sürekli olarak yöneticiler ya da çevre güçler tarafından saldırıya uğradığı ya da kendi gerçekleştirdikleri saldırılar sonucu toprakları genişlediği için birçok değişim meydana gelmiştir. Attika-Delos Deniz Birliği tribut listelerinde geçen *συντελεῖς* ifadesi ile Lykia'nın egemenlik alanına dâhil ettiği kentlerin kastedildiği sonucuna ulaşılmıştır (bkz. yuk. s. 8vd.). Bunun sonucunda ise *Λύκιοι* teriminin, genellikle Ksanthos Vadisi'ndeki kentleri ifade ederken, *συντελεῖς* teriminin ise orta ve doğu Lykia'nın yerlilerini ifade etmek için kullanıldığı söylenebilir. Böylelikle Lykia'nın birlik kurulup federal bir yapıya dönüşmeden önce de bir organizasyon içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. İ.Ö. 2. yüzyıla gelindiğinde Lykia Birliği sikkeleri ile birliğin üye kentleri tespit edilebilmiş ve böylece bölgenin sınırları daha net çizilebilmiştir. İ.Ö. 2. yüzyılda birlik sikkesi basan kentler şu şekildedir: Antiphellos, Aperlai, Gagai, Kadyanda, Kandyba?, Ksanthos, Kyaneai, Limyra, Myra, Neisa, Olympos, Patara, Phaselis, Phellos, Pinara, Rhodiapolis, Sidyma, Tlos, Trabendai ve son olarak Araksa. Böylesi bir oluşumun sınırları etkilemesinin yanı sıra bölgenin çeşitli

lokasyonlarında yaşayan halkların, birlik oluşturarak dış tehditlere karşı güçlerini birleştirmeyi tercih etmesi olduğu düşünülebilir. Nitekim birlik, kültürel etkileşimi artırarak ortak bir kimlik oluşturmayı amaçlamıştır. Bu amaç birliğin isminin geçtiği pek çok yazıt vasıtasıyla da açığa çıkmaktadır. Lykia kentlerinin, daha güçlü bir diplomatik pozisyon elde etmeyi amaçlayarak bir birlik kurmaları, büyük güçlerle yapılan anlaşmaları veya diplomatik ilişkileri belgeleyen pek çok yazıt aracılığıyla müzakere güçlerini arttırdığı gözlemlenmiş ve böylece daha avantajlı koşullar elde etmelerini sağladığı anlaşılmaktadır. İ.Ö. 1. yüzyılın sonlarına yaklaşırken, Roma'da patlak veren iç savaşın Lykia üzerinde etkileri görülmüştür. Lykia'nın Caesar yanlısı tutumu, ona sınırlarını genişletme fırsatı sunmuştur. İ.Ö. 46 yılında Caesar'ın Lykialılarla imzaladığı anlaşma, sınırların genişlemesine dair hükümleri içermektedir. Bu hükümler, Telmessos, Khoma, Silva Serra?, Lissai ve Phaselis kentlerinin tekrar Lykia'ya bırakıldığını göstermektedir. Bu sayede, Lykia'nın uzun bir süredir bağımsızlığını sürdüren Telmessos'u da topraklarına dâhil ederek, Lissai'a kadar genişlediği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra doğudaki sınır ise Lykia topraklarına katılmasıyla birlikte, tekrar Phaselis'e kadar ulaştırılmıştır. Kuzeyde, Elmalı Ovası'na dâhil edilen yerleşimler şunlardır: Akarassos, Phileta, Terponella, Terpis, Kodopa, Mikron Oros Akarassos ve ayrıca Khoma'dır. Böylelikle anlaşma Lykia Birliği'ne çok yönlü avantajlar sağlamış ve bölgenin Roma ile uyum içinde gelişmesini mümkün kılmıştır. Bu anlaşma, Lykia'nın siyasi, ekonomik ve kültürel olarak güçlenmesine ve bölgesel istikrarın sağlanmasına önemli katkılar sunmuştur. Nitekim birlik üyeleri, genişleme sürecinde yeni topraklar ve kaynaklar elde ederek ekonomik güçlerini artırabilirken, aynı zamanda siyasi olarak da daha etkin bir konuma yükselmiştir.

İ.S. 43 yılında Lykia'nın Roma eyaletine dönüşmesi, bölgenin siyasi, ekonomik ve kültürel yapısını derinlemesine etkilemiştir. Lykia'nın bir Roma eyaleti haline gelmesi, bölgenin Roma'nın geniş idari, ekonomik ve kültürel ağına entegre olmasını sağlamıştır. Bu süreç Lykia'nın şimdiye değin süregelen yerel özerkliğini kaybetmesine ve Roma'nın merkezi otoritesine tabi olmasına yol açmıştır. Eyalete dönüştürüldükten sonraki Lykia'nın sınırları ise İ.S. 46 yılında dikilen ve Lykia kentlerinin yol şebekesini içeren Patara Yol Anıtı ile daha detaylı ortaya çıkmıştır. Anıtın içeriğinden yola çıkarak belirlenen sınırlar konusunda batı sınırının Kaunos'a değin uzandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda batı sınırları, Kalynda ile Kaunos arasında doğal bir sınır olan Indos Nehri boyunca kuzey istikametinde Oktapolis kentleri Hippoukome ve Symbra üzerinden kuzeydoğuya uzanmaktaydı. Yeni elde edilen verilerle Kibyra kentinin, yeni kurulan Lykia Eyaleti projesine dâhil edildiği düşünülmüş ve kuzey sınırlarının bu kente kadar uzandığı tespit edilmiştir. Anıtta en doğudaki güzergâh olarak

Trebenna adı geçmektedir. Böylece bu kent, aynı zamanda dönemin Pamphylia sınırını da belirlemektedir.

Vespasianus düzenlemeleri ile Lykia Pamphylia ile birleşerek yeni bir çift eyalet kurulmuştur. Yeni kurulan *Lycia et Pamphylia* eyaletinin sınırlarına, Döşeme anıtının dikildiği konum olan Ariassos'un doğusu ve Panamotiekhos'un güneyindeki Döşeme Boğazı mevki itibarıyla Pisidia Bölgesi'nin bazı kısımlarının da dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Ancak, bu genişlemenin hangi kentleri içerdiği ya da sınırların ne kadar kuzeye genişlediği belirsizdir. Yeni eyaletin kurulmasının ardından Lykia Bölgesi'nin sınırları kısmen aynı kalmıştır. Ancak bölgenin batısı, Kaunos'u içererek bir değişikliğe ve genişlemeye uğramıştır. İ.S. 2. yüzyılda, bölgenin sınırlarının Claudius ve Vespasianus tarafından düzenlendiği şekliyle korunduğu anlaşılmıştır. İ.S. 141 yılında meydana gelen büyük depremde sonra, Lykia kentlerine yardım sağlamış olan hayırsever Rhodiapolisli Oprmoas'ın yazıtında bölgenin 30 kenti şu şekilde anılmaktadır: Akalissos, Antiphellos, Aperlai, Arneai, Arykanda, Balboursa, Boubon, Gagai, Kadyanda, Kalynda, Khoma, Korydalla, Krya, Ksanthos, Kyaneai, Limyra, Myra, Neisa, Oinoanda, Olympos, Patara, Phaselis, Phellos, Pinara, Podalia, Rhodiapolis, Sidyma, Symbra, Telmessos ve Tlos.

Diocletianus'un imparator olmasıyla birlikte (İ.S. 284-305) Lykia *Asiana dioecesis*'ine dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra imparator Vespasianus'un kurduğu *Lycia et Pamphylia* eyaleti uzun yıllar varlığını sürdürmüş, ancak Constantinus I döneminde imparatorun gerçekleştirdiği reformlarla her iki bölge birbirinden ayrılmıştır.

İkinci bölümde Roma'nın Lykia ile ilk temasından itibaren bölgeyi eyalet düzenine sokarak idari yapısında ne gibi değişikliklere uğradığı incelenmiştir. Bu bağlamda Lykia'yı çoğunlukla Roma müttefiki tutumunu sürdürse de ara ara ona direniş gösterdiği zamanlar belirlenmiş ve bu davranışı sonucu toprak kaybı ile cezalandırıldığı gözlemlenmiştir. Ancak bölgenin Roma ile ilişkilerini iyileştirmesi ona bir süre Lykia Birliği çerçevesinde bağımsız yönetim imtiyazı sağlamıştır. Lykia'nın kendi iç çatışmaları sonucu bölgede gerçekleşen Roma müdahalesi ile eyalet sistemi uygulanmış ve İ.Ö. 43 yılından itibaren Lykia Roma'nın mutlak gücü altında varlığını sürdürmeye başlanmıştır. Bu noktadan itibaren bölgede Roma tarafından atanmış valilerin yönetimi söz konusu olmuştur. Lykia Eyaleti'nde Lykia Birliği korunmuş, ancak en üst idari yetki Roma tarafından atanan valinin kontrolünde olmuştur. Lykia Eyaleti, bir imparatorluk eyaleti olarak organize edildiği için valiler, eyalete *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla atanmaktadır. Zaman içinde, epigrafik kaynaklardan takip edilen bilgilerle birlikte, Vespasianus tarafından *Lycia et Pamphylia* eyaleti kurulduğu ve bölgenin bir imparatorluk eyaleti olarak işlevini sürdürdüğü görülmüştür. Bu süreçte, eyaletin valileri

legatus Augusti pro praetore unvanını üstlenmiştir. Ayrıca yeni eyalet Bithynia-Pontos eyaleti ile statü değişikliğine uğrayarak imparator Antoninus Pius Dönemi'nde *proconsul* (ἀνθύπατος) tarafından yönetilen bir *senatus* eyaleti haline getirilmiştir. Anca bu değişiklik kısa süreli olmuştur. Sonuç olarak, Diocletianus ve Constantinus I dönemlerinde Lykia, idari bir değişikliğe uğrayarak, Pamphylia ile bağlı olduğu çifte eyaletten ayrılmıştır.

Üçüncü bölümde ilkin Rhodos'un sosyal tarihi ele alınmıştır. Bunu takiben Roma ile iyi ilişkileri detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bunun nedeni Lykia'nın deniz komşusu Rhodos'un bölgeyi etkileyecek temaslarının Roma ile doğrudan bağlantılı olmasıdır. Nitekim Roma'nın Lykia'yı cezalandırma niyetinde olduğu zamanlarda bölge topraklarının Rhodos hakimiyetine verildiği gözlemlenmiştir.

Rhodos ile Lykia arasında coğrafi yakınlık nedeniyle, erken dönemlerden itibaren farklı nitelikte yakın temaslar ve uzun süreli ilişkiler gelişmiştir. "Rhodos-Lykia İlişkileri" başlığı altında Rhodos'un İ.Ö. 7. yüzyıldan itibaren Lykia'nın güneydoğu topraklarındaki yayılımı ele alınmıştır. Nitekim Rhodos'un Lykia topraklarında kurduğu en meşhur kent Phaselis dışında, Limyra Ovası'nda bulunan Korydalla, Gagai, Rhodiapolis ve son olarak Gelidonya Burnu'nun batısındaki Karaöz Limanı'nda bulunan Melanippion kenti, Rhodoslular tarafından kolonize edilmiş kentler arasındadır. En nihayetinde Rhodiapolis ve Gagai kentlerinin Lykia etkisi altında Lykialılaştıktan sonra, Phaselis'in de bölgeye Caesar'ın Lykia ile yaptığı anlaşma ile bir daha ayrılmamak üzere dâhil olduğunu söylemek mümkündür. Melanippion ise Roma Dönemi'nde Gagai'ye bağlı bir *kome*'ye dönüşmüştür. Bu sayede, bölgedeki Rhodos etkisinin zamanla tamamen kaybolduğu gözlemlenmiştir. Bunlara ek olarak bölgenin batı sınırında bulunan Daidala yerleşiminin yanı sıra bir ada olan Megiste'yi içeren Rhodos Peraia'sının genel olarak topografyası ve buradaki Rhodos yönetimi incelenmiştir. Bu oluşumların Lykia coğrafyasında bulunmasına karşılık politik olarak Rhodos'a bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde Kaunos'un coğrafyası ve siyasi tarihinin incelenmesinin yanı sıra statüsü hakkında detaylı bilgiler ele geçen epigrafik kaynaklar ile netlik kazanmıştır. İlk Kariyalılar tarafından iskân edilen Kaunos'un tarih boyunca pek çok hükümdarın bulunduğu topraklara yaptığı istilalar ve kuşatmalar sonucu etkilendiği ve zaman içerisinde Hellenizasyon süreciyle birlikte, kentin bir *polis* mertebesine eriştiği gözlemlenmektedir. Roma'nın İ.Ö. 129'de Asia Eyaleti'ni oluşturduğu sırada bağımsız bir statüde görünen Kaunos'un bu bağımsızlığının kısa süre sonra sona erdiği tespit edilmiştir. Sonraki dönemlerde kentin statüsü için karanlık bir dönem olmuştur. Ancak kentin Lykia'ya dâhil olana değin bağımsız bir statüde varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Kaunos'un Lykia'ya dâhil olma süreci ise ana tartışma konusu olmuştur. Flaviuslar Dönemi'ne ait Döşeme Yazıtı'nın keşfedilmesinden önce,

Kaunos'un Lykia Bölgesi'nde olduğuna dair en eski bilgi, bölgede da İ.S. 74-76 yılları arasında valilik yapmış olan L. Luscius Ocrea'nın onur yazıtıydı. Bu yazıt aynı zamanda Kaunos'un *Lycia et Pamphylia* eyaletine dâhil olduğunu göstermektedir. Bilhassa, L. Luscius Ocrea'nın çifte eyaletin valisi olduğu bilinmektedir. Böylece, Döşeme Yazıtı'nın keşfinden sonra, Kaunos'un yeni kurulan *Lycia et Pamphylia* eyaletine daha erken bir tarihte dâhil olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak bu yazıt sayesinde, çifte eyaletin ilk valisi olan Gnaius Avidius Celer Rutilius Lupus Fiscilius Firmus'un tam ismi belirlenebilmiştir.

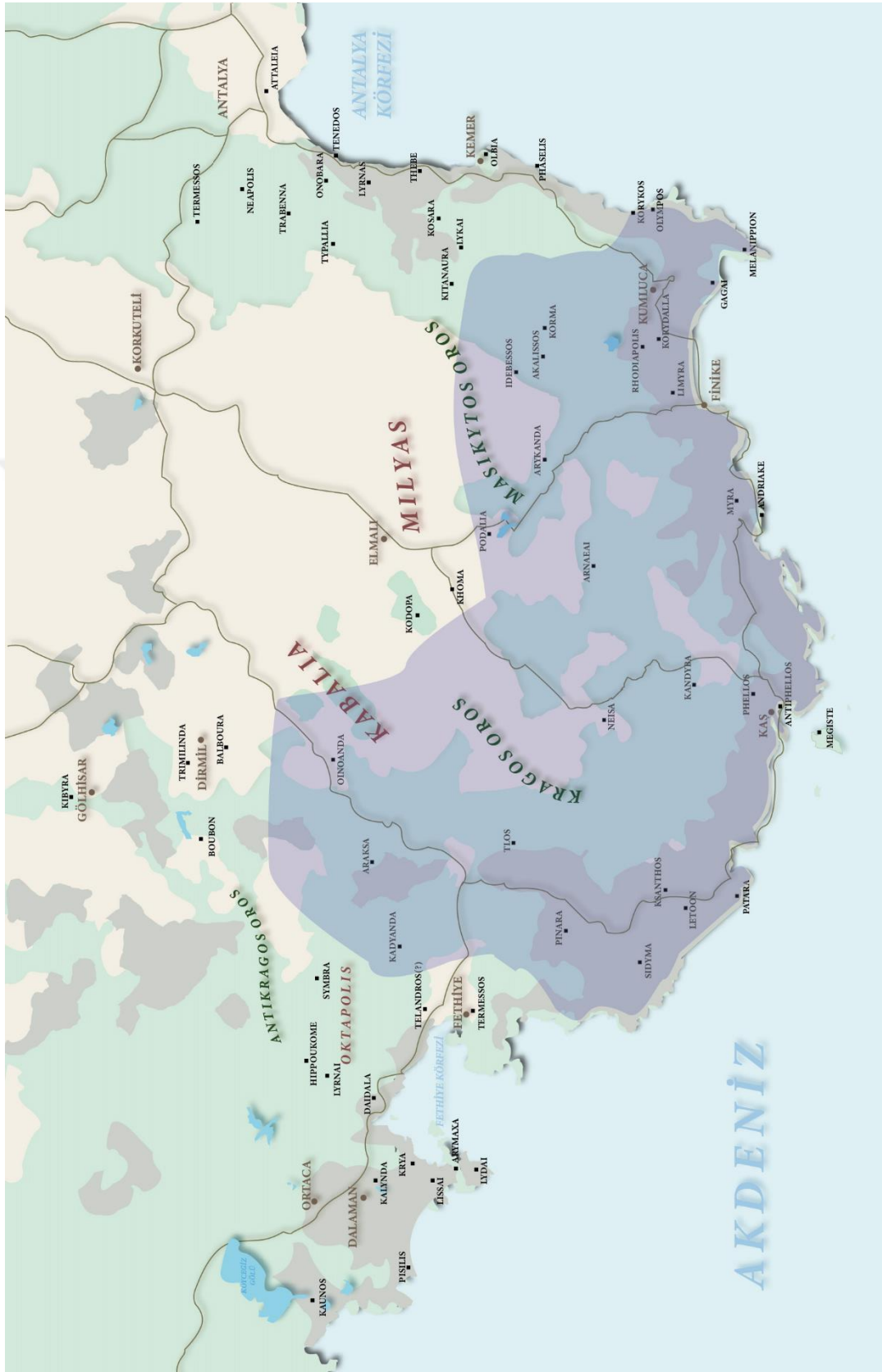
Bunlara ek olarak Kaunos'un epigrafik kaynaklarda listelenen ve hinterlandında yer alan yerleşimlerin lokalizasyonları üzerine çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu yerleşimler Fethiye Körfezi civarındaki coğrafya için küçük olsalar da önemli sayılabilecek niteliktedirler. Kimisi antik kaynaklarda yer edinirken kimisi yalnızca yazıtlarda anılmıştır. Çevredeki kalıntılar üzerine yapılan değerlendirmeler ile yerleşimlerin lokalizasyonları eşleştirilmiştir. Siyasi anlamda, Kaunos toprakları dönemsel farklılıklarla değişik boyutlara sahip olmuştur, bunun sonucunda da bazı küçük yerleşimler kent teritoryumuna dâhil olmuştur. Bu yerleşimlerin lokalizasyonları ve şimdiye değin edebi ve epigrafik kaynaklar vasıtasıyla elde edilen bilgiler bir araya getirilmiştir.

Son bölümde Termessos kenti üzerine yoğunlaşarak kentin topografyası, coğrafi yapısı, politik tarihi ve Lykia ile olan sınır ilişkileri üzerine kapsamlı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Nitekim Termessos coğrafi konumu sebebiyle tarih boyunca her dönem Lykia Bölgesi ile sınırlarını paylaşmıştır. Ancak Termessos'un hiçbir dönemde Lykia Bölgesi'ne dâhil olduğu görülmemektedir. Kentin varlığını bağımsız bir statüde uzun yıllar sürdürmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu özgürlüğü kimi zaman bulunduğu stratejik konum dolayısıyla kimi zaman da Roma gibi muktedir güçlerle sürdürdüğü iyi ilişkiler sayesinde elde etmiştir. Daha sonraki dönemde *Lycia et Pamphylia* eyaleti oluşturulduğunda, kenti bu eyalet sınırları içinde değerlendirmek doğru olacaktır. Bu yeni çifte eyalette, kent muhtemelen Pamphylia Bölgesi'ne aittir. Bu görüşü destekleyen önemli kanıtlardan biri, kentte bulunan *pamphyliarkhes* yazıtlarıdır. Bu aidiyetin edebi kaynaklar ile Geç Antik Dönem'e değin devam ettiği takip edilebilmektedir.

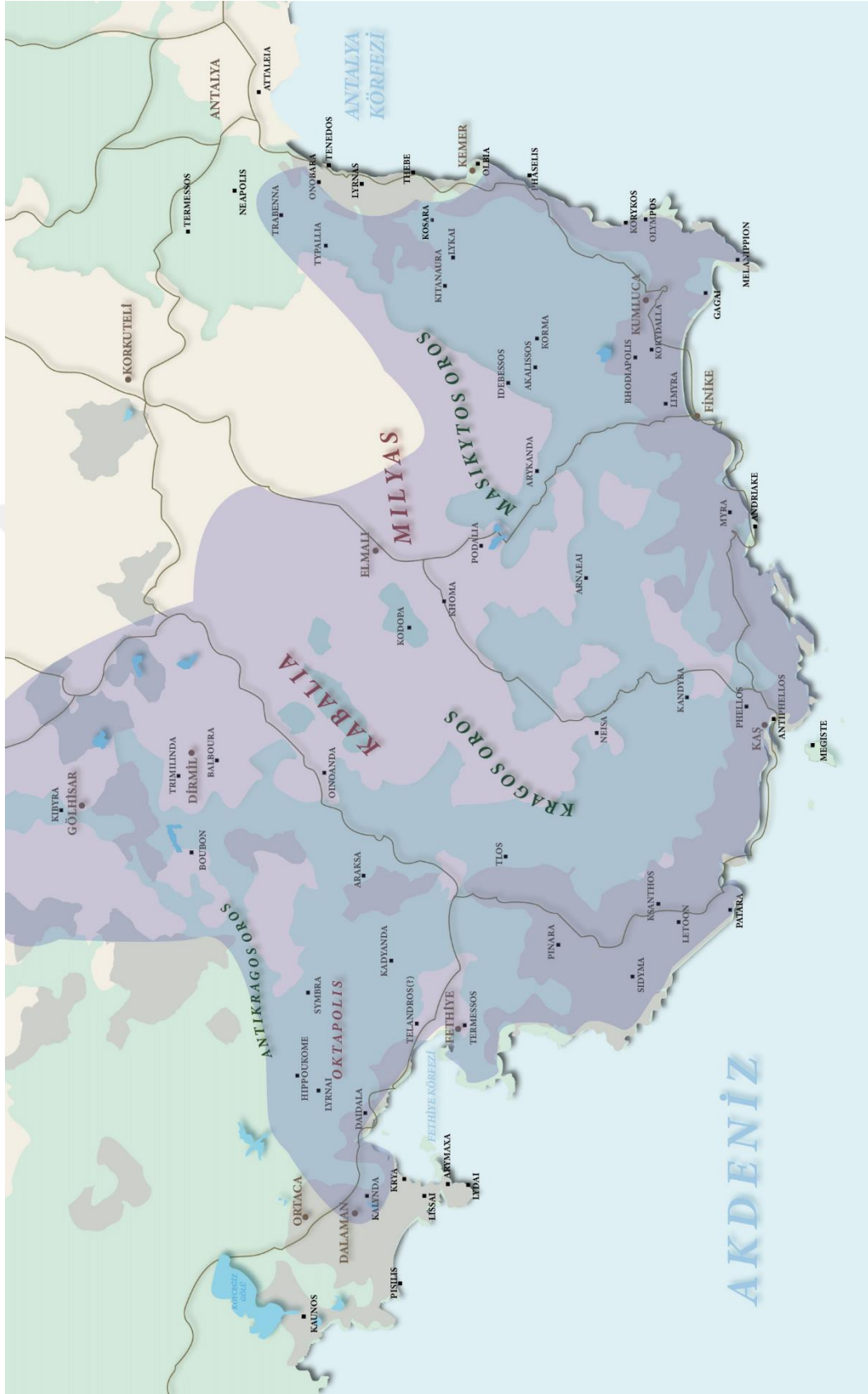
Bu bölümde Termessos teritoryumu ve sınır ilişkileri açısından önemli bir kaynak olan *Lex Antonia de Termessibus* da detaylı ele alınmıştır. Bu kaynak Termessos teritoryumu hakkında oldukça detaylı bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Metindeki ana hükümlerin ötesinde, özellikle deniz vergisi ve adalar konusuna odaklanan belirgin bir içerik bulunmaktadır. Bu da deniz ulaşımı bulunmayan Termessos kentinin teritoryumunun ne denli genişlediği hakkında soru işaretleri yaratmaktadır. İlk ihtimal, Termessos kentinin o dönemdeki topraklarının

gerçekten Lykia-Pamphylia kıyılarına kadar uzandığıdır. Diğer bir olasılık ise, "adalar ve denizcilik gümrük vergileri" ifadesinin, kıyı şehirlerinin benzer şekilde tanındığı durumlar için standart bir formülasyon olduğudur. Her ihtimale karşı Termessos'un kısa bir dönem elinden alındığı özgürlüğünün geri kazanıldığını bu yasa ile öğrenmekteyiz. Böylece kent Roma ile ilişkilerini düzeltmiş ve bu da ona otonom statüsünü korumayı sağlamıştır. Kent hakkında daha detaylı ve kesin bilgi elde etmek, yeni kaynaklarla mümkün olacaktır.





Harita 4 İ.Ö. 2. yüzyılda Lykia Birliği kurulması sonucunda sınırlar



Harita 6 İ.S. 43 yılında kurulan Lykia Eyaleti sınırları

ANTİK KAYNAKÇA EDİSYONLARI VE KISALTMALAR

- Ael. Ar. Orat. Aelius Aristides, *Orationes*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Michael, T. (ed.). (2017). *Aelius Aristides. Orations, Volume I*. Harvard University Press, Cambridge.
- Aesch. Pers. Aeschylus, *Persae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Smyth, H. W. (ed.). (1922, 1926). *Aeschylus, Persae vols. I-II*.
- Agath. Frag. Agathias
Kullanılan Metin ve Çeviri: Frendo D. J. (ed.). (1975). *The Histories*, Frendo, Berlin New York.
- Ampel. Lucius Ampelius, *Liber Memorialis*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Assmann, E. (ed.). (1935). *Lucii Ampelii Liber Memorialis*.
- Anth. Graec. Anthologia graeca
Kullanılan Metin ve Çeviri: Stadtmüller, H. (ed.). (1894). *Anthologia graeca epigrammatum Palatina cum Planudeai*. Leipzig.
- App. Bell. Civ. Appianus, *Bellum Civile*
Kullanılan Metin ve Çeviri: White, H. (ed.). (1899). *The Civil Wars*, Londra.
- App. Mac. Appianus, *Makedonike*
Kullanılan Metin ve Çeviri: White, H. (ed.) (1912-1913). *Appian's Roman History. I-IV*. Cambridge, Mass.-Londra (The Loeb Classical Library).
- App. Mithr. Appianus, *Mithridateis*
Kullanılan Metin ve Çeviri: White, H. (ed.). (1899). *Appian. Foreign Wars, Mithridatic Wars*, New York.
- App. Syr. Appianus, *Syriaca*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Viereck, P., Roos, A. G. ve Gabba, E. (ed.). (1939). *Appiani historia Romana, 1*. Leipzig: Teubner, (repr. 1962); s. 352-418.
- Arist. Pol. Aristoteles, *Politika*

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Ross, W. D. (ed.). (1957). *Aristotle's Politica*. Oxford.
- Arr. *Anab.* Arrianus, *Alexandri Anabasis*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Ross, A. G. ve Wirth, G. (ed.). (1967). *Flavii Arriani quae exstant, Vol.1: Alexandri anabasis*, Leipzig.
- Athen. *Deipn.* Athenaios, *Deipnosophistae*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Kaibel, G. (ed.). (1887-1890). *Athenaei Naucratis deipnosophistarum libri xv, 3 vols.* Leipzig (repr. Stuttgart 1965-1966).
- Bruti *Epistulae* Brutus, *Epistulae*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Hercher, R. (ed.). (1873). *Epistolographi Graeci*. Paris: Didot, (repr. Amsterdam: Hakkert, 1965): 178-191.
- Caes. *Bell. Alex.* Caesar, *De bello Alexandrino*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Way, A. G. (ed.). (1955). *Alexandrian, African and Spanish Wars*, Cambridge, Mass.-Londra (The Loeb Classical Library).
- Caes. *Bell. Civ.* Caesar, *De bello Civili*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Peskett, A. G. (ed.). (1957). *The Civil Wars*, Cambridge, Mass.-Londra (The Loeb Classical Library).
- Cass. Dio Cassius Dio, *Historiae Romanae*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Cary, E. ve Foster, H. B. (ed.). (1914). *Dio's Roman History*, Londra-Newyork.
- Cic. *ad Fam.* Cicero, *Epistulae ad Familiares*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Williams, W. G. (ed.). (1927). *Letters to his Friends*, Londra-New York (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Att.* M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Atticum*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Shackleton Bailey D. R. (ed.). (1965-1968). *Epistulae ad Atticum. Cicero's Letters to Atticus*, Oxford.
- Cic. *Brut.* Cicero, *Epistulae ad M. Brutum*
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Hendrickson, G. L. ve Hubbell, H. M. (ed.). (1958). *Brutus*, Londra-New York (The Loeb Classical Library).
- Cic. *de Divin.* Cicero, *De Divinatione ad M. Brutum*

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Falconer, W. A. (ed.). (1964). *De Divinatione ad ad M. Brutum*, Londra-New York (The Loeb Classical Library).
- Cic. *de Orat.* Cicero, *De Oratore*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Rackham, H. (ed.). (1959-1960). *De Oratore*. Londra, New York (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Leg. Agr.* Cicero, *De Lege Agraria*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Clark, A. C. (ed.). (1909). *M. Tulli Ciceronis Orationes. Vol. 4.*
- Cic. *Leg. Man.* Cicero, *Pro Manilia or Oratio de Imperio Cn. Pompei*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Hodge, H. G. (ed.). (1927). *The Speech on the Appointment of Gnaeus Pompeius*, Londra, New York (The Loeb Classical Library).
- Cic. *Q. fr.* M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Quintum Fratrem et M. Brutum*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Shackleton Bailey, D. R. (ed.). (1980). *Epistulae ad Quintum Fratrem et M. Brutum*, Cambridge.
- Cic. *Verr.* Cicero, *In Verrem*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Peterson, W. (ed.). (1917). *M. Tulli Ciceronis Orationes III*, Oxford.
- Cod. Just. Codex Iustinianus, Corpus Iuris Civilis II, P. Krüger (ed.), Berlin 1963.
- Cod. Theod. Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis. I-II, P. Krüger, Th. Mommsen ve P. M. Meyer (ed.), Berlin 1962.
- Curtius Rufus Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Rolfe, J. C. (ed.). (1946). *Quintus Curtius Rufus*. Cambridge, Massachusetts-Londra (The Loeb Classical Library).
- Dem. Demosthenes, *Orationes*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Butcher, S. H. (ed.). (1903). *Demosthenis Orationes*. Clarendon Press, Oxford.
- Dio Chr. *Orat* Dio Chrysostomus, *Orationes*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Crosby, H. L. (ed.). (1951). *Dio Chrysostom*. Harvard University Press, Cambridge
- Diod. Diodoros Siculus, *Bibliothèque Historique*

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Oldfather, C. H. (ed.). (1989). *Diodorus Siculus. Diodorus of Sicily in Twelve Volumes*, Londra.
- Enn. *Ann.* Ennius, *Annales*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Skutsch, O. (ed.). (1985). *The Annals of Q. Ennius*, Oxford.
- Epip. *Pan. Haer.* Epiphanius, *Panarion Haer*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Holl, K. (ed.). (1980). *Epiphanius II. Panarion haer. 34-64*, (repr. J. Dummer), Berlin.
- Etym. *Magn.* Etymologicum Magnum
Kullanılan Metin ve Çeviri: Gaisford, T. (ed.). (1848). *Etymologicum Magnum*. Oxford: Oxford University Press, (repr. Amsterdam: Hakkert, 1967): 1-826.
- Eust. *Comm. ad Iliad.* Eustathios, *Commentarii ad Homeri Iliadem* /παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα
Kullanılan Metin ve Çeviri: van der Valk, M. (ed.). (1971-1987). *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes*, Leiden.
- Eust. *Dion Per.* Eustathios, *Commentarium in Dionysii periegetae orbis descriptionem*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Muller, K. (ed.). (1861). *Commentarium in Dionysii periegetae orbis descriptionem, Geographi Graeci minores, vol. 2*. Paris (repr. Hildesheim 1965).
- Eutr. *Ab urbe.* Eutropius, *Ab urbe Breviarium ab urbe condita*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Lambros, S. P. (ed.). (1912). *Εὐτροπίου 'Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν, "Νέος Ἑλληνομνημῶν Paeonii translatio*.
- Fest. *Brev.* Rufius Festus, *Breviarium*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Eadie, J. W. (ed.). (1967). *The Breviarium of Festus. A Critical Edition with Historical Commentary*, Londra.
- FGrHist Die Fragmente der Griechischen Historiker
Kullanılan Metin ve Çeviri: Jacoby, F. (ed.). (1932-1958). *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, Berlin-Leiden.
- Flor. *Epit.* Annius Florus, *Epitomae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Malcovati, E. (ed.). (1972). *Epitomae Bell. Omn. Ann. DCC L. Annaei Flori Quae Exstant*.
- Gell. Aulus Gellius, *Nostes Atticae*

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Rolfe, J. C. (ed.). (1927). *Gellius, Attic Nights*, Harvard University Press, (The Loeb Classical Library).
- Geogr. Rav. Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographia
Kullanılan Metin ve Çeviri: Schnetz, J. (ed.). (1940). *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica (Itineraria Romana II)*, Leipzig, 1-110.
- Guid. Geogr. Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographia
Kullanılan Metin ve Çeviri: Schnetz, J. (ed.). (1940). *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica (Itineraria Romana II)*, Leipzig, 111-142.
- Hdt. Herodotos, *Historiai*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Legrand, P.-E. (ed.). (1932-1954). *Herodote. Histoires (Historiae)*, Paris.
- Hell. Oxy. Hellenica Oxyrhynchia
Kullanılan Metin ve Çeviri: McKechnie, P. ve Kern, S. J. (ed.). (1988). *Hellenica Oxyrhynchia*. Warminster, Aris and Phillips.
- Hier. Syned. Hierokles, Συνέκδημος
Kullanılan Metin ve Çeviri: Honigmann, E. (ed.). (1939). *Le Synekðemos d'Hiéròklès*, Brüksel.
- Hom. Il. Homeros, *Iliada*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Erhat A. ve Kaya, A. (ed.). (2014). *Homeros. Ilyada*, İstanbul.
- Iust. Epit. Marcus Junianus Iustinus, *Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Watson, J. S. (ed.). (1853). *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, London.
- Joseph. Bell. Jud. Flavius Josepus, *De bello Judaico libri vii*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Niese, B. (ed.). (1895). *De bello Judaico libri vii, Flavii Iosephi opera*, vol. 6. Berlin: Weidmann, (repr. 1955: 3-628.).
- Joseph. Jew. Ant. Flavius Josepus, *Antiquitates Judaicae* / Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας
Kullanılan Metin ve Çeviri: Niese, B. (ed.). (1887-1890). *Antiquitates Judaicae, Flavii Iosephi opera*, vols. 1-4. Berlin.

- Konst. Porph. de leg Excerpta de legationibus iussu imperatoris Constantini Porphyrogeniti
leg confecta, C. De Boor (ed.), I-II, Berlin 1903.
- Konst. Porph. De Konstantinos VII. Porphyrogennetos, *De thematibus*
Them. Kullanılan Metin ve Çeviri: Pertusi, A. (ed.). (1952). *Costantino Porfirogenito. De thematibus* [Studi e Testi 160. Vatican City: Biblioteca Apostolica Vaticana].
- Ksen. Hell. Ksenophon, *Hellenika*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Brownson, C. L. (ed.). (1918). Xenophon. *Hellenica, Volume I: Books 1-4*. Harvard University Press, Cambridge.
Brownson, C. L. (ed.). (1921). Xenophon. *Hellenica, Volume II: Books 5-7*. Harvard University Press, Cambridge.
- Ksen. Kyrop. Ksenophon, *Kyropaedia*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Marchant, E. C. (ed.). (1970). *Cyropaedia, Xenophontis opera omnia, vol. 4*. Oxford.
- Ktesias, Frag. Ktesias, *Fragmenta*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Jacoby, F. (ed.). (1958). *Fragmenta, FGrHist. III C 688*, Leiden.
- Liv. Livius, *Ab Urbe Condita*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Weissenborn, W. (ed.). (1873). *Ab Urbe Condita*, Berlin.
- Liv. Perioch. Livius, *Ab urbe condita librorum periochae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Schlesinger, A. C. (ed.). (1967). *Livy, From the founding of the city. I-XIV*. Londra, New York (The Loeb Classical Library).
- Luc. Bell. Civ. M. Annaeus Lucanus, *Bellum Civile*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Housman, A. E. (ed.). (1927). *M. Annaei Lucani Belli Civilis Libri Decem*.
- Lyk. Orat. Lykurgos, *Oratio in Leocratem*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Conomis, N. C. (ed.). (1970). *Oratio in Leocratem. Lycurgi oratio in Leocratem*. Leipzig: Teubner.
- Mela Pomponius Mela, *De Chorographia*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Brodersen, K. (ed.). (1994). *Pomponius Mela. Kreuzfahrt durc die Alte Welt*, Darmstadt.

- Memn. Memnon
Kullanılan Metin ve Çeviri: Müller, C. (ed.). (1853). *Memnon, FGrH. III. 536*, Paris.
- Nep. Conon Cornelius Nepos, *Konon*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Rolfe, J. C. (ed.). (1966). *On the Great Generals of Foreign Nations*. Cambridge-Massachusetts (The Loeb Classical Library).
- Nep. Hann. Cornelius Nepos, *De Viris Illustribus, Hannibal*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Rolfe, J. C. (ed.). (1966). *On the Great Generals of Foreign Nation*, Londra (The Loeb Classical Library).
- Not. Dign. Notitia Dignitatum
Kullanılan Metin ve Çeviri: Seeck, O. (ed.). (1962). *Notitia dignitatum: accedunt notitia urbis Constantinopolitanae et Laterculi provinciarum*. Main (ND von Berlin 1876).
- Not. Episc. Notitiae Episcopatum
Kullanılan Metin ve Çeviri: Darrouzès, J. (ed.). (1981). *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantino-politanae [Géographie ecclésiastique de l'empire byzantin I]*, Paris.
- Orac. Syb. Oracula Sibyllina
Kullanılan Metin ve Çeviri: Geffcken, J. (ed.). (1902). *Die Oracula Sibyllina*, Leipzig.
- Oros. Hist. Orosius, *Historiarum adversus paganos libri VII*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Raymond, I. W. (ed.). (1936). *Seven Books of History Against the Pagans*. New York.
- Paus. Pausanias
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pausanias. Pausaniae Graeciae Descriptio*, Vols.3, Leipzig, Teubner 1903.
- Paus. Perieg. Pausanias *Periegesis, Graeciae descriptio*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Spiro, F. (ed.). (1903). *Graeciae descriptio Pausaniae Graeciae descriptio*, Leipzig-Teubner (repr. Stuttgart 1967).
- Phlegon, Mir. Phlegon, *Miracula*
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Phlegontis Tralliani Quae Extant, opuscula, I. Meursius, Lugduni Batavorum*, 1720.

- Phot. *Bib.* Photios, *Bibliotheca* / βιβλιοθήκη
Kullanılan Metin ve Çeviri: Henry, R. (ed.). (1959-1977). *Photius. Bibliotheca*, Paris.
- Pind. *Olym.* Pindaros, *Olympian Odes*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Sandys, J. (ed.). (1937). *Pindar. The Odes of Pindar including the Principal Fragments with an Introduction and an English Translation*. Harvard University Press, Cambridge.
- Plin. *Nat. Hist.* Plinius, *Naturalis Historia*
Kullanılan Metin ve Çeviri: John Bostock, M. D. ve Riley, F. R. S. H. T. (ed.). (1855). *The Natural History, Pliny the Elder*, Londra.
- Plut. *Ages.* Plutarkhos, *Agesilaos*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.). (1959). *Plutarch's Lives*, vols. I-XI. Londra-New York (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Alex.* Plutarkhos, *Alexandros*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ziegler, K. (ed.). (1968). *Plutarchi vitae parallelae*, vol. 2.2, Leipzig 1968.
- Plut. *Art.* Plutarkhos, *Artakserkses*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.). *Plutarch's Lives XI, Aratus, Artaxerses, Galba and Otho*, (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Brut.* Plutarkhos, *Brutus*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ziegler, K. (ed.). (1964). *Plutarchi vitae parallelae*, vol. 2.1, 2nd edn. Leipzig.
- Plut. *Cato* Plutarkhos, *Cato*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.). *Plutarch's Lives II, Themistocles and Camillus - Aristides and Cato Major - Cimon and Lucullus*, (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Cic.* Plutarkhos, *Cicero*
Kullanılan Metin ve Çeviri: B. Perrin (ed.), *Plutarch's Lives*, vols. I-XI. London - New York 1959 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Demetr.* Plutarkhos, *Demetrios*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.). (1920). *Plutarch. Plutarch's Lives*. Harvard University Press, Cambridge (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Luc.* Plutarkhos, *Lucullus*

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.). (1920). *Plutarch. Plutarch's Lives*. Harvard University Press, Cambridge (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Pomp.* Plutarkhos, *Pompeius*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.) (1917). *Plutarch's lives*, vol. 5. Cambridge (repr. 1968) (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Them.* Plutarkhos, *Themistokles*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Perrin, B. (ed.). *Plutarch's Lives II, Themistocles and Camillus - Aristides and Cato Major - Cimon and Lucullus*. (The Loeb Classical Library).
- Polyaen. *Strateg.* Polyenos, *Strategemata*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Woelfflin, E. ve Melber, J. (ed.) (1887). *Strategemata, Polyaei strategematon libri viii*. Leipzig (repr. Stuttgart: 1970).
- Polyb. Polybios, *Histories*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Shuckburg, E. S. (ed.). (1889). *The Histories of Polybius*, Londra.
- Porp. Porphyrius Phil., *Fragmenta*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Jacoby, F. (ed.). (1957). *Fragmenta, FGrHist. II B, 260*, Leiden.
- Ps. Skylax, *Perip.* Pseudo-Skylaks, *Periplous*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Shipley, G. (ed.). (2011). *Pseudo-Skylax's Periplous: The Circumnavigation of the Inhabited World, Text, Translation and Commentary*, Exeter.
- Ptol. Ptolemaios, *Geographika Hyphegegis*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Nobbe, C. F. A. (ed.). (1966). *Claudii Ptolemaei, Geographia*, Hildesheim.
- PV Patrologia Graeca
Kullanılan Metin ve Çeviri: Migne, J. P. (ed.). (1857). *Patrologia Graeca, Tomus IV*.
- Quint. Smyrn. Quintus Smyrnaeus, *Posthomeric*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Vian, F. (ed.). *Quintus de Smyrne. La suite d'Homere*, 3 vols. Paris: Les Belles Lettres, (1:1963; 2:1966; 3:1969).
- Sall. *Cat.* C. Sallustius Crispus, *Bellum Catilinae*

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Rolfe, J. C. (ed.). (1955). *Sallust*, Londra, New York (The Loeb Classical Library).
- Sall. *Hist. frag.* C. Sallustius Crispus, *Historiae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Maurenbrecher, B. (ed.). (1893). C. *Sallusti Crispi Historiarum Reliquiae. Vol. 2.*
- Schol. *Il.* Scholia in Homerum, *Ilias*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Allen, T. W. (ed.). (1931). *Scholia in Homerum, Ilias. Homeri Ilias, vols. II-III.* Oxford: Clarendon Press: 1-356; 1-370.
- SMM Stadiasmus Maris Magni
Kullanılan Metin ve Çeviri: Mullerus, C. (ed.). (1990). *Geographi Graeci Minores I*, Hildesheim, Zürich, New York, 427-514.
- Sol. *Con. Mem.* Gaius Iulius Solinus, *Collectanae Rerum Memorabilium*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Mommsen, Th. (ed.). (1958). *Collectanae Rerum Memorabilium*, Berlin.
- Statius, *Silvae* Statius. *Silvae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Shackleton Bailey, D. R. (ed.). *Statius. Silvae.* (repr. Christopher A. Parrott. 2015) (Loeb Classical Library).
- Steph. Byz. Stephanos Byzantinos, *Ethnika*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Westermann, A. (ed.). (1839). *Stephani Byzantii, Ethnikon*, Libsae.
- Strab. Strabon, *Geographika*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Pekman, A. (ed.). (2005). *Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, Geographika: Kitap XII -XIII -XIV*, İstanbul.
- Suda Suda ya da Suidas, *Lexicon / Λεξικόν*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Adler, A. (ed.). (1928-1935). *Suidae lexicon, 4 vols.* [Lexicographi Graeci 1.1-1.4.], Leipzig: (repr. Stuttgart 1971).
- Suet. C. Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ihm, M. (ed.). *De Vita Caesarum.* Teubner.
- Tab. Peut. Tabula Peutingeriana
Tabula Peutingeriana; Vollständige Faksimile-Ausgabe im Originalformat und Kommentar von E. Weber, Graz 1976.

- Tac. *Ann.* Tacitus, *Annales*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Jackson, J. (ed.). (1969). *The Annals*, Cambridge, Mass.- Londra (The Loeb Classical Library).
- Tac. *Hist.* Cornelius Tacitus, *Historiae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Fisher, C. D. (ed.). (1911). *Historiae*. Clarendon Press, Oxford.
- Theop. Theopompus
Kullanılan Metin ve Çeviri: Jacoby, F. (ed.). (1932-1958). *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, Berlin-Leiden.
- Thuk. Thukydides
Kullanılan Metin ve Çeviri: Stuart Jones, H. ve Powell, J. E. (ed.). (1916). *Thucydides Historiae Vol. I: Books I-IV*. Clarendon Press. Oxford.
- Val. Max. Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia absoluti, ambusiti, damnati, externi*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Halm, C. (ed.). (1865). *Factorum et dictorum memorabilium libri novem. Iulii paridis et Ianuari nepotiani epit. Adiectatis*.
- Vell. C. Velleius Paterculus, *Historiae Romanae*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Watson ve Shipley, F. W. (ed.). (2019). *Complete Works of Velleius Paterculus*. Delphi Publishing, UK.
- Zon. *Epitom. Hist.* Joannes Zonaras, *Epitome historiarum*
Kullanılan Metin ve Çeviri: Dindorf, L. (ed.). (1868-1870). *Epitome historiarum lib. 1-12, Ioannis Zonarae epitome historiarum*, 3 vols. Leipzig.

KAYNAKÇA KISALTMALARI

AE	L'Année Epigraphique
ATL	The Athenian Tribute Lists I-IV
BATL	Barrington Atlas of the Greek and Roman World, Lycia-Pisidia 65 (west), R. J. A. Talbert (ed.). (2000). Princeton University Press, Princeton ve Oxford.
BMC	British Museum Catalogue of Greek Coins (London, 1873–1927)
CIG	Corpus Inscriptionum Graecarum
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum
DGRG	Smith, W. (hızl.). (1872), <i>A Dictionary of Greek and Roman Geography</i> 1. Londra.
IArykanda	Şahin, S. (1994). <i>Die Inschriften von Arykanda</i> , Bonn.
ICret. III	Inscriptiones Creticae, ed. Margherita Guarducci. 4 vols. Rome 1935-1950. Vol. 3, Tituli Cretae orientalis (1942).
IEphesos	Die Inschriften von Ephesos. 8 vols.
IG	Inscriptiones Graecae, Berlin 1903-.
IGCH	Inventory of Greek Coin Hoards
IGR III	Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes
IGRR	Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes
Iiasos	Blümel, W. (1985). <i>Die inschriften von Iasos, No. 1-218 (IK 28,1)</i> . Habelt, Bonn.
IKaunos	Marek, Chr. (2006). <i>Die Inschriften von Kaunos. «Vestigia. Beiträge zur Alten Geschichte», 55</i> . Münih.
IKibyra	Corsten, Th. (2002). <i>Die Inschriften von Kibyra, I: Die Inschriften der Stadt und ihrer näheren Umgebung</i> , Bonn.
IKnidos	Blümel, W. (1992). <i>Die Inschriften von Knidos I</i> . Habelt, Bonn.
ILabraunda	McCabe, D. F. (1991). <i>Labraunda Inscriptions. Texts and List</i> . «The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia», The Institute for Advanced Study, Princeton.
ILindos II	Blinkenberg, Ch. (1941). <i>Lindos. Fouilles et recherches, 1902-1914. Vol II. , Inscriptions. c. 2</i> , Kopenhag ve Berlin.

ILLPR	Degrassi, A. (1965). <i>Inscriptiones Latinae Liberae Rei Publicae</i> (Biblioteca di Studi Superiori. Storia Antica ed Epigrafia XXIII/XL), Floransa.
ILS	Dessau, H. (1892-1916). <i>Inscriptiones latinae selectae</i> . 3 vols. in 5 parts. Berlin.
IMagnesia	Kern, O. (1900). <i>Die Inschriften von Magnesia am Maeander</i> . W. Spemann, Berlin.
IMylasa	Blümel, W. (1987). <i>Die Inschriften von Mylasa: Inschriften der Stadt (IK 34)</i> . Habelt, Bonn.
IPerge	Şahin, S. (1999, 2004) <i>Die Inschriften von Perge. Teil I-II</i> . Habelt, Bonn
IPriene	Blümel, W. ve Merkelbach, R. (2014). <i>Die Inschriften von Priene, Teil I: Text / Teil II: Tafeln</i> , Bonn (IK 69).
IRhodische Peraia	Blümel, W. (1991). <i>Die Inschriften der Rhodischen Peraia</i> . Habelt, Bonn.
IRT	Reynolds, J. M. ve John B. Ward Perkins. (1952). <i>The Inscriptions of Roman Tripolitania</i> . Rome.
IStratonikeia	Çetin Şahin, M. (1982). <i>Die Inschriften von Stratonikeia, Teil II,1: Lagina, Stratonikeia und Umgebund</i> , Bonn.
LSJ	Liddel, H. G. ve Scott, R. (1940). <i>A Greek-English Lexicon. Revised and augmented throughout by Sir Hanry Stuart Jones. With the assistance of Roderick McKenzie</i> . Oxford.
MAMA	Monumenta Asiae Minoris Antiqua
OGIS	Orientis Graecae Inscriptiones Selectae I-II Leipzig 1903-1905.
PECS	The Princeton Encyclopedia of Classical Sites
PIR	Prosopographia Imperii Romanii
PLRE	Prosopography of the Later Roman Empire
RPC	Roman Provincial Coinage (London and Paris, 1992–)
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecarum
SGDI	Sammlung der griechischen Dialekt-Inschriften
SIG	Sylloge Inscriptionum Graecarum
SNG von Aulock	Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung von Aulock, Heft:10: Lykien, no: 4041-4476, Berlin 1914.
Syll.	Sylloge inscriptionum graecarum.
TAM	Tituli Asiae Minoris

TAVO	Tübingen Atlas des Vorderen Orients, B V 15: Lykien und Pamphylie. K. Buschman, K. Sommer ve M. Held (hızl.). (1992). Wiesbaden.
TL	Tituli Lyciae lingua Lycia conscripti



MODERN KAYNAKLAR

- Abbott, F. F. ve Johnson, A. C. (1968). *Municipal Administration in the Roman Empire*, Princeton.
- Abulafia, D. (2014). "Thalassocracies". P. Horden ve S. Kinoshita (ed.), *A Companion to Mediterranean History*, Malden-Oxford, 139-153.
- Adak, M. (2002). "Lykia ve Roma". S. Şahin ve M. Adak (edd.), *Likya İncelemeleri I*, İstanbul: 129-136.
- Adak, M. (2003). "Welche Trachäer bekämpfte Veranius?". *Olba*, 8: 183-193.
- Adak, M. (2004). "Lokalisierung von Olympos und Korykos in Ostlykien". *Gephyra I*: 27-51.
- Adak, M. (2006). "Olbia in Pamphylien: Die epigraphische Evidenz" *Gephyra*, 3: 1-28.
- Adak, M. (2007a). "Die rhodische Herrschaft in Lykien und die rechtliche Stellung der Städte Xanthos, Phaselis und Melanippion". *Historia* 56: 251-279.
- Adak, M. (2007b). "Die dorische und äolische Kolonisation des lykisch-pamphylicen Grenzraumes im Lichte der Epigraphik und der historischen Geographie". C. Schuler (ed.), *Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz. Akten des internationalen Kolloquiums München, 24-26. Februar 2005*, Viyana (Denkschriften der phil.-hist. Klasse 354 = ETAM 25): 41-50.
- Adak, M. (2013). "Names, Ethnicity and Acculturation in the Pamphylian-Lycian Borderland". R. Parker (ed.), *Personal Names in Ancient Anatolia (Proceedings of the British Academy 191)*, Oxford: 63-78.
- Adak, M. ve Güzelyürek, C. (2003). *Reiseführer Olympos Çıralı Adrasan*, İstanbul.
- Adak, M. ve Güzelyürek, C. (2005). *Beldibi von der Steinzeit bis heute*, İstanbul: Beldibi Kültür Yayınları 1.
- Adak, M. ve Şahin, S. (2004). "Das römische Strassen- und Siedlungssystem in der lykischen Milyas (Elmalı-Hochebene)". *Gephyra 1*: 67-83.
- Adak, M. ve Tüner, N. (2004). "Neue Inschriften aus Olympos und Seinem Territorium I". *Gephyra*, 1: 53-65.
- Adak, M. ve Wilson, M. (2012). "Das Vespasiansmonument von Döşeme und die Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia". *Gephyra* 9: 1-42.
- Adak, M., Tüner-Önen, N., ve Şahin, S. (2005). "Neue Inschriften aus Phaselis I". *Gephyra*, 2: 1-20.
- Ager, S. L. (1991). "Rhodes: The Rise and Fall of a Neutral Diplomat". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 40(1): 10-41.

- Ager, S. L. (2009). "Roman Perspectives On Greek Diplomacy". C. Eilers (ed.), *Diplomats and Diplomacy in the Roman World*, Leiden-Boston.
- Akçay, A. (2023). *Phaselis Teritoryumunda Ares Kültü ve Tapınımı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Anrich, G. (1913). *Hagios Nikolaos. Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche. I Die Texte, II. Prolegomena, Untersuchungen, Indices*, Leipzig-Berlin.
- Anti, C. (1923). "Esplorazioni archeologiche nella Licia e nella Pamfilia". *MonAL*, 29: 657-786.
- Arkwright, W. (1895). "The Frontier of Lycia and Caria". *JHS*, 15: 93-99.
- Karabulut, B. (2018). Batı Lykia Coğrafyasında Oktapolis. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Arroyo-Quirce, H. (2023). "Epigrams for Pamphyliarchs in Termessos and Roman Governors in Pamphylia. Primacy and Honours". *Gephyra* 26: 69-80.
- Arslan M. ve Lightfoot, C. (1999). *Antik Sikke Defineleri*, Ankara.
- Arslan, M. (1991). *The Kargı Hoard of Rhodian Plinthophoroi. Recent Turkish Coin Hoards and Numismatic Studies. Volume I*, Oxford.
- Arslan, M. (2002). "Birinci Mithradates-Roma Savaşı: Rhodos ve Lykia'nın Durumuna Genel Bakış". *Lykia İncelemeleri, I*: 115-128.
- Arslan, M. (2003). "İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları". *Adalya VI*: 91-118.
- Arslan, M. (2007). *Roma'nın Büyük Düşmanı Mithridates Eupator*, Odin Yayıncılık, İstanbul.
- Arslan, M. (2010). *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*, İstanbul.
- Ashton, N. G. (1995). *Ancient Megisti: The Forgotten Kastellorizo*, Nedlands.
- Ashton, R. H. J. (1990). "The Solar Disk Drachms of Caria". *NC*: 27-38.
- Ashton, R. H. J. (1994). "The Attalid Poll-Tax". *ZPE*, 104: 57-60.
- Aulock, H. v. (1974). *Die Münzprägung des Gordian III und der Tranquillina in Lykien*, Tübingen (Ist. Mitt. Beiheft 11).
- Aulock, H. v. (1977-1979). *Münzen und Städte Pisidiens, I-II*, Tübingen.
- Ausbüttel, F. M. (1998). *Die Verwaltung des römischen Kaiserreiches. Von der Herrschaft des Augustus bis zum Niedergang des Weströmischen Reiches*, Darmstadt.
- Austin, M. M. (2006). *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation*, Cambridge University Press.
- Avcu, (baskıda). "Honours for King Mithradates VI Eupator of Pontus: A New Decree from Çukurasar on the Lycian-Carian Frontier". F. Onur ve Chr. Schuler (edd.), *New*

Research on Greek Epigraphy in Lycia, Proceeding of the Symposium at Antalya, TÜRKİYE, 28-30 March 2022.

- Bagnall, R. S. (1976). *The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt*, Leiden.
- Bailey, C. (2015). "Honor in Rhodes: Dio Chrysostom's Thirty-First Oration". *Illinois Classical Studies*, 40: 45-62.
- Baker, P. (2003). "Warfare". A. Erskine (ed.), *A Companion to the Hellenistic World (Blackwell Companions to the Ancient World)*, Oxford: Blackwell, 373-388.
- Ball, R. (1977). "Karian' Place in Diodoros' Thalassocracy List". *Classical Quarterly*, 27/2: 317-322.
- Balland, A. (1981). *Inscriptions d'époque Impériale du Létoon, FdX, VII*, Paris.
- Barnes, T. D. (1982). *The New Empire of Diocletian and Constantine*, Cambridge-Massachusetts-London.
- Baronowski, D. W. (1991). "The Status of the Greek Cities of Asia Minor after 190 B.C.". *Hermes*, 119/4: 450-463.
- Baz, F. (2013). "Considerations for the Administration of the Province Pontus Et Bithynia during the Imperial Period". *Cedrus*, I: 261-284.
- Bean, G. E. (1948). "Notes and Inscriptions from Lycia". *JHS* 68: 40-58.
- Bean, G. E. (1953). "Notes and Inscriptions from Caunus". *JHS* 73: 10-35.
- Bean, G. E. (1954). "Notes and Inscriptions from Caunus II". *JHS* 222 74: 85-110.
- Bean, G. E. (1956). "Notes and Inscriptions from the Cibyratis and Caralitis". *ABSA* 51: 136-156.
- Bean, G. E. (1958). "Inscriptions in the Antalya Museum". *Belleten*, 22: 21-91.
- Bean, G. E. (1962). "Report on a Journey in Lycia 1960". *AAWW*, 99: 4-10.
- Bean, G. E. (1971). *Journeys in Northern Lycia 1965-1967*, Viyana.
- Bean, G. E. (1985). *Kleinasien 2. Die türkische Südküste von Antalya bis Alanya*³, Stuttgart.
- Bean, G. E. (1989). *Turkey's Southern Shore*, Londra.
- Bean, G. E. (1997). *Eski Çağ'da Lykia Bölgesi*, (Çev. H. Kökten). İstanbul.
- Bean, G. E. ve Harrison, R. M. (1967). "Choma in Lycia". *JRS* 57: 40-44.
- Behrwald, R. (2000). *Der lykische Bund: Untersuchungen zu Geschichte und Verfassung*, Bonn.
- Behrwald, R. (2015). "The Lykian League". H. Beck ve P. Funke (Edd.), *Federalism in Greek Antiquity*, Cambridge: 403-418.
- Bellemore, J. (2007). "Tiberius and Rhodes". *Klio*, 89(2): 417-453.

- Benndorf O. ve Niemann G. (1884). *Reisen in Lykien und Karien, Reisen im Südwestlichen Kleinasien 1*. Viyana.
- Bent, J. Th. (1888). "Discoveries in Asia Minor". *JHS*, 9: 82-87.
- Bernhardt, R. (1972). "Zwei Ehrenstatuen in Kaunos für L. Licinius Murena und seinen Sohn Gaius". *Anadolu*, 16: 117-122.
- Berthold, R. M. (1976). "Rhodian Appeal to Rome in 201 B.C.". *The Classical Journal* 71, 2: 97-107.
- Berthold, R. M. (1980). "Fourth Century Rhodes". *Historia* 29/1: 32-49.
- Berthold, R. M. (1984). *Rhodes in the Hellenistic Age*, Ithaka-Londra.
- Berve, H. (1926). *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage 1*, Münih.
- Billows, R. A. (1990). *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*, Berkeley-Los Angeles-Londra.
- Birley, A. R. (1977). *Mark Aurel, Kaiser und Philosoph*, Münih.
- Birley, A. R. (1987). *Marcus Aurelius, A Biography*, Yale University Press, New Haven ve Londra.
- Birley, A. R. (2003). "Hadrian's Travels". L. De Blois, P. Erdkamp ve O. Hekster (ed.), *The Representation and Perception of Roman Imperial power: proceedings of the Third Workshop of the International Network Impact of Empire (Roman Empire, c. 200 BC-AD 476)*, J.C. Gieben, Amsterdam: 425-441.
- Blackman, D. J. (1981). "Brief History of the City, based on the Ancient Sources". J. Schäfer (ed.), *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen*, Tübingen (Ist. Mitt. Beiheft 24): 31-37.
- Blinkenberg, C. ve Kinch, K. F. (1941). *Lindos. Fouilles de l'acropole. II. Inscriptions*, Berlin-Kopenhag.
- Blumenthal, E. (1963). *Die altgriechische Siedlungskolonisation im Mittelmeerraum unter besonderer Berücksichtigung der Südküste Kleinasiens*, Tübingen.
- Blümel, W. (1990). "Zwei neue Inschriften aus Mylasa aus der Zeit des Maussollos". *EA*, 16: 29-43.
- Blümel, W. (1998). "Einheimische Ortsnamen in Karien". *EA*, 30: 163-185.
- Boëldieu-Trevet, J. (2010). "Le siège de Rhodes (305-304): l'organisation de la défense. Comparaison avec la Poliorcétique d'Énée le Tacticien". N. Faucher ve I. Pimouguet-Pédarros (ed.), *Les sièges de Rhodes: De l'Antiquité à la période moderne*, Rennes, 57-84.
- Borchhardt, J. (1975). *Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit*, Berlin.

- Borchhardt, J. (1976). *Die Bauskulptur des Heroons von Limyra. Das Grabmal des lykischen Königs Perikles (Istanbuler Forschungen Band 32)*, Berlin.
- Borchhardt, J. (1993). *Die Steine von Zemuri. Archäologische Forschungen an den verborgenen Wassern von Limyra*, Viyana.
- Borchhardt, J. (1997). "Zur Politik der Dynasten Trebēnimi und Perikle von Zēmuri". *Lykia III*: 1- 23.
- Borchhardt, J. (2002). *Der Fries vom Kenotaph für Gaius Caesar in Limyra*, Viyana (Forschungen in Limyra 2).
- Borchhardt, J., Neumann, G. ve Schulz, K. (2003). "Tuminehi/Tymnessos". *Adalya* 6: 21-89.
- Bosworth, A. B. (1973). "Vespasian and the Provinces: Some Problems of the Early 70s A.D.". *Athenaeum*, 51: 49-78.
- Bosworth, A. B. (1980). *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander, i: Commentary on Books I–III*, Oxford.
- Bousquet, J. ve Gauthier, P. (1994). "Inscriptions du Létôon de Xanthos: Isopolitie entre Ksanthos et Myra". *REG*, 107: 319-347.
- Boyxen, B. (2018). *Fremde in der hellenistischen Polis Rhodos*, Berlin.
- Börker-Klähn, J. (1993). "Lykien zur Bronzezeit-Eine Skizze". *Lykien-Symposion*: 53-62.
- Börker-Klähn, J. (1994). "Neues zur Geschichte Lykiens". *Athenaeum*, 82: 315-330.
- Börker-Klähn, J. (2003). "Tumulus D von Bayındır bei Elmalı als historischer Spiegel". M. Giorgieri, M. Salvini, M. C. Trémouille ve P. Vannicelli (ed.), *Licia e Lidia prima dell'ellenizzazione. Atti del convegno internazionale, Roma, 11-12 ottobre 1999*, Roma, 69-105.
- Brandt, H. (1992). *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum*, Bonn (AMS 7).
- Brandt, H. (2010). "La provincia di Panfilia nella tarda antichità (IV–VI secolo)." G. Bonamente ve R. Lizzi Testa (ed.), *Istituzioni, carismi ed esercizio del potere (IV–VI secolo d.C.)*, Bari: 91-97.
- Brandt, H. ve Kolb, F. (2005). *Lycia et Pamphylia. Eine römische Provinz im Südwesten Kleinasien*, Mainz.
- Bresson, A. (1979). *Mythe et contradiction: analyse de la VII Olympique de Pindare*, Paris.
- Bresson, A. (1980). "Rhodes, l'Hellénion et le statut de Naucratis". *DHA*, 6: 291-349.
- Bresson, A. (1991). "Le fils de Pythéas, Égyptien de Naucratis". N. Fick ve J.-Cl. Carrière (ed.), *Mélanges É. Bernand*, Paris, 38-42.

- Bresson, A. (1996). "L'onomastique romaine à Rhodes". A. Rizakis (ed.), *Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects. Proceedings of the International Colloquium, Athens 7–9 September 1993*, Atina, 225-238.
- Bresson, A. (1998). "Rhodes, Cnide et les Lyciens au début du II^e siècle av. J.-C.". *REA*, 100: 65-88.
- Bresson, A. (1999). "Rhodes and Lycia in Hellenistic Times". Şurada: Gabrielsen, vd. 1999: 98-131.
- Bresson, A. (2002) "Italiens et Romains à Rhodes et à Caunos". *Les Italiens dans le monde grec (II^e s. av. J.-C. -I^{er} s. ap. J.-C. (Colloque Paris ENS juillet 1999) BCH Supplément 41*: 147-162.
- Bresson, A. (2007). *L'économie de la Grèce des cités (fin VI^e–I^{er} siècle a.C.)*, vol. I: *Les structures et la production*, Paris.
- Bresson, A. (2008). *L'économie de la Grèce des cités (fin VI^e–I^{er} siècle a.C.)*, vol. II: *Les espaces de l'échange*, Paris.
- Bresson, A. (2010). "Rhodes during the Siege of 305-304 BC: Population, Territory and Strategy of Defense". N. Faucherre ve I. Pimouguet-Pédarros (ed.), *Les sièges de Rhodes: De l'Antiquité à la période moderne*, Rennes, 103-133.
- Briant, P. (1996). *Histoire de l'Empire perse*, Paris.
- Brixhe, C. (2004). "Corpus des inscriptions paleo-phrygiennes: Supplement 2". *Kadmos* 43: 108-118.
- Broughton, T. R. S. (1938). "Roman Asia Minor". T. Frank (ed.), *An Economic Survey of Ancient Roma*, Bd. IV., Baltimore, 499-918.
- Bruce, I. A. F. (1961). "The Democratic Revolution at Rhodes". *Classical Quarterly*, 11/2: 166-170.
- Brulé, P. (1978). *La piraterie cretoise hellenistique*, Paris
- Bryce, T. R. (1974). "The Lukka Problem and a Possible Solution". *JNES* 33: 395-404.
- Bryce, T. R. (1979). "The Role of the Lukka People in Late Bronze Age Anatolia". *Antichthon* 13: 1-11.
- Bryce, T. R. (1980). "The Other Pericles". *Historia*, 29: 377-381.
- Bryce, T. R. (1983). "Political Unity in Lycia during the Dynastic Period". *JNES* 42: 31-42.
- Bryce, T. R. (1986). *The Lycians in Literary and Epigraphic Sources*, Kopenhag.
- Bryce, T. R. (2005). *The Kingdom of The Hittites*, Oxford University Press.

- Bryce, T. R. (2009). *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia: The Near East from the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire*, Routledge-New York.
- Bryce, T. R. ve Zahle, J. (1986). *The Lycians, I*, Kopenhag.
- Buck, R. J. (1998). *Thrasybulus and the Athenian Democracy: The Life of an Athenian Statesman*, Stuttgart.
- Buckler, J. (2003). *Aegean Greece in the Fourth Century BC*, Leiden: Brill.
- Bulba, M. (2009). "Frühe kaunische Keramik – Karisch oder Lykisch?". *Adalya*, 12: 11-27.
- Buraselis, K. (2000). "Kos between Hellenism and Rome: Studies on the Political, Institutional and Social History of Kos from Ca. the Middle Second Century B.C. Until Late Antiquity". *Transactions of the American Philosophical Society*, 90(4): i-189.
- Burn, A. R. (1962). *Persia and the Greeks*, Londra.
- Bürchner, L. (1919). *RE* 10/2, col. 1771-1772, s.v. *Kalynda*
- Bürchner, L. (1921). *RE* 11/1, col. 878, s.v. *Klydai*,
- Bürchner, L. (1924). *RE* S4, col. 862, s.v. *Kallimache*.
- Bürchner, L. (1926). *RE* 13/1, col. 730, s.v. *Lissai*
- Bürchner, L. (1992). *RE* 11/2, col. 2030, s.v. *Krya*.
- Cahn, H. A. (1942). "A new Carian mint". *NC*: 92-94.
- Cairns, F. (2005). "Pindar Olympian 7: Rhodes, Athens, and the Diagorids". *Eikasmos*, 16: 63-91.
- Camodeca, G. (1994). "Un nuovo proconsole del tempo di Caracalla ei Gavii Tranquilli di Caiatia". *Ostraka*, 3: 467-471.
- Campanile, M. D. (1996). "Città d'Asia Minore tra Mitridate e Roma". *Studi Ellenistici*, 8: 145-173.
- Cargill, J. (1981). *The Second Athenian League: Empire or Alliance?*, Berkeley, Los Angeles ve Londra.
- Carratelli, G. P. (1946). "Tabulae Herculenses I". *PP*, 1: 379-385.
- Carratelli, G. P. (1953). "Tabulae Herculenses III". *PP*, 8: 455-463.
- Carruba, O. (1978). "Il relativo e gli indefiniti in Licio". *Sprache* 24: 163-179.
- Carruba, O. (1990). *Dynasten und Städte. Spracliche und sonstige Bemerkungen zu den Namen auf den lykischen Münzen, Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions. 6-12 Mayıs, Viyana, Band I*: 11-25.
- Carruba, O. (1996). "Neues zur Frühgeschichte Lykiens". F. Blakolmer et al. (ed.), *Fremde Zeiten. Festschrift für Jürgen Borchhardt I*, Viyana.

- Carruba, O. ve Vismara, N. (2000). "Spigolature d'epigrafia numismatica per la Lycia arcaica: il caso di Utewé, Wéte o Wéute". *Annotazioni Numismatiche* 39: 230-232.
- Cassola, F. (1962). *I gruppi politici romani nel III sec. a.C.*, Trieste.
- Casson, L. (1954). "The Grain Trade of the Hellenistic World." *TAPhA*, 85, 168–67.
- Cawkwell, G. L. (1963). "The ΣΥΝ coins again". *Journal of Hellenic Studies*, 83: 152-154.
- Cawkwell, G. L. (1976). "The Imperialism of Thrasybulus". *CQ n.s.*, 26: 270-277.
- Cawkwell, G. L. (1981), "Notes on the Failure of the Second Athenian Confederacy". *Journal of Hellenic Studies*, 101: 40-55.
- Champion, M. (2014). "The Siege of Rhodes and the Ethics of War". *Ancient History Bulletin*, 28: 99-111.
- Chaniotis, A. (2005). *War in the Hellenistic World: A Social and Cultural History*, Maiden, MA and Oxford: Blackwell.
- Childs, W. (1981). "Relations with Persians and Greeks in the 5th and 4th centuries re-examined". *AS* 31: 55-80.
- Choiseul-Gouffier, M. (1782). *Voyage pittoresque dans l'empire Ottoman, en Grèce, dans la Troade, les îles de l'archipel et sur les côtes de l'Asie Mineure*, Paris.
- Christol, M. ve Drew-Bear, Th. (1991). "D. Fonteius Fronto, Proconsul de Lycie–Pamphylie". *GRBS* 32: 397-413.
- Christol, M. ve Drew-Bear, Th. (1998). "Un Nouveau Questeur et Un Nouveau Proconsul d'Asie Sous Septime Severe". *Cahiers du Centre Gustave–Glotz* 9: 141-164.
- Christol, M. ve Drew-Bear, Th. (2002). "Un nouveau notable d'Antioche de Pisidie et les préfets de duumviri de la colonie". *Anatolia Antiqua*, 10: 277-289.
- Christol, M., Drew-Bear, Th. Ve Özşait, M. (1993). "Trois milliaires d'Asie Mineure". *Anatolia Antiqua* 2: 159-169.
- Colin, J. (1965). *Les villes libres de l'Orient gréco-romain et l'envoi au supplice par acclamations populaires*, Brüksel-Berchem.
- Constantakopoulou, C. (2005). "Proud to Be an Islander: Island Identity in Multi-Polis Islands in the Classical and Hellenistic Aegean". *Mediterranean Historical Review*, 20: 1-34.
- Corsten, Th. (2007). "Kibyra und Lykien". Ch. Schuler (ed.), *Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenblanz. Akten des int. Kolloquiums, München, 24-26. Februar*, Viyana: 175-181.
- Corsten, Th. (2013). "Termessos in Pisidien und die Gründung griechischer Städte in 'Nord-Lykien'. P. Brun et all. (eds.), *Euploia. La Lycie et la Carie antiques. Dynamiques des*

- territoires, échanges et identités. Actes du colloque de Bordeaux, 5, 6 et 7 novembre 2009, Bordeaux.*
- Corsten, Th. (2014). "Kibyra ve Lykia". N. E. Akyürek Şahin, M. E. Yıldız ve M. Alkan (ed.), *Eskiçağ Yazıları 6 [AKRON 8]*, İstanbul: 1-16.
- Coulton, J. J. (2012). *The Balboursa Survey and Settlement in High-land Southwest Anatolia Vol. 1-2: Balboursa and the history of highland settlement*, Londra.
- Coulton, J. J. (1993). "North Lycia Before the Romans". *Akten Lykien II*: 79-85.
- Coulton, J. J., Milner, N. P. ve Reyes, A. T. (1989). "Balboursa Survey: Onesimos and Meleager Part II". *AS*, 39: 41-62.
- Courtils, J. D. ve Laroche, D. (2003). "Xanthos et le Letoon. Rapport sur la campagne de 2002". *Anatolia Antiqua* 13: 423-456.
- Cousin, G. (1900). "Voyage en Carie". *Bulletin de correspondance hellénique*, 24: 24-69.
- Crawford, M. H. (1996). *Roman Statutes 1*, Londra.
- Crawford, M. H. (1996). *Roman Statutes I-II*, London.
- Curty, O. (1995). *Les parentés légendaires entre cités grecques*, Geneva.
- Çelgin, A. V. ve Çelgin, G. (2000). "Doğu ve Kuzeydoğu Lykia Araştırmaları". O. Belli (ed.), *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*: 434-441.
- Çelgin, V. (1997). *Termessos Tarihi*, İstanbul.
- Çevik, N. (1996). "Yeni Bulgular Işığında Elmalı Yaylası". *Adalya* 1: 61-72.
- Çevik, N. ve Pimouguet-Pedarros, I. (2013). "Kelbessos et Kitanaura sur le territoire de Termessos de Pisidie." *L'Anatolie des peuples, des cités et des cultures (Ile millénaire av. J.-C. – Ve siècle ap. J.-C.). Colloque international de Besançon - 26-27 novembre 2010. Volume 2. Approches locales et régionales. Besançon: Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité*: 273-288.
- Darrouzès, J. (1981). *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, Paris.
- Darrouzès, J. (1982). *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, Paris.
- Darrouzès, J. (1986). "Sur les variations numeriques de eveches byzantins". *REB*, 44: 5-44.
- David, E. (1984). "The Oligarchic Revolution at Rhodes, 391-89 B.C. ". *Classical Philology*, 79(4): 271-284.
- De Souza, P. (1997). "Romans and Pirates in a Late Hellenistic Oracle from Pamphylia". *Classical Quarterly (CQ)* XLVII/2: 477-481.
- De Souza, P. (1999). *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge.
- De Souza, P. (2008). "Rome's Contribution to the Development of Piracy". *Memoirs of the American Academy in Rome* 6, *The Maritime World of Ancient Rome*: 71-96.

- Debord, P. (1999). *L'Asie mineure au IV^e siècle (412–323 a.C.): pouvoirs et jeux politiques*, Bordeaux.
- Debord, P. (2003). “Cité grecque-village carien. Des usages du mot koinon”. B. Virgilio (ed.), *Studi ellenistici*, 15: 115-180.
- Del Hoyo, T. N. ve Antela-Bernárdez, B. (2011). “The 'Ultimate Frontier': War, Terror and the Greek Poleis between Mithridates and Rome”. O. Hekster ve T. Kaizer (ed.), *Frontiers in the Roman World. Proceedings of the Ninth Workshop of the International Network Impact of Empire (Durham, 16–19 April 2009)*, Leiden–Boston, 291-304.
- Del Monte, G. ve Tischler, T. (1978). *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texten I-II (RGTC VI)*, Wiesbaden.
- Delorme, J. (1960). *Gymnasion. Etude sur les monuments consacrés à l'éducation en Grèce*, Paris.
- Demand, N. H. (1990). *Urban Relocation in Archaic and Classical Greece: Flight and Consolidation*, Bristol.
- Demir, M. (2006). “Artemisia ve Rodos”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 21(1): 49-72.
- Demir, M. (2018a). “MÖ 425 – 300 Yılları Arasında Rhodos’un Doğu Akdeniz Ekonomisindeki Etkisi ve Adanın Siyasi Yapısı”. *Phaselis*, IV: 161-175.
- Demir, M. (2018b). “Demetrios’un Rodos Kuşatması (MÖ 305)”. M. Arslan ve F. Baz (ed.), *Arkeoloji, Tarih ve Epigrafi’nin Arasında: Prof. Dr. Vedat Çelgin’in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*, İstanbul, 213-233.
- Demougin, S. (1992). *Prosopographie des chevaliers Romains Julio-Claudiens (43 av. J.-C. – 70 ap. J.-C.)*. Roma (Collection de l’Ecole Française de Rome, 153).
- Descat, R. (1998). “La carrière d'Eupolemos, Stratège macédonien en Asie Mineure”. *REA*, 100: 167-190.
- Desideri, P. (1978). *Dione di Prusa: Un intellettuale greco nell'impero Romano*, Messina: G. D’Anna (Biblioteca di Cultura Contemporanea 135).
- Destephen, S. (2007). “La Frontière Orientale de la Province d’Asie: Le Dossier de Takina”. *EpigrAnat* 40: 147-173.
- Devijver, H. (1976). *Prosopographia militiarum equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum I–III Supp.* Leuven.
- Diamantaras, A. S. (1894). “Επιγραφαί ἐκ Λυκίας”. *BCH*, 18: 323-333.
- Dignas, B. (2003). “Rhodian Priests after the Synoecism”. *AncSoc*, 33: 35-51.
- Diler, A. (2002). “The Northern Rock Necropolis of Caunus, in: Studien zum antiken Kleinasien V”. *Asia Minor Studien*, 44: 63-95 Taf. 17-24.

- Dimitroukas, Ch. (1977). *Reisen und Verkehr im Byzantinischen Reich vom Anfang des 6. Jhr. bis zur Mitte des 11. Jhr., I-II*, Atina.
- Dmitriev, S. (2010). "The Rhodian Loss of Caunus And Stratonicea in the 160s". *Harvard Studies in Classical Philology*, 105: 157-176.
- Dobson, B. (1978). *Die Primipilares: Entwicklung und Bedeutung, Laufbahnen und Persönlichkeiten eines römischen Offiziersranges*, Bonn.
- Doğan, Y. (2019). *Antik Veriler Işığında Milyas ve Kabalia Bölgelerinin Tarihi Coğrafyası, İdari, Sosyokültürel ve Dini Yapısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Domingo Gygax, M. (2001). *Untersuchungen zu den lykischen Gemeinwesen in klassischer und hellenistischer Zeit*, Bonn.
- Dräger, M. (1993). *Die Städte der Provinz Asia in der Flavierzeit [Studien zur kleinasiatischen Stadt- und Regionalgeschichte, Bd. 576]*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-New York-Paris-Viyana.
- Droysen, J. G. (1877). *Geschichte des Hellenismus*, Perthes.
- Dupont-Sommer, A. (1974). "La stèle trilingue récemment découverte au Létoon de Xanthos. Le texte araméen". *CRAI*: 132-149.
- Durrbach, F. (1922). *Choix d'Inscription de Délos, Avec traduction et commentaire*, Paris.
- Durrbach, F. (1929). *Inscriptions de Délos IV [no. 1497-2219]*, Paris.
- Eck, W. (1970a). "Die Legaten von Lykien und Pamphylien unter Vespasianus". *ZPE*, 6: 65-75.
- Eck, W. (1970b). *Senatoren von Vespasian bis Hadrian: Prosopographische Untersuchungen mit Einschluß der Jahres- und Provinzialfasten der Statthalter*. Münih.
- Eck, W. (1982). "Jahres- und Provinzialfasten der senatorischen Statthalter von 69/70 bis 138/139". *Chiron*, 12: 281-362.
- Eck, W. (1997). *DNP* 3. col. 195, s. v. Cornelius II.
- Eck, W. (1998). *Die Verwaltung des römischen Reiches in der hohen Kaiserzeit. Ausgewählte und erweiterte Beiträge Band 2*, Basel.
- Eck, W. (2007). "Die politisch-administrative Struktur der kleinasiatischen Provinzen während der hohen Kaiserzeit." G. Urso (ed.), *Tra Oriente e Occidente. Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 28-30 settembre 2006*, Pisa: 189-207.
- Eck, W. (2012a). "Der Anschluß der kleinasiatischen Provinzen an Vespasian und ihre Restrukturierung unter den Flaviern." L. Capogrossi Colognesi ve E. Tassi Scandone

- (ed.), *Vespasiano e l'impero dei Flavi, Atti del Convegno, Roma, Palazzo Massimo, 18–20 novembre 2009*, Roma: 27-44.
- Eck, W. (2012b). "Iulius Tarius Titianus als Statthalter von Syria Palaestina in der Herrschaftszeit Elagabals in Inschriften aus Caesarea Maritima und Hippos". *Gephyra*, 9: 69-73.
- Eck, W. vd. (2008). "Der Leuchtturm von Patara und Sex. Marcius Priscus als Statthalter der Provinz Lycia von Nero bis Vespasian". *ZPE*, 164: 91-121.
- Eckstein, A. M. (1988). "Rome, the War with Perseus, and Third Party Mediation". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 37/4: 414–444.
- Eckstein, A. M. (2008). *Rome Enters the Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230-170 B.C.*, Oxford.
- Eich, P. (2005). *Zur Metamorphose des politischen Systems in der römischen Kaiserzeit*, Berlin.
- Empereur, J.-Y. (1982). "Les anses d'amphores timbrées et les amphores, aspects quantitatifs". *BCH*, 106: 219-233.
- Engelmann, H. (2007). "Inschriften". T. Korkut ve G. Grosche (edd.), *Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes. Mit einem Beitrag von H. Engelmann*, İstanbul, 157-167.
- Engelmann, H. ve Knibbe, D. (1989). *Das Zollgesetz der Provinz Asia. Eine neue Inschrift aus Ephesos*, Bonn (EA 14).
- Erkelenz, D. (1998). "Zur Provinzzugehörigkeit Kibyras in der römischen Kaiserzeit". *EA*, 30: 81-95.
- Erkelenz, D. (2003). *Optimo Praesidi: Untersuchungen zu den Ehrenmonumenten für Amtsträger der römischen Provinzen in Republik und Kaiserzeit*, Bonn.
- Errington, R. (1977). "Diodorus Siculus and the Chronology of the Early Diadochi, 320-311 B.C.". *Hermes*, 105: 478-504.
- Errington, R. M. (1987). "Θεὰ Πώμη und römischer Einfluß südlich des Mäanders im 2. Jh. v. Chr.". *Chiron*, 17: 97-118.
- Errington, R. M. (1989). "Rome Against Philip and Antiochus". *CAH*, VIII: 244-289.
- Errington, R. M. (2008). *A History of the Hellenistic World 323-30 BC.*, Maiden-Oxford-Victoria.
- Erskine, A. (1991). "Rhodes and Augustus". *ZPE*, 88: 271–275.
- Étienne, R. (1990). *Ténos II. Ténos et les Cyclades du milieu du IVe siècle av. J.-C. au milieu du IIIe siècle ap. J.-C.*, Paris.
- Fairbank, K. (2008). "The Strength of Rhodes and the Cilician Pirate Crisis". *Studia Antiqua*, 6(1): 87-93.

- Farrington, A. (1995). *The Roman Baths of Lykia, An Architectural Study/ Likya'daki Roma Hamamları Mimari Araştırmaları*, Ankara.
- Ferrary, J. L. (1985). "La Lex Antonia de Termessibus". *Athenaeum*, 73: 419-457.
- Ferrary, J.-L. (1990). "Traités et domination romaine dans le monde hellénistique". L. Canfora, M. Liverani ve C. Zaccagnini (ed.), *I Trattati nel mondo antico. Forma, ideologia, funzione*, Roma, 217-235.
- Ferrary, J.-L. (1997). "The Hellenistic World and Roman Political Patronage". P. Cartledge, P. Garnsey, ve E. Gruen (ed.), *Hellenistic Constructs: Essays in Culture, History and Historiography*, Berkeley-Los Angeles-Londra, 105-119.
- Foss, C. (1994). "The Lykian Coast in Byzantine Age". *DOP*, 48: 1-52.
- Franco, C. (2008). "Aelius Aristides and Rhodes: Concord and Consolation". W. V. Harris ve B. Holmes (ed.), *Aelius Aristides between Greece, Rome, and the Gods*, Leiden-Boston, 218-249.
- Fraser, P. M. (1972). *Ptolemaic Alexandria*. Clarendon Press, Oxford University Press.
- Fraser, P. M. ve Bean, G. E. (1954). *The Rhodian Peraea and Islands*, Oxford.
- Freber, Ph.-St. (1993). *Der hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar*, California Üniversitesi.
- Frei, P. (1990). "Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit". *ANRW II* 18/3: 1729-1864.
- Frei, P. (1993). "Solymer-Milyer-Termilen-Lykier. Ethnische und politische Einheiten auf der lykischen Halbinsel". J. Borchhardt ve G. Dobesch (ed.), *Akten des II. Internationalen Lykien Symposions*. Wien 6.-12. Mai 1990, Viyana, 87-97.
- Frei, P. ve Marek, Chr. (1997). "Die karisch-griechische Bilingue von Kaunos. Eine zweisprachige Staatsurkunde des 4. Jh.s v. Chr.". *Kadmos*, 36: 1-89.
- French, D. (1989). "Road Terminus-Stones". N. Başgelen ve M. Lugal (ed.), *Jale İnan Armağanı, cilt I*, İstanbul: 17-26.
- French, D. H. (1991). "Sites and Inscriptions from Phrygia, Pisidia and Pamphylia". *EA* 17: 51-68.
- French, D. H. (2014). *Roman Roads and Milestones of Asia Minor: Vol. 3 Milestones Fasc. 3.6. Lycia et Pamphylia*, British Institute at Ankara.
- Gabrielsen, V. (1993). "Rhodes and Rome after the Third Macedonian War". P. Bilde vd. (ed.), *Centre and Periphery in the Hellenistic World*, Aarhus, 132-161.
- Gabrielsen, V. (1997). *The Naval Aristocracy of Hellenistic Rhodes*, Aarhus.
- Gabrielsen, V. (2000a). "The Synoikized Polis of Rhodos". P. Flensted-Jensen, T. H. Nielsen ve L. Rubinstein (ed.), *Polis and Politics: Studies in Ancient Greek History*, Aarhus, 177-205.

- Gabrielsen, V. (2000b). "The Rhodian Peraia in the Third and Second Centuries B.C.". *Classica et Medievalia* 51: 129-183.
- Gabrielsen, V. (2003). "Piracy and the Slave Trade". A. Erskine (ed.), *A Companion to the Hellenistic World*, Oxford: 389-404.
- Gabrielsen, V. (2013a). "The Navies of Classical Athens and Hellenistic Rhodes: An Epigraphic Comparison". C. Brélaz ve S. Fachard (ed.), *Pratiques militaires et art de la guerre dans le monde grec antique: études offertes à Pierre Ducrey à l'occasion de son 75e anniversaire. Revue des Études Militaires Anciennes* 6, Paris, 63-79.
- Gabrielsen, V. (2013b). "Rhodes and the Ptolemaic Kingdom: The Commercial Infrastructure". D. J. Thompson, K. Buraselis ve M. Stefanou (ed.), *The Ptolemies, the Sea and the Nile: Studies in Waterborne Power*, Cambridge: Cambridge University Press, 66-81.
- Gabrielsen, V., vd. (1999). *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture, and Society Studies in Hellenistic Civilization* 9, Aarhus.
- Gallivan, P. A. (1974). "Some commentars on the Fasti for the Reign of Nero". *CQ*, 24.2: 290-311.
- Gander, M. (2010). *Die geographischen Beziehungen der Lukka-Länder*, Heidelberg.
- Gander, M. (2014). "Tlos, Oinoanda and the Hittite Invasion of the Lukka Lands. Some Thoughts on the History of North-Western Lycia in the Late Bronze and Iron Ages". *Klio* 96. 2: 369-415.
- Gander, M. (2016). "Antik Yakındoğu Kaynaklarında Lukka, Likyalılar ve Trmmili". Şurada: İşkan ve Dünder, 2016: 80-99.
- Ganzert, J. (1984). *Das Kenotaph für Caius Caesar in Limyra*, IstForsch, 35.
- Gay, K. A. ve Corsten, T. (2006). "Lycian Tombs in the Kibyrtis and the Extent of Lycian Culture". *AS* 56: 47-60.
- Gomme, A. W., Andrewes, A. ve Dover, K. J. (1981). *A Historical commentary on Thucydides*, Vol. 5, Oxford University Press.
- Gorecki, J. (1991-1992). "Antike Fundmünzen in Limyra". *JÖAI*, 61: 183-187.
- Gökalp, N. (2002). "Oinoanda'dan Bir Soy: Licinnii". S. Şahin ve M. Adak (edd.), *Likya İncelemeleri I*, İstanbul: 91-102.
- Gökalp, N. (2011). "Iulius Tarius Titianus, proconsul of Lycia et Pamphylia". *Gephyra* 8: 125-128.
- Göktürk, M. T. (2022). "Elmalı (Dekadrakhmi) Definesi", M. Demirel, M. Arslan, S. Atalay ve U. Orhan (ed.), *Antalya'nın Arkeolojik Mirası. Antalya Müzesi 100 Yaşında. II*. Ankara: 332-350.

- Gruen, E. S. (1975). "Rome and Rhodes in the Second Century B. C.: A Historiographical Inquiry". *The Classical Quarterly*, 25 (1): 58-81.
- Gruen, E. S. (1984). *The Hellenistic World and the Coming of Rome*. 2 vols., Berkeley.
- Gurney, O. R. (1997). "The Annals of Hattusilis III". *AS* 47: 127-139.
- Gürman, O. (1975). "Kaunos'ta Bulunmuş Olan Arkaik Atlet Heykeli". *TürkAD* 22. 1: 13-16.
- Habicht, C. (1989). "The Seleucids and their rivals". *Cambridge Ancient History*, 8: 324-87.
- Haensch, R. ve Weiss, P. (2005). "Gewichte mit Nennung von Statthaltern von Pontus et Bithynia". *Chiron*, 35: 443-498.
- Hajnal, I. (1997). "Die karisch-griechische Bilingue 44 aus Kaunos: Ein Erster Augenschein". *Kadmos*, 36: 141-166.
- Halfmann, H. (1979). *Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zum Ende des 2. Jahrhunderts n. Chr.*, Göttingen.
- Halfmann, H. (1986). *Itinera principum. Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich*, Stuttgart.
- Halfmann, H. (1991). "«Nachbehandlung»: M. Hirrius Fronto Neratius Pansa. Studien zum antiken Kleinasien, Fr. K. Dörner zum 80. Geburtstag gewidmet", Bonn (AMS 3): 41-43.
- Hall, A. S. (1984). "An Unidentified Governor of Pamphylia under Vespasian". *EA*, 4: 27-35.
- Hall, A. S. ve Milner, N. P. ve Coulton, J. J. (1996). "The Mausoleum of Licinnia Flavilla and Flavianus Diogenes of Oinoanda: epigraphy and architecture". *AS*, 46: 111-144.
- Hansen, M. H. ve Nielsen, Th. H. (2004), *An inventory of archaic and classical "poleis": an investigation conducted by the Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation*, Oxford.
- Hanslik, R. (1970). *RE Suppl. XII*. col. 363.
- Hassal, M., Crawford, M. H. ve Reynolds, J. (1974). "Rome and the Eastern Provinces at the End of Second Century B.C.". *Journal of Roman Studies*, 64: 195-220.
- Hattersley-Smith, K. ve Ruggieri, V. (1990). "A Byzantine City near Osmaniye (Dalaman) in Turkey. A Preliminary Report". *OrChrPer*, 56: 135-164.
- Hawkins, J. D. (1995). *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa [Südburg]*, Wiesbaden.
- Hawkins, J. D. (1998). "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazkoy sealings and Karabel". *AS* 48: 1-31.
- Head, B. V. (1897). *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, XIX, Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes*, Londra.

- Head, B. V. (1911). *Historia Numorum*, Oxford.
- Heberdey, R. (1929). *Termessische Studien. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Klassen, Denkschriften* 69, 3, Viyana-Leipzig.
- Heberdey, R. (1931). "Zur Geschichte von Termessus maior in römischer Zeit". *AnzWien LXVIII*: 18-28.
- Heberdey, R. (1934). *RE* V A,1, col. 732-778, s.v. *Termessos*.
- Heberdey, R. ve Kalinka, E. (1897). *Bericht über zwei Reisen im südwestlichen Kleinasien, Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse, Denkschriften* 45.1, Viyana.
- Heil, M. (1989). "M. Hirrius Fronto Neratius Pansa, legatus exercitus Africae". *Chiron*, 19: 165-184.
- Heil, M. (1991). "Einige Bemerkungen zum Zollgesetz aus Ephesos". *EA*, 17: 9-18.
- Heipp-Tamer, C. (1993). *Die Münzprägung der lykischen Stadt Phaselis in griechischer Zeit*, Saarbrücken (Saarbrücker Studien zur Archäologie und Alten Geschichte 6).
- Hellenkemper, H. ve Hild, F. (2004). *Tabula Imperii Byzantini 8: Lykien und Pamphylien, Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse, Denkschriften* 320, Viyana.
- Hicks, E. L. (1888). "Decrees from Lisse or Lissae, in Lycia". *The Journal of Hellenic Studies*, 9: 88-89.
- Hild, F. (2000a). "Die Lykische Oktapolis und das Bistum Lornaia". *EA* 32: 151-153.
- Hild, F. (2000b). "Die lykischen Bistümer Kaunos, Panormos und Markiane". B. Borkopp ve Th. Steppan (ed.), *Λιθοστροφον: Studien zur byzantinischen Kunst und Geschichte, Festschrift für Marcell Restle*, Münih, 107-116.
- Hiller von Gaertringen, F. (1931). "Rhodos". *RE Supp.* V, 754-759.
- Hoffner, H. A. (2009). *Letters from the Hittite Kingdom*, Atlanta.
- Holleaux, M. (1921). *Rome, la Grèce et les monarchies hellénistiques au IIIe siècle avant J. C. (273–205)*, Paris.
- Holleaux, M. ve Paris, P. (1886). "Inscriptions d'Oenoanda". *BCH*, 10: 216-235.
- Honigmann, E. (1929). *Die sieben Klimata und die ΠΟΛΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΙ. Eine Untersuchung zur Geschichte der Geographie und Astrologie im Altertum und Mittelalter*, Heidelberg.
- Honigmann, E. (1939). "La liste originale des Pères de Nicée". *Byz.* 14:17-76.
- Hornblower, S. (1982). *Mausolus*, Oxford, Clarendon Press.
- Hornblower, S. (2004). *Thucydides and Pindar: Historical Narrative and the World of Epinikian Poetry*, Oxford.
- Hornblower, S. (2011). *The Greek World, 479-323 BC*, Londra.

- Hoskyn, R. (1842). "Narrative of a Survey of a part of the South Coast of Asia Minor; and of Tour into the Interior of Lykia in 1840-1". *Journal of the Royal Geographical Society*, 12: 143-161.
- Houwink ten Cate, P. (1961). *Luwian Populations Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period*, Leiden.
- Hölbl, G. (1994). *Geschichte des Ptolemäerreiches. Politik, Ideologie und religiöse Kultur von Alexander dem Großen bis zur römischen Eroberung*, Darmstadt.
- Huß, W. (1976). *Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios' IV*, Münih.
- Huß, W. (2001). *Ägypten in hellenistischer Zeit 332-30 v. Chr.*, Münih.
- Işık C. ve Marek, Chr. (2005). "Die Basen der Hekatomniden in Kaunos-Kbid". B. Brandt, V. Gassner ve S. Ladstätter (ed.), *Festschrift für Friedrich Krinzinger, Synergia II*, 239-247.
- Işık F., İşkan H. ve Çevik, N. (2001). *Miliarium Lyciae. Patara Yol Kılavuz Anıtı / Das Wegweisermonument von Patara, Lykia IV 1998/1999*, İstanbul.
- İnan, J. (1993). "Neue Forschungen zum Sebasteion von Boubon und Seinen Statuen". J. Borchardt ve G. Dobesch (ed.), *Akten des II Internationalen Lykien-Symposiums. Wien 6-12 Mai 1990*: 213-239.
- İnan, J. (1994). *Boubon Sebasteionu ve Heykelleri Üzerine Son Araştırmalar*, İstanbul: Kazı Monografileri Dizisi 2.
- İplikçioğlu, B. (1999). "Zum Territorium von Termessos in Pisidien". P. Scherrer, H. Taeuber ve H. Thür (ed.), *Steine und Wege, Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag, Viyana (Österreichs Archäologisches Institut Bd. 32)*: 309-314.
- İplikçioğlu, B. (2002). "Doğu ve Kuzeydoğu Lykia – Güneybatı Pisidia Epigrafik – Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları". *Araştırma Sonuçları Toplantısı 19/2*: 127-132.
- İplikçioğlu, B. (2003). "Batı Pamfilya ve Doğu Likya'da Epigrafya Araştırmaları 2001". *AST XX/2*: 71-76.
- İplikçioğlu, B. (2004). "Ländliche Siedlungen und das Territorium von Termessos (Pisidien)". F. Kolb ve E. Müller-Luckner (ed.), *Chora und Polis [Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 54]*: 103-125.
- İplikçioğlu, B. (2006). "Batı Pamphyliya ve Doğu Lykia'da Epigrafya Araştırmaları 2004". *AST, 23.1*: 219-224.
- İplikçioğlu, B. (2007). "Termessos ve Lykialılar Birliği Arasındaki Hukuki Anlaşmazlıkta Bir Lykia Valisinin Kararı". Ch. Schuler (ed.), *Griechische Epigraphik in Lykien, Eine*

- Zwischenblanz. Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Münih, 24-26 Şubat, Viyana: 81-83.*
- İplikçioğlu, B. (2008). "Die Provinz Lycia unter Galba und die Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia unter Vespasian". *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 143: 5-23.
- İplikçioğlu, B., Çelgin, G. ve Çelgin, A. V. (2000). "Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 1999 Çalışmaları". *XVIII Araştırma Sonuçları Toplantısı, İzmir, Türkiye, 22-26 Mayıs 2000, cilt.1: 241-245.*
- İplikçioğlu, B., Çelgin, G. ve Çelgin, A. V. (2007). *Epigraphische Forschungen in Termessos und seinem Territoryum IV. Viyana: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, Bd.743, Viyana.*
- İplikçioğlu, B., Çelgin, G. ve Çelgin, V. (1999). "Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları (1991-1998 Çalışmaları)". *AST 17/1: 199-208.*
- İplikçioğlu, B., Çelgin, G. ve Çelgin, V. (2001). "Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 1999 Çalışmaları". *AST XVIII/1: 241-245.*
- İşkan, H. ve Dündar, E. (2016). *Lukka'dan Likya'ya: Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi/From Lukka to Lycia: The Country of Sarpedon and St. Nicholas, Yapı Kredi Yayınları Anadolu Uygarlıkları Serisi 5, İstanbul.*
- Jacobs, B. (1994). *Die Satrapienverwaltung im Perserreich zur Zeit Darius' III, Wiesbaden (TAVO B/87).*
- Jacob-Sonnabend, W. (1995). "Tiberius auf Rhodos: Rückzug oder Kalkül?". C. Schubert ve K. Brodersen (ed.), *Rom und der Griechische Osten. Festschrift für Hanno H. Schmitt zum 65. Geburtstag, Stuttgart, 113-116.*
- Jameson, S. (1974). *RE S14, col. 214, s.v. Kalynda.*
- Jameson, S. (1980). "The Lycian League: Some Problems in its Administration". *ANRW II. 7, 2: 832-855.*
- Jameson, Sh. (1966). "Two Lycian Families. The Licinnii of Oenoanda, the Vili". *AS, 16: 125-137.*
- Jones, A. H. M. (1937). *The Cities of the Eastern Roman Provinces. Oxford.*
- Jones, A. H. M. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.*
- Jones, B. W. (1984). *The Emperor Titus, Londra-Sydney-New York.*

- Jones, C. P. (1973). "The Date of Dio of Prusa's Alexandrian Oration". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 22, 2: 302-309.
- Jones, C. P. (1977/1978). "Some new Inscriptions from Bubon". *MDAI(I)* 27/28: 288-296.
- Jones, C. P. (1978). *The Roman World of Dio Chrysostom*, Cambridge-Londra.
- Jones, C. P. (1990). "The Rhodian Oration Ascribed to Aelius Aristides". *The Classical Quarterly*, 40: 514-522.
- Jones, C. P. (2001). "The Claudian Monument at Patara". *ZPE*, 137: 161-168.
- Jones, C. P. (2015). "The Greek Letters Ascribed to Brutus". *Harvard Studies in Classical Philology*, 108: 195-244.
- Jones, N. F. (1987). *Public Organization in Ancient Greece: A Documentary Study*, Philadelphia: American Philosophical Society.
- Julien, P. (1914). *Zur Verwaltung der Satrapien unter Alexander dem Grossen*, Leipzig.
- Kaletsch H. (1999). *DNP* 6, col. 214, s.v. *Kalynda*.
- Kaletsch, H. (2002). *DNP* 12/1, col. 86, s.v. *Telandros*.
- Kallet-Marx, R. M. (1995). *Hegemony to Empire. The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.*, Berkeley – Los Angeles – Oxford.
- Kappelmacher, A. (1907). *RE* VI/1. col. 261-264, s.v. T. Clodius Epirus Marcellus.
- Kappelmacher, A. (1926). *RE* XIII/1. col. 436-443 s.v. *Licinius*.
- Karabulut, B. (2018). *Batı Lykia Coğrafyasında Oktapolis*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2018.
- Karabulut, B. (2019). "Batı Lykia'da Oktapolis'in Politik Yapısı". N. E. Akyürek Şahin, M. E. Yıldız ve F. Avcu (ed.), *Eskiçağ Yazıları* 13, İstanbul: 69-96.
- Karwiese, S. (1980). "Lysander as Herakliskos Drakonopnigon ('Heracles the Snake-Strangler')". *The Numismatic Chronicle*, 140: 1-27.
- Kaya, M. A. ve Taşdöner, K. (2016). "Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler." *In Vir Doctus Anatolicus Studies in Memory of Sencer Şahin*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık: 494-513.
- Keaveney, A. (1982). *Sulla. The Last Republican*, Londra-Canberra.
- Keen, A. G. (1996). "Alexander's Invasion of Lycia: Its Route and Purpose, Ancient History". *Bulletin* 10: 110-118.
- Keen, A. G. (1998). *Dynastic Lycia. A Political History of the Lycians and Their Relations with Foreign Powers, c. 545-362 B.C.* Leiden.
- Keil, J. (1950). *RE*20/2, col. 1708, s.v. *Pisilis*.

- Kholod, M. M. (2010). "The Garrisons of Alexander the Great in the Greek Cities of Asia Minor". *Eos*, 97(2): 249-258.
- Kınacı, M. ve Ekici, K. (2019). "Antigonos ve Demetrios'un Mısır ve Rhodos'taki Mücadeleleri". *Cedrus*, 7: 415-439.
- Kieldsen, K. ve Zahle, J. (1975). "Lykische Gräber. Ein vorläufiger Bericht". *AA*, 312-350.
- Kileci Ş. ve Tüner Önen, N. (baskıda). "Restoration Works in Kibyra during the Claudian Period: New Inscriptions, τὰ σεβαστὰ ἔργα of the Lycian Governor Quintus Veranius and New Inscriptions Concerning his Family". F. Onur ve Chr. Schuler (edd.), *New Research on Greek Epigraphy in Lycia, Proceeding of the Symposium at Antalya, TÜRKİYE, 28-30 March 2022*.
- Kinch, K. F. (1905). *Exploration archéologique de Rhodes (Fondation Carlsberg), troisième rapport*, Kopenhag.
- Knibbe, D. (2000). "Lex Portorii Asiae. Versuch einer Wiedergewinnung de lateinischen Originaltextes des Zollgesetzes der römischen Provinz Asia (ΝΟΜΟΣ ΤΕΛΟΥΣ ΑΣΙΑΣ)". *JÖAI*, 69: 147-173.
- Kokkinia, C. (2000). *Die Opramoas-Inschrift von Rhodiapolis, Euergetismus und soziale Elite in Lykien*, Bonn.
- Kokkinia, Ch. (2008). *Boubon: The Inscriptions and Archaeological Remains. A Survey 2004-2006*, Atina (Meletemata 60).
- Kolb, F. (1998). "Hanedanlık Yerleşiminden Otonom Kente Gelişme: Klasik Çağda Likya'da Akültürasyon". *Adalya III*: 37-62.
- Kolb, F. (2002). "Lykiens Weg in die römische Provinzordnung". N. Ehrhardt ve L.-M. Günther (ed.), *Widerstand - Anpassung - Integration. Die griechische Staatenwelt und Rom. Festschrift J. Deininger zum 65. Geburtstag*, Wiesbaden: 207-221.
- Kolb, F. (2018). *Lykien. Geschichte einer antiken Landschaft*, Darmstadt.
- Kolb, F. ve Kupke, B. (1992). *Lykien (Geschichte Lykiens im Altertum)*, Mainz (Zaberns Bildbande zur Archäologie 2).
- Kolb, F. Ve Tietz, W. (2001). "Zagaba: Münzprägung und politische Geographie in Zentrallykien". *Chiron* 31: 347-416.
- Kontorini, V. (1983). "Rome et Rhodes au tournant du IIIe s. av. J.-C. d'après une inscription inédite de Rhodes". *Journal of Roman Studies*, 73: 24-32.
- Kontorini, V. (1989). *Ανέκδοτες επιγραφές Ρόδου II*, Atina.
- Konuk, K. (2016). "Elmalı Definesi". Şurada: İşkan ve DüNDAR, 2016: 566-569.

- Kowalski, T. W. (1975). "Lettres cariennes: essai de déchiffrement de l'écriture carienne". *Kadmos*, 14: 73-93.
- Kowalzig, B. (2007). *Sínging for the Gods: Performance of Myth and Ritual in Archaic and Classical Greece*, Oxford: Oxford University Press.
- Köktürk, H. ve Milner, M. P. (2003). "A Land Dispute from the Lycian Borderland". *Anatolian Studies*, 53: 131-138.
- Kramer, N. (2010). "Die Flavii und das Reich". N. Kramer ve Chr. Reitz (ed.), *Tradition und Erneuerung: Mediale Strategien in der Zeit der Flavii. Beiträge zur Altertumskunde* 285, Berlin: 311–360.
- Kreier, B. (1975). *Die Statthalter Kleinasiens unter den Flaviern*. Diss, Ludwig-Maximilians Universität zu München.
- Kretschmer, K. (1909). *Die italienischen Portolane des Mittelalters*, Hildesheim.
- Kuhn, E. (1865). *Die städtische und bürgerliche Verfassung des Römischen Reichs bis auf die Zeiten Justinians II*, Leipzig.
- Lanciers, E. (2017). "The Alleged Relations between Ptolemaic Egypt and Lycia after 197 BC and the Founding Date of the Lycian League". *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 204: 116-127.
- Łanckoroński, K. G. (1892). *Stadte Pamphyliens und Pisidiens II*, Viena-Prag-Leipzig.
- Laroche, E. (1974). "La Stèle trilingue récemment découverte au Létion de Xanthos. Le texte lycien". *CRAI*: 115-125.
- Larsen, J. A. O. (1943). "Tituli Asiae Minoris, II, 508, CP 38, Part I: Introduction, Text, and Commentary". *Classical Philology*: 177-190.
- Larsen, J. A. O. (1945). "Representation and Democracy in Hellenistic Federalism". *Clas. Phil.* 40: 65-97.
- Larsen, J. A. O. (1954). *The judgment of antiquity on democracy*, Chicago:University of Chicago Press.
- Larsen, J. A. O. (1956). "The Araxa Inscription and the Lycia Confederacy". *Classical Philology* 51: 151-169.
- Larsen, J. A. O. (1968). *Greek Federal States. Their Institutions and History*, Oxford.
- Le Roy, Chr. (1996). "Une convention entre cités en Lycie du Nord". *CRAI*: 961-980.
- Leschhorn, W. (1993). *Antike Ären: Zeitrechnung, Politik und Geschichte im Schwarzmeerraum und in Kleinasien nördlich des Tauros (Historia-Einzelschriften, Band 81)*, Stuttgart.
- Levick, B. (1967). *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford.

- Levick, B. (1990). *Claudius. Emperor of Rome*, Londra.
- Levick, B. M. (1972). "Tiberius' Retirement to Rhodes in 6 B.C.". *Latomus*, 31: 779-813.
- Levick, B. Ve Jameson, S. (1964). "C. Crepereius Gallus and his Gens". *JRS*, 54: 98-106.
- Lockwood, S. E. (2011). *Aytaş Mevkii/İslamlar in the Elmalı basin, Turkey. A multiperiod sepulchral site in Northern Lycia*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Cincinnati Üniversitesi, Cincinnati.
- Lohmann, H. (1999). "Zwischen Kaunos und Telmessos. Reisenotizen aus dem karisch-lykischen Grenzgebiet". *Orbis Terrarum*, 5: 43-83.
- Lohmann, H. (2000). *DNP* 9, col. 1045, s.v. *Pisilis*.
- Lohmann, Hans (2001), "Zwischen Kaunos und Telmessos: Addenda et Corrigenda". *Orbis Terrarum* 7, 217-222.
- Lund, J. (1999). "Rhodian amphorae in Rhodes and Alexandria as evidence of trade". Şurada: Gabrielsen vd., 1999: 187-204.
- Lund, J. (2011). "Rhodian transport amphorae as a source for economic (ebbs and) flows in the eastern Mediterranean in the 2nd century BC.". Z. H. Archibald, J. K. Davies ve V. Gabrielsen (ed.), *The Economies of Hellenistic Societies, Third to First Centuries B.C.*, Oxford: OUP, 280-295.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third 231 Century After Christ I-II*, Princeton.
- Maiuri, A. (1925). *Nuova silloge epigrafica di Rodie Cos*, Floransa.
- Malkin, I. (1996a). "The Polis between Myths of Land and Territory". R. Hägg, (ed.), *The Role of Religion in the Early Greek Polis. Proceedings of the Third International Seminar on Ancient Greek Cult, Organised by the Swedish Institute in Athens, October 16-18, 1992*, Stockholm.
- Malkin, I. (1996b). "Rhodes and Sicily: Dorian Colonization in Two Islands". E. Gizelis, (ed.), *Proceedings of the International Scientific Symposium Rhodes: 24 Centuries, October 1-5, 1992*, Atina.
- Malkin, I. A. (2011). *Small Greek World: Networks in the Ancient Mediterranean*, Oxford.
- Marcellesi, M.-Chr. (2007). "Le «tresor» du temple du Letöon de Xanthos (1975-2002). Les monnaies rhodiennes et la circulation monétaire en Lycie à la basse époque hellénistique". *RN*, 163: 45-90.
- Marek, Chr. (1985). "Katalog der Inschriften im Museum von Amasra: Mit Anhang. Die Inschriften von Amastris und die angebliche Pompeianische Ära der Stadt". *Epigraphica Anatolica*, 6: 133-156.

- Marek, Chr. (1988), "Karien im Ersten Mithradatischen Krieg". P. Kneissl ve V. Losemann (ed.), *Alte Geschichte und Wissenschaftsgeschichte, Festschrift für Karl Christ*, Darmstadt, 285-308.
- Marek, Chr. (1993). "1992 Çankırı ve Kastamonu'da Araştırmalar Kaunos ve Patara Kazılarında Epigrafik Araştırma". *AST 11*: 85-104.
- Marek, Chr. (1995). "Der Lykische Bund, Rhodos, Kos und Mithradates". *Lykia*, 2: 9-21.
- Marek, Chr. (2003). *Pontus et Bithynia. Die römischen Provinzen im Norden Kleinasien*, Mainz am Rhein.
- Marek, Chr. (2006). *Die Inschriften von Kaunos*, Münih.
- Marek, Chr. (2010). *Geschichte Kleinasien in der Antike*, Münih.
- Marek, Chr. (2011). "Kaunos und Lykien". *Adalya*, 14: 57-60.
- Marek, Chr. (baskıda). "New Evidence on Kaunos in the Province of Lycia". F. Onur ve Chr. Schuler (edd.), *New Research on Greek Epigraphy in Lycia, Proceeding of the Symposium at Antalya, TÜRKİYE, 28-30 March 2022*.
- Marksteiner, Th. Ve Wörrle, M. (2002). "Ein Altar für Kaiser Claudius auf dem Bonda Tepesi zwischen Myra und Limyra". *Chiron*, 30: 545-564.
- Maróti, E. (1989). "Der Feldzug des P. Servilius Vatia gegen die Seeräuber Südanatoliens". *AAntHung* 32: 309-316.
- Marquardt, J. (1881). *Römische Staatsverwaltung I*, Leipzig.
- Mattingly, H. B. (1997). The date and significance of the Lex Antonia de Termessibus". *Scholia: Studies in Classical Antiquity* 6, 1997, 68-78.
- Mauri, A. (1925-1926). "Nuovi supplementi al 'corpus' delle iscrizioni di Rodi". *ASAA*, 8-9: 313-322.
- McDonald, A. H. (1967). "The Treaty of Apamea (188 B.C.)". *Journal of Roman Studies*, 57/1-2: 1-8.
- Meadows, A. (1996). "Four Rhodian decrees: Rhodes, Iassos and Philip V". *Chiron*, 26: 251-266.
- Meier L. (2019). *Kibyra in hellenistischer Zeit. Neue Staatsverträge und Ehreninschriften. Denkschriften der philosophisch-historischen Klasse* 516, Viyana.
- Meier-Brügger, M. (1994). "Ein neuer Blick nach zehn Jahren". M. E. Giannotta, R. Gusmani, L. Innocente, D. Marcozzi, M. Salvini, M. Sinatra ve P. Vannicelli (ed.), *La decifrazione del Cario, Atti del 1° Simposio Internazionale 1993*: 111-114.
- Meier-Brügger, M. (1998). "Zu den Münzlegenden von Kaunos". W. Blümel, P. Frei ve Ch. Marek (ed.), *Colloquium Caricum. Akten der Internationalen Tagung über die karisch-*

- griechische Bilingue von Kaunos 31.10.-1.11.1997 in Feusisberg bei Zürich, Kadmos* 37: 42-46.
- Meiggs, R. (1972). *The Athenian Empire*, Oxford.
- Melchert, H. C. (1993). *A New Interpretation of Lines c 3-9 of the Xanthos Stele, Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions* (Ed. J. Borchhardt/G. Dobesch), Viyana.
- Mellink, M. J. (1976). "Local Phrygian and Greek Traits in Northern Lycia, *Revue Archéologique*", *Nouvelle Série, Fasc. 1, Études sur les relations entre Grèce et Anatolie offertes à Pierre Demargne*, 1: 21-34.
- Mellink, M. J. (1995). "Homer, Lycia and Lukka". J. B. Carter ve S. P. Morris (ed.), *The Ages of Homer: a Tribute to Emily Townsend vermeule*, Austin: 33-42.
- Mellor, R. (1975). *ΘΕΑ ΡΩΜΗ: The Worship of the Goddess Roma in the Greek World*, Göttingen.
- Mellor, R. (1978). "The Dedications on the Capitoline Hill". *Chrion*, 8: 319-330.
- Merkelbach, R. ve Stauber, J. (2002). *Steinepigramme aus dem griechischen Osten IV. Die Südküste Kleinasiens, Syrien und Palaestina*, Münih-Leipzig.
- Merola, G. D. (2001). *Autonomia locale, governo imperiale. Fiscalità e amministrazione nelle province asiatiche*, Bari.
- Metzger H. ve Laroche, E. (1974). "Notes sur la stèle trilingue du Lètôn de Xanthos". *Kadmos* 13: 82-84.
- Metzger, H. (1972). *Fouilles de Xanthos IV, Les céramiques archaïques et classiques de l'acropole lycienne*, Paris.
- Metzger, H. (1974). "La stèle trilingue récemment découverte au Lètôn de Xanthos: Le texte grec". *CRAI*: 82-93.
- Metzger, H. (1979). *Fouilles de Xanthos VI. La stèle trilingue du Lètôn*, Paris.
- Metzger, H., Laroche, E., Dupont, A. ve Mayrhofer, M. (1976). *Fouilles de Xanthos VI, La stèle trilingue du Lètôn*, Paris.
- Meyer, E. (1925). *Die Grenzen der hellenistischen Staaten in Kleinasien*, Zürich-Leipzig.
- Meyer-Zwiffelhofer, E. (2002). *Πολιτικῶς ἄρχειν. Zum Regierungsstil der senatorischen Statthalter in den kaiserzeitlichen griechischen Provinzen*, Stuttgart.
- Migeotte, L. (1984). *L'emprunt public dans les cités grecques: Recueil des documents et analyse critique*. Quebec: Éditions du Sphinx, Paris.
- Migeotte, L. (1992). *Les souscriptions publiques dans les cités grecques*, Cenevre.
- Milner, N. P. (1998a). *An Epigraphical Survey of the Kibyra-Olbasa Region Conducted by A. S. Hall (British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 24)*, Londra.

- Milner, N. P. (1998b). "A Roman Bridge at Oinoanda". *AS*, 48: 117-123.
- Mionnet, T. E. (1808). *Description de médailles antiques, grecques et romaines* 3, Paris.
- Mitchell, St. (1988). "Maximinus and the Christians in A.D. 312: A New Latin Inscription". *JRSt* 78: 105-124.
- Mitchell, St. (1993). *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor, I-II*, Oxford.
- Mitchell, St. (1994a). "Amyntas in Pisidien - Der letzte Krieg der Galater". E. Schwertheim (ed.), *Forschungen in Galatien (AMS 12)*, Bonn: 97-103.
- Mitchell, St. (1994b). "Termessos, King Amyntas, and the War with the Sandaliôtai. A New Inscription from Pisidia." D. H. French (ed.), *Studies in the History and Topography of Lycia and Pisidia. In Memoriam A. S. Hall (British Inst. of Archaeology at Ankara Monograph 19)*, Oxford – Northampton: 95-105.
- Mitchell, St. (1995). *Cremna in Pisidia. An Ancient City in Peace and War*, Londra.
- Mitchell, St. (1998). "Native Revellion in the Pisidian Taurus". K. Hopwood (ed.), *Organized Crime in Antiquity*, Londra: 155-175.
- Mitchell, St. (2005). "The Treaty between Rome and Lycia of 46 BC". R. Pintaudi (ed.), *Papyri Graecae Schøyen (Pschøyen I)*, Florenz: 163-258 (*Papyrologica Florentina* 35).
- Mitchell, St. (2007). *A History of the Later Roman Empire AD 284–641: The Transformation of the Ancient World*, Oxford, Blackwell.
- Mitchell, St. ve Waelkens, M. (1998). *Pisidian Antioch. The Site and its Monuments*, Londra.
- Moles, J. L. (1978). "The Career and Conversion of Dio Chrysostom". *The Journal of Hellenic Studies*, 98: 79-100.
- Momigliano, A. (1951). "Libertas as a Political Idea at Rome during the Late Republic and Early Principate by Ch. Wirszubski". *The Journal of Roman Studies*, 41: 146-153.
- Mommsen, T. vd. (1866). "Mémoires sur les provinces romaines et sur les listes qui nous en sont parvenues depuis la division faite par Dioclétien jusqu'au commencement du cinquième siècle". *Revue Archéologique, Juillet à Décembre 1866, Nouvelle Série*, vol. 14: 369-395.
- Mommsen, Th. (1888). *The History of Rome*, Harvard University.
- Morelli, D. (1959). *I culti di Rodi. [Studi classici e orientali 8]*, Pisa.
- Moretti, L. (1950). "Una nuova iscrizione da Araxa". *RFIC* 28: 326–352.
- Moretti, L. (1962). *Ricerche sulle leghe greche (peloponnesiaca-beotica-licia)*, *L'Erma di Bretschneider*, Roma.
- Moretti, L. (1977). "Review of Huss 1976 and Bagnall 1976". *RFIC*, 105: 357-365.
- Mørkholm, O. (1964). "The Classification of Lycian Coins before Alexander the Great". *JNG*, 14: 65-76.

- Mørkholm, O. ve Neumann, G. (1978). *Die lykiscen Münzlegenden, (Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, I. Phil.-hist. Kl. 1978/1)*, Göttingen.
- Mørkholm, O. ve Olçay, N. (1971). "The Coin Hoard from Podalia". *NC VII*, 11: 1-29.
- Mørkholm, O. ve Zahle, J. (1976). "The coinages of the Lycian dynasts Kheriga, Kherēi and Erbbina: a numismatic and archaeological study". *Acta Archaeologica* 47: 47-90.
- Mountjoy, P. A. (1998). "The East Aegean-West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the Kingdom of Ahhiyawa". *Anatolian Studies*: 33-67.
- Mountjoy, P. A. (2008). "The East Aegean-West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the kingdom of Ahhiyawa", *AS* 48: 33-67.
- Müller, K. (1861). *Geographi Graeci Minores, Volumen Secundum*, Paris.
- Myres, J. L. (1906). "On the 'List of Thalassocracies' in Eusebius". *Journal of Hellenic Studies*, 26: 84-130.
- Naour, Ch. (1978). "Nouvelles inscriptions de Balboursa". *Ancient Society*, 9: 166-170.
- Naour, Ch. (1980). *Tyriaion en Cabalide: épigraphie et géographie historique*, Zutphen.
- Neumann, G. (1979). *Neufunde lykischer Inschriften seit 1901 (Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse, Denkschriften 135)*, Viyana.
- Neumann, G. (1998). "Sprachvergleichendes zur Kaunos-Bilingue". W. Blümel, P. Frei ve Chr. Marek (ed.), *Colloquium Caricum. Akten der Internationalen Tagung über die karisch-griechische Bilingue von Kaunos 31.10.-1.11.1997 in Feusisberg bei Zürich*, *Kadmos*, 37: 19-32.
- Nicholson, N. (2018). "When Athletic Victory and Fatherhood Did Mix: The Commemoration of Diagoras Of Rhodes". *BICS*, 61. 1: 42-63.
- Niemeier, W. D. (2008). "A Mycenaeans in Western Anatolia and the Problem of the Origins of the Sea Peoples". S. Gitin, A. Mazar ve E. Stern (ed.), *Mediterranean Peoples in Transition. Thirteenth to Early Tenth Centuries BCE, In Honor of Professor, T. Dothan, Jerusalem*: 17-65.
- Nitti di Vito, F. (1937). "La traslazione delle reliquie di S. Nicola". *Iapigia N.S.8*: 295-411.
- Nollé, J. (1993). *Side im Altertum, Geschichte und Zeugnisse 1 [IK 43, 1]*, Bonn.
- Nollé, J. (1996). "Kitanaura. Munzen und Geschichte einer kleinen Stadt in den ostlykischen Bergen". *JNG*, 46: 7-29.
- Nollé, J. ve Schindler, F. (1991). *Die Inschriften von Selge*, Bonn (IK 37).

- Onur, F. (2005). "Trebenna Tarihi / History of Trebenna". N. Çevik, N. E. Akyürek ve B. Varkıvanç (ed.), *Trebenna. Tarihi Arkeolojisi ve Doğası/ Its History, Archaeology and Natural Environment*, İstanbul: 7-20 ve 161-166.
- Onur, F. (2008). "Two procuratorian inscriptions from Perge". *Gephyra* 5: 53-66.
- Onur, F. (2013). "Perge'den İki Procurator Yazıtı". N. E. Akyürek Şahin, B. Takmer ve F. Onur (ed.), *Eskiçağ Yazıları 3 [AKRON 3]*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul: 55-76.
- Onur, F. (2016a). "Stadiasmus Patarensis'te Yollar, Yerleşimler ve Teritoryumlar". N. E. Akyürek Şahin, M. E. Yıldız ve H. Uzunoğlu (Ed.), *Eskiçağ Yazıları 8 [AKRON 10]*, İstanbul: 73-126.
- Onur, F. (2016b). "Parerga to the Stadiasmus Patarensis (16): The Roads, Settlements and Territories". *Gephyra*, 13: 89-118.
- Onur, F. (2016c). "Patara Yol Anıtı / «The Monument of Roads» at Patara". Şurada: İşkan ve Dünder, 2016: 570-577.
- Onur, F. (2020). "The Location of Mount Masa on the Northern Border of Hellenistic Lycia". *Gephyra* 19: 135-164.
- Onur, F. (2022a). "Likya'da Yürütülen Antik Yol Araştırmaları ve Bölgenin Tarihi Coğrafyasına Katkıları". M. Demirel, M. Arslan, S. Atalay ve U. Orhan (ed.), *Antalya'nın Arkeolojik Mirası. Antalya Müzesi 100 Yaşında. II*. Ankara: 498-525.
- Onur, F. (2022b). "A Name List from Lyrnai (Kayadibi) of Otkapolis on the Border between Lycia and Caria". *Gephyra* 23: 197-221.
- Onur, F. (2023a). "The Western Shores of the Pamphylian Gulf: Tenedos, "Olbia and others" Revisited". *Phaselis*, IX, 15-40.
- Onur, F. (2023b). "Likya-Karya Sınırında Kalinda: Tarihi ve Coğrafi Bir Değerlendirme". *Cedrus*, XI: 183-213
- Onur, F. (baskıda). "Notes on the Border Regions of Lycia: Otkapolis, Milyas and Mnarike", F. Onur ve Chr. Schuler (edd.), *New Research on Greek Epigraphy in Lycia, Proceeding of the Symposium at Antalya, TÜRKİYE, 28-30 March 2022*.
- Onur, F. ve Tekoğlu, R. (2020). "The Ancient Routes and New Lycian Inscriptions around Fethiye". *Gephyra*, 19: 1-32.
- Onur, F. ve Yıldız, M. E. (2022). "Lykia ve Karia Arasında Sınır Bölgesi Olarak Otkapolis". *Olba XXX*: 347-362.
- Ormerod, H. A. (1922). "The Campaigns of Servilius Isauricus against the Pirates". *JRS* 12: 35-56.
- Ormerod, H. A. (1924). *Piracy in the Ancient World: An Essay in Mediterranean History*, Londra.
- Ormerod, H. A. ve Robinson, E. S. G. (1914). "Inscriptions from Lycia". *JHS* 34: 1-35.

- Otten, H. (1993). "Das Land Lukka in der hethitischen Topographie", *Atken Lykien II/1*: 117-121.
- Özdizbay, A. ve Şahin, H. (2016). "Neue Inschriften aus Perge 1: L. Annius Annianus, Prokonsul von Pamphylia-Lycia-Isauria". *Philia*, 2: 98-112.
- Özer, E. (2013). "The Lycian League and Olympus in Eastern Lycia". *MJH 3 (1)*: 211-224.
- Özgen I. ve Baughan E. (2016). "Hacımusalar Höyük/Choma. A Regional Center in Northern Lycia, from the Early Bronze Age to the Byzantine Era". Şurada: İşkan ve Dündar, 2016: 318-335.
- Özsait, M. (1980). "İlkçağ Tarihinde Pisidia". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 2710*, İstanbul.
- Özsait, M. (1985). "Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 3307*, İstanbul.
- Öztürk, H. S. (2022). "Honorary Inscriptions for Augustus and his Family from Andriake (Myra)". *AClassMed*, vol.5: 23-42.
- Pace, B. (1921). "Escursioni in Licia". *Annuario 3*: 60-71.
- Papachristodoulou, I. C. (1999). "The Rhodian Demes within the Framework of the Function of the Rhodian State". Şurada: Gabrielsen vd. 1999: 27-44.
- Papachristodoulou, J. (1992). "Culti e santuari di Rodi. Nuovi dati e scoperte". A. Stazio ve S. Ceccoli (ed.), *La Magna Grecia e i grandi santuari della Madrepatria. Atti del XXXI Convegno di studi sulla Magna Grecia, Taranto, 4-8 ottobre 1981*, Taranto, 249-273.
- Pawlak, M. (2016). "From Independence to Dependence: The Administrative Status of The Aegean Islands From 129 BC to 294 AD". *Electrum*, 23: 187-214.
- Peek, W. (1978). "Orakel aus Dodona für den Piratenkönig Zeniketes". *ZPE*, 30: 247-248.
- Pekridou, A. (1986). *Das Alketas Grab in Termessos*, IstMitt-BH 32.
- Perlman, P. (1999). "Κρήταις ἀεὶ λείσται? The Marginalization of Crete in Greek Thought and the Role of Piracy in the Outbreak of the First Cretan War". Şurada: Gabrielsen vd., 1999: 132-161.
- Petersen, E. ve Luschan, F. v. (1889). *Reisen in Lykien, Milyas und Kibyratis*, Viyana (Reisen im südwestlichen Kleinasien II).
- Pflaum, H.-G. (1982). *Les carrieres procuratoriennes equestres sous le Haut-Empire romaine. 3 cilt Suppl.*, Paris 1960/61.
- Pimouguet-Pédarros, I. (2010). "Les armes de siège de Démétrios". N. Faucher ve I. Pimouguet-Pédarros (ed.), *Les sièges de Rhodes: De l'Antiquité à la période moderne*, Rennes, 85-102.

- Pirazzolli, P. A. (1987). "Submerged Remains of Ancient Megisti in Castellorizo Island (Greece): a Preliminary Survey". *IJNA*, 16.1: 57-66.
- Poetto, M. (1993). *L'iscrizione Luvio-Geroglifica di Yalburt: Nuove Acquisizioni Relative alla Geografia dell'Anatolia Sud-Occidentale*, Pavia.
- Pohl, H. (1993). *Die römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer vom 3. bis zum 1. Jh. v. Chr.*, Berlin-New York.
- Pouilloux, J. (1960). *Choix d'inscriptions grecques. Les Belles Lettres*, Paris.
- Price, S. R. F. (1984). "Gods and Emperors: The Language of the Roman Imperial Cult". *JHS*, 104: 79-95.
- Quaß, F. (1993). *Die Honoratiorenschicht in den Städten des griechischen Ostens. Untersuchungen zur politischen und sozialen Entwicklung in hellenistischer und römischer Zeit*, Stuttgart.
- Raimond, E. ve Vismara, N. (2015). "L'ère des dynastes de l'époque achéménide et l'hellénisation de l'époque classique". R. Lebrun, E. Raimond, J. De Vos (ed.), *Studia de Lycia antiqua, Hettitica XVII*: 175-194.
- Ramsay, W. M. (1928). "Anatolica quaedam 1. The Campaigns of Servilius Isauricus in Asia Minor". *JHS* 48: 46-53.
- Rauh, N. K., Townsend, R. W., Hoff, M. ve Wandsnider, L. (2000). "Pirates in the Bay of Pamphylia: an Archaeological Inquiry". *The Sea in Antiquity, BAR*, 899: 151-180.
- Reger, G. (1997). "Islands with One Polis versus Islands with Several Poleis". *CPCActs*, 4: 450-492.
- Reger, G. (1999). "The Relations between Rhodes and Caria from 246 to 167 BC". Şurada: Gabrielsen vd., 1999: 76-97.
- Reitzenstein, D. (2011). *Die lykischen Bundespriester. Repräsentation der kaiserzeitlichen Elite Lykiens*, Berlin.
- Rémy, B. (1986). *L'évolution administrative de l'Anatolie aux trois premières siècles de notre ère*, Lyon.
- Rémy, B. (1989). *Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Haut-Empire (31 av. J.-C. - 284 apr. J.-C.)*, İstanbul – Paris.
- Rémy, B. (1991). "L'activité des fonctionnaires sénatoriaux dans la province de Lycie-Pamphylie au Haut-Empire, d'après les inscriptions". *Anatolia Antiqua I*: 151-182.
- Rhodes, P. J. ve Osborne, R. (2003). *Greek Historical Inscriptions, 404–323 B.C.*, Oxford.
- Rickman, G. (1971). *Roman Granaries and Store Building*, Cambridge.
- Riedel, H. (1995). "Die spätholozäne Entwicklung des Dalyan-Deltas (Südwest-Türkei). Ein Beitrag zur Paläogeographie Kariens". *Kölner Geographische Arbeiten*, 66: 83-96.

- Rigsby, K. J. (1998). "Geographical Readings". *Epigraphica Anatolica*, 30: 137-142.
- Ritter, C. (1859). *Die Erdkunde im Verhältnis zur Natur und zur Geschichte des Menschen, oder allgemeine vergleichende Geographie als sichere Grundlage des Studiums und Unterrichts in physikalischen und historischen Wissenschaft*, Berlin.
- Robert, J. ve Robert, L. (1943). "Bulletin Epigraphique". *Revue des Études Grecques*, 56: 334-347.
- Robert, J. ve Robert, L. (1950). "Bulletin Epigraphique". *Revue des Études Grecques* 63: 121-220.
- Robert, J. ve Robert, L. (1954). *Bulletin épigraphique, Toma III 1952-1958, jahrgangsweise in Revue des Études Grecques*, Paris.
- Robert, J. ve Robert, L. (1956). "Bulletin épigraphique". *Revue des Études Grecques*, 69: 324-325, 104-191.
- Robert, J. ve Robert, L. (1969). "Bulletin épigraphique". *Revue des Études Grecques*, 82: 424-540.
- Robert, J. ve Robert, L. (1973). "Bulletin épigraphique". *Revue des études grecques*: 48-211.
- Robert, J. ve Robert, L. (1983). *Fouilles d'Amyzon en Carie*, Paris.
- Robert, L. (1937). *Etudes anatoliennes. Recherches sur les inscriptions grecques de l'Asie Mineure, Etudes orientales 5*, Paris.
- Robert, L. (1939). Hellenica XIX: Inscription de Lycie". *RPh*, 65: 215-217.
- Robert, L. (1949). "Ptolémaïs de Carie". *Hellenica*, 7: 189-193.
- Robert, L. (1955). "Villes et monnaies de Lycie". *Hellenica*, 10: 188-222.
- Robert, L. (1962). *Villes d'Asie Mineure. Études de géographie ancienne*. Paris.
- Robert, L. (1966). *Documents de l'Asie Mineure meridionale*, Genf-Paris.
- Robert, L. (1969). "Ville cariennes dans les listes des tributs attiques". *RPh*, 1936: 274-284 (OpMin III, 1467-1477).
- Robert, L. (1974). *Opera Minora Selecta IV*. Amsterdam.
- Robert, L. (1978). "Catalogue agonistique des Rhomaia de Xanthos". *Revue Archéologique*: 277-290.
- Robert, L. (1980). *A travers l'Asie Mineure: Poètes et prosateurs, monnaies grecques, voyageurs et géographie*. Paris (BEFAR 239).
- Robert, L. (1982). "Documents d'Asie Mineure". *Bulletin de correspondance hellénique*, 106: 309-378.
- Robert, L. (1987). *Documents d'Asie Mineure, Bibliothèques de l'Ecole française d'Athènes et de Rome - Série Athènes*, 239, 2, 271-281.

- Robert, L. (1990). "Rhomaia de Xanthos". *Opera Minora Selectae VII*: 681-695.
- Robert, L. ve Robert, J. (1959). "Bulletin épigraphique". *Revue des Études Grecques*: 149-283.
- Robert, L. ve Robert, J. (1982). "Bulletin épigraphique". *Revue des Études Grecques*, 95: 322-432.
- Roos, P. (1969). "Topographical and Other Notes on South-Eastern Caria". *Opuscula Atheniensia*, IX: 59-93.
- Roos, P. (1972). *The Rock-Tombs of Caunus, 1. The Architecture*, Göteborg.
- Roos, P. (1974). *The Rock-Tombs of Caunus, 2. The Finds*, Göteborg.
- Roos, P. ve Herrmann, P. (1971). "Zusätzliches zum südöstlichen Karien". *OpAth*, 10: 31-40.
- Roosevelt, C. H. (2012). "Iron Age Western Anatolia: The Lydian Empire and Dynastic Lycia". D. Potts (ed.), *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East. Blackwell Companions to the Ancient World*, Malden, MA: Blackwell, vol. 2: 896-913.
- Rose, C. B. (1997). *Dynastic Commemoration and Imperial Portraiture in the Julio-Claudian Period*, Cambridge.
- Rostovtzeff, M. (1941). *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford.
- Rostovtzeff, M. (1953). *The Social & Economic History of the Hellenistic World*, Oxford, Clarendon Press.
- Rousset, D. (2010). *De Lycie en Cabalide. La Convention entre les Lyciens et Termessos pres d'Oinoanda*, Cenevre.
- Rousset, D. (2013). "Le stadiasme de Patara et la géographie historique de la Lycie: itinéraires et routes, localités et cités". P. Brun, L. Cavalier, K. Konuk ve F. Prost (ed.), *Euploia. La Lycie et la Carie antiques. Actes du colloque de Bordeaux 5, 6, 7 novembre 2009*, Bordeaux: 63-75.
- Ruck, B. (2005). "Überwältigende Größe: Kolossale Standbilder von Senatoren in den Städten des Römischen Reiches?" W. Eck ve M. Heil (edd.), *Senatores populi Romani. Realität und mediale Präsentation einer Führungsschicht*, Stuttgart: 111-136 (HABES 40).
- Ruge, W. (1901). *RE* 4/2, col. 1901, s.v. *Daidala*.
- Ruge, W. (1934). *RE* 5 A1, col. 193, s.v. *Telandros*.
- Ruge, W. (1937). *RE* VI A 2, col. 2268-2269, s.v. *Trebenna*.
- Ruge, W. (1949). *RE* 18/3, col. 1098-1105, s.v. *Pamphylia*.
- Ruggieri, V. (1993). "The IV Century Greek Episcopal List in the Mardin, Syriac 7 (olim Mardin Orth. 309/9)". *OCP* 59: 315-356.
- Ruggieri, V. (1998). "ΛΕΒΙΣΣΟΣ-ΜΑΚΡΗ-ΜΑΡΚΙΑΝΗ e.s. Nicola Note di Topografia Licia". *Byzantion*, 68: 131-147.
- Ruzicka, S. (1998). "Epaminondas and the Genesis of the Social War". *CPh*, 93: 60-69.

- Santangelo, F. (2007). *Sulla, the Elites and the Empire: A Study of Roman Policies in Italy and the Greek East*, Leiden.
- Scafuro, A. C. (1987). "Prusias II of Bithynia and Third Party Arbitration". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 36/1: 28-37.
- Schindler, F. (1972). *Die Inschriften von Bubon (Nordlykien)*, Viyana.
- Schmaltz, B. (1991). "Kaunos 1988/9. Aktivitäten der deutschen Mitarbeiter". *Belleten*, 55: 121-177.
- Schmaltz, B. (1994). "Kaunos 1988-1991". *AA*: 185-232.
- Schmaltz, B. (2003). "Frühe lokale Ware in Kaunos". B. Rückert ve F. Kolb (ed.), *Probleme der Keramikchronologie des südlichen und westlichen Kleinasien in geometrischer und archaischer Zeit. Internationales Kolloquium, Tübingen 24.3-26.3.1998 (Antiquitas Reihe 3, Bd. 44)*, Bonn: 37-42.
- Schmaltz, B. (2009). "Klassische Leitkultur und karische Provinz? Archäologische Zeugnisse im südlichen Karien". F. Rumscheid (ed.), *Die Karer und die Anderen. Internationales Kolloquium an der Freien Universität Berlin 13.-15. Oktober 2005*, Bonn: 195-205.
- Schmitt, H. H. (1957). *Rom und Rhodos. Geschichte ihrer politischen Beziehungen seit der ersten Berührung bis zum Aufgehen des Inselstaates im römischen Weltreich*, Münih.
- Schneiderwirth, J. (1868). *Geschichte der Insel Rhodus*, Heiligenstadt.
- Schuler, Chr. (1997). *DNP* 3, col. 271-272, s.v. *Daidala*.
- Schuler, Chr. (1998). *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien (Vestigia 50)*, Münih.
- Schuler, Chr. (2005). "Die griechischen Inschriften von Phellos". M. Zimmermann (edd.), *Eine Stadt und ihr kulturelles Erbe. Vorbericht über Feldforschungen im zentrallykischen Phellos 2002-2004, mit einem Beitrag von Chr. Schuler*, *Ist.Mitt.* 55: 215-270, 250-269.
- Schuler, Chr. (2007). "Ein Vertrag zwischen Rom und den Lykiern aus Tyberissos". Chr. Schuler (ed.), *Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenblanz (Akten des int. Kolloquiums, München, 24-26. Februar 2005)*, *ETAM* 25, Viyana: 51-81.
- Schuler, Chr. (2010). "Priester $\pi\rho\acute{o}$ $\pi\acute{o}\lambda\epsilon\omega\varsigma$ in Lykien, Eine neue Inschrift aus dem Territorium von Patara". *ZPE* 173: 69-86.
- Schuler, Chr. (2016). "Hellenistik Dönem'de Likya ve Likya Birliği (MÖ 4.-1. yüzyıl)". Şurada: İşkan ve Dündar, 2016: 46-59.
- Schuler, Chr. ve Zimmermann, K. (2012). "Neue Inschriften aus Patara I: Zur Elite der Stadt in Hellenismus und früher Kaiserzeit". *Chiron*, 42: 567-626.
- Schürr, D. (2009). "Zwei atypische lykische Schreibungen". *ÖNF* 37: 105-119.
- Schürr, D. (2010). "Zur Vorgeschichte Lykiens: Städtenamen in hethitischen Quellen". *Klio* 92 (1): 7-33.

- Schürr, D. (2014). "Lykische Orte und ihre Namen: Drei Namentypen". P. Taracha ve M. Kapełus (ed.), *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw, 5-9 September 2011*, Varşova: 743-774.
- Schürr, D. (2016). "Likyalıların Komşuları: Solymmler, Rodoslular, Milyaslılar, Kabalialılar ve Karialılar". Şurada: İşkan ve Dündar, 2016: 100-109.
- Schweyer, A. V. (1996). "Le Pays Lycien: Une etude de geographie historique aux epoques classique et hellenistique". RA: 3-67.
- Seager, R. (1967). "Thrasybulus, Conon and Athenian Imperialism, 396-386 B.C.". *The Journal of Hellenic Studies*, 87: 95-115.
- Seager, R. (1994). "The Corinthian War". D. M. Lewis, J. Boardman, S. Hornblower ve M. Ostwald (ed.), *Cambridge Ancient History, Chap. 4 in Vol. 6.*, Cambridge, 97-119.
- Seager, R. (2005). *Tiberius*, Oxford.
- Seeck, O. (1876). *Notitia dignitatum: accedunt Notitia urbis Constantinopolitanae et laterculi prouinciarum*. Berlin, Weidmann.
- Segre, M. (1941). "Il culto rodio di Alessandro e dei Tolomei". *Bulletin de la Société Archéologique d'Alexandrie*, 34: 29-39.
- Sehneiderwirth, J. H. (1868). *Geschichte Der Insel Rhodus*, Kessinger Press.
- Seibert, J. (1969). *Untersuchungen zur Geschichte Ptolemaios' I. Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte*, 56., Heft.
- Seston, W. (1946). *Dioclétien et la Tétrarchie, vol. I*, Paris.
- Seyer, M. ve Tekoğlu, R. (2009). "Das Felsgrab des Stamaha in Ostlykien – ein Zeugnis für die Ostpolitik des Perikle von Limyra?". *Die Sprache* 48, 2009 (R. Nedoma – D. Stifter [editörler], *Festschrift für Heiner Eichner*): 217-226.
- Sherk, R. K. (1969). *Roman Documents from the Greek East. Senatus Consulta and Epistulae to the Age of Augustus*, Baltimore.
- Sherk, R. K. (1980). "Roman Galatia: The Governors from 25 B.C., to A.D. 114". *ANRW II* 7 2: 954-1052.
- Sherk, R. K. (1984). *Rome and the Greek East to the Death of Augustus*, Cambridge.
- Sherwin-White, A. N. (1976). "Rome, Pamphylia and Cilicia, 133-70 B.C.". *The Journal of Roman Studies*, 66, 1-14.
- Sherwin-White, A. N. (1984). *Roman Foreign Policy in the East, 168 B.C. to A.D. 1*, Londra.
- Sidebottom, H. (1992). "The Date of Dio of Prusa's Rhodian and Alexandrian Orations". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 41, 4: 407-419.

- Siebert, J. (1985). *Die Eroberung des Perserreiches durch Alexander d. Gr. Auf kartographischer Grundlage*, Wiesbaden (Beihefte zum TAVO B 68).
- Simonton, M. (2015). "The Cry from the Herald's Stone: The Revolutionary Logic behind the Rhodian Democratic Uprising of 395 B.C.E.". *TAPA* 145/2: 281-324.
- Smith, M. F. (1980). "Oenoanda and its Philosophical Inscription". *Actes du Colloque sur la Lycie Antique*, İstanbul: 73-87.
- Stark, F. (1958). "Alexander's March from Miletus to Phrygia". *JHS* 78: 102-120.
- Stark, F. (1977). *Alexander's Path: From Caria to Cilicia*, Londra.
- Starr, C. G. (1938). "Rhodes and Pergamum, 201-200 B.C.". *Classical Philology*, 33, 1: 63-68.
- Steiner, G. (1993). *Die historische Rolle der Lukkã, Akten des II. Internationalen Lykien-Symposiums I*, Viyana: 123-130.
- Strobel, K. (1985). "Ein neues Zeugnis für die Statthalterschaft des M. Hirrius Fronto Neratius Pansa in Lycia-Pamphylia aus Oinoanda?". *ZPE*, 61: 173-180.
- Syme, R. (1934). "Galatia and Pamphylia under Augustus: the Governorships of Piso, Quirinius and Silvanus". *Klio*, 27: 122-148.
- Syme, R. (1937). "Pamphylia from Augustus to Vespasian". *Klio*, 30: 227-231.
- Syme, R. (1983). "Domitian: The Last Years". *Chiron*, 13: 121-146.
- Syme, R. (1995). "The Rank and Repute of Lycia". A. Birley (ed.), *Anatolica. Studies in Strabo*, Oxford: 270-285.
- Şahin, S. (1984). "Ti. Iulius Frugi, Proconsul von Lycia- Pamphylia unter Mark Aurel und Verus." *EA*, 3: 39-48.
- Şahin, S. (1992). "Statthalter der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus in der Zeit der Statusänderung beider Provinzen unter MarcAurel und Lucius Verus". *EA*, 20: 77-91.
- Şahin, S. (1994). "Ein Vorbericht über den Stadiasmus Provinciae in Patara". *Likya* 1: 130-135.
- Şahin, S. (2001). "EMA V: Olbia und einige andere Küstenorte bei Kemer in Westpaphylien". *Epigraphica Anatolica*, 33: 145-168.
- Şahin, S. (2002). "Pamphylia/Likya Sınır Kentleri: Olbia ve Diğerleri". *Likya İncelemeleri I*: 9-32.
- Şahin, S. (2004). *Die Inschriften von Perge II, IK. 61*, Bonn.
- Şahin, S. (2007). "Die Bauinschriften auf dem Druckrohraquädukt von Delikkemer bei Patara". Chr. Schuler (edd.), *Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz (Akten des int. Kolloquiums, München, 24-26. Februar 2005)*, ETAM, 25, Viyana: 99-109.
- Şahin, S. (2008). "Der neronische Leuchtturm und die vespasianischen Thermen von Patara". *Gephyra* 5: 1-32.

- Şahin, S. (2010). "Parerga zum Stadiasmus Patarensis (4). Mikron Oros Akarassos in Milyas". *Gephyra*, 7: 153-159.
- Şahin, S. (2013). "Parerga zum Stadiasmus Patarensis (9): Kaunisch-lykische Frage". *Gephyra*, 10: 32-37.
- Şahin, S. (2014). *Stadiamus Patarensis, Itinera Romana Provinciae Lyciae Lykia Eyaleti Roma Yolları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şahin, S. ve Adak, M. (2004). "Stadiasmus Patarensis. Ein zweiter Vorbericht über das claudische Straßenbauprogramm in Lykien". R. FreiStolba (ed.), *Siedlung und Verkehr im römischen Reich. Römerstraßen zwischen Herrschaftssicherung und Landschaftsprägung. Akten des Internationalen Kolloquiums zu Ehren von Heinz E. Herzig, Bern 27-30.06.2001*, Bern: 227-277.
- Şahin, S. ve Adak, M. (2007). *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae*, İstanbul.
- Şanlı, A. (1996). "Die Hangsiedlung von Büyük Avşar". F. Kolb (ed.), *Die Siedlungskammer von Kyaneai in Lykien. Bericht über Feldforschungen im Yavu-Bergland im Sommer 1992 (AMS 24)*, Bonn: 153-184.
- Takmer, B. (2002). "Lykia Orografyası". *Lykia İncelemeleri I*: 33-52.
- Takmer, B. (2004). "Two Milestones on the Road from Myra to Limyra". *Gephyra*, 1: 107-117.
- Takmer, B. (2006). *Lex Portorii Provinciae Lyciae: Lykia Eyaleti Gümrük Yasası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Takmer, B. (2007). "Lex Portorii Provinciae Lyciae: Ein Vorbericht über die Zollinschrift aus Andriake aus neronischer Zeit". *Gephyra*, 4: 165-188.
- Takmer, B. (2012). "Anadolu'nun Önemli Tarihi Yazıtları 2. Lykia Eyaleti Gümrük Yasası: Nero Dönemi'ne Ait Andriake Gümrük Yazıtı Hakkında Ön Rapor". N. E. Akyürek Şahin, B. Takmer ve F. Onur (ed.), *Eskiçağ Yazıları 3 [Akron 3]*, İstanbul: 201-240.
- Takmer, B. ve Akdoğu Arca, E. N. (2001-2002). "Ogyges'in Kişiliğinde Panyasis'in Fragmanı Üzerine Bazı Yorumlar: Bellerophontes Mitosunun Yeniden Değerlendirilmesi ve Lykia'nın Erken Tarihi". *Adalya V*: 1-34.
- Takmer, B. ve Tüner-Önen, N. (2008). "Batı Pamphylia'da Yol Araştırmaları I: Via Sebaste'nin Perge-Klimaks Arası Güzergahında Yeni Bir Yol Kalıntısı". *Adalya*, 10: 109-132.
- Talbert, R. J. A. (1984). *The Senate of Imperial Rome*, Princeton.
- Tekoğlu, Ş. R. (2002-2003). "Three New Lycian Inscriptions from Tlos and Asartaş". *Die Sprache*, 42: 104-114.
- Thomasson, B. E. (1984). *Laterculi praesidium I*, Göteborg.

- Thonemann, P. J. ve Ertuğrul, F. (2005). "The Carminii of Attouda". *Epigraphica Anatolica* 38: 75-86.
- Tietz, W. (2003a). *Der Golf von Fethiye. Politische und kulturelle Strukturen einer Grenzregion vom Beginn der nachweisbaren Besiedlung bis in die römische Kaiserzeit*. Dr. Rudolf Habelt GMBH, Bonn.
- Tietz, W. (2003b). "Lissai und Kaunos-Eine Neue Grabinschrift aus dem Lykisch-Karischen Grenzgebiet". *Epigraphica Anatolica* 36: 121-126.
- Tietz, W. (2021). "Das westlykische Daidala in der Kaiserzeit: Eine neue Inschrift und historische Überlegungen". *Gephyra* 21: 161-176.
- Torr, C. (1885). *Rhodes in Ancient Times*, University Press.
- Tozan, M. (2012). "Marcus Antonius'un Korsanlara Karşı Seferi ve Lex de Provinciis Praetoriis". *Tarih Okulu Dergisi*, 2013: 1-26.
- Treuber, O. (1887). *Geschichte der Lykier*, Stuttgart.
- Trombetta, P.-J. ve Charniot, J. N. (1993). "Les Greniers d'Hadrien à Andriake et Patara". *BM*: 95-109.
- Troxell, H. A. (1982). *The Coinage of the Lycian League*, New York.
- Tüner, N. (2002). "Lykia'nın Yerleşim Coğrafyasında Yeni Lokalizasyonlar". *Likya İncelemeleri I*: 60-78.
- Tüner-Önen, N. (2008). *Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tüner-Önen, N. (2013). "Hadrians Reisen im östlichen Mittelmeer anhand neuer Inschriften aus Phaselis". *Adalya XVI*: 93-106.
- Uzunoglu, H. (baskıda). "A New Hellenistic Decree from Lyrnai in Oktapolis". F. Onur ve Chr. Schuler (edd.), *New Research on Greek Epigraphy in Lycia, Proceeding of the Symposium at Antalya, TÜRKİYE, 28-30 March 2022*.
- Van Den Hout, T. (1999). "A Carian Enclitic Pronoun?". *Kadmos*, 38: 31-42.
- van Dessel, P. Ve Hauben, H. (1977). "Rhodes, Alexander and the Diadochi from 333/332 to 304 B.C.". *Zeitschrift für Alte Geschichte*, 26(3): 307-339.
- van Gelder, H. (1900). *Geschichte der alten Rhodier*, The Hague.
- Varinlioğlu, E. (1992). "The Phrygian Inscriptions from Bayındır". *Kadmos* 31: 10-20.
- Viale, V. (1929). "Relazione sull'attività della Missione archeologica di Adalia nell'anno 1922". *Annuario della Scuola archeologica di Atene e della Missioni Italiane in Oriente*: 8-9.

- Vitale M. (2011). "Die insulae im Stadtterritorium der 'Bergpolis' Termessos: Eine neue Münzprägung mit der Abbildung eines Aphlaston". E. Schwertheim (edd.), *Asia Minor Studien Bd. 66: Studien zum antiken Kleinasien VII*: 133-146.
- Vitale, M. (2012). "Kibyra, die Tetrapolis und Murena: eine neue Freiheitsära in Boubon und Kibyra?". *Chiron*, 42: 551-566.
- von Aulock, H. (1979). *Münzen und Städte Pisidiens*, Teil 2.
- Waelkens, M. (2000). "Sagalassos V: Report on the survey and excavation campaigns of 1996 and 1997". L. Loots (ed.), *Sagalassos und Pisidia During the Late Bronze Age*: 473-485.
- Waelkens, M. (2002). "Romanization in the East. A Case Study: Sagalassos and Pisidia (SW Turkey)". *MDAI(I)* 52: 311-368.
- Walbank, F. W. (1957). *A Historical Commentary on Polybius, Vol. I*. Oxford.
- Walbank, F. W. (1979). *A historical commentary on Polybius. III*, Oxford.
- Walser, G. (1980). "Die Strassenbau-Tätigkeit von Kaiser Claudius". *Historia*, 29: 438-462.
- Weiskopf, M. N. (1982). *Achaemenid Systems of Governing in Anatolia*, University Microfilms, Ann Arbor.
- Weiss, P. (1992). "Pisidien: Eine historische Landschaft im Licht ihrer Münzprägung". E. Schwertheim (edd.), *Forschungen in Pisidien, AMS 6*, Bonn: 143-165.
- Weller, J. A. (1958). "Tacitus and Tiberius' Rhodian Exile". *Phoenix*, 12: 31-35.
- Wesch-Klein, G. (2008). *Provincia. Okkupation und Verwaltung der Provinzen des Imperium Romanum von der Inbesitznahme Siziliens bis auf Diokletian*, Berlin (Antike Kultur und Geschichte 10).
- Westlake, H. D. (1983). "Conon and Rhodes: The Troubled Aftermath of Synoecism". *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 24: 333-344.
- Wheatley, P. V. (2016). "A Floruit of Poliorcetics: The Siege of Rhodes, 305/04 BC". *Anabasis*, 7: 43-70.
- Wheatley, P. V. ve Dunn, C. (2020). *Demetrius the Besieger*, Oxford University Press.
- Wiemer, H. U. (2002). *Krieg, Handel und Piraterie. Untersuchungen zur Geschichte des hellenistischen Rhodos (Klio Beih. 6)*, Berlin.
- Wiemer, H. U. (2010). "Early Hellenistic Rhodes: the Struggle for Independence and the Dream of Hegemony". A. Erskine ve L. Llewellyn-Jones (ed.), *Creating a Hellenistic World*, 123-146.
- Wiemer, H. U. (2001). "Rhodische Traditionen in der hellenistischen Historiographie". *Frankfurter Althistorische Beiträge*, 7: Frankfurt.

- Wiemer, H. U. (2002). "Ökonomie und Politik im hellenistischen Rhodos". *Historische Zeitschrift* 275/3: 561-591.
- Wiemer, H. U. (2013). "Zenon of Rhodes and the Rhodian View of History". B. Gibson ve T. Harrison (ed.), *Polybius and his World: Essays in Honour of F. W. Walbank*, Oxford.
- Winter, E. (1996). *Staatliche Baupolitik und Baufürsorfe in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleinasien* (AMS 20), Bonn.
- Wörle, M. (1977). "Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens I". *Chiron* 7: 43-66.
- Wörle, M. (1978). "Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens II: Ptolemaios II und Telmessos". *Chiron* 8: 201-246.
- Wörle, M. (1980). "Telmessos in hellenistischer Zeit". *Actes du Colloque sur la Lycie Antique*: 63-72.
- Wörle, M. (1988). *Stadt und Fest im Kaiserzeitlichen Kleinasien*, Münih.
- Wörle, M. (1991). "Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens IV: Drei griechische Inschriften aus Limyra". *Chiron* 21: 203-238.
- Wörle, M. (1993). "Perikles von Limyra: Endlich etwas mehr Griechisch". J. Borchhardt ve G. Dobesch, *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions I 1990*, Viyana: 187-190.
- Wörle, M. (2007). "Limyra in der frühen Kaiserzeit". C. Schuler (Ed.), *Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz. Akten des internationalen Kolloquiums München, 24.-26. Februar 2005*, (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 354 = Ergänzungsbände zu den *Tituli Asiae Minoris* 25), Viyana: 85-97.
- Wörle, M. ve Wurster, W. (1997). "Dereköy: Eine befestigte Siedlung im nordwestlichen Lykien und die Reform ihres dörflichen Zeuskultes". *Chiron* 27: 393-469.
- Yılmaz, F. (2016). Phaselis Kentinin Baş Tanrıçası Athena Polias ve Doğu Akdeniz'deki Etkileşimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Zäh, A. (2003). "Der Hafenort Melanippe (Hagios Stephanos) im östlichen Lykien". V. Ruggieri ve L. Pieralli (ed.), *E KOΣMIA. Studi miscellanei per il 75o di Vincenzo Poggi S. J.*, Catanzaro, 625-641.
- Zahle, J. (1980). "The Lycian Tombs and Lycian Cities". H. Metzger (ed.), *Actes du college sur la Lycie antique*, Paris: 37-49.
- Zahle, J. (1988). "Den lykiske by Tuminehi". *Nordisk numismatisk Unions Medlemsblad* 5: 98-104.
- Zgusta, L. (1964). *Kleinasiatische Personennamen*, Prag.
- Zgusta, L. (1984). *Kleinasiatische Ortsnamen*. C. Winter, Universitätsverlag, Heidelberg.

- Ziegler, R. (1985). *Städtisches Prestige und kaiserliche Politik. Studien zum Festwesen in Ostkilikien im 2. und 3. Jh. n. Chr.*, Düsseldorf.
- Ziethen, G. (1994). *Gesandte vor Kaiser und Senat. Studien zum römischen Gesandtschaftswesen zwischen 30 v. Chr. und 117 n. Chr.* St. Katharinen (Pharos, 2).
- Zimmermann, M. (1992). *Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens*, Bonn (Antiquitas. Reihe 1, Abhandlungen zur alten Geschichte 42).
- Zimmermann, M. (1993a). "Bemerkungen zur rhodischen Vorherrschaft in Lykien (189/88-167 v. Chr.)". *Klio*, 75: 110-130.
- Zimmermann, M. (1993b). "Kyaneai und seine Nachbarn. Zur Geschichte der zentrallykischen Poleis unter rhodischer Herrschaft". J. Borchhardt ve G. Dobesch (ed.), *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions. Wien, 6.-12. Mai 1990,1 (Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris, 17)*, Viyana, 143-148.
- Zimmermann, M. (1999). *DNP* 7, col. 538, s.v. *Lycia et Pamphylia*.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Büşra KARABULUT
EĞİTİM DURUMU	
Lise	İsmet İnönü Anadolu Meslek Lisesi
Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı (2012-2016).
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı (2016-2018).
Tez Konusu	Batı Lykia Coğrafyasında Oktapolis
Yabancı Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
BİLİMSEL YAYINLAR	
Karabulut, B. (2021). “Anadolu’dan Epigramlar 7: Oinoanda Epigramları”. M. E. Yıldız, Y. Doğan ve S. Yeni (ed.), <i>Eskiçağ Yazıları 15</i>, İstanbul: 373-406. Karabulut, B. (2020). “Roma İmparatorluk Dönemi’nde Kadının Kamusal Yaşamdaki Konumuna Bir Örnek: Sillyonlu Menodora”. F. Avcu, Y. Doğan, E. Kurul, E. Taşdelen, H. Uzunoğlu ve F. Yılmaz (ed.), <i>Eskiçağ Yazıları 14</i>, İstanbul: 317-342. Karabulut, B. (2020). “New Inscriptions from the Museum of Eskişehir”. <i>Gephyra</i>, 19: 173-188. Karabulut, B. (2019). “Batı Lykia’da Oktapolis’in Politik Yapısı”. N. E. Akyürek Şahin, M. E. Yıldız ve F. Avcu (ed.), <i>Eskiçağ Yazıları 13</i>, İstanbul: 69-96. Roueché, C. (2019). “Anadolu’nun Eski Yunan Epigrafisi’nin Dönüşümü: Louis Robert” (İngilizceden çeviren: B. Karabulut). N. E. Akyürek Şahin, M. E. Yıldız ve F. Avcu (ed.), <i>Eskiçağ Yazıları 13</i>, İstanbul: 1-23. Karabulut, B. (2019). Stobaios, <i>Anthologium fragmenta</i> 195-196; 197-198; 123-124; 115-116. LIBRI: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi IV, 315-322. Karabulut, B. (2017). Stobaios, <i>Anthologium IV</i>. 23. 61; 28. 19; 25. 50, LIBRI: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi IV, 569-579.	
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR	
2018 – 2019, Likya ve Pamphylia Yol Ağları Yüzey Araştırmasında Araştırmacı	

KAZANDIĞI BURSLAR

Koç Üniversitesi, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Merkezi (AKMED), Doktora Bursu.

